

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut mezinárodních studií

DIZERTAČNÍ PRÁCE

2019

Jana Sehnálková

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut mezinárodních studií

Strategická nejednoznačnost:
Americká politika vůči Tchaj-wanu od r. 1987

DIZERTAČNÍ PRÁCE

Jana Sehnálková

Školitel:

Doc. PhDr. Miloš Calda

Praha 2019

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně a s použitím pramenů a literatury, které jsou uvedené v seznamu literatury.

V Praze, 31. května 2019

Poděkování:

Ráda bych vyjádřila poděkování doc. PhDr. Caldovi za jeho podporu a zpětnou vazbu k práci. Zároveň bych ráda poděkovala všem, kteří mě v psaní práce, navzdory složitým okolnostem, podporovali. Mezi ně patří především kolegyně Markéta Kolářová a Helena Vágnerová. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat všem, kteří se mnou o tématu práce diskutovali a nasměrovali mne správným směrem. Sem patří především prof. Anthony Trimarchi a prof. Philip M. Chen z Tamkang University, Alan D. Romberg z Henry L. Stimson Center a také Richard Bush z Brookings Institution.

OBSAH

ÚVOD	10
DEFINICE TERMÍNŮ A HYPOTÉZY	16
CÍLE PRÁCE A METODOLOGICKÉ UKOTVENÍ	20
FOREIGN POLICY ANALYSIS	23
PIVOTAL DETERRENCE	27
POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY	40
INSTITUCIONÁLNÍ SOUPEŘENÍ O ZAHRANIČNÍ POLITIKU	45
STRUKTURA PRÁCE	50
<u>1. HISTORICKÉ KOŘENY TCHAJWANSKÉ OTÁZKY</u>	<u>53</u>
1.1. PROBLÉMY VZÁJEMNÝCH KOMUNIKÉ – POLITIKA A PRINCIP JEDNÉ ČÍNY	60
<u>2. PREZIDENT GEORGE H. W. BUSH: „LAO PENG-YOU“ A TCHAJ-WAN</u>	<u>68</u>
2.1. DEMOKRATIZACE NA TCHAJ-WANU A VZTAH S ČLR	69
2.2. USA A PEKINGSKÝ MASAKR NA NÁMĚSTÍ TCHIEN-AN-MEN	78
2.3. BUSHOVA POLITIKA VŮČI TCHAJ-WANU	86
<u>3. PREZIDENT CLINTON A NAPĚTÍ V TCHAJWANSKÉ ÚŽINĚ</u>	<u>90</u>
3.1. DISKUSE O UDĚLENÍ DOLOŽKY NEJVYŠŠÍCH VÝHOD ČLR	96
3.2. BILL CLINTON A TCHAJ-WAN	101
3.3. KRIZE V TCHAJWANSKÉ ÚŽINĚ 1995-1996	109
3.4. DISKUSE O BUDOUCNOSTI ČÍNSKO-AMERICKÝCH VZTAHŮ	126
<u>4. GEORGE W. BUSH A TCHAJWANSKO-ČÍNSKÉ VZTAHY</u>	<u>132</u>
4.1. ZMĚNY PO 11. ZÁŘÍ	135
4.2. MEZITÍM V TCHAJ-PEJI: PREZIDENT ČCHEN ŠUEJ-PIEN	136
4.2.1. OBRANNÉ REFERENDUM PREZIDENTA ČCHENA	138
4.2.2. VOLBY 2004: ZNOVUZVOLENÍ ČCHEN ŠUEJ-PIENA PREZIDENTEM	142

4.3.	BUSHOVA ADMINISTRATIVA JASNĚ VYMEZUJE POLITIKU VŮČI TCHAJ-WANU	144
4.4.	ZÁKON PROTI ODTRŽENÍ TCHAJ-WANU, TCHAJ-PEJ VRACÍ ÚDER	147
4.5.	DALŠÍ JABLKO SVÁRU – PRODEJ AMERICKÝCH ZBRANÍ TCHAJ-WANU	151
4.6.	DĚDICTVÍ PREZIDENTA ČCHENA: REFERENDUM O VSTUPU TCHAJ-WANU DO OSN	154
4.7.	NÁVRAT VLÁDY KMT	157
5.	<u>OBAMŮV „PIVOT“ DO ASIE A ČÍNSKO-TCHAJWANSKO-AMERICKÉ VZTAHY</u>	161
5.1.	2009: BUDOVÁNÍ STRATEGICKÉHO PARTNERSTVÍ S ČLR?	162
5.2.	VZTAHY V TCHAJWANSKÉ ÚŽINĚ	164
5.3.	OBAMA A TCHAJ-WAN 2009-2012	165
5.3.1.	DISKUSE O BUDOUCNOSTI VZTAHŮ S TCHAJ-WANEM	165
5.3.2.	PRAKTICKÉ KROKY OBAMOVI ADMINISTRATIVY	172
5.4.	OBAMŮV OBRAT: NÁRŮST NAPĚTÍ V ČÍNSKO-AMERICKÝCH VZTAZÍCH	175
5.4.1.	PIVOT TO ASIA	180
5.4.2.	TCHAJ-WAN A PIVOT	184
5.5.	USA A TCHAJWANSKO-ČÍNSKÉ SBLIŽOVÁNÍ	186
5.6.	KONEC SBLIŽOVÁNÍ MEZI TCHAJ-PEJÍ A PEKINGEM?	193
	<u>ZÁVĚR</u>	201
	CO CHTĚJÍ USA?	212
	CO CHCE ČLR?	215
	CO BUDE DÁL?	217
	<u>SUMMARY</u>	219
	<u>SEZNAM LITERATURY</u>	222
	PRIMÁRNÍ ZDROJE (OFICIÁLNÍ DOKUMENTY, SLYŠENÍ A TISKOVÉ KONFERENCE)	222
	PROJEVY A STANOVISKA	227
	INTERVIEW	231
	NÁVRHY ZÁKONŮ, ZÁKONY	232
	VLÁDNÍ REPORTY	235
	NOVINOVÉ ČLÁNKY	236

ODBORNÉ ČLÁNKY	247
KNIŽNÍ PUBLIKACE	252
WEBOVÉ ODKAZY	256
PŘÍLOHY	258

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: “Pragmatic” – Inzerát zveřejněný Tchaj-wanem v deníku New York Times 8. července 1991 na straně komentářů (A13).....	258
Příloha 2: Fotografie ze setkání Billa Clintona s Li Teng-huejem v roce 1988 během Clintonovy návštěvy na Tchaj-wanu.....	259
Příloha 3: Vojenské cvičení v Tchajwanské úžině, 8. března - 20. března 1996	260
Příloha 4: Pozice USS Independence a přidružených plavidel, březen 1996.....	261
Příloha 5: Cesta USS Nimitz do oblasti Tchajwanské úžiny (z Perského zálivu)	261
Příloha 6: Mapa nouzového přistání letadla EP-3 na ostrově Chaj-nan 1. dubna 2001	262
Příloha 7: Vývoj tchajwanského obranného rozpočtu.....	263
Příloha 8: Podpora různých scénářů budoucnosti Tchaj-wanu (nezávislost vs. sjednocení) - změna mezi lety 1994-2017).....	264

Úvod

The Question of abandoning Taiwan is „unthinkable“.¹

Jeffrey Bader

Čínská republika na Tchaj-wanu představuje již od svého vzniku v roce 1949 anomálii v mezinárodních vztazích. Nedořešená otázka mezinárodního postavení ostrova, na nějž se přesunula vláda Čínské republiky pod vedením Čankajška po porážce v občanské válce, má značný potenciál dlouhodobě ovlivňovat vztahy mezi USA a Čínou. Jak píše současný vlivný profesor z Pekingské univerzity Wang Ťi-s', „tou nejdůležitější otázkou, která podněcuje pobouření Číňanů nad hegemonických chování Spojených států, je bezpochyby americká politika vůči Tchaj-wanu. Málokdo, pokud tedy vůbec někdo, v Číně pochybuje o tom, že Tchaj-wan je součástí teritoria Číny a že lidé na Tchaj-wanu jsou součástí stejného čínského národa jako obyvatelé pevniny. Proto je fakt, že Spojené státy odmítly čínský teritoriální nárok na Tchaj-wan a pokračují v prodeji zbraní ostrovu jako součást plánu zmařit čínské snahy o sjednocení, vnímán jako demonstrace nepřátelství vůči čínskému národu.“²

I když v posledních letech docházelo k uvolnění napětí ve vztazích mezi Pekingem a Tchaj-pejí, možnost budoucího sjednocení, které doposud představuje jednu z hlavních priorit vedení ČLR, je stále vzdálenou budoucností. Představitelé tchajwanské vlády stejně jako veřejnost sjednocení odmítají, na druhou stranu jsou ale obě strany tchajwanské úžiny čím dál více propojovány vzájemnou ekonomickou závislostí. Při zajišťování své bezpečnosti však Tchaj-wan nadále spoléhá na podporu ze strany USA. Spojené státy sice prohlašují, že „tchajwanská otázka musí být vyřešena lidmi na obou stranách tchajwanské úžiny“³, zároveň ale tchajwanské vládě poskytují zbraně a morální podporu. Washington však rovněž vybízí Peking i Tchaj-pej k navázání intenzivnějšího dialogu, budování vzájemné důvěry a dalšímu snižování napětí. Tyto kroky Washingtonu však ČLR přijímá spíše odmítavě. Podle Pekingu je

¹ Prohlášení Jeffreyho Badera, bývalého poradce pro východní Asii v Radě národní bezpečnosti. Viz Shih Hsiuchuan „Abandoning Taiwan is ‘Unthinkable,’ Ex-Obama Administration Official Says,“ *Taipei Times*, 28. března 2012, s. 3.

² Wang Jisi, „From Paper Tiger to Real Leviathan: China’s Images of the United States Since 1949,“ in Carola McGiffert, ed., *Chinese Images of the United States* (Washington D.C.: The CSIS Press, 2005), s. 17.

³ Shirley Kan, „China/Taiwan: Evolution of the „One China“ Policy – Key Statements from Washington, Beijing, and Taipei,“ Congressional Research Service, poslední aktualizace 10. ledna 2011.

totiž Tchaj-wan součástí čínského teritoria a vztahy s ním jsou tedy vnitropolitickou záležitostí. ČLR proto odmítá vměšování vnějších aktérů do celého problému.

Po zahájení reformy Teng Siao-pchinga v roce 1978 ČLR prochází obdobím bezprecedentního ekonomického růstu. Prosperita Číny se projevuje nejen na domácí scéně (např. zlepšení sociální situace čínského obyvatelstva, zvyšování jeho kupní síly atp.), ale i na poli mezinárodním. ČLR se postupně stala regionální velmocí, jejíž zájmy se (nejen) v Asii často kříží se zájmy USA. Je zcela evidentní, že právě čínsko-americké vztahy jsou často klíčem ke stabilitě regionu, a že tomu tak bude i v následujících letech. Z tohoto důvodu by bylo optimální, aby obě velmoci dokázaly navázat konstruktivní spolupráci v co možná nejširším spektru problémů. Otázka Tchaj-wanu však podobnou spolupráci značně komplikuje. Svou roli zde nepochybně hrají i reminiscence na americký přístup k Tchaj-wanu v minulosti.

Až do sedmdesátých let dvacátého století drželi představitelé Čínské republiky na Tchaj-wanu křeslo v Radě bezpečnosti OSN a se Spojenými státy Tchaj-pej pojilo „speciální“ přátelství, které ostrovu zaručovalo ochranu ze strany USA. Tento závazek byl Washingtonem potvrzen například v roce 1954, kdy představitelé USA a Čínské republiky podepsali Smlouvu o vzájemné obraně (Mutual Defense Treaty). O rok později pak americký Kongres udělil prezidentovi široké pravomoci Formoskou rezolucí (Formosa Resolution), která jej opravňovala k využití všech dostupných prostředků k tomu, aby zabránil možnému pokusu Pekingem o anexi ostrova. Kongres však nespécifikoval, zda se americká ochrana vztahuje pouze na ostrov Tchaj-wan, či zda Washington počítá i s obranou ostrovů v Tchajwanské úžině, doposud držných nacionalisty⁴ (např. ostrovy Kinmen či Matsu). V důsledku toho vznikla **politika/taktika strategické nejednoznačnosti** (strategic ambiguity), která je někdy označovaná také za politiku/taktiku dvojího odstrašování (dual deterrence): USA udržují obě strany v nejistotě, za jakých okolností a jakou měrou by byly ochotny zasáhnout do sporu v Tchajwanské úžině. Stejně tak se Washington nevyjádřil k tomu, zda by poskytl Tchaj-wanu vojenskou pomoc např. během útoku na některý z ostrovů kontrolovaných tchajwanskou vládou. Politika strategické nejednoznačnosti je s určitými modifikacemi praktikována dodnes.

V sedmdesátých letech 20. století se postavení Tchaj-wanu začalo zhoršovat. V roce 1971 představitelé vlády Čínské republiky odcházejí z OSN na protest proti rezoluci Valného shromáždění OSN č. 2758, jejímž cílem bylo do křesla v RB OSN dosadit na místo zástupců

⁴ Jako nacionalisté jsou označováni členové a příznivci strany Kuomintang (KMT), tedy Čínské národní strany. Nacionalisté se v letech 1948-1949 přesouvají na Tchajwan, kde ustanovují vládu Čínské republiky, která dočasně sídlí na Tchaj-wanu. KMT na Tchaj-wanu prakticky prosadil vládu jedné strany.

Tchaj-peje představitele Pekingu. Přijetí této rezoluce nedokázaly zabránit ani Spojené státy, mj. také proto, že se americký prezident Nixon v této době snažil o navázání vztahů s ČLR. V souvislosti s tímto vývojem také značně zesílil trend navazování diplomatických vztahů s ČLR – samozřejmě na úkor Tchaj-peje, neboť jednou ze základních podmínek pro navázání diplomatických styků s ČLR byl závazek respektovat politiku jedné Číny, tj. že existuje pouze jedna Čína a Tchaj-wan je její součástí. Na počátku roku 1979 Tchaj-wan touto cestou přišel o nejdůležitějšího spojence a zároveň garanta své bezpečnosti, když se americký prezident Jimmy Carter s čínským vůdcem Teng Šiao-pchingem konečně dohodli na navázání diplomatických styků. Ve vzájemném komuniké přijatém oběma zeměmi je uvedeno, že USA „berou na vědomí (acknowledges) čínskou pozici, že existuje pouze jedna Čína a Tchaj-wan je její součástí“⁵. Z Tchaj-wanu vzápětí odchází američtí diplomaté i vojenští poradci a je ukončena platnost Smlouvy o vzájemné obraně. Otázka Tchaj-wanu však ani v roce 1979 definitivně vyřešena nebyla. Americký Kongres měl vůči Carterově postupu zásadní výhrady, a proto jen několik měsíců po navázání diplomatických styků s ČLR schválil Zákon o vztazích s Tchaj-wanem (Taiwan Relations Act, TRA), na jehož základě Tchaj-wanu opět poskytl jisté bezpečnostní záruky, např. dodávky zbraní. Prezident Ronald Reagan, který nastoupil do úřadu v roce 1981, byl z počátku rozhodnut TRA využívat – poskytl Tchaj-wanu velkou dodávku zbraní, nakonec však během svého druhého volebního období spíše spolupracoval s Pekingem. Podařilo se mu tak nastartovat vzájemnou ekonomickou a výrazně posílit vojenskou spolupráci.

Zatímco v průběhu roku 1989 se socialistický blok ve střední a východní Evropě postupně hroutil, ČLR se z 3. na 4. června téhož roku vydala opačným směrem, když Čínská lidově-osvobozenecá armáda v Pekingu brutálně potlačila demokratizační hnutí. Reakce Bílého domu byla opatrná – prezident Bush se zdráhal narušit křehkou spolupráci s Pekingem. Na půdě amerického Kongresu se ale v reakci začaly ozývat hlasy volající po otevřenější podpoře Tchaj-wanu, kde mezitím začalo docházet k postupnému politickému uvolňování a demokratizaci. Několik amerických zákonodárců dokonce navrhlo, aby USA podpořily právo Tchaj-wanu na sebeurčení, a to navzdory předchozím prohlášením Washingtonu ohledně principu jedné Číny. Prezident Bush nakonec uvalil na Peking sankce (např. na dovoz vojenského materiálu) a pak v roce 1992 schválil prodej dosud největšího balíku zbraní tchajwanské vládě, jehož součástí bylo i 150 stíhaček F-16.

⁵ „Joint Communiqué on the Establishment of Diplomatic Relations,“ 1. ledna 1979. K dispozici např. na <http://www.taiwandocuments.org/communique02.htm> (staženo 15. února 2010).

Na Tchaj-wanu mezitím dochází k důležitým změnám. Tyto změny z dlouhodobého hlediska vyznívají spíše pozitivně, byť velmi výrazně přispěly ke zkomplikování dynamiky vztahů mezi Tchaj-pejí, Washingtonem a Pekingem. V roce 1987 je totiž na Tchaj-wanu zahájen proces demokratizace. Prvním krokem bylo vytvoření opoziční strany, která – jako alternativa vládního Kuomintangu – vznikla již v roce 1986 (v té době ještě jako ilegální politická strana). V následujícím roce však tehdejší prezident Ťiang Ťing-kuo existenci strany povolil ukončením zákona o ohrožení (martial law) z roku 1949, a tím učinil zásadní krok k postupnému uvolnění politického systému. V důsledku toho mohly vznikat nové politické subjekty a být organizovány svobodné volby. V roce 1991 (22. dubna) parlament Čínské republiky schválil zrušení několika dodatků k Ústavě Čínské republiky, které vešly ve známost jako Dočasná opatření v platnosti během období komunistického povstání (Temporary Provisions Effective During the Period of Communist Rebellion). Tím Kuomintang oficiálně uvolnil politickou soutěž. Prezident Li Teng-chuej také oznámil, že tchajwanská vláda již dále nebude zpochybňovat existenci komunistické vlády na pevnině. Tím de facto uznává existenci Čínské lidové republiky a vládu Čínské komunistické strany. Je nutno říci, že tyto zásadní proměny byly ve Washingtonu velmi vítány a byly vnímány jako součást demokratizační vlny, která zasáhla svět po skončení studené války.

Ani Bush, ani jeho nástupce Clinton si však nemohli dovolit ČLR dlouhodobě ignorovat. Již na počátku 90. let se totiž Čína stala třetí světovou ekonomickou mocností s ročním růstem HDP převyšujícím deset procent. S ohledem na americké investice v ČLR a čínsko-americké obchodní vztahy se kritika Pekingu v reakci na masakr na náměstí Nebeského klidu nakonec omezila spíše na rétorickou úroveň. Clintonova administrativa záhy zrušila většinu sankcí uvalených na ČLR po událostech roku 1989 a snažila se zadržování (containment) Číny nahradit jejím zapojením do mezinárodního dění (engagement). Clintonova administrativa sice podporovala pokračující demokratizaci na Tchaj-wanu, zároveň ale odmítala Tchaj-peji poskytnout vyspělé zbraňové systémy. I poté, co se vztahy v Tchajwanské úžině na přelomu let 1995–1996 vyostřily (Peking se pokoušel zastrašit tchajwanské voliče během svobodných parlamentních a prezidentských voleb masivními vojenskými cvičeními v blízkosti Tchaj-wanu), Clinton se v druhém volebním období snažil vztahy mezi Pekingem a Washingtonem dále budovat. Během své poslední návštěvy Číny v roce 1998 pak prezident Clinton vyhlásil politiku „tří ne“: Spojené státy nepodporují nezávislost Tchaj-wanu, vytvoření dvou Čín či jednoho Tchaj-wanu a jedné Číny ani členství Tchaj-wanu v mezinárodních organizacích, kde je podmínkou vstupu státní suverenity.

Prezident George W. Bush, který nastoupil do úřadu v lednu 2001, se vůči Clintonově politice vůči Číně zpočátku stavěl kriticky, jelikož v Číně viděl spíše konkurenta než potenciálního partnera. Těsně po svém nástupu do úřadu také vyjádřil podporu Tchaj-wanu, když prohlásil, že „USA udělají cokoli, aby pomohly Tchaj-wanu ubránit se [Číně]“⁶ a schválil poměrně velkou dodávku zbraní a zbraňových systémů Tchaj-peji. Teroristické útoky z 11. září 2001 však přinesly zásadní změnu mezinárodního prostředí a také priorit americké zahraniční politiky. Bush pro svou nově zahájenou válku proti terorismu potřeboval podporu čínských vůdců, a tak se z konkurenta opět stal partner. Tchaj-wan, který mezitím Bushovy kroky povzbudily k větší asertivitě, byl tedy logicky odsunut na druhou kolej. S touto pozicí se tchaj-wanská vláda Čchen Šuej-piena, prvního prezidenta za Demokratickou pokrokovou stranu (Democratic Progressive Party, DPP), nehodlala smířit. Čchen prosazoval politiku, která popírala či alespoň oslabovala princip jedné Číny – např. tzv. tchajwanizací či kampaní za návrat Čínské republiky do OSN. Svými kroky tak Čchen Šuej-pien prakticky nutil Bushe k volbě mezi Pekingem a Tchaj-pejí.

S nástupem čtvrté generace vůdců ČLR a zvolením Ma Jing-t'oua tchajwanským prezidentem v roce 2008 se vztahy mezi Pekingem a Tchaj-wanem zklidnily. Barack Obama se po svém zvolení prezidentem v roce 2008 pokusil ČLR angažovat do řešení mezinárodních otázek jako „zodpovědného podílníka“, jeho snaha se však doposud nesesetkala s výraznějším úspěchem. Podobně jako jeho předchůdci i prezident Obama zároveň pokračoval v prodeji zbraní Tchaj-wanu. Poté, co v lednu 2010 schválil další dodávku zbraní, Peking na protest (již po několikáté) pozastavil vzájemnou vojenskou spolupráci, kterou odborníci vnímají jako klíčovou oblast čínsko-americké spolupráce z hlediska posílení vzájemné důvěry (confidence-building measures, CBMs).

Změny v mezinárodním systému, zejména vzestup Číny a důsledky globální finanční krize 2008-2009, obnovily diskuse o konci americké dominance a úpadku USA. Právě v tomto kontextu byla obnovena diskuse o budoucnosti amerických vztazích s Tchaj-wanem. Ve studii RAND z roku 2009 autoři dochází k závěru, že „geografická asymetrie... v kombinaci s rostoucími vojenskými schopnostmi ČLR a nedostatečným přístupem na základny v oblasti Tchajwanské úžiny přináší otázku, zdali bude Washington schopen v budoucnosti zastávat

⁶ „Yes, we do, and the Chinese must understand that. Yes, I would [...] US would do whatever it took to help Taiwan defend herself.“ Viz „U.S. 'will defend' Taiwan,“ *Taipei Times*, 26. dubna 2001, s. 1, dostupné na <http://www.taipeitimes.com/News/archives/2001/04/26/0000083195> (staženo 3. října 2008).

funkci garanta tchajwanské bezpečnosti⁷ Objevily se znovu i názory, že by se Washington měl vzdát podpory Tchaj-wanu. Hugh White, profesor na Australian National University, např. píše: „Je tvrdou realitou, že žádná země neobětuje své vztahy s Čínou, aby pomohla Tchaj-wanu udržet status quo. Čína je příliš ekonomicky důležitá a vojensky silná, aby se s ní kdokoliv pustil do sporu kvůli Tchaj-wanu, zejména s ohledem na to, jak odhodlaná Čína je dosáhnout sjednocení... Ve Washingtonu tohle ještě nikomu nedošlo...“⁸ Podobně píše Charles Glasser ve svém textu pro *Foreign Affairs*: „Spojené státy by měly zvážit ústup ze svých závazků vůči Tchaj-wanu. Tím by došlo k odstranění evidentní a nejzávažnější třecí plochy mezi USA a Čínou a k vytvoření příležitosti pro urovnání vzájemných vztahů do budoucích dekád.“⁹ Je však otázkou – v dnešním Washingtonu hodně diskutovanou - nakolik by tento obrat v americké zahraniční politice skutečně přispěl ke zlepšení vztahů s Pekingem. Otázka Tchaj-wanu totiž není jedinou spornou otázkou v čínsko-amerických vztazích – napětí v čínsko-amerických vztazích bylo v posledních letech způsobeno např. kyberšpionáží, čínskou asertivitou v Jihočínském a Východočínském moři, otázkou podhodnocení čínské měny atd. Z širší perspektivy (realistické školy) je ale třeba vzít v potaz fakt, že Tchaj-wan představuje jen jeden z mnoha aspektů narůstajících rozdílů mezi existujícím hegemonem (USA) a jeho vyzyvatelem (ČLR). Cílem Pekingu není jen získat kontrolu na Tchaj-wanem, ale také dosáhnout změny v rozložení moci v systému mezinárodních vztazích. V tomto kontextu by Tchaj-wan byl jen jednou z mnoha budoucích konfrontací – zlepšení vztahů v případě stažení podpory Tchaj-peji tedy nelze očekávat, neboť ambice Pekingu dnes již sahají za hranice Tchaj-wanu,¹⁰ nemluvě o dopadech, které by stažení americké podpory mělo na spojence v regionu, jako např. na Japonsko, které by velmi nerado vidělo kontrolu části tzv. prvního ostrovního pásma (first island chain) v rukou ČLR. Důsledkem by mohl být otevřený závod ve zbrojení v regionu.

V roce 2011 však prezident Obama přinesl důležitou změnu v akcentu americké zahraniční politiky. Se stahováním amerických vojsk z oblasti Iráku a Afghánistánu přesouvá Obamova administrativa pozornost k asijsko-pacifické oblasti. Barack Obama tak vyhlásil tzv.

⁷ David A. Shlapak, David T. Orletsky, Toy I. Reid, Murray Scott Tanner and Barry A. Wilson, *A Question of Balance: Political Context and Military Aspects of the China-Taiwan Dispute* (Santa Monica, RAND, 2009), s. xix;

⁸ Hugh White, „The Harsh Reality Taiwan Faces“, *Straits Times*, 15. dubna 2015, dostupné na <http://www.straitstimes.com/news/opinion/invitation/story/the-harsh-reality-taiwan-faces-20150415> (staženo 3. května 2015).

⁹ Charles Glaser, „Will China's Rise Lead to War? Why Realism Does Not Mean Pessimism,“ *Foreign Affairs*, roč. 90, č. 2 (březen-duben 2011).

¹⁰ Viz „Annual Report to Congress on the Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2014,“ dostupné na http://www.defense.gov/pubs/2014_DoD_China_Report.pdf (staženo 23. prosince 2014).

přesun strategického pívotu do Asie („Pivot to Asia“), jinak také známý jako „obnova rovnováhy“ (rebalance to Asia). Je otázkou, jakou roli by měl v tomto kontextu zastávat právě Tchaj-wan. V různých prohlášeních vládních úředníků se Tchaj-wanu všichni úzkostlivě vyhýbají, což lze vysvětlovat snahou vyhnout se konfrontaci s Pekingem. Faktem však je, že Tchaj-wan zaujímá klíčové strategické postavení – okolím Tchaj-wanu totiž prochází důležitá námořní tepna a samotný ostrov představuje jakousi pomyslnou bránu do Jihočínského moře, Východočínského moře a Filipínského moře. Peking tedy touží po zajištění přístupu na Tchaj-wan, neboť by tím získal kontrolu nad důležitými (a pro Peking klíčovými) námořními trasami a možnost expanze do dalších oblastí. Stejnou roli by však např. v případě konfliktu či zadržování čínské expanze mohl Tchaj-wan hrát pro USA. Bez nadsázky lze tedy říci, že v případě, že by ČLR získala kontrolu na Tchaj-wanu, by došlo k zásadní změně rovnováhy sil v Asii. Prof. Robert D. Kaplan píše, že v případě, že ČLR získá kontrolu nad Tchaj-wanem, „nejenom její námořnictvo bude ve výhodném strategickém postavení vůči prvnímu ostrovnímu pásmu, ale také se jí otevřou nové možnosti projekce moci, a to v takové míře, která doposud nebyla možná“¹¹.

Základní principy americké politiky vůči Tchaj-wanu zůstávají zatím v platnosti. V posledním desetiletí se však s ohledem na posilování vztahů mezi Washingtonem a Pekingem intenzivně diskutuje možná změna přístupu USA vůči Tchaj-peji a ukončení politiky strategické nejednoznačnosti. Tchaj-wan rozděluje americkou politickou scénu. Na jedné straně zaznívají hlasy, které (nerealisticky) navrhuji podporu nezávislosti ostrova, na straně druhé někteří američtí politici a experti doporučují ukončit podporu Tchaj-wanu prostřednictvím prodeje zbraní a přestat se do řešení tchajwanské otázky jakýmkoli výraznějším způsobem vměšovat. Jednotlivé americké administrativy i přes výrazné změny ve vnějších i vnitřních faktorech udržují v otázce Tchaj-wanu stále princip strategické nejednoznačnosti. I právě proto má tchajwanská otázka potenciál i nadále komplikovat čínsko-americké vztahy.

Definice termínů a hypotézy

Vztahy mezi USA a Tchaj-wanem fungují na neformální bázi. Od roku 1979 Spojené státy s Tchaj-wanem neudržují diplomatické styky poté, co Washington formálně uznal

¹¹ Robert D. Kaplan, „The Geography of Chinese Power“, *Foreign Affairs*, roč. 89, č. 3 (květen-červen 2010), s. 7, dostupné na <http://aa.usembassy.or.kr/pdf10/IN36.pdf> (staženo 25. srpna 2017).

existenci Čínské lidové republiky a zároveň „vzal na vědomí“¹² existenci jedné Číny. Pro ČLR je princip jedné Číny, tedy uznání faktu, že existuje pouze jedna Čína a Tchaj-wan je její součástí, jedním ze základních předpokladů pro navázání diplomatických styků a také otázkou národní suverenity a teritoriální integrity. Pro Peking tedy bylo zásadní, aby Washington ukončil činnost svého diplomatického zastoupení na Tchaj-wanu, své smluvní závazky (např. Vzájemnou obrannou smlouvu mezi USA a Tchaj-wanem z roku 1954) a stáhl své vojenské poradce. I přesto se Spojeným státům podařilo udržet mezi Washingtonem a Tchaj-pejí robustní neformální vztahy, které se konkrétně projevují např. dodávkami zbraní, a to i přes nesouhlas a protesty Pekingu. Americká politika vůči Tchaj-wanu tak často zpochybňuje princip jedné Číny, který se USA, alespoň v očích Pekingu, zavázaly dodržovat.

Americká politika vůči Tchaj-wanu se však v průběhu druhé poloviny 20. století vyvíjela: od podpory Tchaj-wanu jako protikomunistické bašty až k pozici, že tchajwanská otázka není otázkou, do jejíhož řešení by se měly Spojené státy aktivně zapojovat – jedná se o problém, který musí vyřešit lidé na obou stranách Tchajwanské úžiny. USA však deklarují svůj zájem na tom, aby byla otázka řešena mírovou cestou a aby byla udržena stabilita a mír v regionu. Z tohoto postoje pak vyplývají konkrétní kroky – prodejem zbraní Tchaj-wanu počínaje a snahou ovlivnit průběh voleb konče. Otázkou však zůstává, jaké možné scénáře se USA nabízejí a které z nich jsou pro USA realistické – prozatím se Washington držel zachování statu quo, ale jak již bylo řečeno výše, v poslední době se ozývají hlasy, že by měly USA od podpory Tchajwanu ustoupit – nejen že je tato podpora finančně nákladná, ale má i negativní dopad na současný nejdůležitější americký bilaterální vztah, tedy vztah s Čínou.¹³ **Tato práce se proto pokouší komplexně odpovědět na následující otázky: Jaká je motivace Spojených států Tchaj-wan i nadále podporovat? Jak na tuto podporu reaguje Peking a jakým způsobem spolupráce mezi Tchaj-wanem a USA ovlivňuje čínsko-americké vztahy? Hypotézou této práce je, že Spojené státy působí jako pomyslný pivot a svou politikou vůči Tchaj-peji a Pekingu udržují rovnováhu v Tchajwanské úžině s cílem udržet status quo, který pro Washington představuje garanci míru a stability v regionu. Zároveň tato práce prokáže, že i přes narůstající vliv různých aktérů v zahraniční politice vůči Tchaj-wanu a ČLR, kteří dokážou politiku vůči ČLR a Tchaj-wanu vychýlit jedním či druhým směrem, zůstává rozhodování o politice vůči Číně plně v kompetenci Bílého domu.**

¹² V oficiálních komuniké USA nikdy nevyjádřily uznání (recognition) existence jedné Číny, pouze vzaly existenci jedné Číny na vědomí (acknowledge).

¹³ Paul V. Kane, „To Save Our Economy, Ditch Taiwan,“ *New York Times*, 10. listopadu 2011, s. A35.

Budeme-li schopni identifikovat jednotlivé faktory, které ovlivňují politiku USA vůči Tchaj-wanu, a jejich váhu či důležitost pro jednotlivé americké zahraničněpolitické hráče, budeme zároveň schopni lépe predikovat možné budoucí scénáře vývoje v Tchajwanské úžině a adekvátní americkou reakci.

Lze postulovat následující hlavní důvody pro pokračující americkou podporu Tchaj-wanu:

1. Podporou Tchaj-wanu USA udržují de facto nezávislost Tchaj-wanu a mohou tak využívat „tchajwanskou kartu“ k nátlaku na Peking.
2. Tchaj-wan zaujímá důležitou strategickou pozici v pásu ostrovů podél jižního pobřeží ČLR a může tak být využit jako nástroj zadržování Číny.
3. Demokratizace na Tchaj-wanu je vnímána jako model demokratizace pro pevninskou Čínu. Tchaj-wan tak částečně představuje symbol úspěšné transformace (demokratizace) čínské společnosti. Washington navíc zohledňuje právo obyvatel Tchaj-wanu na sebeurčení.
4. USA plynou ekonomické výhody ze vzájemného obchodu, který zahrnuje také obchod se zbraněmi.
5. Pokračující podpora Tchaj-wanu je míněna především jako signál americkým spojencům v regionu – jako důkaz důvěryhodnosti Washingtonu a jako důkaz toho, že USA zůstávají důležitým hráčem v regionu.

Profesor Harry Harding¹⁴ ve své knize *A Fragile Relationship* tvrdí, že v čínsko-amerických vztazích převažují v rozhodování geopolitické otázky nad ekonomikou a ideologií. Realistickému přístupu, který pohlíží na tchajwanskou otázku prostřednictvím národních zájmů, zadržování Číny a strategických kalkulací bylo ve vědeckém zkoumání tchajwanské otázky doposud věnováno asi nejvíce prostoru. Ačkoliv mohou tyto důvody převažovat, je pravděpodobné, že americká politika vůči Tchaj-wanu je výsledkem mnohem komplexnější interakce různorodých zájmů a vazeb jak na mezinárodní, tak především na domácí úrovni – zahrnuje tedy i jiné oblasti než je nejčastěji zdůrazňovaný aspekt bilaterálních vztahů determinovaných primárně bezpečnostními hledisky. Mezi ně patří např. i osobní vztahy na úrovni vlád jednotlivých aktérů. V takovém případě však mohou vzájemné vztahy ovlivňovat

¹⁴ Harry Harding, *A Fragile Relationship: US-Chinese Relations Since 1972* (Washington DC: Brookings Institutions, 1992).

např. emoce, mylný výklad kroků ostatních aktérů či historické reminiscence. Vnímání vzájemných vztahů může také poměrně zásadně ovlivňovat veřejné mínění a jeho percepcie vlastní identity – ať již v USA, na Tchaj-wanu či v ČLR.

Předmětem zkoumání jsou v tomto případě americko-tchajwanské vztahy a jejich transformace – tedy změna intenzity podpory, které se Tchaj-wanu ze strany USA dostává od jednotlivých administrativ. Ta se projevuje např. v ochotě/neochotě poskytnout Tchaj-wanu dodávky zbraní, v ochotě/neochotě poskytnout Tchaj-wanu konkrétní zbraňové systémy, které od Washingtonu žádal, podpoře/nepodpoře zapojení Tchaj-wanu do mezinárodních organizací, ochotě/neochotě setkávat se s představiteli Tchaj-wanu na vyšší úrovni, podpoře/nepodpoře vzájemných akademických výměn a vědecké spolupráce, objemu vzájemné obchodní výměny (narůstající či klesající), která z Tchaj-wanu dělá důležitého/nedůležitého obchodního partnera. Důležitým indikátorem je interpretace závazku USA bránit Tchaj-wan v případě konfliktu s ČLR – tato proměnná může nabývat následujících hodnot: 1./ USA poskytnou Tchaj-wanu vojenskou pomoc v případě jakéhokoliv konfliktu s ČLR, 2./ USA Tchaj-wanu neposkytnou žádnou pomoc v případě konfliktu s ČLR, 3./ USA Tchaj-wanu poskytnou pomoc jen v případě nevyprovokovaného konfliktu s ČLR (jinak řečeno – vyprovokuje-li Tchajwan konflikt s Čínou, USA se odmítnou angažovat). Dalšími důležitými indikátory je postoj USA vůči snahám Tchaj-wanu o nezávislost – např. v podobě legislativních návrhů představených na půdě amerického Kongresu či podpora/odmítnutí kroků, které mohou být interpretovány jako snaha Tchaj-wanu o *de facto* či *de iure* nezávislost, v projevech předních amerických představitelů a také podpora demokratizace.

Paralelně práce také sleduje vývoj čínsko-amerických vztahů, neboť jak již bylo zmíněno výše, tchajwanská otázka je jedním z důležitých témat tohoto bilaterálního vztahu – čínský postoj vůči Tchaj-wanu stále výrazněji ovlivňuje postoje Washingtonu (nejen k tchajwanské otázce). Lze říci, že narůstání komplexnosti vzájemných vztahů mezi Washingtonem a Pekingem související s narůstající důležitostí ČLR prozatím vede k upozadování tchajwanské otázky, neboť ta má tendenci vzájemné vztahy spíše komplikovat. Ze strany USA se jedná o vědomou snahu do řešení konfliktu v Tchajwanské úžině nevstupovat, kterou deklarovaly opakovaně např. v americko-čínských komuniké či v tzv. Šesti ujištění z roku 1982. V kontextu diskuse o vzestupu Číny je Tchaj-wan často vnímán jako test čínských úmyslů – jak říká Richard Bush, „řešení tchajwanské otázky je důležitý test toho,

jakou mocností se Čína stane a jakou roli budou USA v budoucnosti hrát jako ochránce mezinárodního systému.”¹⁵

Jedním z klíčových indikátorů vztahů mezi Pekingem a Washingtonem je např. reakce Pekingu na oznámení Bílého domu o prodeji zbraní Tchaj-wanu, které může nabývat např. podoby vypovězení vzájemných vojenských kontaktů, zrušení plánovaných návštěv (zejména vojenských představitelů) až po relativně mírný protest ve formě prohlášení čínského ministerstva zahraničních věcí, v kterém zazní kritika amerického zasahování do vnitřních záležitostí Číny. Podobně lze sledovat i čínské reakce na návštěvy vysokých úředníků americké administrativy či na cesty představitelů tchajpejské vlády do USA. Vzhledem k potenciálu tchajwanské otázky ovlivňovat kvalitu čínsko-amerických motivů je tedy třeba se ptát, z jakých důvodů Washington v podpoře Tchaj-wanu pokračuje.

Pro komplexní obraz je třeba také posoudit vztahy mezi Tchaj-wanem a ČLR - jejich historický kontext, který identifikuje základní rámec, v němž se vztahy mezi Tchaj-pejí a Pekingem vyvíjejí, hlavní principy a sporné otázky vzájemných vztahů – do této oblasti lze zařadit kvalitativní změny např. v interpretaci principu jedné Číny (jak na mezinárodní, tak bilaterální úrovni), rétorická či praktická demonstrace odhodlání použití vojenské síly. Úroveň vzájemných vztahů pak bude posouzena na základě míry politických kontaktů (jejich existence/neexistence a intenzita), míry vzájemné ekonomické spolupráce/výměny, porovnání vojenských kapacit (komparativní vývoj bilance vojenských kapacit). V neposlední řadě lze měřit tchaj-wanský postoj vůči Číně, který může (a nemusí) být v americké diskusi ohledně tchajwanské otázky zohledněn – míru podpory pro sjednocení, míru identifikace tchajwanského obyvatelstva s ČLR či spíše s Tchaj-wanem, vnímání Tchaj-wanu mezi obyvateli ostrova jako součásti čínské civilizace a kultury či jako svébytného národa, který s čínskou civilizací sice sdílí společnou minulost, jeho současná identita je však ovlivněna 50ti lety odděleného vývoje.

Cíle práce a metodologické ukotvení

Názory na americký postoj vůči Tchaj-wanu se liší: na jedné straně stojí zastánci bezmezní podpory Tchaj-peji (unconditional support), přičemž jako hlavní důvod je zmiňován fakt, že Tchaj-wan je demokratickou zemí, jejíž obyvatelé by měli právo na sebeurčení, a je

¹⁵ William Lowther, „US Expert Sees Cautious Cross-Strait Policy,“ *Taipei Times*, 19.1. 2012, s. 3.

proto v americkém zájmu demokratickou „Čínu“ podporovat; v některých případech se objevují i (nutno říci nerealistické) návrhy, že by měly Spojené státy uznat nezávislost Tchaj-wanu. Na druhé straně se však objevují názory, že Tchaj-wan pro USA představuje strategickou překážku (liability), neboť komplikuje (či někdy přímo znemožňuje) rozvoj americko-čínských vztahů, a proto by Washington měl přestat Tchaj-pej podporovat a zejména ukončit prodej zbraní.¹⁶ Velká část amerických vládních kruhů věří, že v současném stavu je nejlepší zachování „statu quo“, aniž by bylo přesně definováno, co se pojmem „status quo“ přesně myslí (nejčastěji se však objevuje názor, že status quo definují USA). Práce se v první řadě pokusí odpovědět na otázku, proč USA Tchaj-wan dlouhodobě podporují i přesto, že je zdrojem častých neshod v čínsko-amerických vztazích. Jaké jsou primární motivační faktory této podpory – strategické, politické, ekonomické či morální, případně kombinace všech těchto faktorů? Má Tchaj-wan hodnotu strategickou nebo spíše symbolickou? Proč Spojené státy doposud v otázce řešení tzv. tchajwanské otázky preferují udržení statu quo? A v případě, že by se Washington rozhodl ustoupit tlaku Peking a omezit, či dokonce ukončit podporu Tchaj-wanu, lze očekávat zlepšení vzájemných čínsko-amerických vztahů? Práce se pokusí prokázat, že i přes různé vnitřní i vnější faktory, které diskusi o americké politice vůči Tchaj-wanu ovlivňují, a přes narůstající množství skupin, které do diskuse zasahují, hrají hlavní roli ve vytváření politiky vůči Tchaj-wanu především prezident a další klíčoví představitelé exekutivy. Jednotlivé administrativy stále udržují politiku strategické nejednoznačnosti, neboť právě tento postoj odpovídá jejich vnímání priorit americké národní bezpečnosti. Jeho součástí je podpora zapojení Číny do mezinárodního systému jako „zodpovědného podílníka“, tedy jako aktéra, který respektuje a podporuje existující normy, a podpora bezpečnosti a de facto nezávislosti Tchaj-wanu, jehož demokratické zřízení může sloužit jako inspirace pro potenciální politické změny v ČLR.

Cílem práce je tedy zmapovat diskusi, která pokračující americkou podporu Tchaj-wanu reflektuje, vysvětluje a snaží se o její ospravedlnění. Je nepochybně zajímavé sledovat, zdali a jak se tento diskurs měnil v průběhu dvaceti let po skončení studené války v kontextu přeměny ČLR v regionální mocnost (rise of China) a nárůstu objemu a důležitosti čínsko-amerických vztahů. Analýza zahraniční politiky (*foreign policy analysis*) může pomoci zodpovědět hlavní výzkumnou otázku práce a ukázat, kdo jsou klíčoví hráči ve vytváření politiky vůči Tchaj-

¹⁶ Zastáncem takového postupu je např. Zbigniew Brzezinski, Paul V. Kane z Harvardovy univerzity či Charles Glaser z George Washington University.

wanu, jakým způsobem je politika vůči Tchaj-wanu vytvářena, implementována a obhajována a jakým způsobem je brán v potaz čínský faktor.

V devadesátých letech 20. století, s růstem ekonomické důležitosti Tchaj-wanu, lze pozorovat posun v argumentaci amerických politiků a analytiků. Po skončení studené války geostrategický význam Tchaj-wanu nejprve částečně ustupuje v diskusi do pozadí, naopak je zdůrazňována morální povinnost Spojených států podporovat Tchaj-wan jako demokratický stát a tržní ekonomiku (v kontrastu s ČLR), tedy jako potenciální model pro budoucí vývoj doposud komunistické Číny. Zároveň se čím dál častěji ozývá čistě pragmatický argument upozorňující na důležitost vzájemného obchodu – ať se již jedná o prodej zbraní Tchaj-peji či o exkluzivní výrobu vysoce sofistikovaných počítačových komponentů. Spojené státy, které zakládají svou vizi „globálního vedení“ na morálních principech, tak obohacují svou zahraniční politiku o čistě pragmatický aspekt – obchod. V posledních letech v souvislosti s diskusí o „vzestupu“ Číny se však geopolitický prvek do diskusí opět vrací – postoj Číny vůči Tchaj-wanu je totiž ostře sledován s ohledem na povahu čínského vzestupu: bude-li Peking nakloněn vyjednávání a hledání kompromisního řešení tchajwanské otázky, lze očekávat, že čínský vzestup skutečně bude harmonický a pokojný. Bude-li však Peking Tchaj-pej ohrožovat a nutit k vyjednávání použitím síly, bude tento postoj vnímán jako jasný důkaz agresivních záměrů ČLR. V takovém případě je důležité zachovat možnost přístupu USA na ostrov, neboť ten díky své specifické geograficky-strategické pozici může zastávat důležitou roli v politice zadržování Číny. V neposlední řadě je také zmiňována role Tchaj-wanu jako jakéhosi „lakmusového papírku“ pro angažmá USA v regionu – trvalou podporu Tchaj-wanu ze strany USA můžeme také vnímat jako jasný signál, že USA respektují své závazky v jihovýchodní Asii a nadále hodlají podporovat své přátele.

V rámci analýzy je pozornost věnována také tomu, jak se v procesu formování americké politiky vůči Tchaj-wanu odrážely obecnější důležité soudobé trendy – vývoj a změny ve strategickém postavení USA, demokratizace Tchaj-wanu a vývoj tchajwanské vnitropolitické scény, růst ekonomického a vojenského potenciálu Číny a rostoucí důležitost ČLR v mezinárodních vztazích, zvyšování intenzity americko-čínských vztahů a zároveň vývoj vztahů napříč Tchajwanskou úžinou. V neposlední řadě je třeba přihlídnout k samotným aktivitám Tchaj-peje, které aktivně napomáhaly vytvářet podporu tchajwanským zájmům prostřednictvím různých nástrojů (např. příspěvky na kampaň v amerických volbách, aktivní lobbying na půdě amerického Kongresu, apod.). Právě měnící se mezinárodněpolitická situace i vnitropolitické faktory mohou významnou měrou ovlivnit to, jaké priority jsou v daném

okamžiku z americké strany zdůrazňovány, popřípadě které faktory jsou naopak cíleně upozadovány a odsouvány na vedlejší kolej.

Výsledkem realizace takto koncipované analýzy je tedy, kromě zodpovězení hlavní výzkumné otázky práce, i načrtnutí plastického obrazu americko-čínských vztahů a vzájemného prolínání a interakce reálně praktikované americké politiky se zahraničně-politickým diskursem, který ji pomáhá utvářet a zároveň je jí ovlivňován.

Výzkum je ze své podstaty výzkumem spíše kvalitativním, neboť jde o analýzu relativně malého počtu událostí vážících se k vývoji tchajwanské otázky v čínsko-amerických vztazích s velkým počtem proměnných. Vzhledem k vymezení tématu jde o jedinečnou případovou studii, neboť se v tomto případě jedná o „detailní, holistický popis a analýzu konkrétního fenoménu“¹⁷ a „empirické zkoumání současného fenoménu v kontextu, přičemž hranice mezi fenoménem a kontextem, v kterém se vyvíjí, nejsou zcela zřejmé... a je postaveno na zkoumání mnoha zdrojů“¹⁸.

Foreign Policy Analysis

Tradiční modely analýzy zahraniční politiky přistupují ke státu jako k základnímu aktérovi v mezinárodních vztazích a od toho se odvíjí i analýza jeho chování. Základním předpokladem realistické školy je, že stát jako aktér mezinárodních vztahů se v prostředí anarchie snaží maximalizovat svůj zisk a minimalizovat ztráty a jeho hlavním cílem je zajištění vlastní bezpečnosti, jak píše Robert Gilpin: „...národní bezpečnost je a vždy bude hlavním zájmem každého státu.“¹⁹ V tomto modelu předpokládáme určitou účelnost rozhodování, tedy že stát si z možností, jež se mu nabízejí, zvolí tu, která nejpravděpodobněji povede k dosažení jeho záměru. Tento model, který Graham Allison nazývá modelem racionálního činitele²⁰ (rational actor model) ale vede až k přílišnému zobecňování chování jednotlivých států, aniž bychom brali v potaz mnoho důležitých vnitřních faktorů, které ovlivňují jejich chování na poli mezinárodních vztahů. Na základě nedostatečnosti modelu racionálního činitele pak Graham Allison zkoumal další dvě úrovně rozhodovacích procesů, které formují zahraniční politiku

¹⁷ Merriam, S. B., *Case Study Research in Education: A Qualitative Approach* (San Francisco: Jossey-Bass, 1988), s. 21.

¹⁸ Yin, R.K., *Case Study Research Design and Method* (Thousand Oaks: Sage Publications, 1994), s. 13.

¹⁹ Robert Gilpin, *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order* (New Jersey: Princeton University Press, 2001), s. 18.

²⁰ Graham Allison, Philip Zelikow, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis* (Boston: Little, Brown, 1999).

států. Podle něj je každé rozhodnutí o směřování zahraniční politiky totiž více či méně ovlivněno dalšími faktory – domácím či mezinárodním prostředním,²¹ ve kterém k rozhodnutí dochází (volby, veřejné mínění, ekonomické podmínky, politický systém apod.), způsob rozhodování (rozhoduje jednatel, skupina či koalice; ovlivňují rozhodování nějaké byrokratické procesy) a v neposlední řadě psychologickými faktory (typ vůdce, jež činí rozhodnutí, styl jeho vedení, hodnotový systém atd.).²² Robert Putnam později Allisonův přístup zjednodušil do dvouúrovňové analýzy her (two-level game analysis), kde je zkoumáno vyjednávání na úrovni států (tedy mezi jednotlivými státy) a na úrovni domácí politiky. V domácí politice hlavní vyjednávač (tedy prezident v kontextu americké politiky) vyslechně zájmy a obavy různých domácích aktérů a prostřednictvím vyjednávání hledá kompromis, který by byl přijatelný pro všechny domácí aktéry. Tento kompromis pak představuje minimální set požadavků pro vyjednávání na mezinárodní úrovni.²³ Podle Petera Katzensteina pak analýza domácích vlivů na zahraniční politiku a mezinárodních vztahů nemůže spoléhat jen na sledování kroků výkonné moci a roli institucí, ale musí brát v potaz *politiku*: politické strany, zákonodárce, zájmové skupiny, veřejné mínění, volby atd.²⁴ Robert Putnam zase upozorňuje, že i v rámci různých skupin, které se podílejí na rozhodování, nelze očekávat, že by jejich členové sdíleli stejný názor.²⁵ Konečná rozhodnutí a doporučení jsou často výsledkem komplexního procesu vyjednávání, do kterého se promítají osobní priority jednotlivých aktérů, pozice v hierarchii, kterou jednotliví aktéři zastávají, standardní operační postupy, které byly v minulosti organizací úspěšně implementovány apod.²⁶ Proto je pozornost věnována např. proměnám priorit jednotlivých amerických administrativ a různých částí exekutivy, roli amerického Kongresu, lobbistických skupin atd. a je zkoumáno, který z jednotlivých účastníků rozhodovacího procesu sehrál ve formulaci politiky USA vůči Tchaj-wanu zásadní roli. Vzhledem k charakteru politických systémů USA a Tchaj-wanu je hlavní pozornost věnována

²¹ O propojení domácí politiky a mezinárodních vztahů viz např. Robert D. Putnam, „Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games,“ *International Organization*, roč. 42, č. 3 (léto 1988), via JSTOR.

²² Graham Allison, Philip Zelikow, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis* (Boston: Little, Brown, 1999).

²³ Robert Putnam, "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games," *International Organization*, roč. 42 č. 3 (léto 1988), via JSTOR.

²⁴ Peter Katzenstein, *Between Power and Plenty: Foreign Economic Policies of Advanced Industrial States* (Madison: University of Wisconsin Press, 1978), s. 333-336, citováno dle Robert D. Putnam, „Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games,“ *International Organization* roč. 42, č. 3 (léto 1988), via JSTOR.

²⁵ Robert D. Putnam, „Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games“, *International Organization*, roč. 42, č. 3 (léto 1988), via JSTOR.

²⁶ Graham Allison, Philip Zelikow, *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis* (Boston: Little, Brown, 1999).

prezidentům a jejich postojům. V obou systémech totiž prezident zastává klíčovou roli ve výkonu zahraniční politiky. S ohledem na citlivost a strategický význam vztahů mezi USA, Čínou a Tchaj-wanem lze očekávat, že přes různé vnější vlivy ze strany Kongresu a zájmových skupin, které mohou krátkodobě ovlivnit vzájemné vztahy, bude korigování vztahů s těmito dvěma zeměmi spíše v rukou prezidenta a jeho blízkých poradců. Zatímco někteří prezidenti rozhodování udržují v úzkém kruhu poradců v Bílém domě, jiní prezidenti naopak mohou hledat radu u členů Kabinetu, jako je např. ministr zahraničí či obrany. Důležitou roli, která je brána v potaz, jsou také předchozí zkušenosti klíčových aktérů – např. prezident George H. W. Bush působil v 70. letech 20. století v ČLR, kde si vybudoval nadstandardní vztahy s tamějšími politiky. Jeho vazby na čínské vedení zcela jistě hrály v roce 1989 roli při rozhodování o tom, jak by USA měly reagovat na vládní potlačení protestů na Náměstí Nebeského klidu.

Pozornost je také věnována demokratizaci na Tchaj-wanu a od toho se odvíjejícího postoje k nezávislosti Tchaj-wanu, který významně ovlivnil vztahy mezi Tchaj-pejí, Washingtonem a Pekingem. Ačkoliv byl proces demokratizace na Tchaj-wanu Washingtonem opakovaně vyzdvihován a chválen, je nutno říci, že vztahy mezi Washingtonem a Tchaj-pejí byly jednodušší a čitelnější v dobách, kdy na Tchaj-wanu působila autokratická vláda. Tehdy totiž nemuseli tchajwanští politici brát v potaz nálady voličů, průzkumy veřejného mínění a volební cykly. Jak píše Nancy Bernkopf Tucker, „[D]emokracie dnes omezuje manévrovací prostor politiků.“²⁷ Aktivní politika budování tchajwanské identity, nepřímý důsledek demokratizace, má také svůj významný podíl na proměně dynamiky ve vztazích mezi Washingtonem, Tchaj-pejí a Pekingem, neboť prohloubila obavy Pekingu z toho, že Tchaj-wan aktivně vráží klín mezi dvě části Tchajwanské úžiny, které jsou – dle představ čínského vedení – součástí jedné Číny.

Postoje vůči Tchaj-wanu v americké politice lze rozdělit do dvou zásadních skupin. Na jedné straně stojí neoliberální skupiny či akademici, kteří navrhují, aby se Spojené státy vzdaly podpory Tchaj-wanu, a tím tak odstranily palčivé místo v čínsko-amerických vztazích. Podle nich se Čína mění k lepšímu a tím, že je stále více integrována do regionu prostřednictvím ekonomických vazeb, se snižuje pravděpodobnost, že se Peking pokusí tyto vztahy destabilizovat.²⁸ Charles Glaser např. popisuje tchajwanskou otázku jako záležitost bez

²⁷ Nancy Bernkopf Tucker, „China-Taiwan: US Debates and Policy Choices,“ *Survival*, roč. 40, č. 4 (zima 1998-99): 156.

²⁸ Robert Sutter, *U.S. Policy Towards China: An Introduction to the Role of Interest Groups* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1998), s. 11.

zásadního významu pro americké národní zájmy, a proto navrhuje, aby Washington od svých závazků vůči Tchaj-wanu odstoupil.²⁹ Podle Glassera tak odstraněním sporného místa dojde k posílení čínsko-amerických vztahů.

Kritici tohoto postoje ale upozorňují na to, že vedle sporné otázky Tchaj-wanu existuje spousta dalších třecích ploch v čínsko-amerických vztazích a že odstraněním jedné z nich se kvalitativně vztahy nezlepší. Pořád bude vzájemné vztahy komplikovat např. čínská asertivita v Jihočínském moři, otázka porušování lidských práv, obchodní spory atd. Stažení americké podpory Tchaj-wanu by také v dnešní době mohlo být vnímáno jako důkaz úpadku USA s negativním dopadem na spojenecké vazby v regionu.³⁰

Zejména v americkém Kongresu, ale i mezi akademiky existují skupiny, které tváří v tvář nárůstu ekonomické a vojenské moci ČLR navrhuji asertivnější postoj vůči Pekingu a větší podporu Tchaj-wanu, ať již poskytnutím vojenské podpory či, v extrémním případě, podporu pro jeho nezávislost. Tyto často neokonzervativní skupiny sice berou v potaz pozitivní změny v ČLR (např. ekonomický růst), zároveň však upozorňují na charakter čínského režimu, který podle nich aktivně podkopává mezinárodní systém a zavedené normy za účelem budování vlastní síly. Varují také, že legitimita a přežití Komunistické strany Číny do velké míry závisí na naplnění nacionalistických a teritoriálních ambicí, a proto se čínské vedení nebude zdrážat obětovat ekonomický růst za účelem zajištění sjednocení Číny a Tchaj-wanu.³¹

Velká část této debaty se odvíjí od otázky, zda vzestup Číny povede k vytvoření regionální mocnosti, která se zapojí do existujícího systému mezinárodních vztahů a bude jako „zodpovědný podílník“ dodržovat existující mezinárodní normy, či zda se pokusí o revizi současného systému, neboť se nepodílela na jeho tvorbě, a přijde se systémem novým, který bude lépe odpovídat čínské představě o uspořádání světa.³² Zatímco velká část expertů se prozatím domnívá, že s ohledem na deklarovanou politiku mírového vývoje³³ se čínské vedení

²⁹ Charles Glasser, „Will China’s Rise Lead to War?“ *Foreign Affairs*, roč. 90, č. 2 (březen-duben 2011).

³⁰ Nancy B. Tucker and Bonnie Glaser, „Should the United States Abandon Taiwan?“ *Washington Quarterly*, roč. 34, č. 4 (2011), dostupné na https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163660X.2011.609128?casa_token=mPkRi4j_egIAAAAA:7BjFXGBSFRFxAPA3WrGBuct_BmxG7eiSLfcPSVYsRxHIYb8FJcPmIF9hXWjfOrxcyXKkPeAVgXJwg (staženo 23. listopadu 2017).

³¹ Robert Sutter, *U.S. Policy Towards China: An Introduction to the Role of Interest Groups* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1998), s. 16.

³² Viz např. Randall L. Schweller, Xiayu Pu, „After Unipolarity: China’s Visions of International Order in an Era of U.S. Decline,“ *International Security*, roč. 36, č. 1 (léto 2011), s. 41-72.

³³ Tzv. peaceful development. V minulosti čínští představitelé používali výraz „peaceful rise“, tedy mírový vzestup. Viz např. Zheng Bijian, „China’s Peaceful Rise to Great-Power Status,“ *Foreign Affairs* (září-říjen 2005).

snaží existující normy mezinárodních vztahů spíše respektovat, v případě postoje vůči Tchaj-wanu tohle spíše neplatí – postoj ČLR vůči Tchaj-wanu má v očích mnohých amerických politiků a analytiků spíše revizionistický podtón.³⁴

Pivotal deterrence

Situace v Tchajwanské úžině zahrnuje tři hlavní hráče: USA, Čínskou lidovou republiku a Tchaj-wan. Washington svou politiku vůči Tchajwanské úžině doposud definuje jako strategickou nejednoznačnost, prostřednictvím které se snaží odradit či přímo zastrašit Tchaj-pej a Peking od změny statu quo.

Princip zastrašování (deterrence) spočívá v přesvědčení oponenta k nečinnosti a zamezení akcím, které by byly pro oponenta výhodné, ale druhou stranu by ohrožovaly.³⁵ Diskuse o konceptu zastrašování probíhá nejčastěji v kontextu studené války v souvislosti s hrozbou použití jaderné zbraně, která má odradit potenciálního protivníka od realizace vlastního cíle. Existují však různé strategie zastrašování – a jednou z nich je tzv. *Pivotal deterrence*, která byla rozpracována ve studii Timothyho W. Crawforda s názvem *Pivotal Deterrence: Third-Party Statecraft and the Pursuit of Peace*³⁶.

Pojem „pivotal deterrence“ je poměrně obtížné přeložit do češtiny. Zatímco termín „deterrence“ lze do českého jazyka přeložit jako „odstrašování“, „odstrašení“ či „zastrašování“, což je v mezinárodních vztazích běžný termín, jehož význam je poměrně dobře popsán a tudíž známý, v případě termínu „pivot“ je implikace pro mezinárodní vztahy mnohem hůře uchopitelná. Termín „pivot“ lze přeložit jako čep či středový bod, nicméně z toho není okamžitě jasná aplikace pro oblast mezinárodních vztahů. Podle výkladového slovníku lze *pivot* definovat následovně: „Pivot is the pin or the central point on which something balances or turns,³⁷ jde tedy o středobod, který vyvažuje dvě strany. Z tohoto popisu je již implikace pro mezinárodní vztahy zřejmá, neboť teorie rovnováhy moci a koncept vyvažování byl předmětem

³⁴ Peter J. Katzenstein a Rudra Sil, „Rethinking Asian Security: A Case for Analytical Eclecticism“ in J. J. Suh, Peter J. Katzenstein a Allen Carlson (eds.), *Rethinking Security in East Asia: Identity, Power, and Efficiency* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2004), s. 27.

³⁵ Keith Payne, C. Dale Walten, *Deterrence in the Post-Cold War World* (OUP, 2002), s. 161-182.

³⁶ Timothy W. Crawford, *Pivotal Deterrence: Third-Party Statecraft and the Pursuit of Peace* (Ithaca: Cornell University Press, 2003).

³⁷ Collins Cobuild English Dictionary, HarperCollins, London, 1995, s. 1252.

mnoha akademických studií.³⁸ S ohledem na neobratnost překladu (pokud bychom použili např. termín „středobodové vyvažování“) pro účely této práce zůstanu u anglického názvu *pivotal deterrence*.

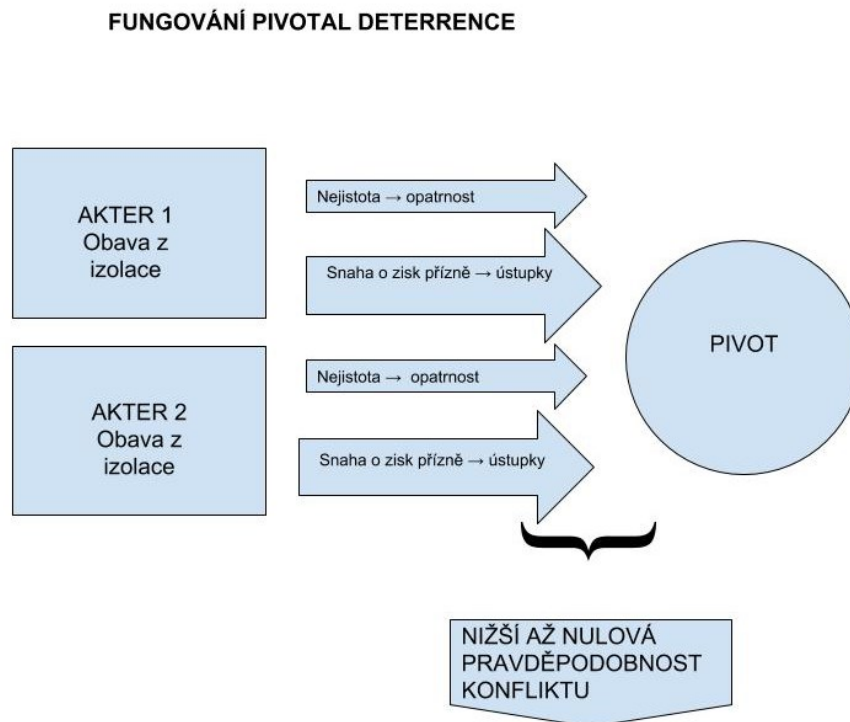
V mezinárodních vztazích lze málokdy izolovat pouhý vztah dvou aktérů. Do takového vztahu vstupují další aktéři - třetí strany, které by potenciálním konfliktem byly ovlivněny nebo které by mohly ovlivnit jeho průběh a výsledek. *Pivotal deterrence* předpokládá účast alespoň tří aktérů - dva aktéři se nacházejí v nepřátelském vztahu, zatímco třetí sehrává roli jakéhosi nárazníku, který se může aktivně snažit zabránit potenciálnímu otevřenému konfliktu, případně příklonem na jednu či druhou stranu zásadním způsobem ovlivnit jeho výsledek. Rozhodujícím předpokladem úspěšného vyvažování je prvek nejistoty, kdy ani jedna ze zneprátelených stran není schopna říci, jakým způsobem se třetí strana, onen tzv. pivot, k situaci postaví. Základním postojem tzv. pivotu je tedy míra nejednoznačnosti (ambiguity), která by měla působit jako nástroj, jenž odradí zneprátelené strany od vyhocení konfliktu. Ani jedna ze znesvářených stran si totiž nemůže být jistá, zdali se tzv. pivot nepřikloní na stranu nepřítele, zatímco druhá znesvářená strana se ocitne v izolaci. Důležitou roli v *pivotal deterrence* tedy sehrává psychologie - strach z izolace a zároveň snaha naklonit si tzv. pivot na svou stranu. Nejistota pak vede k větší ochotě dosáhnout kompromisu a zároveň vede aktéry k opatrnějšímu postupu. Jsou-li obě strany přesvědčeny, že v konfliktu prohrají, pokud se třetí aktér postaví na stranu jejich protivníka, vede je to ke snaze vyhnout se konfliktu do doby, než budou mít jistotu o tom, či stranu tzv. pivot podpoří či případně zachová neutralitu. Obě zneprátelené strany musí také mírnit své chování natolik, aby si tzv. pivot nezneprátelily a v důsledku jej nenatlačily do náručí protivníka a ony se neocitly v izolaci. Nejistota tedy v tomto případě působí jako klíčový psychologický faktor, který vede aktéry mezinárodních vztahů k opatrnosti a zároveň k ochotě činit ústupky ve snaze zlákat tzv. pivot k jejich podpoře³⁹ - a tím tak vychýlit rovnováhu ve svůj prospěch. Mezi zneprátelenými aktéry tak může zároveň probíhat i soupeření o to, kdo bude úspěšnější ve snaze se tzv. pivotu zalíbit. Takový proces vlastně může mít i pozitivní dopad - tzv. pivot může tohoto „nabíhání“ využít a může se pokusit obě strany přimět k ústupkům, které budou úspěšněji garantovat mír.⁴⁰

³⁸ Viz např. Morgenthau, Hans J. Morgenthau: *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Fifth Edition, Revised, (New York: Alfred A. Knopf, 1978) nebo Kenneth Waltz: *Theory of International Politics* (Long Grove: Waveland Press, 2005).

³⁹ Použijeme-li psychologii, jde o klasický příklad „vetření se do přízně“.

⁴⁰ Takto např. působily Spojené státy ve vztahu k Sovětskému svazu a ČLR v průběhu 70. let 20. století.

Obrázek 1: Fungování pivotal deterrence

Důležitým předpokladem pro fungování tohoto analytického rámce je předpoklad, že všichni aktéři jsou víceméně racionální a vyvarují se proto příliš riskantního chování, v jehož důsledku by se dostali do izolace či do situace, kdy by se tzv. pivot postavil na stranu oponenta - čímž by se zvýšila pravděpodobnost porážky. Zároveň je třeba zdůraznit, že pivotal deterrence není formou mediace - tzv. pivot často do vztahu mezi dvěma znepřátelenými stranami nemusí vůbec nezasahovat a roli pivotu často vykonává navzdory přání jedné či druhé strany, v našem případě to je právě ČLR, která s angažmá USA není příliš nadšená. Tzv. pivot často využívá nátlaku a hrozeb směřovaných na oba potenciální agresory s cílem zabránit konfliktu. Účast tzv. pivotu tak působí jako nástroj odstrašování tím, že zvýší cenu potenciálního konfliktu - a tím se tak stává cena angažmá v konfliktu v kontrastu s potenciálními zisky pro potenciálního agresora nepřijatelná.

Tyto procesy nelze jednoznačně oddělit, probíhají souběžně a vzájemně se ovlivňují. Je třeba také zdůraznit, že tzv. pivot není pouhým statickým aktérem, objektem různých strategií a taktik ze strany dalších aktérů, jež jsou součástí tohoto trojúhelníku. Tzv. pivot může aktivně vstupovat do celého procesu a pomocí různých taktik provádět vyvažování (balancing). Tzv. pivot si je tedy jako racionální aktér vědom, že by se neměl přiklonit na jednu či druhou stranu,

protože jen tak může udržet situaci pod kontrolou. Tzv. pivot musí samozřejmě splňovat nějaké základní předpoklady - především jeho role, hrozby a pobídky musí být věrohodné (credible). Obě zneprátelené strany musí být přesvědčeny o tom, že tzv. pivot disponuje nástroji, schopnostmi a vůlí dostát svým slibům a hrozbám. Tzv. pivot tak vlastně vykonává tzv. duální odstrašování (dual deterrence). Rizikem tohoto duálního odstrašování je fakt, že v takových situacích je mnohem náročnější dosáhnout věrohodnosti komplexních hrozeb a slibů. Jakým způsobem například tzv. pivot identifikuje stranu, která má být cílem zastrašování? Jaké nástroje jsou vhodné pro taktiku zastrašování, aby postoj tzv. pivotu nebyl interpretován jako příklon k druhé straně? A jak zabránit tomu, aby druhá strana nevnímala zastrašování jako signál, že tzv. pivot si vybral stranu sporu? Pivot si tak musí udržovat flexibilitu a musí se vyvarovat závazkům vůči jedné či druhé straně. Pivot v situaci pivotál deterrence by také měl nechat otevřenou otázku svých budoucích kroků - to je jediný způsob, jak si zachovat možnost ovlivnit aktéry sporu.⁴¹ Takový postup umožňuje mimo jiné pokračovat ve vyjednáváních s oběma stranami i v době krize.⁴²

Pivotal deterrence můžeme pozorovat v situacích, kdy v mezinárodních vztazích existují dvě zneprátelené strany, které nemají vhodnou možnost zapojení se do silnější aliance, která by jim poskytla ochranu. *Pivotal deterrence* zahrnuje práci se širokou škálou hrozeb a příslibů s cílem zabránit konfliktu. Cílem této strategie třetí strany je tedy postavit potenciální nepřátele do situace, kdy je pro ně konflikt nákladný a kdy v porovnání s potenciálními zisky přináší příliš velké riziko.⁴³ Obě zneprátelené strany musí být přesvědčeny o tom, že pivot může zásadním způsobem ovlivnit výsledky potenciálního konfliktu, pokud se přikloní k jedné či druhé straně. Dalším důležitým předpokladem je, že pivot musí jasně demonstrovat, že v případě konfliktu mezi dvěma aktéry nezůstane stát stranou. Hrozba angažmá pivotu tedy musí být věrohodná. Pivot se ale na druhé straně musí vyhnout jakýmkoliv závazkům vůči jedné či druhé straně - jeho pozice a úmysly musí zůstat nejednoznačné (ambiguous), neboť právě element nejistoty je základním předpokladem úspěchu pivotál deterrence.⁴⁴ Proto je také

⁴¹ V klasickém zastrašování je hrozba explicitní a je většinou jasně stanovena jako základní východisko. Strany sporu jsou tedy informovány o potenciálních následcích konfliktu.

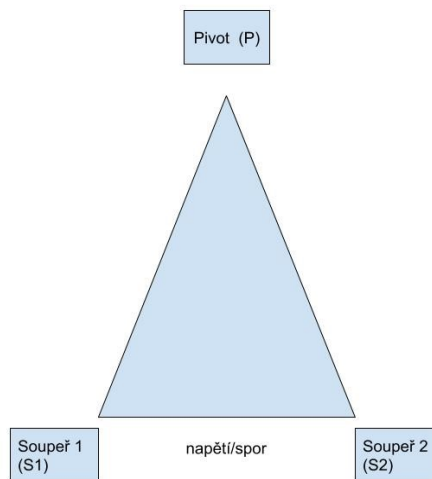
⁴² Tento postup bylo možné pozorovat např. během Tchajwanské krize v roce 1958, kdy se Spojené státy odmítly explicitně zavázat k obraně ostrovů Kinmen a Matsu i bez ohledu na vojenský závazek chránit Tchaj-wan v případě konfliktu z ČLR (vyplývající ze vzájemné smlouvy o vojenské spolupráci U.S.-Taiwan Mutual Security Treaty). Šlo o způsob, jak zabránit nacionalistickým silám v agresivním chování vůči ČLR a zároveň nabídnout Pekingu příležitost k vyjednávání.

⁴³ Timothy W. Crawford, *Pivotal Deterrence: Third-Party Statecraft and the Pursuit of Peace*, s. 5.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 9.

typickým rysem *pivotal deterrence* neveřejná komunikace hrozeb a příslibů s cílem ovlivnit chování aktérů.⁴⁵

Obrázek 2: Pivotal deterrence probíhá v trojúhelníkovém vztahu:

Pivotal deterrence je tedy variantou trojúhelníkové diplomacie, kterou rozehrávaly USA ve vztahu s ČLR a SSSR již v sedmdesátých letech. Cílem trojúhelníkové strategie ale nebylo ani tak zabránit konfliktu mezi těmito zeměmi - Spojené státy se spíše snažily využít „čínské karty“ s cílem dosažení ústupků ze strany SSSR a „sovětské karty“ s cílem dosažení ústupků ze strany Pekingu. Cíl *pivotal deterrence* je ale odlišný – jde především o snahu zabránit konfliktu tím, že zvýšíme jeho cenu pro soupeřící strany.⁴⁶

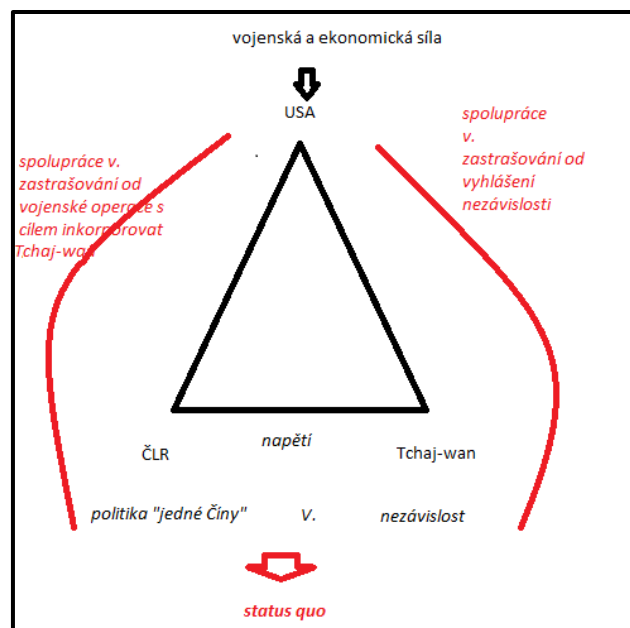
Základní charakteristikou *pivotal deterrence* je tedy přítomnost tzv. ústředního hráče (pivot nebo také *pivotal deterrer*), který má zájem na vyřešení konfliktu, ale nestaví se na stranu jedné či druhé strany sporu. Ústřední hráč musí disponovat respektem u obou soupeřících stran a především reálnou silou tak, aby mohl ovlivnit chování obou soupeřících stran a v případě

⁴⁵ Timothy W. Crawford, op. cit., s. 12. Timothy W. Crawford srovnává *pivotal deterrence* s tzv. *extended deterrence*. V *extended deterrence* je uskutečněn explicitní závazek jako základní východisko. Hrozby jsou komunikovány veřejně.

⁴⁶ Timothy W. Crawford, op. cit., s. 17.

nutnosti také ovlivnit výsledek případného konfliktu mezi nimi. V praxi to znamená, že vůči obou stranám konfliktu může ústřední hráč hrozit změnou aranžmá, změnou podpory a tato hrozba musí být ostatními aktéry vnímána jako reálná (tzv. credible deterrence). Své pozice ústřední hráč chytře využívá k rozehrávání partie, kdy se může snadno přidat na jednu či druhou stranu a zásadně tak ovlivnit rovnováhu mezi dvěma zneprátelenými stranami či v případě konfliktu i jeho výsledek. Tento ústřední hráč si však udržuje jistou míru flexibility a pokud možno se vyhýbá situaci, kdy by se explicitně musel přiklonit na stranu jedné ze soupeřících stran. Ústřední hráč tak pomocí udržování nejistoty na obou stranách – např. tím, že se jasně nevyjádří, jak by reagoval v případě konfliktu mezi nimi – aktivně brání tomu, aby ke konfliktu došlo, a může je tímto způsobem podporovat v dosažení kompromisu, který bude pro oba soupeře výhodnější než hrozba porážky ve válečném konfliktu.

Obrázek 3: Pivotal Deterrence v Tchajwanské úžině

Kritickým aspektem této formy zastrahování je schopnost ústředního hráče formulovat hrozby vůči jednotlivým účastníkům sporu a zajistit, aby se signály vzájemně nepodřývaly. Základní součástí *pivotal deterrence* je tedy často nejednoznačnost (ambiguity). Tato strategie funguje zejména v případech, kdy se ústřednímu hráči podaří v obou soupeřících vzbudit pocit nejistoty ohledně jeho postupu v případě konfliktu – a právě to může zabránit jejich rozhodnutí zahájit válku.

Podle Timothy Crawforda, lze základní mechanismus *pivotal deterrence* vyjádřit následovně:

A1: $Pa1 > Pn > Pa2$ – z pohledu soupeře A1 je jako nejvýhodnější varianta vnímána ta situace, kdy jej ústřední hráč (P) podpoří. Jako druhou, „horší“ variantu soupeř A1 vnímá situaci, kdy si ústřední hráč udržuje neutralitu. Jako nejhorší variantu pak soupeř vnímá situaci, kdy se ústřední hráč spojí se soupeřem A2 proti soupeři A1. Z pohledu A2 pak platí, že $Pa2 > Pn > PA1$.⁴⁷

V některých případech nebude neutralita ústředního hráče k odvrácení konfliktu dostatečná. Je možné, že efekt zastrašení bude fungovat jen v případě, kdy bude jeden ze soupeřů přesvědčen, že se ústřední hráč přikloní na stranu oponenta. V takových případech by model vypadal následovně: A1: $Pa1^* > Pn^* > Pa2$, kdy „*“ představuje úmysl zapojit se do konfliktu. Z pohledu soupeře A2 by pak model vypadal následovně: $Pa2^* > Pn^* > Pa1$.⁴⁸ Tento způsob *Pivotal deterrence* se např. pokoušel aplikovat prezident Eisenhower v průběhu krize v Tchajwanské úžině v roce 1954-1955. Uzavřením Smlouvy o vzájemné obraně (Mutual Defense Treaty) s Tchaj-wanem USA efektivně zastavily bombardování nacionalisty ovládaných ostrovů Kinmen a Matsu. Americká podpora (ovšem ne vojenské angažmá) Tchaj-wanu měla zastrašit Peking od případného vojenského útoku na Tchaj-wanu.

V dalším scénáři se jeden ze soupeřů odhodlá vstoupit do konfliktu jen v případě, že jej ústřední hráč jednoznačně podpoří. Tento model lze vyjádřit následovně: A1: $Pa1^* > Pn > Pa2$. Z pohledu druhého soupeře by model vypadal následovně: $Pa2^* > Pn > Pa1$.⁴⁹ V takové situaci je obzvlášť důležité, aby si ústřední hráč zachoval neutralitu a neposkytl ani náznak podpory v případě vzniklého konfliktu.

V dalším možném scénáři je jeden ze soupeřů agresivnější nebo silnější a do konfliktu bude ochoten vstoupit v případě, že dospěje k závěru, že ústřední hráč zůstane neutrální. Naopak druhý, většinou slabší hráč, bude ochoten vstoupit do konfliktu jen v případě, že si bude jistý podporou ústředního hráče, jinak je pro něj preferovanou variantou jeho neutralita. Tento model lze znázornit takto: A1: $PA1^* > Pn^* > Pa2$, zatímco pro A2 platí: $PA2^* > Pn > Pa2$.⁵⁰ V tomto případě má ústřední hráč omezenější možnosti postupu a musí opatrně balancovat mezi neutralitou a podporou A2 ve snaze odstrašit A1. Toto uvažování se částečně odrazilo v postoji

⁴⁷ Ibid., s. 6.

⁴⁸ Ibid., ss. 6-7.

⁴⁹ Ibid., ss. 7-8.

⁵⁰ Ibid., 8.

Spojených států vůči Tchaj-wanu v období, kdy používal agresivní rétoriku volající po vyhlášení nezávislosti. Jako příklad lze uvést prohlášení Jamese Kellyho z roku 2004, ve kterém varoval Tchaj-pej, aby se nepokoušela jednostranně měnit status quo: „...jakýkoliv jednostranný krok směrem k nezávislosti neposkytne dle našeho názoru Tchaj-wanu nic, co by již neměl, ať se to týká svobody, autonomie, prosperity či bezpečnosti. Takové kroky mohou vést k potenciální vojenské reakci ze strany ČLR... V USA vidíme jasně tato rizika a doufáme, že jsou takto chápány i prezidentem Čchen Šuej-pianem...“⁵¹ Podobné varování však směřovalo k Peking v roce 2005 poté, co ČLR schválila Zákon proti odtržení (Anti-Secession Law), ve kterém upozorňovala, že může použít „nemírové prostředky“ k řešení tchajwanské situace v případě, že se Tchaj-pej pokusí vyhlásit nezávislost. I tohle bylo USA vnímáno jako jednostranný pokus o změnu statu quo. Oběma těmito kroky se Spojené státy snažily odradit jednu ze stran sporu od kroků, které narušovaly rovnováhu.

Tento model lze použít právě pro případ postoje USA vůči Tchaj-wanu a ČLR, jak je trefně popsáno Michaellem Swainem: „Američtí představitelé balancují mezi zákonnou povinností poskytnout Tchaj-wanu prostředky k zajištění vlastní obrany proti nátlaku ze strany ČLR v kombinaci s připraveností vlastních ozbrojených složek, které by v případě nutnosti přišly Tchaj-wanu na pomoc, a potřebou úspěšně přesvědčit Peking, že USA nepodporují nezávislost Tchaj-wanu a zůstávají otevřené možnosti mírového sjednocení.“⁵² Z pohledu USA je tedy Čína tím silnějším hráčem, který by byl ochoten Tchaj-wan tak říkajíc útokem, pokud by si byl Peking jistý, že Spojené státy zůstanou v konfliktu neutrální. Tchaj-wan je tím slabším hráčem, který bude mírnit své postoje v případě, kdy si nebude jistý reakcí Spojených států v případě vyostření vztahů. Proto je velmi důležité, aby např. Tchaj-wan nespolehal na americkou podporu „za jakýchkoliv okolností“. To by totiž mohlo Tchaj-pej vést k vyhlášení nezávislosti, na které by Peking téměř jistě reagoval vojensky. Spojené státy by tak mohly být vtaženy do konfliktu s ČLR, který si rozhodně nepřejí.

Politika Spojených států vůči Tchaj-wanu a ČLR je tedy typickým příkladem pivoval deterrence. K její implementaci američtí politici a akademici využívají taktiky **strategické nejednoznačnosti** (strategic ambiguity). Cílem americké politiky vůči ČLR a Tchaj-wanu je

⁵¹ „Prohlášení Jamese A. Kellyho, náměstka ministra zahraničních věcí pro Asii a Tichomořím před Výborem pro zahraniční vztahy Sněmovny reprezentantů USA,“ 21. dubna 2004, dostupné na <https://2001-2009.state.gov/p/eap/rls/rm/2004/31649.htm> (staženo 21. ledna 2019).

⁵² Michael D. Swaine, *America's Challenge: Engaging a Rising China in the Twenty-First Century* (Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2011), s. 85-86.

zabránění konfliktu, a to v situaci, kdy je v zájmu USA spolupracovat s ČLR a zároveň chránit Tchaj-wan před tlakem ze strany Pekingu. Tchaj-wan je přesvědčen, že potřebuje podporu USA, pokud by někdy v budoucnosti chtěl dosáhnout formální nezávislosti. Číně by stačilo, pokud by v případě sjednocení Tchaj-wanu s Čínou Spojené státy zaujaly neutrální postoj. V této situaci, jak píše Timothy Crawford, Spojené státy vytvářejí pro obě strany ideální situaci - negarantují, že podpoří Tchaj-wan v případě vyhlášení nezávislosti Tchaj-wanu. Tchaj-pej, dokud si nebude americkou podporou jistá, bude postupovat opatrně a zdrží se formálního vyhlášení nezávislosti - pro Peking jistě akceptovatelná varianta. Na druhé straně Peking se vyvaruje násilného připojení Tchaj-wanu, neboť si nemůže být jistý americkou reakcí. Spojené státy totiž ohledně svého možného angažmá udržují ČLR v nejistotě - a tím jí nutí k opatrnosti v postupu vůči Tchaj-wanu, což je varianta přijatelná pro Tchaj-pej.⁵³

USA tedy svou pečlivě kalibrovanou podporou Tchaj-wanu brání ČLR v připojení Tchaj-wanu proti vůli jeho obyvatelstva a - v extrémním případě před využitím vojenských prostředků vůči Tchaj-wanu pro účely násilné reunifikace ostrova s pevninou, zároveň však Washington aktivně brání Tchaj-peji ve vyhlášení nezávislosti - a to pod pohrůzkou, že Washington v takové situaci ponechá Tchaj-pej svému osudu. Současný status quo není z dlouhodobého hlediska ideální ani pro jednu stranu - Tchaj-wan by chtěl být plně nezávislý, ideálně s podporou Washingtonu, zatímco ČLR by si přála, aby se Tchaj-wan stal součástí ČLR a Washington do procesu nijak nezasahoval. S ohledem na to, že se jedná o zcela protichůdné a pro obě strany nepřijatelné cíle, status quo se v současné době zdá být nejpřijatelnějším řešením, neboť zajišťuje stabilitu a mír. Bez amerického angažmá v pozici pívotu by však taková situace nebyla možná. I přes občasné zlepšování vztahů v Tchajwanské úžině je politické řešení tchajwanské otázky stále v nedohlednu a obě strany trojúhelníku, tedy ČLR a Tchaj-wan, k sobě chovají vzájemnou nedůvěru. Obzvláště v obdobích, kdy na Tchaj-wanu vládne Demokratická pokroková strana (DPP), jež podporuje nezávislost Tchaj-wanu, dochází ke zhoršení vztahů v Tchajwanské úžině - a tehdy je americká schopnost různými pobídkami ovlivňovat chování jedné či druhé strany zásadní. Pobídky mohou být ve formě „biče“, ale „cukr“ je také důležitý. Proto např. Spojené státy opakovaně ujišťují Peking o respektu vůči politice jedné Číny (ačkoliv formálně ji nikdy neuznaly), stejně jako opakovaně vyjadřují podporu demokratickému zřízení na Tchaj-wanu (čímž implicitně USA vyjadřují podporu právu na sebeurčení). „Cukr“ nabídnutý jedné straně může být vnímán jako „bič“ na straně

⁵³ Timothy W. Crawford, op. cit., ss. 195-196.

druhé - klasickým případem je prodej zbraní Tchaj-wanu. Schválení prodeje zbraní Tchaj-wanu je vždy vnímáno jako vstřícný krok vůči Tchaj-peji, který ale téměř s jistotou rozlítí Peking. Naopak, „neprodej“ zbraní či odmítnutí prodeje konkrétního typu zbraní je interpretováno jako vstřícné gesto vůči Pekingu. Podobně funguje např. ochota či neochota americké strany setkávat se s představiteli tchajwanské vlády či ochota či neochota umožnit vysokým představitelům Tchaj-wanu udělit víza k návštěvě USA.

Nutno říci, že postoj Washingtonu není motivován pouze altruistickými důvody. Jak je zřejmé z analýzy vzájemných vztahů, Washington umně využívá trojúhelníkového vztahu k získání výhod pro Spojené státy - do jeho kalkulací tak vstupují strategické úvahy o využití tchajwanské karty vůči ČLR nebo naopak čínské karty vůči Tchaj-wanu. Cílem může být upevnění americké pozice v regionu a posílení americké důvěryhodnosti, výhody ale mohou nabýt i velmi konkrétních rozměrů - např. ve formě ekonomických benefitů pro americké firmy.

Vztahový trojúhelník, jak již bylo řečeno výše, není statický, vztahy se vyvíjejí dynamicky na všech třech jeho stranách. Obě zneprátelené snahy se samozřejmě mohou pokoušet o ovlivnění dynamiky v trojúhelníku. Mohou testovat odhodlání a úmysly pivotu, a to např. vyhocením situace - v případě našeho trojúhelníku lze jako příklad uvést nasazení vojenské síly v Tchajwanské úžině v letech 1995-1996. Na druhé straně se mohou pokusit o vetření se přízně pivotu - v našem případě lze zmínit např. návrh Pekingu na mírové sjednocení ve formě „jeden stát, dva systémy“. Ačkoliv byl tento návrh v první řadě cílen na Tchaj-pej, ČLR jistě doufala, že Washington bude takovou iniciativu vnímat pozitivně.

V praxi tedy zastrašování nelze vnímat staticky. Ačkoliv je rovnováha ideálním stavem, ve skutečnosti se jedná o dynamický a aktivní proces balancování mezi oběma potenciálními soupeři. Ve vztahu mezi USA, Čínou a Tchaj-wanem je proto možné pozorovat, jak se rovnováha vychyluje jedním či druhým směrem. Toto vychýlení může být způsobeno různými faktory – mezinárodní situací či působením domácích aktérů, kteří prosazují preferenci pro jednu či druhou stranu sporu.

Jaké jsou alternativy?

Zastrašování a strategická nejednoznačnost nejsou samozřejmě jedinou alternativou.

Jak již bylo naznačeno výše, Washington může zvážit i další možné postoje:

ALTERNATIVA	POSTOJ USA	DOPADY
„Strategická jednoznačnost“ (Strategic clarity)	Washington se jasně vyjádří a podpoří jednu ze stran sporu.	
	a. Washington prohlásí, že v případě konfliktu mezi Tchaj-wanem a Čínou Tchaj-pej nepodpoří. Zároveň bude nutit Tchaj-wan k jednání s Čínou za účelem definitivního vyřešení sporu.	a. negativní dopad na vnímání americké role v regionu, negativní dopad na spojenecké vazby v regionu, pokles důvěryhodnosti USA, nárůst asertivity ČLR
	b.. Washington jasně vyjádří podporu Tchaj-wanu včetně garance obrany.	b. nárůst napětí s ČLR, možnost ozbrojeného konfliktu mezi USA a ČLR.
KONEC ANGAŽMA V TCHAJWANSKÉ OTÁZCE	Spojené státy se přestanou angažovat ve sporu bez ohledu na to, jak se vyvine.	V tomto případě by ale Washington riskoval nejen ztrátu důležitého obchodního partnera, zároveň by poškodil svou důvěryhodnost u svých partnerů v regionu.
ZPROSTŘEDKOVÁNÍ/ MEDIACE	Spojené státy se pokusí sehrát roli mediátora mezi Pekingem a Tchaj-pejí.	Tuto roli USA explicitně odmítly prostřednictvím tzv. Šesti ujištění (Six Assurances) tchajwanské vládě v roce 1982. V tomto tajném dokumentu prezident Reagan přislíbil, že USA roli mediátora mezi Pekingem a Tchaj-pejí hrát nebudou. Tento slib byl důsledně dodržován všemi dalšími administrativami.

Další dvě možnosti - bez přímého vlivu USA

Dalším možným scénářem by bylo svobodné rozhodnutí tchajwanské populace podpořit sjednocení s Čínou. Pokud by šlo skutečně o svobodné rozhodnutí, Washington by měl nad takovým procesem jen pramalou kontrolu. USA dlouhodobě podporují mírové řešení konfliktu, které bude akceptovatelné pro obě strany Tchajwanské úžiny. Pokud by byly tyto podmínky naplněny, Washington by musel sjednocení Tchaj-wanu s pevninskou Čínou akceptovat. Mírovým řešením konfliktu by byla splněna i podmínka pro ukončení prodeje zbraní Tchaj-wanu.

Ve stejné situaci – tedy bez vlivu nad událostmi – by se USA ocitly i v případě, že by se Peking a Tchaj-pej dohodli, že každý půjde svou cestou a Peking by uznal nezávislost Tchaj-wanu. Ačkoliv je tento scénář více než nepravděpodobný, pokud by byl dosažen mírovou cestou, musely by jej Spojené státy akceptovat.

V současnosti však ani jeden z těchto dvou možných scénářů nepřipadá v úvahu. Sjednocení s pevninskou Čínou v současné době obyvatelé Tchaj-wanu nepodporují, zejména za situace, kdy je pevninská Čína kontrolována Komunistickou stranou ČLR. Nacionalistická strana (Kuomintang, KMT) sice v dlouhodobé perspektivě myšlenky sjednocení úplně nezavrhuje, zároveň však ihned dodává, že ke sjednocení bude možné směřovat jen v případě, že Čína bude demokratickou zemí. Je také nutné dodat, že mladá generace Tchajwanců vnímá Tchaj-wan jako nezávislou zemi a sebe samotné vnímají jako Tchajwance, ne jako Číňany. Vzhledem k absolutní absenci jakýchkoliv vazeb na pevninu spousta mladých Tchajwanců ani nechápe, proč by mělo vůbec ke sjednocení docházet.

Jak již bylo řečeno výše, nezávislost Tchaj-wanu je pro Peking zatím nepřijatelnou variantou. Čínské vedení opakovaně zdůrazňuje, že sjednocení s Tchaj-wanem je jedním z jeho klíčových zájmů (core interest) a představuje konečný krok k nápravě tzv. sto let čínského ponížení, kdy si evropské země rozdělily Čínu na své vlastní koncese. Legitimita vlády Komunistické strany Číny je tak úzce provázána se snahou o dovršení procesu obnovení Číny v jejích historických hranicích, a tím pádem také o obnovení role ČLR jako regionálního hegemonu. Je tedy nepravděpodobné, že by se Peking Tchaj-wanu vzdal dobrovolně, a tak definitivně znemožnil naplnění čínského „zjevného údělu“.

Vyhlášení nezávislosti Tchaj-wanu, kterou podporuje podle průzkumů veřejného mínění většina tchajwanského obyvatelstva, by tedy s největší pravděpodobností znamenalo konflikt. Proto také, pokud je do průzkumů veřejného mínění zahrnuta otázka, zdali by

tchajwanští obyvatelé podpořili nezávislost Tchaj-wanu i za cenu konfliktu s ČLR, podpora nezávislosti výrazně klesne. Z pohledu Tchaj-wanu je proto udržení statu quo v současné situaci nejhodnější volbou, a to i přes narůstající ekonomickou provázanost s ČLR. Pekingem nabízený hongkongský model není pro Tchajwance dostatečně atraktivní. Faktem je, že vlastně ani mezi Tchajwanci nebylo prozatím dosaženo konsensu o tom, jaká forma vztahu s ČLR by byla z dlouhodobého hlediska nejhodnější a nejakceptovatelnější. Tato otázka doposud rozděluje tchajwanskou politickou scénu, jak lze např. demonstrovat diskusí o politice sbližování s ČLR prezidenta Ma Jing-‘toua.

I přes výše zmíněné alternativy je ale zřejmé, že *pivotal deterrence* v kombinaci se strategickou nejednoznačností v současné době nejlépe naplňuje zájmy USA v Tchajwanské úžině, neboť umožňuje USA zaujmout vhodný postoj k protichůdným zájmům Tchaj-wanu a ČLR a tak dosáhnout zajištění bezpečnosti v oblasti. V případě, že by Washington explicitně prohlásil, že již v budoucnosti nebude Tchaj-wan bránit, mohlo by to povzbudit Peking k rychlé operaci s cílem inkorporovat Tchaj-wan do ČLR. Pokud by na druhou stranu Spojené státy vyslovily explicitní závazek bránit Tchaj-wan v jakémkoliv případě, mohlo by to naopak povzbudit zastánce tchajwanské nezávislosti, kteří jsou ochotni riskovat i případný konflikt s ČLR pro vyhlášení formální nezávislosti Tchaj-wanu. Tito lidé by pak mohli očekávat, že právě americký závazek bránit Tchaj-wan odradí Peking od útoku, a v případě, že by k němu skutečně došlo, by pak Američané nesli za obranu nezávislého Tchaj-wanu zodpovědnost.

Strategická nejednoznačnost má však své opodstatnění i v domácí politice USA. V případě, že by se v Tchajwanské úžině rozhořel konflikt, není vůbec jasné, jak by reagoval americký Kongres, rozsáhlá byznys komunita, která má ekonomické zájmy v Číně a na Tchaj-wanu, a jak by reagovala americká veřejnost. Podpořili by např. vojenské angažmá v případě, že by příčinou konfliktu byla provokace ze strany radikálních zastánců tchajwanské nezávislosti? Či v případě, kdy by Peking prováděl vojenské manévry v Tchajwanské úžině stejně, jako tomu bylo v letech 1995-1996? I z tohoto pohledu je pro USA mnohem výhodnější udržovat status quo, který garantuje stabilitu a bezpečnost Tchajwanské úžiny.

Použitá literatura a prameny

Americká politika vůči Číně a Tchajwanu je tématem, kterým se badatelé v ČR zatím zabývají spíše okrajově. Otázkou Tchaj-wanu jakožto faktoru ovlivňujícího americko-čínské vztahy se tak zatím v české akademické obci nikdo podrobněji nezabýval. Pouze okrajové zmínky o tomto problému najdeme například v práci *Dějiny Taiwanu*⁵⁴ kolektivu autorů Rudolfa Fürsta, Ivany Bakešové a Zdenky Heřmanové.

Ve Spojených státech se naopak vzhledem k významu čínsko-amerických vztahů a potenciálu konfliktu, který tchajwanská otázka skýtá, tomuto tématu věnuje řada badatelů.⁵⁵ V poslední době jsou publikovány zejména práce, které se zabývají fenoménem vzestupu ČLR a zkoumající možné dopady tohoto fenoménu na postavení USA v globálním systému a na jejich zahraniční politiku.⁵⁶ Právě v souvislosti s diskusí o vzestupu ČLR jako regionální či dokonce světové mocnosti vyšlo také několik studií, které se zabývají možností vojenského konfliktu mezi USA a Čínou – v němž bývá právě nedořešená otázka Tchaj-wanu spojená s otázkou teritoriální integrity ČLR označována za potenciální rozbušku či katalyzátor.⁵⁷ Počet odborníků, kteří se soustřeďují na tchajwanskou otázku, je však podstatně menší. Navíc, tchajwanská otázka je zkoumána spíše z historického pohledu⁵⁸, případně jsou analýze

⁵⁴ Ivana Bakešová, Rudolf Fürst, Zdenka Heřmanová, *Dějiny Taiwanu* (Praha: Lidové noviny, 2004).

⁵⁵ Viz např. Harry Harding, *Fragile Relationship. The United States and China Since 1972* (Washington D.C.: The Brookings Institution, 1992), Robert Ross, *Negotiating Cooperation. The United States and China 1969-1989* (Stanford: Stanford University Press, 1995), James Mann, *About Face. A History of America's Curious Relationship With China from Nixon to Clinton* (New York: Alfred A. Knopf, 1998), Tang Qingshan, *The Making of U.S. China Policy: From Normalization to Post-Cold War Era* (Boulder and London: Lynne Rienner Publishers, 1992), Sujian Guo and Baogang Guo (eds.), *Thirty Years of China-U.S. Relations: Analytical Approaches and Contemporary Issues* (Lanham, Maryland: Lexington Books, 2010), Chi Wang, *George W. Bush and China: Policies, Problems, and Partnership* (Lanham: Lexington Books, 2009), Arthur Lewis Rosenbaum (ed.), *U.S.-China Relations and the Bush Administration: A New Paradigm or Continuing Modalities* (Claremont: The Keck Center for International and Strategic Studies, 2002).

⁵⁶ Viz např. Bates Gill, *Rising Star: China's New Security Diplomacy* (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2007), David C. Kang, *China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia* (New York: Columbia University Press, 2007), C. Fred Bergsten et al., *China's Rise: Challenges and Opportunities* (Washington D.C.: CSIS, 2008), Sujian Guo (ed.), *China's „Peaceful Rise“ in the 21st Century: Domestic and International Conditions* (Burlington, VT: Ashgate, 2006), Benjamin I. Page a Tao Xie, *Living with the Dragon* (New York: Columbia University Press, 2010).

⁵⁷ Richard Bernstein, Ross H. Munro, *The Coming Conflict with China* (New York: Vintage Books, 1998), Ted Gallen Carpenter, *America's Coming War With Taiwan: A Collision Course over Taiwan* (Palgrave Macmillan, 2005), Steve Tsang, *If China Attacks Taiwan: Military Strategy, Politics, and Economics* (London: Routledge, 2006)

⁵⁸ William M. Bueller, *U.S. China Policy and the Problem of Taiwan* (Westport, Greenwood Press, 1971), John F. Copper, *China Diplomacy: The Washington-Taipei-Beijing Triangle* (Boulder: Westview Press, 1992), Dennis Van Vranken Hickey, *United States-Taiwan Security Ties: From Cold War to Beyond Containment* (Westport: Praeger, 1994), Richard C. Bush, *At Cross Purposes: U.S.-Taiwan Relations Since 1942* (Armonk, NY: M. E. Sharpe, 2004), Nancy Bernkopf Tucker, *Dangerous Strait: The U.S.-Taiwan-China Crisis* (New York, Columbia University Press, 2005), Nancy Bernkopf Tucker, *Strait Talk: United States-Taiwan Relations and the Crisis*

podrobovány dílčí události ve formě případových studií (např. případová studie jednotlivých krizí v Tchajwanské úžině⁵⁹). Velká pozornost je také věnována otázkám tchajwanské identity a procesu demokratizace Tchaj-wanu.⁶⁰ Postoj USA k tchajwanské otázce po skončení studené války bývá analyzován pouze jako součást celého komplexu americko-čínských vztahů – většina prací je tedy spíše dílčími studiiemi ve formě článku či kapitoly v knize, která zkoumá např. roli USA ve vztazích mezi Tchaj-pejí a Pekingem.⁶¹

Práce samotná vychází ze širokého spektra primárních a sekundárních zdrojů. V případě primárních pramenů, na nichž práce značně stojí, se jedná o veřejně dostupné dokumenty, jako jsou např. projevy prezidentů a dalších klíčových osobností americké vlády (členové administrativy či Kongresu), stejně jako představitelů čínské a tchajwanské vlády. Mezi primární zdroje lze zařadit také strategické dokumenty americké, tchajwanské či čínské zahraniční politiky, návrhy zákonů, zprávy zpracované pro potřeby amerického Kongresu apod. Interní dokumenty však ještě podléhají utajení, a nejsou proto širší veřejnosti prozatím dostupné. Dalším důležitým zdrojem byly také americké a tchajwanské deníky. Během svých pobytů na Tchaj-wanu jsem si některé zajímavé články během rešerše okopírovala, zároveň velká část článků z nejčtenějších *Taipei Times* je také dostupná online. V případě amerických deníků taktéž platí, že některé články jsem získala během pobytů na Tchaj-wanu, zároveň jsem předplatitelem deníků *Washington Post* a *New York Times*, díky čemuž mám přístup do jejich online archívů.

Práce také vychází z kurzů, které přednáším na FSV UK posledních deset let a které jsou věnovány čínsko-americkým vztahům. Kurz „Evolution of Sino-American Relations“ se zabývá historickým vývojem čínsko-amerických a čínsko-americko-tchajwanských vztahů od poloviny 19. století do současnosti. Kurz „Critical Issues in Sino-American Relations“ se pak zabývá aktuálními otázkami vzájemných vztahů, jako je právě otázka Tchaj-wanu, Jihočínského moře, modernizace čínské armády, vzestup Číny a jeho dopady apod. V rámci

With China (Cambridge: Harvard University Press, 2009), Alan M. Wachman, *Why Taiwan: Geostategic Rationales for China's Territorial Integrity* (Stanford: Stanford University Press, 2007),

⁵⁹ Viz např. Robert G. Sutter, „The Taiwan Crisis of 1995-1996“ in *U.S. Policy Toward China: An Introduction to the Role of Interest Groups* by Robert G. Sutter (Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 1998), James R. Lilley and Chuck Downs (eds.), *Crisis in the Taiwan Strait* (Washington D.C.: National Defense University, 1997), Suisheng Zhao, *Across the Taiwan Strait: Mainland China, Taiwan, and the 1995-1996 Crisis* (London: Routledge, 1999),

⁶⁰ Např. Alan Wachman, *Taiwan: National Identity and Democratization* (New York: Routledge, 2016).

⁶¹ Např. Richard C. Bush, „The U.S. Factor“ in *Untying the Knot: Making Peace in the Taiwan Strait* by Richard C. Bush (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2005), Robert A. Scalapino, „Cross-Strait Relations and the United States“ in *Breaking the China-Taiwan Impasse*, ed. Donald S. Zagoria (Westport: Praeger, 2003).

různých projektů na FSV UK jsem publikovala články, které z tématu této disertace vycházejí. Článek „Vzpourný Tchaj-wan a nespolehlivý Washington: Tchajwansko-americké vztahy během administrativy prezidenta Bushe“⁶² je v upravené formě součástí této práce. Kapitola věnovaná Baracku Obamovi částečně vychází z textu publikovaného členy Katedry severoamerických studií, který hodnotí úspěch Obamovy politiky Pivot to Asia/Rebalance.⁶³ V neposlední řadě práce vychází z řízených i neřízených rozhovorů s tchajwanskými akademiky během pobytů na Tchaj-wanu a také s americkými diplomaty a výzkumnými pracovníky think tanků.

Klíčovou prací pro studium historie čínsko-amerických vztahů byla především kniha *About Face: A History of America's Curious Relationship with China, from Nixon to Clinton*⁶⁴ od amerického novináře Jamese Manna. Mann nabízí velmi detailní popis vývoje čínsko-amerických vztahů od navázání prvních kontaktů během návštěvy Henryho Kissingera v Číně v roce 1971 až po Clintonovu administrativu. Kniha představuje spíše faktografický popis, nicméně James Mann maximálně využívá svého novinářského přístupu k vládním jednáním, interním dokumentům, interview s klíčovými osobnostmi apod. Mann velmi přesvědčivě ukazuje, jakým způsobem čínští představitelé budovali vztahy s představiteli Spojených států a jak se jim často dařilo americké představitele „přechytračit“ pomocí taktiky pochlebování a okázalého zacházení. Mann upozorňuje na to, že Číňané vždy preferovali soustředit se na jednání s jednou vysoce postavenou osobou v americké administrativě - a nejčastěji se zaměřovali (a dodnes zaměřují) na osobu prezidenta. Mann věnuje velkou pozornost osobě Henryho Kissingera, kterého zobrazuje jako člověka dychtícího po úspěchu jednání s ČLR - a to do té míry, že byl ochoten během osobní schůzky s Čou En-lajem uspokojit všechny požadavky Pekingu ohledně Tchaj-wanu, včetně příslibu, že Spojené státy odmítají nezávislost Tchaj-wanu. James Mann také velmi detailně popisuje domácí diskuse o americké politice vůči Číně a kriticky poukazuje na snahu Bílého domu udržet tvorbu zahraniční politiky vůči ČLR v úzkém kruhu a pokud možno izolovat Kongres.

⁶² Jana Sehnálková, „Vzpourný Tchaj-wan a nespolehlivý Washington: Tchajwansko-americké vztahy během administrativy prezidenta Bushe“ in Rudolf Fůrst a kol., *Vzestup Indie a Číny: přichází asijské století?* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011), ss. 172-197.

⁶³ Jana Sehnálková, „Obamův „Pivot“ do Asie a čínsko-americké vztahy,“ in Magdalena Fiřtová, Jan Hornát, Jana Sehnálková (eds.), *Prezidenství Baracka Obamy: naplněné vize?* (Praha: Karolinum, 2017), ss. 222-245.

⁶⁴ James Mann, *About Face: A History of America's Curious Relationship with China, from Nixon to Clinton* (New York: Vintage, 2000).

Důležitým zdrojem pro tuto práci byla i kniha Alana D. Romberga *Reign In at the Brink of the Precipice: American Policy Toward Taiwan and U.S.-PRC Relations*⁶⁵. Romberg, který v současné době působí jako analytik předního amerického think tanku The Henry L. Stimson Center, vychází ze svých zkušeností zaměstnance amerického ministerstva zahraničí, aby popsal plastický obraz vývoje tchajwanské otázky v čínsko-amerických vztazích od sedmdesátých let 20. století. Jako přílohy tato kniha obsahuje také klíčové dokumenty týkající se vztahů mezi Washingtonem, Pekingem a Tchaj-pejí.

Knihy Nancy Bernkoff Tucker *Taiwan, Hong Kong, and the United States*⁶⁶ nabízí vyvážený a poměrně podrobný popis vývoje vztahů Spojených států s Tchaj-wanem a Hong Kongem. Autorka postupuje striktně analyticky, pozornost je věnována všem aspektům vzájemných vztahů, ať už v oblasti obchodu, vojenské spolupráce, kulturních vztahů. Autorka se také soustřeďuje na americkou snahu podpořit jak Hong Kong, tak Tchaj-wan skrze ekonomické a vojenské nástroje. Výsledkem je plastický obraz vývoj amerického postoje vůči těmto dvěma entitám v kontextu jejich vztahu vůči ČLR. Jako hlavní cíl USA ve vztahu vůči Hong Kongu autorka identifikuje nejen ekonomické zájmy, ale také možnost využít Hong Kong jako strategickou základnu pro zpravodajské operace v ČLR. K zajímavému závěru autorka dochází v případě Tchaj-wanu - podle ní sice sehrál Tchaj-wan klíčovou roli v studenoválečném strategickém plánování, často se ale Washington stal obětí manipulací ze strany Kuomintangu, který se naučil umně využívat různé zájmové skupiny, spřátelené politiky, business a americké veřejné mínění. Těchto prostředků KMT využíval zejména v oblastech, kde se zájmy USA a Tchaj-wanu rozcházely. Jako typický příklad autorka uvádí americkou podporu členství Tchaj-wanu v OSN v šedesátých letech, ačkoliv to pro USA představovalo komplikace, neboť pro udržení křesla Tchaj-wanu musely přicházet s různými kreativními řešeními.

Práce Roberta G. Suttera s názvem *U.S. Policy Toward China: An Introduction to the Role of Interest Groups*⁶⁷ nabízí velmi podrobný přehled různých zájmových skupin, které vstupují do procesu formování americké zahraniční politiky vůči Číně a Tchaj-wanu. Sutter mezi tyto skupiny zařazuje odborové organizace, think tanky, výzkumná centra a byznys lobby, shrnuje jejich klíčové aktivity a stručně charakterizuje jejich postoj k americké politice vůči Číně a Tchaj-wanu. Ačkoliv je tato práce primárně soustředěná na vztahy mezi Washingtonem

⁶⁵ Alan D. Romberg, *Reign In at the Brink of the Precipice: American Policy Toward Taiwan and U.S.-PRC Relations* (Washington D.C.: The Henry L. Stimson Center, 2003).

⁶⁶ Nancy Bernkoff Tucker, *Taiwan, Hong Kong, and the United States* (Twayne Publishers, 1994).

⁶⁷ Robert Sutter, *U.S. Policy Towards China: An Introduction to the Role of Interest Groups* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1998).

a Pekingem, nabídla velmi dobrý vhled do role zájmových skupin během diskusí o americké politice vůči Číně během Clintonovy administrativy. Sondu do procesů tvorby Clintonovy zahraniční politiky vůči Číně nabízí také práce Martina L. Lasatera *The Changing of the Guard: President Clinton and the Security of Taiwan*⁶⁸. Tato práce byla publikována v roce 1995, tedy před vyhocením situace v Tchajwanské úžině. Lasater v ní zkoumá, proč je otázka Tchaj-wanu pro ČLR důležitá, zdali Peking disponuje vojenskými kapacitami, aby Tchaj-wan mohl případně ovládnout vojensky, a jakou roli by měly Spojené státy v tomto konfliktu hrát. Lasater dochází k závěru, že Tchaj-wan je pro Spojené státy strategicky důležitý, neboť je klíčovým prvkem pro zachování míru a stability v regionu. Velmi zajímavé jsou zejména Lasaterovy závěry s ohledem na budoucí vývoj - upozorňuje totiž na několik možných budoucích problémů, které mohou americký postoj vůči Číně a Tchaj-wanu značně zkomplikovat. Mezi ně patří otázka modernizace Čínské lidové armády a také otázka tchajwanské identity - a Lasater naznačuje, že trend, který je možné na Tchaj-wanu od počátku devadesátých let pozorovat, má potenciál vyústit ve vyhlášení nezávislosti Tchaj-wanu.

Knih *Face Off*⁶⁹ Johna W. Garvera, profesora mezinárodních vztahů na Georgia Institute of Technology, představuje případovou studii krize v Tchajwanské úžině v letech 1995-1996. Garver studuje především faktory domácích politik všech dotčených aktérů a dochází k závěru, že krize byla především způsobena procesem demokratizace na Tchaj-wanu. Podle něj byla tato krize přelomovou událostí pro vztahy mezi Washingtonem, Tchaj-pejí a Pekingem, protože zásadně ovlivnila způsob, jak na sebe vzájemně Spojené státy a ČLR pohlíží. Krize v Tchajwanské úžině totiž ukázala, že rozdílné zájmy USA a ČLR vůči Tchaj-wanu mohou v případě, že nebudou náležitě spravovány a komunikovány, vést až ke konfliktu.

Práce Alana M. Wachmana *Why Taiwan?*⁷⁰ je fascinující studií přístupu Číny k Tchaj-wanu. Wachman, profesor mezinárodních vztahů na Tufts University, pečlivě vysvětluje historický kontext tchajwanské otázky, logiku, kterou Peking obhajuje nutnost připojení Tchaj-wanu, a také změnu v přístupu vůči Tchaj-peji v reakci na geopolitické změny, ale i změny uvnitř samotné Čínské republiky. Pokud chce někdo pochopit, proč Číně stojí za znovupřipojení Tchaj-wanu bojovat, tato kniha je tím dílem, který by si měl přečíst. Wachman

⁶⁸ Martin L. Lasater, *The Changing of the Guard: President Clinton and the Security of Taiwan* (Boulder, Colorado: Westview Press: 1995).

⁶⁹ John W. Garver, *Face Off: China, the United States, and Taiwan's Democratization* (Seattle: University of Washington Press, 1997).

⁷⁰ Alan M. Wachman, *Why Taiwan? Geostategic Rationales for China's Territorial Integrity* (Stanford: Stanford University Press, 2007).

totiž nepopisuje jen strategický význam Tchaj-wanu, ale také to, že Tchaj-wan je prostě součástí čínské “mentální mapy” Číny.

Institucionální soupeření o zahraniční politiku

Americká ústava připisuje roli v zahraniční politice primárně prezidentovi, v mnoha oblastech je však prezident nucen získat souhlas či podporu Kongresu. V důsledku poměrně nejednoznačné interpretace americké ústavy tak v otázkách výkonu zahraniční politiky často dochází k napětí mezi Bílým domem a Kongresem. Jako příklad může posloužit spor ohledně Zákona o válečných pravomocech (War Powers Resolution) z roku 1973. Kongres sice nevytváří zahraniční politiku, ale může její výkon sledovat a pomocí různých nástrojů legislativních a také rozpočtových nástrojů korigovat. Nátlak Kongresu na moc výkonnou např. prostřednictvím rezolucí může mít v některých případech jistý dopad na tvorbu a výkon zahraniční politiky. Tady poslouží právě příklad reakce amerického Kongresu na navázání diplomatických styků s ČLR prezidentem Carterem v roce 1978, kdy Kongres promptně reagoval schválením Zákona o vztazích s Tchaj-wanem, jehož prostřednictvím se pokusil zachovat alespoň neoficiální formu vztahů s Tchaj-pejí.

Po skončení studené války, kdy jednotícím prvkem americké zahraniční politiky byla především bezpečnostní hrozba ze strany SSSR, do tvorby zahraniční politiky začínají stále častěji vstupovat nové skupiny. V diskusích o zahraniční politice je stále hlasitěji slyšet hlasy různých zájmových skupin. Od zahraniční politiky, která byla tvořena elitami v relativně úzkém kruhu vlivných osobností, se do diskuse o zahraniční politice začínají stále více zapojovat noví aktéři. Dochází k relativnímu oslabení exekutivy, neboť v zahraniční politice se začíná více prosazovat Kongres. Je třeba také reflektovat často efektivní kampaně nevládních organizací, tlak médií apod.

Americké zájmové skupiny lze obecně rozdělit na ty, které prosazují ekonomické zájmy, občanské skupiny, které prosazují určitý veřejný zájem, etnické skupiny a v neposlední řadě mezi ně lze zařadit také cizí vlády, které se také prostřednictvím různých nástrojů snaží ovlivnit politiku. Mezi ekonomické zájmy patří např. obchodní komory (Chamber of Commerce), které reprezentují obchodní zájmy svých členů. Jelikož jsou jejich obchodní zájmy často vázány na přístup na trh cizí země, jejich cílem je většinou prosazení politiky, která by tento přístup neomezovala. Když se tedy např. v USA diskutovaly sankce v reakci na potlačení povstání na Náměstí Nebeského klidu, obchodní společnosti většinou byly proti jejich zavedení.

Mezi ekonomické zájmové skupiny ale patří také odbory, které jsou ale naopak ochotny omezení vzájemného obchodu podpořit. V případě Číny byly odbory vždy kritické vůči posilování vzájemného obchodu, a to pro nedodržování základních standardů ochrany zaměstnanců a odlivu pracovních pozic do ČLR z důvodu levnějších nákladů na pracovní sílu. Odbory také pravidelně upozorňovaly na to, že jsou do USA dováženy produkty nucené práce z pracovních táborů a čínských věznic, kde dochází k masivnímu porušování lidských práv.⁷¹

Občanské zájmové skupiny se většinou zaměřují na jedno téma. V kontextu čínsko-amerických vztahů mezi ně patří např. skupiny, které bojují za nezávislost nebo větší autonomii Tibetu, za osvobození politických vězňů, za zákaz nucených sterilizací a potratů apod. Tyto skupiny jsou roztržité a téměř nikdy nenajdou společnou řeč, neboť jejich zájmy se značně liší. Mohou tedy být hodně vidět a slyšet, ale jen výjimečně se jim podaří zásadně ovlivnit politiku.

Etnické skupiny jsou pro čínsko-americké vztahy celkem důležité. Číňanů, kteří by byli ochotni organizovaně lobbovat za ČLR, v USA není mnoho. Těch, kteří jsou však napojeni na Tchaj-wan, je výrazně více a jejich schopnost organizace a tlaku na různé úrovně americké vlády jsou často ukázkovým příkladem, jak aktivně prosadit změnu tzv. „zdola“. Podle Marriah Star bylo do konce devadesátých let možné vliv tchajwanské lobby srovnávat s vlivem proizraelské lobbistické organizace AIPAC.⁷² Jak bude popsáno níže, velká část tchajwanských organizací lobbuje za nezávislost Tchaj-wanu.

Ačkoliv se akademická sféra zatím shoduje na tom, že zájmové a vlivové skupiny mohou ovlivnit tvorbu zahraniční politiky, neexistuje nástroj, který by míru vlivu spolehlivě zjistil. Do procesu tvorby zahraniční politiky vstupuje příliš mnoho faktorů. Obecně platí, že role zájmových skupin a Kongresu se zvětšuje v případě, že proces rozhodování probíhá ve standardních podmínkách. V případě zahraničněpolitických krizí však větší váha rozhodovacího procesu přechází na exekutivu. Za „standardních“ podmínek totiž mohou mít

⁷¹ Viz např. Steven Greenhouse, „A.F.L.-C.I.O. Files a Trade Complaint Against China's Labor Practices“, *New York Times*, 9. června 2006, s. C03. David Leonhart, „As Prison Labor Grows, So Does the Debate“, *New York Times*, 19. března 2000, s. A01.

⁷² Marriah Star, „The Taiwan Lobby, Formosan Nationalism, and The K-Street Strategy: Success or Failure in Influencing U.S. Foreign Policy“, Paper delivered at the 2007 Annual Meeting of the American Political Science Association, August 30 - September 2, 2007, dostupné na https://www.academia.edu/31593221/The_Taiwan_Lobby_Formosan_Nationalism_and_The_K-Street_Strategy_Success_or_Failure_in_Influencing_U.S._Foreign_Policy (staženo 24. září 2017).

zájmové skupiny větší prostor pro prezentaci svých názorů - např. během slyšení ve výborech, diskusí se členy Kongresu apod.⁷³

V historii čínsko-amerických vztahů hrál vždy klíčovou roli tzv. P-faktor, tedy faktor „prezident“.⁷⁴ Díky roli prezidenta Nixona v celém procesu normalizace čínsko-amerických vztahů si ČLR rychle zvykla, že prezidenti budou více nakloněni rozhodnutím v čínský prospěch než např. rozsáhlý byrokratický aparát americké vlády nebo Kongres, který byl vůči ČLR vždy kritičtější, což dokazuje např. zrychlené schválení zákona o vztazích s Tchaj-wanem v reakci na ukončení diplomatických styků s Tchaj-pejí v roce 1979. Ústřední role prezidenta v čínsko-amerických vztazích samozřejmě představuje výhodu, ale i nevýhodu - prezident může mít s čínským vedením nadstandardní vztahy, které mohou otvírat dveře, ale zároveň je to slabé místo, na které může ČLR v případě nutnosti vyvíjet nátlak.

Prezidenti mají výrazně lepší pozici k prosazování zahraničně politických cílů než jednotliví členové Kongresu. Kromě ústavně (často vágně) definovaných pravomocí prezidenti disponují mocnou přesvědčovací mocí (power to persuade), mají veškerou pozornost médií, požívají velké autority jako straničtí vůdcové, mohou vytvářet různé koalice s vládními i nevládními subjekty apod. Kongresu, kterých je celkem 535, musí brát v potaz kromě jiného především své voliče a ekonomické subjekty, jež působí v jejich okrsku.

V Kongresu lze vysledovat dva základní postoje vůči tvorbě zahraniční politiky vůči Číně. Členové Kongresu většinou podporují politiky administrativy v oblastech, kde se jedná o americké ekonomické zájmy. K rozporům s administrativou dochází v případě, že Kongres nabyde dojmu, že administrativa dostatečně nepodporuje obranyschopnost Tchaj-wanu či v případě, kdy se zdá, že administrativa příliš přehlíží chování Pekingu, ať již v oblasti domácí politiky (lidská práva) či v oblasti politiky zahraniční (asertivní chování v mezinárodních vztazích). Tento rozpor bylo možné pozorovat např. u prezidenta George H. W. Bushe či jeho syna George W. Bushe.

Americká legislativa se stala předmětem lobbingu různých zájmových protchajwanských skupin - v zákulisí se tyto skupiny popisovaly termínem „modrý tým“ (Blue

⁷³ John Tierney, „Interest Group Involvement in Congressional Foreign and Defense Policy“ in Randall Ripley a James L. Lindsay (eds.), *Congress Resurgent* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1993), s. 89-111.

⁷⁴ Tento termín používá např. James Mann ve své knize *The China Fantasy*. Viz James Mann, *The China Fantasy* (New York: Penguin Books, 2007), s. 69-70.

Team)⁷⁵. Modrý tým je vlastně názvem pro zcela neformální skupinu pro-tchajwansky orientovaných členů Kongresu, jejich poradců, novinářů, pro-tchajwanských lobbistů, akademiků a bývalých členů zpravodajské komunity. Příslušnost k „modrému týmu“ není nijak definovaná, skupina nemá žádný formální status a vlastně se ani nijak nesetkává. K „modrému týmu“ se nikdo nijak zvlášť nehlásí, ve většině případů jsou aktivity jeho příznivců spíš skryté. Všechny příznivce „modrého týmu“ sjednocuje myšlenka, že ČLR představuje hrozbu pro americké národní zájmy, a proto je nutné vůči Pekingu zaujmout nekompromisní postoj.⁷⁶ Zastánci této myšlenky jsou přesvědčení o tom, že vzestup Číny ovládané diktátorským režimem, který potlačuje základní práva čínských občanů a jejich touhu po demokracii a svobodě, představuje zásadní výzvu pro USA.⁷⁷

Normalizace čínsko-amerických vztahů byla vedena primárně z Bílého domu - v důsledku toho byl prezident exponovanou součástí americké vlády, navíc byla jeho role vázána čínsko-americkými komuniké. Tchajwanská lobby dospěla k závěru, že od prezidenta se jí těžko dostane podpory, a proto velkou nadějí pro tchajwanskou lobby představoval Kongres. Ten v roce 1979 zakročil proti podle mnohých členů Kongresu nedomyšlenému rozvázání diplomatických vztahů s Tchaj-pejí schválením zákona o vztazích s Tchaj-wanem. Kongres se od té doby stal jakýmsi nárazníkem, který odrážel iniciativy, jež by mohly být pro Tchaj-wan škodlivé.

Proto je již od počátku 80. let možné pozorovat budování sítě tchajwanských lobbistických organizací, které cílí na jednotlivé členy Kongresu - v důsledku neoficiálních vztahů neměl Tchaj-wan přímý přístup ke členům administrativy, přístup jeho zástupců k jednotlivým členům Kongresu však nijak limitován nebyl. Této možnosti Tchaj-wan agresivně využíval.⁷⁸ Vznikají skupiny jako je např. World United Formosans for Independence (WUFI), Formosan Association for Public Affairs (FAPA), Taiwanese Association of America, Free Formosans for Formosa, a Taiwanese Chamber of Commerce of North America (TCCNA). Většina těchto organizací lobbuje za nezávislou existenci Tchaj-wanu. Za lobbistickou organizaci lze vlastně považovat i Tchajpejskou ekonomickou a kulturní kancelář (Taipei Economic and Cultural Representative Office, TECRO), neoficiální ambasádu Čínské

⁷⁵ Robert G. Kaiser a Steven Mufson, „‘Blue Team’ Draws a Hard Line on Beijing“, *Washington Post*, 22. února 2000, s. A01.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Robert L. Suettinger, *Beyond Tiananmen: The Politics of U.S.-China Relations 1989-2000* (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2003), s. 213.

republiky v USA, která díky chybějícímu diplomatickému statusu může rozvíjet činnost, jež by za normálních okolností zastupitelskému úřadu nepříslušela. Typickým příkladem je kontroverzní zakázka lobbistické firmě Cassidy&Associates ve výši 4 milionu dolarů, za něž měla firma zařídit schválení víz pro návštěvu USA tchajwanského prezidenta Li Teng-hueje,⁷⁹ či velmi štědré příspěvky think-tankům a univerzitám. V roce 1993 Tchaj-wan např. přispěl 225 tisíci dolary nadaci, která podporuje muzeum věnované kariéře senátora Jesse Helmsa v Severní Karolině.⁸⁰ V roce 1996 se v amerických politických kruzích také hojně diskutovala otázka možných tchajwanských příspěvků na kampaň politických kandidátů.⁸¹ Pro Tchaj-wan jsou kontakty v americké politice otázkou národní bezpečnosti, a proto Tchaj-wan obětoval nemalé finanční prostředky nejen na studium dynamiky americké politiky, ale také zajistil, aby Američané rozuměli Tchaj-wanu. Od sedmdesátých let 20. století mezi Tchaj-wanem a USA probíhá čilá výměna mezi vládními, mediálními a akademickými institucemi. Bezpočet amerických politiků, akademiků či novinářů měli možnost na náklady tchajwanské vlády navštívit Tchaj-wan, a tak vidět, jak funguje tamější demokracie. Samotný Bill Clinton, byť ještě v pozici guvernéra Arkansasu, navštívil Tchaj-wan celkem čtyřikrát.

Ačkoliv jsou tchajwanské lobbistické organizace relativně roztržštěné, v minulosti se jim dařilo úspěšně lobbovat za konkrétní legislativní kroky či prohlášení. Právě tyto organizace měly lví podíl na tlaku amerického Kongresu na KMT s cílem zabránit porušování lidských a politických práv na Tchaj-wanu. Částečně i v důsledku tlaku Kongresu Tchaj-wan nastoupil cestu liberalizace. FAPA např. intenzivně lobbovala v Kongresu za podporu tchajwanských pokusů o členství v mezinárodních organizacích. Mezi jejími úspěchy patří např. schválení rezoluce podporující zapojení Tchaj-wanu do mezinárodní komunity.⁸² Tato organizace za svou existenci vybuodovala síť podporovatelů, kteří se pohybují na úrovni jednotlivých států, tak i federální vlády.

Z tchajwanské zkušenosti se nakonec poučila i Čína, která od devadesátých let začíná lobbying a vytváření různých vazeb na různých úrovních americké vlády považovat za důležité.

⁷⁹ Michael Weisskopf a Keith B. Richburg, „Taiwan, in Courting U.S. Officials, Reflects Yearning for Recognition,“ *Washington Post*, 12. listopadu 1996, s. A06.

⁸⁰ Laurence Zuckerman, „Taiwan Keeps a Step Ahead of China in U.S. Lobbying,“ *New York Times*, 14. března 1997, s. A21.

⁸¹ Michael Weisskopf a Keith B. Richburg, „Taiwan, in Courting U.S. Officials, Reflects Yearning for Recognition,“ *Washington Post*, 12. listopadu 1996, s. A06.

⁸² H.Con.Res. 212: Endorses the adoption by the European Parliament on July 18, 1996, of a resolution supporting the Republic of China on Taiwan's efforts at joining the community of nations. Schváleno 24. září 1996 104. Kongresem. Dostupné na <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-concurrent-resolution/212> (staženo 11. dubna 2016).

Důležitost mít spojence se ukázala např. během diskusí o udělení doložky nejvyšších výhod během administrativy Billa Clintona. Tehdy si však Čína ani nemusela najímat placené lobbisty, neboť jejich práci udělaly americké firmy s obchodními zájmy v ČLR, jako byl např. Boeing. Čína postupem času začala využívat vlivných osobností, které zastávaly názor, že Čínu je třeba zapojit do různých mezinárodních organizací a zároveň jí vyjádřit jistý respekt. Mezi ty, kteří působili jako prostředník mezi ČLR a USA a lobbovali převážně za expanzi vzájemného obchodu, patřili např. bývalí ministři zahraničních věcí Henry Kissinger⁸³ a Alexander Haig.⁸⁴

Struktura práce

V práci je postupováno chronologicky. V první kapitole bude nejprve představen krátký historický úvod, v němž budou popsány klíčové momenty americko-čínsko-tchajwanských vztahů. Krátce budou představeny příčiny tzv. tchajwanské otázky, základní postoje americké administrativy vůči Tchaj-wanu v 50. letech 20. století, dopady Nixonovy normalizace v roce 1972 a Carterova navázání diplomatických styků s ČLR v roce 1979 na americko-tchajwanské vztahy. Analýze jsou také podrobeny americký postoj k principu jedné Číny, tři americko-čínská komuniké, tzv. Šest ujištění, které poskytl Washington Tchaj-peji v roce 1982, a také zákon o vztazích s Tchaj-wanem. Všechny tyto dokumenty představují základní rámec pro vztahy mezi USA, ČLR a Tchaj-wanem a všichni američtí prezidenti se k nim odvolávají.

Ve druhé kapitole je pak práce věnována prezidentu G. H. W. Bushovi a jeho politice vůči ČLR a Tchaj-wanu. V této kapitole je velká pozornost věnována násilnému potlačení prodemokratických protestů na Náměstí Nebeského klidu a také fenoménu demokratizace na Tchaj-wanu. Oba tyto fenomény zásadním způsobem ovlivnily způsob, jakým Spojené státy vnímají ČLR a Tchaj-wan. Třetí kapitola je pak věnována administrativě Billa Clintona a jeho

⁸³ Kissinger svou podporu zapojení ČLR do mezinárodního systému obsáhle vysvětluje ve své knize *On China*. Viz Henry Kissinger, *On China* (New York: Penguin Press, 2011). Z jeho textu je zřejmá fascinace Čínou a do jisté míry také tendence omlouvat či přecházet excesy, kterých se čínská vláda dopustila na vlastním obyvatelstvu. Kissinger má v Číně nemalé obchodní zájmy. Jeho aktivity se staly poněkud kontroverzními a podle některých neziskových organizací hraničí se zákony o lobbingu. Kissinger se totiž jako lobbista neregistroval. Kissinger se ale brání tím, že nepracuje pro cizí vládu, ale že pouze radí firmám, které v Číně podnikají.

⁸⁴ George Archibald, „US: Old Hands Hold Hands with Beijing on Trade Policy,“ *Washington Times*, 3. března 1997, dostupné na <https://corpwatch.org/article/us-old-hands-hold-hands-beijing-trade-policy> (staženo 11. dubna 2016).

balancování mezi Pekingem, který chtěl Clinton dotlačit k respektu vůči lidským právům, a Tchaj-pejí, kterou chtěl americký prezident jako demokratický stát podpořit. Během vyhocení situace v Tchajwanské úžině v době prezidentských voleb v roce 1996 se pak Spojené státy přiklání na stranu Tchaj-wanu, aby vyslaly vůči Pekingu jasný signál, že Washington nestrpí narušování míru a stability v regionu. Vojenská cvičení, demonstrace síly a snaha o zastrašení Tchaj-wanu dále prohloubilo nedůvěru Washingtonu vůči Pekingu. Přesto ke konci Clintonova prezidentského období můžeme sledovat cílenou snahu o posílení vztahů s ČLR, jež byla vedena snahou o posílení ekonomických vazeb, ale také snahou ponechat si možnost pozitivně ovlivnit čínské chování v mezinárodních vztazích. Clinton se také zároveň snažil mírnit vystupování prezidenta Li Teng Chueje, jehož některé výroky Peking dráždily, neboť je interpretoval jako kroky směrem k nezávislosti.

Čtvrtá kapitola se zabývá administrativou prezidenta G. W. Bushe a jeho problémy se vzpurným Tchaj-wanem, kde prezident Čchen Šuej-pien prosazoval myšlenku, že Tchaj-wan je již dávno nezávislým státem a že tedy formální deklarace nezávislosti není nutná. Budování separátní tchajwanské identity značně dráždilo Peking. Prioritou Bushovy administrativy však byla válka proti terorismu a podpora Pekingu byla z tohoto pohledu zásadní. Washington proto hledá cesty, jak minimalizovat tchajwanskou otázku jako téma čínsko-amerických vztahů. Bushova administrativa se tak v rámci snah o udržení státu quo stává jakýmsi prostředníkem mezi Pekingem a Tchaj-pejí.

Pátá kapitola je pak věnována postoji Obamovy administrativy vůči Tchaj-wanu. I pro Obamu byla zpočátku ČLR důležitým partnerem pro řešení globální finanční krize – americký prezident tak doufal, že ČLR se stane „zodpovědným spolupodílníkem“ na řešení mezinárodních problémů. Narůstající asertivita Číny a zároveň význam amerických zájmů v Asii nakonec prezidenta Obamu vedly k posílení americké zahraniční politiky vůči Asii prostřednictvím nové strategie „pivot to Asia“. Obama jako první prezident nemusel řešit napětí ve vztazích v Tchajwanské úžině. Po zvolení prezidenta Ma Jing-t'oua totiž dochází k významnému zlepšení vztahů mezi Pekingem a Tchaj-pejí, což přispělo k posílení stability v Tchajwanské úžině. Zatímco prezident Obama postupoval vůči Tchaj-peji opatrně, aby sblížení mezi Tchaj-wanem a ČLR zbytečně nenarušoval, tento proces otevřel nové otázky, na které Spojené státy budou muset v budoucnosti hledat odpověď.

V neposlední řadě je nutno poznamenat, že v textu budou používány následující termíny: Tchaj-wan lze zaměnit za Čínskou republiku, Čínská lidová republika bude také

označována jako Čína či pevnina (Mainland). Pokud bude možné, čínská jména budou přepsána do češtiny s výjimkou těch jmen, která jsou obecně známá, jako je např. Čankajšek.

1. Historické kořeny tchajwanské otázky

Z pohledu Pekingu je Tchaj-wan součástí Číny, ačkoliv jej Čína v současné době nijak nekontroluje. Tchaj-wan je bolestnou připomínkou národního ponížení Číny na konci 19. století, kdy se území tehdejší Číny stalo předmětem dělení mezi tehdejší mocnosti. Tchaj-wan tehdy (konkrétně v roce 1895) padl do rukou Japonska, které jej mělo ve svém držení až do roku 1945. Připojení Tchaj-wanu k pevnině, tedy k rodné zemi (motherland), je pro Číňany zásadním krokem k nápravě dlouhotrvající křivdy a znovupřipojení Tchaj-wanu je v čínském diskursu vnímáno jako zásadní otázka pro pokračující soudržnost národa a také pro legitimitu Čínské komunistické strany. Připojení Tchaj-wanu představuje pro Peking jakési posvátné poslání.¹ Bez připojení Tchaj-wanu není Čína kompletní. Proto také Peking považuje jakýkoliv zásah cizí mocnosti na Tchaj-wanu za zásah do vnitřních záležitostí Číny. Pro ČLR je zásadní zabránit vyhlášení nezávislosti Tchaj-wanu stejně jako zabránit jakýmkoliv politickým krokům, které by k nezávislosti mohly vést. Nezávislost Číny, suverenita a teritoriální integrita jsou základní cíle čínské politiky.²

Tchaj-wan však disponuje de facto nezávislostí. Jeho vláda je volená občany a plně kontroluje území ostrova Tchaj-wan a přidružené ostrovy. Tchaj-wan má vlastní vojenské složky. Stanovení jeho zahraničněpolitických cílů mnohem komplikovanější - zatímco nezávislost Tchaj-wanu je jistě atraktivní pro stále větší část jeho obyvatel, velká část populace si je vědoma možných následků, včetně možného vojenského konfliktu. Tchajwanská vláda se proto snaží v rámci jasně daných mantinelů posilovat vazby Tchaj-wanu i mimo oficiální diplomatické vztahy, zajistit prosperitu a stabilitu politického systému. Otázka vztahu k ČLR ale představuje jednu ze základních otázek, která rozděluje tchajwanskou společnost a vyznačuje se hlubokými historickými kořeny.

Situace v Tchajwanské úžině má hluboké historické kořeny. Po revoluci v roce 1911, kdy se Čína zbavila nadvlády dynastie Čching (Mandžuská dynastie), se Čína pokusila o

¹ „Keeping Taiwan a ‘Sacred Mission’ of China: Official,“ *Taipei Times*, 24. října 2015, s. 1.

² „China's Independent Foreign Policy of Peace,“ Ministerstvo zahraničí ČLR, 19. září 2003, dostupné na https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zjjg_663340/zcyjs_663346/xgxw (staženo 25. února 2007).

vybudování demokratického státu. O přízeň obyvatelstva se ucházelo několik politických stran, z nichž největší vliv získala Národní strana (Kuomintang, KMT) a Čínská komunistická strana (ČKS). Již ve dvacátých letech se tyto ideologicky diametrálně odlišné strany dostaly do sporu o vliv a vizi budoucnosti Číny, který vyústil v občanskou válku. Tento konflikt s menší či větší intenzitou přetrval až do konce 40. let 20. století, kdy Čankajškův Kuomintang i přes značnou podporu ze strany USA ztrácí kontrolu nad vládou i teritoriem Číny. V letech 1948-1949 dochází k přesunu vlády Čínské republiky na ostrov Tchaj-wan, zatímco ČKS v říjnu 1949 vyhláší existenci Čínské lidové republiky v čele s Mao C'-tungem. Jako komunistická země se ČLR přihlásila k sovětskému modelu vlády.

Ve Spojených státech mezitím administrativa prezidenta Trumana kriticky hodnotila neúspěchy Čankajškova vládnutí a část amerických expertů nabádala Bílý dům k ukončení podpory Kuomintangu, který se stal terčem kritiky pro svou zkorumpovanost a neochotu k reformám. Americký ministr zahraničí Dean Acheson se pokoušel najít cestu k novému vedení ČLR, doufajíc, že Peking půjde svou vlastní cestou v budování komunistického státu, podobně jako tomu bylo v případě Jugoslávie. Velká část amerického establishmentu očekávala, že Tchaj-wan dříve nebo později padne do ruky čínských komunistů. Jako jediná možnost, která tomu mohla zabránit, se jevila možnost vyslání amerických vojsk, které však mělo nulovou podporu jak mezi většinou politiků, tak u americké veřejnosti. V letech 1948 a 1949 jsme proto svědky opatrného přešlapávání americké administrativy - na jedné straně Truman udržoval vztahy s Čankajškovou vládou, na druhé straně však jeho vládě nebyl ochoten poskytnout žádnou významnou podporu.

Počátek studené války však zásadně změnil paradigma americké zahraniční politiky - kontakty s komunistickým režimem v ČLR tak nepřipadaly v úvahu. Změnil se i postoj vůči Tchaj-wanu. Trumanova administrativa na počátku padesátých let k čínské otázce přistupovala následovně: a/ Tchaj-wan nesmí padnout do komunistických rukou v duchu politiky zdržování,³ b/ Spojené státy uznávají Čankajškovu vládu, toho času na Tchaj-wanu, jako jedinou legitimní vládu Číny, c/ Spojené státy podporují oddělení ČLR od SSSR⁴. S ohledem na neschopnost předvídat další vývoj situace Truman ponechal bez odpovědi otázku mezinárodního statusu Tchaj-wanu - ve svém projevu v červnu 1950 americký prezident prohlásil, že „rozhodnutí o budoucím statusu Formosy bude učiněno až po obnovení

³ June Grasso, *Truman's Two China Policy* (New York: M.E. Sharpe, 1987), s. 128;

⁴ Budoucí rozkol mezi ČLR a SSSR.

bezpečnosti v Pacifiku, mírové dohodě s Japonskem, nebo po zvážení OSN.⁵ Truman se také rozhodl aktivně bránit Čankajškově v jeho snahách o znovuzískání kontroly nad pevninou, neboť se obával, že by se tak Spojené státy musely znovu angažovat v Asii - a hrozilo, že se do konfliktu může zapojit i SSSR.⁶ S počátkem války na Korejském poloostrově se však americké vnímání situace v Jihovýchodní Asii změnilo. Pod hrozbou tzv. efektu domina se Spojené státy rozhodly udržet Tchaj-wan mimo komunistický blok a byly ochotny bránit Tchaj-wan před snahami o inkorporaci ostrova do ČLR. Prezident Truman tak vyslal do Tchajwanské úžiny Sedmou flotilu amerického námořnictva, která dodnes chrání americké zájmy v Pacifiku. Prezident Eisenhower pak v odpovědi na komunistickou hrozbu vůči Tchaj-wanu - ať reálnou či vykonstruovanou Čankajškem - postupně posiloval americké záruky tchajwanské vládě, a to ve formě vojenské asistence či smluvně skrze tzv. Smlouvu o vzájemné obraně (Mutual Defense Treaty) z roku 1954. Americký Kongres pak v lednu 1955 schválil Rezoluci o Formose (Formosa Resolution), jež dávala prezidentovi široké pravomoci zasáhnout v případě ohrožení ostrova. Tato rezoluce zavazovala amerického prezidenta v případě ohrožení Tchaj-wanu poskytnout ochranu. USA se tak zapojily do řešení krizí v Tchajwanské úžině v letech 1954-1955, 1958 a 1962.

Z dnešního pohledu se může zdát, že by pro Spojené státy bylo mnohem jednodušší uznat existenci ČLR a rozvázat diplomatické styky s Čankajškovou vládou - koneckonců tak učinili např. Angličané či Francouzi. Jednodušeji by se pak prosazovala snaha o vrazení klínu mezi ČLR a SSSR. Přesto se už Truman v kontextu politiky zdržování rozhodl udržet Tchaj-wan mimo dosah komunistů z ČLR. Truman tak položil základy situace, která dodnes komplikuje čínsko-americké vztahy.

Vyhlášením Čínské republiky v roce 1911 tedy začíná proces budování nového, moderního čínského státu a národa, který ale odchod Kuomintangu na Tchaj-wan v roce 1949 zkomplikovalo. Zatímco na pevnině vznikla Čínská lidová republika pod nadvládou Čínské komunistické strany, na Tchaj-wanu pokračovala vláda Čínské republiky s Kuomintangem v čele. Čankajšek nicméně nepřestal věřit, že právě jeho vláda je legitimní vládou Číny, že „vyhnanství“ na Tchaj-wanu je pouze přechodné a že dříve či později dojde k návratu

⁵ Harry S. Truman, Statement by the President on the Situation in Korea, 27. června 1950, přístupné přes stránky Truman Library, <https://www.trumanlibrary.org/publicpapers/index.php?pid=800> (staženo 26.4.2016).

⁶ Viz David McLean, „American Nationalism, the China Myth, and the Truman Doctrine: The Question of Accommodation with Peking, 1949–50,“ *Diplomatic History*. roč. 10, č. 1 (zima 1986): 25-42.

Kuomintangu na pevninu a tudíž i k obnově Čínské republiky. Toto přesvědčení také ovlivnilo politiku budování čínské identity na Tchaj-wanu: v období mezi lety 1949-1987 vláda Kuomintangu zavedla asimilační politiku, jejímž cílem bylo integrovat tchajwanské obyvatelstvo do čínské kultury (sinicizace).⁷ S tím souviselo jasné propagandistické vymezení vůči komunistům a podpora čínského nacionalismu skrze vzdělávání. Kuomintang také odmítal jakoukoliv myšlenku, že Tchaj-wan není součástí Číny a soustavně deklaroval, že dříve nebo později porazí komunistickou vládu a vrátí se vládnout na pevninu (ačkoliv od konce 50. let 20. století byla tato varianta spíše teoretická). Čína v narativu KMT byla skutečnou „rodnou vlastí“, velkolepou civilizací s pětitisíciletou historií. Vize Tchaj-wanu jako součástí jedné velké Číny (ve smyslu příslušnosti k čínské civilizaci) v ideologii KMT přetrvává dodnes.

V devadesátých letech se s postupující demokratizací konstrukt Tchaj-wanu jako součásti čínské kultury stává předmětem kritiky ze strany Demokratické pokrokové strany (DPP, Democratic Progressive Party). DPP postavila svou existenci v reakci na útlak ze strany KMT, která dlouhodobě a často násilně vnucovala tchajwanské společnosti svou vizi příslušnosti Tchaj-wanu k Číně. DPP začala akcentovat přítomnost jiných, nečínských etnik s odlišným jazykem a kulturou na ostrově, zároveň využívala historie, aby vytvořila obraz minulosti ostrova, která se po většinu času odvíjí zcela nezávisle na vývoji událostí na pevnině. Čínský vliv je vnímán jen jako jeden zdroj tchajwanské kultury, který na ostrovy přinášejí migranti z pevniny. V průběhu devadesátých let se tak vytváří dva obrazy tchajwanské identity - jeden akcentující sounáležitost s Čínou, druhý zdůrazňující tchajwanskou unikátnost.

Vývoj těchto dvou odlišných identit rozhodně neprobíhal ve vakuu - Spojené státy v tomto procesu sehrály poměrně zásadní roli. V letech 1949 až 1978 Spojené státy jako Čínu uznávaly Čínskou republiku, Washington tedy udržoval diplomatické styky s Tchaj-pejí. V tom sehrála roli politika zadržování, kdy vláda Spojených států aktivně bránila tomu, aby Tchaj-wan padl do komunistických rukou. Zprvu se sice zdálo, že USA ponechají Tchaj-wan svému osudu - ke konci čtyřicátých let se vzedmula kritika americké podpory vůči Čankajškovi, jehož vláda byla vnímána jako zkorumpovaná, neschopná čelit komunistické ofenzivě a neochotná implementovat nutné sociální a ekonomické reformy. V chaosu let 1948 a 1949 se prezident Truman snažil minimalizovat americké angažmá na Tchaj-wanu. V roce 1949 některé agentury americké vlády dokonce předpokládaly, že převzetí Tchaj-wanu Čínskou lidovou armádou je jen otázkou času. CIA společně s Ministerstvem zahraničí USA vyhodnotila situaci na Tchaj-

⁷ Cílem bylo především odstranit vliv Japonska, jehož součástí Tchaj-wan byl mezi lety 1895 až 1945.

wanu následovně: „Předpokládá se, že čínští komunisté budou v průběhu roku 1950 disponovat kapacitou, aby realizovali svůj často vyslovovaný úmysl získat kontrolu nad Tchaj-wanem, a učiní tak pravděpodobně mezi červnem a prosincem.“⁸ Ačkoliv s tímto závěrem některé americké vládní agentury - např. Ministerstvo obrany - nesouhlasily,⁹ Spojené státy v čele s prezidentem Trumanem na začátku roku 1950 ukončily podporu KMT. Nezájem americké strany o Čankajškův osud pak ještě podtrhl americký ministr zahraničí Dean Acheson, který během svého projevu v National Press Club nezahrnul Tchaj-wan do amerického obranného perimetru, ačkoliv o pár let dříve generál McArthur zdůrazňoval strategický význam Tchaj-wanu jako „nepotopitelné letadlové lodi“.¹⁰

Počátek války na Korejském poloostrově ale donutil postoj USA vůči Tchaj-wanu a vládě KMT přehodnotit. Politika zadržování, stejně jako kritika administrativy za tzv. ztrátu Číny v kontextu éry McCarthyismu přinutily prezidenta Trumana Tchaj-wan podpořit. Prezident tak rychle přehodnotil situaci, když prohlásil, že „okupace Formosy komunistickými silami by byla přímým ohrožením bezpečnosti pacifické oblasti...“¹¹ a do oblasti Tchajwanské úžiny vyslal 7. flotilu amerického námořnictva. Ta měla chránit Tchaj-wan před tím, aby padl do komunistických rukou.

V dané situaci by nebylo přípustné, aby se Čankajšek jako spojenec USA stal obětí komunistické expanze. Právě válka na Korejském poloostrově se stala novým impulsem pro americké odhodlání udržet Tchaj-wan mimo dosah komunistické ČLR. V amerických vládních kruzích zakořenila myšlenka, že by se Tchaj-wan měl stát jakýmsi protipólem komunistické Číny, příkladem, že i čínská společnost může fungovat na principech liberální demokracie.

Výsledkem tohoto přehodnocení významu Tchaj-wanu v kontextu první „horké“ fáze studené války bylo navýšení podpory pro Kuomintang. Spojené státy, uznávající vládu KMT jako jedinou legitimní vládu Číny, sehrály zásadní roli v podpoře Čankajškova vládnutí, ačkoliv se zásadně vzdalovalo jakýmkoliv představám o liberální demokracii. Autoritářský systém

⁸ Memorandum by the Assistant Secretary of State for Far Eastern Affairs Dean Rusk to Secretary of State, 17. dubna 1950. Foreign Relations of the United States 1950. East Asia and the Pacific, dostupné na <http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=turn&entity=FRUS.FRUS1950v06.p0376&id=FRUS.FRUS1950v06&isize=text&q1=aide%20memoire&q2=chiang> (staženo 12. dubna 2018).

⁹ Ibid.

¹⁰ Robert Green, „The Unsinkable Aircraft Carrier.“ *Taiwan Today*, 1. května 2005 (dostupné na: <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=4,29,31,45&post=4186>).

¹¹ „Statement by President Truman,“ (Vyjádření prezidenta Trumana k situaci na Korejském poloostrově), 27. června 1950, Foreign Relations of the United States, 1950, Korea, Volume VII, dostupné na <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1950v07/d119> (staženo 23. ledna 2018).

Čankajškovy vlády, v rámci kterého byla potlačena mnohá občanská a politická práva, byl postaven na permanentní hrozbě komunistického útoku z pevniny. Výsledkem bylo vyhlášení výjimečného stavu, který např. vedl k pozastavení voleb, potlačení politických aktivit mimo Kuomintang apod. Politika Čankajškovy vlády kromě antikomunismu také ale značně využívala čínského nacionalismu - jejím cílem byla obnova Čínské republiky a v kontextu Tchaj-wanu také odstranění pozůstatků japonského vlivu. Vliv Japonska, který se významně podepsal na vytváření tchajwanské společnosti v letech 1895-1945, byl také jednou ze záminek, proč omezit práva obyvatel Tchaj-wanu. Většina z nich totiž prošla japonským vzdělávacím systémem, a tudíž nebyla z pohledu Čankajškovy vlády důvěryhodná.

V následujících letech Spojené státy spolupráci s Tchaj-wanem postupně posilovaly. Došlo k rozšíření a prohloubení vojenské spolupráce, mj. také bilaterální dohodou o vzájemné vojenské spolupráci (Mutual Defense Treaty) z roku 1954. Touto dohodou si Washington a Tchaj-pej vzájemně garantovaly obranu - je však zřejmé, že tato garance byla značně asymetrická. Zatímco Spojené státy byly světovou velmocí, Tchaj-wan se jen stěží vyrovnával s dopady porážky KMT v občanské válce, s dopady ekonomické krize způsobené obrovským přílivem migrantů z pevninské Číny v letech 1945-1949, na něž ostrov nebyl připraven, a v neposlední řadě také s dopadem sociálního napětí mezi starousedlíky a nositeli nových pořádků. V roce 1955, v průběhu první krize v Tchajwanské úžině, byla americkým Kongresem schválena Rezoluce o Formose (Formosa Resolution), která posilovala pravomoci prezidenta v případě dalšího konfliktu týkajícího se Tchaj-wanu. Výsledkem amerického postupu ale bylo také zakonzervování tchajwanské otázky. Čankajšek, bez ohledu na to, co si o něm americké politické elity myslely, se stává důležitým partnerem, jeho vláda si udržela křeslo v Radě bezpečnosti OSN a prezident Truman také prohlásil, že status Tchaj-wanu zůstává nedořešený. O tom, zdali je Tchaj-wan součástí Číny, měla ideálně rozhodnout mírová smlouva s Japonskem nebo OSN.¹² Vztah Tchaj-wanu vůči pevninské Číně tedy nebyl otázkou domácí politiky - naopak, jednalo se otázku politiky mezinárodní. Tímto způsobem se Spojené státy stávají de facto garantem existence Tchaj-wanu mimo ČLR, což potvrdila i americká asistence Tchaj-peji během vyostření situace v Tchajwanské úžině v letech 1954-1955 a 1958.

V 70. letech v kontextu sovětsko-čínské roztržky prezident Nixon spolu se svým poradcem pro národní bezpečnost Henry Kissingerem rozehrávají tzv. trojúhelníkovou diplomacii. Nixon, který v minulosti proslul svou tvrdou kritikou komunismu, uznává, že

¹² Ibid.

komunistická Čína není jen dočasným fenoménem, naopak, Peking je hráčem na mezinárodním poli, s nímž je nutno počítat.¹³ Tím začíná období oteplování vzájemných čínsko-amerických vztahů, které vyvrcholilo 15. prosince 1978, kdy prezident Carter podepisuje tzv. Druhé čínsko-americké komuniké, na základě kterého Spojené státy uznávají vládu ČLR jako jedinou legitimní vládu Číny.¹⁴ Tím přistupují na politiku jedné Číny, a proto k 1. lednu 1979 USA ukončují vojenskou dohodu z roku 1954 a vzájemné diplomatické styky mezi Washingtonem a Tchaj-pejí.

Nixonova politika postupné normalizace americko-čínských vztahů byla do velké míry motivována společným zájmem zadržování Sovětského svazu. Prezident Carter, který čínsko-americké vztahy díky navázání diplomatických styků povznesl na další úroveň, byl podobně jako Nixon veden strategickými úvahami. Změny, které zavedl v roce 1979 Teng Siao-ping a které měly Čínskou lidovou republiku proměnit v moderní průmyslový stát, dále prohloubily zájem ČLR na spolupráci se Západem. Tyto snahy však velmi brzy narazily na pomyslný strop možností spolupráce. V rámci Komunistické strany Číny se vůči sblížení s imperialistickým nepřítelem zvedla vlna odporu. Konzervativní frakce KS Číny ohrožovaly pozici generálního tajemníka. Slibovaný transfer technologií neprobíhal tak rychle, jak si ČLR asi představovala, protože Američané byli velmi opatrní v tom, jaké zboží Číně nabídnou. A ani na straně Západu se očekávání, že otevření se Západu povede ke změnám v ČLR, nenaplnila.

Tchaj-wan se postupně stal nejzásadnější komplikací v čínsko-amerických vztahů. S postupem času se ozývá více a více hlasů volajících po změně americké politiky - v některých případech v oblasti navýšení americké podpory Tchaj-peji, v jiných případech se zase ozývají názory, že by USA měly svou podporu z Tchaj-wanu zcela stáhnout - tím by byla odstraněna zásadní překážka pro zlepšení vzájemných vztahů. V praxi jsme ale svědky opatrného balancování amerických politiků, kteří se na jednu stranu snaží ve větší či menší míře dostát závazku poskytnout Tchaj-wanu prostředky k vlastní obraně, zatímco na straně druhé vůči Pekingu zachovávají postoj nulové podpory pro nezávislost Tchaj-wanu.

¹³ Richard Nixon, „Asia After Viet Nam“, *Foreign Affairs*, ročl. 46, č. 1 (říjen 1967): 111-125.

¹⁴ Oficiálně toto komuniké vstoupilo v platnost 1.1. 1979, kdy si obě strany vyměnily velvyslance.

1.1. Problémy vzájemných komuniké – politika a princip jedné Číny

Spojené státy a ČLR spolu dojednaly celkem tři komuniké, které dodnes působí jako základní rámec pro čínsko-americké vzájemné vztahy. Šanghajské komuniké z února 1972 představuje první krok k navázání neoficiálních vztahů, druhé komuniké z roku 1978 pak vedlo k vzájemné výměně velvyslanců. Doposud poslední komuniké ze srpna 1982 pak ne příliš jasně řeší otázku pokračujícího prodeje amerických zbraní Tchaj-wanu. Všechna tři komuniké jsou pouhou bilaterální dohodou, nejde o mezinárodní smlouvu, jejíž dodržování by bylo možné si vynutit pomocí mezinárodního práva. Obě strany však k těmto třem komuniké pravidelně odkazují, nutno však říci, že interpretace vzájemných dohod se liší.

Z pohledu Pekingu je zásadním aspektem všech tří komuniké americké „uznání“¹⁵ politiky jedné Číny. V Šanghajském komuniké ČLR vyjadřuje své stanovisko, že „otázka Tchaj-wanu představuje zásadní otázku, která blokuje normalizaci vztahů mezi USA a ČLR; vláda ČLR je jediným legitimním představitelem ČLR; Tchaj-wan je provincií Číny, jež byla vrácena zpět do rukou rodné vlasti [motherland - pozn. JS]. Osvobození Tchaj-wanu je vnitřní záležitostí Číny a žádné zemi nepřísluší do této záležitosti zasahovat...“¹⁶ V hierarchii jednotek státu Tchaj-wan tak může maximálně dosáhnout jisté autonomie, např. v rámci statusu speciální administrativní jednotky, podobně jako Hong Kong. Vláda Tchaj-wanu by byla podřízena centrální vládě v Pekingu.

Pro Peking je otázka Tchaj-wanu otázkou spojenou s národní identitou a často je spojena s nacionalistickou rétorikou. Číňané se nikdy nevzdali myšlenky, že Tchaj-wan je součástí Číny (a nyní tedy ČLR). Tato myšlenka je integrální součástí čínského vzdělávacího systému, a proto fakt, že Tchaj-wan je součástí Číny v ČLR téměř nikdo nezpochybňuje. Tchaj-wan se v jejich očích nikdy nestal suverénním státem, Číně byl „ukraden“ již v roce 1895 čínsko-japonskou smlouvou ze Šimonoseki (Shimonoseki), kdy přešel pod kontrolu Japonska. Oddělení Tchaj-wanu od pevniny je tedy součástí narativu o čínském ponížení. Sjednocení Číny a Tchaj-wanu je jedním z klíčových národních zájmů - a v jeho prosazování je Peking zcela nekompromisní.

Kromě symbolické role má Tchaj-wan pro Peking také strategický význam. Za prvé je Tchaj-wan součástí tzv. prvního pásma ostrovů, který je klíčový pro zajištění kontroly nad

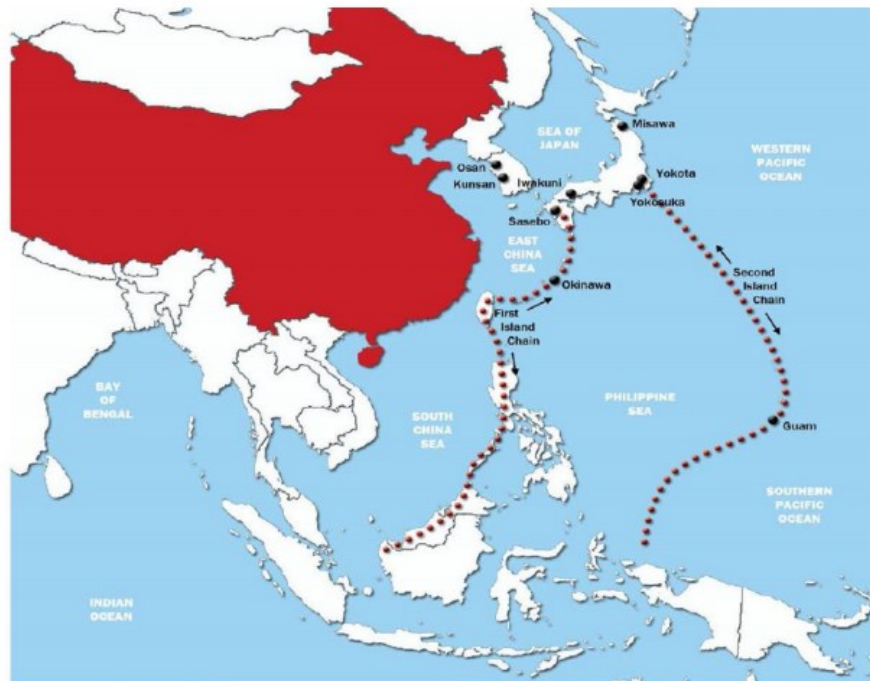
¹⁵ Uvozovky jsou v tomto případě na místě, jak bude vysvětleno níže.

¹⁶ „Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China,“ 28. února 1972, dostupné na http://usinfo.state.gov/eap/Archive_Index/joint_communique_1972.html (staženo 15. dubna 2008).

Jihočínským mořem, které pro ČLR představuje hlavní námořní tepnu. První pásmo ostrovů je tedy důležité jak pro ekonomickou, tak i vojenskou bezpečnost Číny. Ne nadarmo generál McArthur Tchaj-wan označil za „nepotopitelnou letadlovou loď“ (unsinkable aircraft carrier).

Obrázek 4: Čínský koncept prvního (a druhého pásma) ostrovů¹⁷

China's Concept of the First and Second Island Chains

Co se postojе USA vůči politice jedné Číny týče, Spojené státy však v komuniké z roku 1972 neříkají, že politiku jedné Číny uznávají. Ve stanovisku USA pouze oznamují, že politiku jedné Číny **berou na vědomí** - v textech komuniké je použit anglický výraz „acknowledge“. Spojené státy tedy berou na vědomí, že „Číňané na obou stranách Tchajwanské úžiny zastávají názor, že existuje jedna Čína a že Tchaj-wan je součástí této Číny“¹⁸. V následující větě pak USA prohlašují, že tento postoj nijak nezpochybnují, a zdůrazňují, že hlavním americkým zájmem je mírové řešení Tchajwanské otázky Číňany samotnými.¹⁹ V následujících

¹⁷ Consortium of Defense Analysts, dostupné na <https://cofda.files.wordpress.com/2013/12/1st-and-2nd-island-chains.jpg> (staženo 23. dubna 2017).

¹⁸ „Joint Communique of the United States of America and the People's Republic of China,“ 28. února 1972, dostupné na http://usinfo.state.gov/eap/Archive_Index/joint_communique_1972.html (staženo 15. dubna 2008).

¹⁹ Ibid.

stanoviscích pak Spojené státy svůj postoj částečně upřesnily - administrativa prezidenta Clintona popsala kroky, které Spojené státy „neudělají“ - nebudou zpochybňovat čínskou politiku jedné Číny, nebudou podporovat politiku „jedné Číny, jednoho Tchaj-wanu“, „dvou Čín“ či nezávislosti Tchaj-wanu. Svou „nepodporou“ ale Washington tyto možnosti zcela neodmítá - pokud by společně Peking a Tchaj-wan konsensuálně dospěli k rozhodnutí, že např. bude vhodnější, aby se jejich cesty zcela rozešly, bude-li naplněna podmínka mírového řešení, taková možnost pak bude pro Spojené státy akceptovatelná.

V komuniké z roku 1979 Spojené státy explicitně uznávají vládu ČLR jako jedinou legitimní vládu Číny, ale jejich postoj vůči politice jedné Číny se nemění. I v tomto komuniké Spojené státy pouze berou na vědomí „čínský postoj, že existuje pouze jedna Čína a Tchaj-wan je její součástí“²⁰. Uznáním vlády ČLR jako jediného představitele Číny Spojené státy ale jasně signalizovaly, že nepraktikují politiku dvou Čín. Zároveň ale Washington odmítal přijmout jednoznačné stanovisko, že by považoval Tchaj-wan za součást ČLR. Postoj USA naznačoval, že USA bez ohledu na navázání diplomatických vztahů s Pekingem nepovažuje otázku Tchaj-wanu a jeho připojení k pevninské Číně za dořešenou.

Náhlý obrat v čínsko-amerických vztazích dojednaný Bílým domem zastihl velkou část politických a diplomatických kruhů nepřipravené. Velvyslanec Čínské republiky Kon-šin Šah (Konshin Shah) prakticky ze dne na den přišel o diplomatické pověření, které zásadně omezilo jeho možnosti působení ve Washingtonu D.C. Bez diplomatického mandátu nemohl např. vyjednávat s představiteli amerického ministerstva zahraničí, nebyly nastaveny žádné mechanismy pro setkání představitelů Čínské republiky a americké vlády. Bývalý velvyslanec Čínské republiky se však nehodlal jen tak vzdát, a proto se rozhodl využít svých bohatých kontaktů na americké politiky v Kongresu, kteří - nutno říci - nebyli Carterovými kroky zrovna nadšeni, a této síti umně využíval k lobbování za tchajwanské zájmy.²¹ Na podzim roku 1980 pak byly zástupcům Tchaj-wanu přiděleny, i přes velký protest ze strany Pekingu, alespoň některá privilegia a imunity, které příslušely zástupcům cizích států a které definovaly mantinely, ve kterých se nadále mohly rozvíjet vzájemné vztahy.

Pokud se Peking v roce 1979 domníval, že se ztrátou podpory z USA nastal konec nezávisle fungujícího Tchaj-wanu, který nyní musí přistoupit na podmínky diktované Pekingem, a tak zahájit kroky k jeho znovupřipojení k pevninské Číně, tato domněnka byla

²⁰ „Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China,“ 1. ledna 1979.

²¹ David Dean, *Unofficial Diplomacy: The American Institute in Taiwan: A Memoir* (Xlibris: 2014), s. 119.

mylná. Obrat v zahraniční politice byl iniciován prezidentem, který však do rozhodování nezahrnul americký Kongres, v němž zasedalo mnoho politických osobností s vazbami na Kuomintang - zejména v řadách Republikánů.²² Kongres proto Carterem iniciovanou změnu nepřijal - v dubnu 1979 schválil tzv. Zákon o vztazích s Tchaj-wanem, na jehož základě Spojené státy mohly pokračovat v rozvoji vztahů s „tchajwanským lidem“ a zároveň garantovaly bezpečnost ostrova. Ve Sněmovně reprezentantů pro zákon hlasovalo 339 přítomných zákonodárců (proti bylo 50), v Senátu pak zákon podpořilo 85 senátorů (4 byli proti).²³ Pokud prezident Carter zvažoval vetování zákona, bylo zřejmé, že veto by s největší pravděpodobností neuspělo - bylo by hladce přehlasování dvěma třetinami v obou komorách. Proto Carter týden poté, co mu byl schválený zákon doručen do Bílého domu, zákon podepsal.²⁴ Zákon o vztazích s Tchaj-wanem se stal základním dokumentem, kterým se řídí vztahy mezi USA a Tchaj-wanem.

V zákonu o vztazích s Tchaj-wanem americký Kongres zdůraznil, že Spojené státy navázaly diplomatické styky s ČLR s očekáváním, že „budoucnost Tchaj-wanu bude vyřešena mírovými prostředky“²⁵ Spojené státy také prohlásily, že i za absence formálních diplomatických vztahů budou USA pokračovat v rozvoji „komerčních, kulturních, a dalších vztahů mezi americkým lidem a tchajwanským lidem“²⁶. Za tímto účelem zákon vytvořil tzv. Americký institut na Tchaj-wanu (American Institute in Taiwan, AIT), který zastával většinu funkcí, kterou v minulosti vykonávalo velvyslanectví USA. Zaměstnanci AIT museli sice oficiálně podat výpověď z agentury, kterou reprezentovali (např. Ministerstvo zahraničí USA), po ukončení jejich mise na Tchaj-wanu jim však byl umožněn návrat. Zákon také stanovoval prezidentovi a Kongresu povinnost pravidelně hodnotit obranyschopnost Tchaj-wanu a v případě potřeby poskytnout Tchaj-wanu zbraňové systémy sloužící k jeho obraně.²⁷ Prodej zbraní tedy pokračoval i po roce 1979, což Washington postavilo do poměrně paradoxní situace: Spojené státy prodávaly zbraně státu, který již neuznávaly a s jehož vládou neměly žádný vztah.

²² Nutno poznamenat, že Kuomintang si americké politiky podporující Tchaj-wan předcházela pomocí intenzivního lobbingu a různých incentív.

²³ H.R.2479 - Taiwan Relations Act, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/house-bill/2479/actions> (staženo 25.4.2017).

²⁴ Konkrétně 10. dubna 1979. Viz H.R.2479 - Taiwan Relations Act, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/house-bill/2479/actions> (staženo 25.4.2017).

²⁵ Taiwan Relations Act, Public Law 96-8. <https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/> (staženo 25.4.2017).

²⁶ Taiwan Relations Act, Public Law 96-8, Sec. 2(a)(2), <https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/> (staženo 25.4.2017).

²⁷ Taiwan Relations Act, Public Law 96-8, konkrétně Sec. 2(5), Sec. 3(a) a (b), <https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/> (staženo 25.4.2017).

Ze zákona o vztazích s Tchaj-wanem je možné vyčíst několik zajímavých postřehů o americkém postoji vůči Tchaj-wanu. Za prvé je zřejmé, že ačkoliv zákonodárci chápou nutnost navázání vztahů s Pekingem, nejsou zároveň ochotni stoprocentně přistoupit na čínský diktát politiky jedné Číny. Tchaj-wan stále vnímají jako nedořešenou otázku. Za druhé, jak napovídá text zákona o vztazích s Tchaj-wanem, řešení tchajwanského problému chápou američtí politici v širším geopolitickém kontextu - nutnost další podpory Tchaj-wanu je obhajována potřebou „udržení míru, bezpečnosti a stability v západním Pacifiku.“²⁸ Tím Washington vyslal důležitý signál spojencům a partnerům v regionu, které mohla otočka americké diplomacie zaskočit, zároveň lze však tuto pasáž zákona vnímat jako varování Pekingem - z pohledu USA není tchajwanská otázka vnímána jako interní čínská záležitost (jak tvrdil Peking), ale jako problém, který má regionální rozměr. Tím Spojené státy deklarují svůj zájem podílet se - byť nepřímou - na jeho řešení.

Když v roce 1978 Peking a Washington jednali o vzájemném uznání, čínští vyjednavací doufali, že s ukončením diplomatických vztahů s Tchaj-pejí Spojené státy také ukončí veškerou vojenskou asistenci a prodej zbraní Tchaj-wanu. Zákon o vztazích s Tchaj-wanem a následně pokračující prodej zbraní byl proto pro Peking velkým zklamáním a problémem, který si žádal brzké řešení. ČLR pokračující prodej zbraní považovala za porušení všech předchozích dohod, zejména v kontextu politiky jedné Číny, a proto na počátku osmdesátých let začala pod hrozbou degradace diplomatických styků tlačit na ukončení prodeje. Výsledkem tlaku Pekingem na řešení pro něj nepřijatelné situace bylo třetí čínsko-americké komuniké z roku 1982. V něm USA prohlašují, že „není jejich záměrem narušovat čínskou suverenitu a teritoriální integritu, zasahovat do vnitřních záležitostí Číny či provádět politiku „dvou Čín“ či „jedné Číny a jednoho Tchaj-wanu“²⁹. Dále Spojené státy vyjádřily dlouhodobý zájem na ukončení prodeje zbraní Tchaj-wanu: „Spojené státy mají v úmyslu postupně snížit prodej zbraní Tchaj-wanu, což časem povede, ke konečnému rozřešení.“³⁰ Ze samotného textu je zřejmá snaha o co nejobecnější formulaci, kterou by si pak obě strany mohly interpretovat dle svého. Zatímco ČLR doufala, že se Spojené státy zaváží k postupnému omezování dodávek zbraní a zbraňových systémů a konkrétnímu datu, kdy přestanou Tchaj-wan podporovat, Washington naopak

²⁸ Taiwan Relations Act, Public Law 96-8, konkrétně Sec. 2(a)(1), <https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/> (staženo 25.4.2017).

²⁹ „Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China,“ 17. srpna 1982.

³⁰ „Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China,“ 17. srpna 1982.

prohlášení v komuniké interpretoval velmi obecně. Spojené státy především navázaly ukončení prodeje zbraní na vyřešení tchajwanské otázky, tedy na potenciální dohodu mezi oběma stranami sporu. Plnění amerického závazku bylo také z pohledu USA přímo podmíněno ochotou Pekingu přistupovat k řešení Tchajwanské otázky pouze mírovými prostředky. Tato interpretace byla také privátně komunikována do Tchaj-peje.³¹

Zatímco byla dojednáván text třetího komuniké, Washington se pokoušel uklidnit nervózní Tchaj-pej, která byla předmětem čínsko-amerických jednání, ale neměla místo u jednacího stolu. Výsledkem bylo tzv. Šest ujištění (Six Assurances), které byly privátně³² komunikovány tchajwanskému prezidentu Ťiang Ťing-kuovi šéfem Amerického institutu na Tchaj-wanu Jamesem Lilleyem. Podle nich Spojené státy:

1. Se nezavázaly k žádnému konkrétnímu datu, ke kterému by ukončily prodej zbraní Tchaj-wanu
2. Nesouhlasily s tím, že by s ČLR předjednávaly jakýkoliv prodej zbraní Čínské republice,
3. Nebudou vstupovat mezi ČLR a Čínskou republiku v roli mediátora,
4. Nerevidují zákon o vztazích s Tchaj-wanem,
5. Nezměnily svůj postoj ohledně suverenity Tchaj-wanu,
6. Nebudou nutit Čínskou republiku do vyjednávání s ČLR.³³

James Lilley také Ťiang Ťing-kua neoficiálně³⁴ informoval o dalším americkém slibu, který však neměl být zveřejněn. Prezident Reagan zřejmě Pekingu příliš nedůvěřoval, a proto byl rozhodnut monitorovat čínskou vojenskou výrobu a rozmístění vojenských sil. V případě, že by kroky ČLR ohrožovaly Tchaj-wan, prezident Reagan sliboval nejen informovat tchajwanské vedení, ale také pokračovat v prodeji „takových vojenských zbraní a systémů,

³¹ Harvey J. Feldman, "Taiwan Arms Sales and the Reagan Assurances," *American Asian Review*, roč. 19, č.3 (2001):75-103.

³² V srpnu 1982 pak bylo Šest ujištění zveřejněno.

³³ Harvey J. Feldman, "Taiwan Arms Sales and the Reagan Assurances," *American Asian Review*, roč. 19, č.3 (2001):75-103. Ve svém textu Feldman upozorňuje na to, že existuje několik verzí geneze této iniciativy. Podle některých vznikl text Šesti ujištění v Národní bezpečnostní radě ve spolupráci s tchajwanskými představiteli. Podle verze náměstka ministra zahraničních věcí Holdridge naopak Šest ujištění bylo iniciováno Tchaj-pejí, která návrh textu prezentovala USA.

³⁴ Informace byla předána písemně, nicméně text nebyl formálně označen insigniemi amerického ministerstva zahraničí.

kteří Tchaj-wan bude skutečně potřebovat³⁵. Z toho lze usoudit, že prezident Reagan byl ochoten v případě, kdy by administrativa shledala, že Peking již nemá zájem na mírovém řešení konfliktu, závazky vyplývající z třetího komuniké anulovat. Toto potvrdil i náměstek ministra zahraničí John Holdridge během slyšení před výborem pro zahraniční vztahy v americkém senátu 18. srpna 1982: „Naše politika snižování prodeje zbraní (Tchaj-wanu, pozn. JS) je podmíněna ujištěním ze strany Číny, že v případě naplňování cíle o znovusjednocení s Tchaj-wanem bude používat pouze mírové prostředky. Pokud se politika Číny změní, přehodnotíme i náš postoj.“³⁶

Z komunikace mezi Washingtonem a Tchaj-pejí v létě 1982 je zřejmá snaha o vybalancování amerického postoje. Na jedné straně se Spojené státy snažily udržet pozitivní trend ve zlepšování vztahů s Pekingem a nabídnout mu jistý ústupek v otázce, která byla pro čínské vedení zásadní. Svou roli v tom jistě sehrály i opatrné čínsko-sovětské pokusy o zlepšení vzájemných vztahů. Na straně druhé je ale zřejmá snaha o ujištění Tchaj-wanu, že situace se pro něj vlastně nijak zásadně nemění a že Spojené státy budou nadále garantovat tchajwanskou obranyschopnost.

Sám Prezident Reagan byl osobně velkým podporovatelem Tchaj-wanu, zatímco ČLR označoval za „rudou Čínu“. Když prezident Carter v roce 1979 navázal diplomatické vztahy s ČLR, Reagan tento krok označil za „zradu dlouholetého přítele a spojence“³⁷. Normalizaci čínsko-amerických vztahů však nakonec přijal jako nezměnitelný fakt. Jako prezident se však zavázal naplňovat Zákon o vztazích s Tchaj-wanem - a zárukami, které poskytl během vyjednávání třetího čínsko-amerického komuniké literu tohoto zákona vlastně naplnil. Pro Tchaj-wan se tak situace nijak zásadně nezměnila: Tchaj-pej se stále mohla spolehnout na zajištění bezpečnosti ze strany USA. Pekingu se dostalo povšechného příslibu, že Spojené státy nemíní prodávat zbraně Tchaj-wanu do konce věků, nepodařilo se mu však donutit Reaganovu administrativu k definování konkrétního data, ke kterému prodej zbraní skončí. Text samotného třetího komuniké by tak šlo popsat lidovým příslovím „vlk se nažral a koza zůstala celá“.

³⁵ Harvey J. Feldman, "Taiwan Arms Sales and the Reagan Assurances," *American Asian Review*, roč. 19, č.3 (2001):75-103.

³⁶ „U.S.-China Communiqué,“ in *CQ Almanac 1982*, 38th ed., 140-42. Washington, DC: Congressional Quarterly, 1983. <http://library.cqpress.com/cqalmanac/cqal82-1163828>.

³⁷ Dopis Ronaldu Reaganu Allenu Drurymu, 15. června 1983 in Kiron K. Skinner, Annelise Anderson, Martin Anderson, *Reagan: A Life in Letters* (New York: Simon&Schuster, 2004), s. 284.

Zákon o vztazích s Tchaj-wanem je často opomíjen jako druhotná záležitost. Existuje ale důvod, proč jej všichni prezidenti zmiňují jako jeden z pilířů čínsko-amerických vztahů - hned vedle čínsko-amerických komuniké. Zákon o vztazích s Tchaj-wanem směřuje dovnitř Spojených států a definuje politiku, která zavazuje prezidenta a Kongres k určitému chování. Nenaplňování této politiky může mít zásadní dopad na vztah mezi legislativou a exekutivou - legislativa může různými prostředky prezidenta k plnění zákona donutit. Zároveň se implementace tohoto zákona odvíjí od toho, jak si zákon vykládá prezident a Kongres - ne ČLR. Tím se vytváří poměrně velký prostor pro kreativní interpretaci zákona, zejména v oblasti zajištění bezpečnosti Tchaj-wanu - samozřejmě k velké nelibosti Pekingů. Jak ale napsal Ray S. Cline, bývalý poradce prezidenta Reagana během jeho volební kampaně a bývalý náměstek ředitele CIA: „Tato bezpečnostní garance samozřejmě brání Pekingů v tom, aby použil sílu k podmanění Tchaj-wanu. Je to zákon země a prezident jej musí plnit.“³⁸ V případě neplnění litery zákona by prezident mohl být vyšetřován a v extrémním případě skončit odvoláním.

Čím hlouběji ale zkoumáme dokumenty, které dávají čínsko-americkým vztahům jistý rámeček, tím zabředáváme do rozporuplnosti různých interpretací těchto dokumentů. Někteří akademici namítají, že otázka Tchaj-wanu by mohla být lehce vyřešena přechodem k tzv. strategické jednoznačnosti (strategic clarity), která by umožnila Washingtonu vymotat se z komplikované zmatky vztahů. Jaké jsou možné scénáře?

- Uznat nezávislost Tchaj-wanu
- Posílit vojenský závazek vůči Tchaj-wanu (s potenciálním výsledkem nezávislosti Tchaj-wanu)
- Tchaj-wan a Peking se společně domluví na mírové reunifikaci (ať již s asistencí Washingtonu či bez - mírové řešení problémů bez ohledu na výsledek Washington obecně podporuje)
- Podpora pro reunifikaci či jasné a definitivní zamítnutí možnosti nezávislosti Tchaj-wanu je mnohými experty vnímáno jako způsob, jak by Washington mohl upevnit a zlepšit vztahy s Pekingem. Podle Kennetha Waltze by cena za „obětování méně významného spojence byla kompenzována výhodami posílení stability ve vztahu mezi mocnostmi.“³⁹

³⁸ Ray S. Cline. „Peking Will Press Reagan for Changes“, *New York Times*, 6. ledna 1981, dostupné na <https://www.nytimes.com/1981/01/06/opinion/peking-will-press-reagan-for-changes.html> (staženo 24.1.2011).

³⁹ Kenneth Waltz, *The Theory of International Politics*, s. 97.

2. Prezident George H. W. Bush: „Lao peng-you“ a Tchaj-wan

Prezident Bush v lednu 1989 nastupuje do úřadu s rozsáhlými zahraničně-politickými zkušenostmi - jako viceprezident se během osmi let Reaganova prezidentství aktivně podílel na vytváření zahraniční politiky USA. Bushova zahraniční politika tedy neměla přinést žádná překvapení - dalo se očekávat, že 41. americký prezident naváže na politiku, kterou pomáhal spoluvytvářet a která se ke konci Reaganova druhého volebního období těšila velké podpoře.¹ Ve vztahu vůči Pekingu Bush mohl těžit ze své relativně bohaté zkušenosti z působení v Pekingu v 70. letech, kdy šéfoval tamější americké styčné kanceláři (U.S. Liaison Office).

Bushova administrativa však záhy po nástupu do úřadu musela čelit velkým výzvám. Rozpad komunistického bloku, zásah čínského vedení proti protestům na Náměstí Nebeského klidu, stejně tak jako domácí kritika prodeje amerických zbraní ČLR a přehlížení hrubého porušování lidských práv - to vše představovalo překážky pro Bushovy plány využít své kontakty a zkušenosti z působení v Pekingu v 70. letech. Ani čínské vedení novému americkému prezidentovi situaci nijak zvlášť neulehčovalo - otázka Tchaj-wanu byla stále citlivým tématem vzájemných vztahů a Peking opakovaně kritizoval americké zásahy do záležitostí čínské domácí politiky. V dané situaci bylo pro prezidenta Bushe složité už i něco tak základního, jako bylo udržení americko-čínského dialogu.

V amerických politických kruzích bylo během Bushovy administrativy možné pozorovat dvě základní linie postoje vůči Čínské lidové republice. Optimisté zastávali názor, že s pádem Berlínské zdi musí dříve či později k demokratizačním změnám dojít i v ČLR - a Spojené státy k tomuto procesu mohou přispět pokračujícím důrazem na rozvoj demokratických hodnot a tržní ekonomiky. Společenské změny v důsledku donutí čínské politické vedení k politické liberalizaci. Optimisté také zastávali názor, že ČLR je třeba co nejvíce zapojit do různých mezinárodních dohod, které mohou sloužit jako nástroj, prostřednictvím něhož bude čínské vedení nuceno k implementaci politických i ekonomických reforem. Pesimisté na druhé

¹ V prosinci 1988 vyjadřovalo podporu Reaganově politice 63 procent všech dotázaných. Viz The American Presidency Project. Ronald Reagan, dostupné na <http://www.presidency.ucsb.edu/data/popularity.php?pres=40> (poslední přístup 12.6.2017).

straně zastávali názor, že Peking se nedá jen tak strhnout a že převládne konzervativní křídlo Čínské komunistické strany, které bude nadále držet moc pevně ve svých rukou. USA by proto měly vůči Pekingu zaujmout asertivní postoj a prostřednictvím nátlaku, ať již skrze demonstraci vojenské síly či skrze ekonomické sankce, donutit čínské vedení ke změnám.

Jak již bylo řečeno, pro prezidenta Bushe nebyla Čínská lidová republika žádnou neznámou. Ze svého působení v Pekingu v tzv. styčné kanceláři², na zastoupení USA při OSN a v CIA měl spoustu kontaktů a zkušeností, které hodlal využít ve vytváření politiky, kterou - zejména v případě ČLR - hodlal řídit přímo z Bílého domu. Velkou důvěru vložil také do svých spolupracovníků v rámci Rady národní bezpečnosti, které přizval ke spolupráci. Jako svého velvyslance v Pekingu prezident nominoval Jamese Lilleyho, se kterým Bush již spolupracoval v rámci svého působení v ČLR jako šéf kanceláře CIA. Poradce pro národní bezpečnost Brent Scowcroft a náměstek ministra zahraničních věcí Lawrence Eagleburger měli dlouholeté zkušenosti se zahraniční politikou - oba byli součástí týmu Henry Kissingera v období Nixonovy administrativy. V Pekingu bylo zvolení Bushe vítáno - nejenže byl Bush „lao peng-you“, tedy starý přítel Číny, dalo se ale také očekávat, že bude pokračovat v kurzu nastoleném prezidentem Reaganem. Události z přelomu 80. a 90. let - konkrétně brutální potlačení protestů na Náměstí Nebeského klidu stejně jako proces demokratizace na Tchaj-wanu - ale Bushovu politiku vůči ČLR a Tchaj-wanu značně zkomplikovaly.

2.1. Demokratizace na Tchaj-wanu a vztah s ČLR

Do poloviny 80. let 20. století byly politické poměry na Tchaj-wanu neutěšené. V kontextu studené války se sice Tchaj-wan ocitl na „správné straně barikády“ díky vymezení se proti komunistické Číně, zároveň však Čankajškova KMT stále prosazovala vládu pevné ruky a jedné strany. Autoritářský charakter vlády byl podpořen také zákonem (martial law) z roku 1949, který pod hrozbou komunistického útoku z ČLR zmrazil ústavu, zrušil volby, zakázal vznik nových politických stran, zavedl politickou cenzuru, zakázal právo na shromažďování a jinak omezil politická práva občanů. KMT zároveň neustále prosazovala narativ, že z jejího pohledu existuje pouze jedna Čína a Tchaj-wan je její součástí. Ačkoliv už KMT dávno nepočítala s tím, že se jí podaří získat kontrolu nad pevninou a ustanovit vládu Kuomintangu

² U.S. Liaison Office - Bush zde působil v letech 1974-1975.

nad celou Čínou, politika jedné Číny dávala KMT legitimitu a opodstatňovala kroky KMT v udržování vlády jedné strany, která měla chránit Tchaj-wan před „komunistickou rebelií“.

Teprve až v roce 1986 začíná pomalá liberalizace, když Ťiang Ťing-kuo povoluje vznik nových politických stran a zapojování Tchajwanců, tedy těch, co žili na Tchaj-wanu před příchodem KMT v roce 1949, do politiky. Vzniká tak Demokratická pokroková strana, jež ve svém stranickém programu vyslovuje myšlenku, že Tchaj-wan nemá s ČLR nic společného, a měl by se proto vydat cestou nezávislosti. Do veřejného prostoru vstupuje dlouho potlačovaná diskuse o identitě Tchaj-wanu a jeho obyvatel: Jsou obyvatelé Tchaj-wanu Tchajwanci či Číňané? A jsou-li Číňané, co to přesně znamená? Příslušnost k čínské civilizaci? A jakým způsobem to pak ovlivňuje vztah vůči Čínské lidové republice?

Zásadními otázkami v této diskusi je povaha vlády v ČLR a také historická vazba mezi Tchaj-wanem a pevninou. Pro většinu obyvatel Tchaj-wanu je dnes nepředstavitelné, že by se stali součástí ČLR pod nadvládou komunistů - komunismus byl ideologií, vůči níž se Kuomintang vymezoval po dobu téměř 40 let a byl pro obyvatele Tchaj-wanu nepřijatelný. Velká část obyvatelstva si je sice vědoma etnické příslušnosti k Chanům³, tedy většinové skupině žijící v Číně, zároveň však vnímá rozdíl mezi komunistickým státem budovaným na pevnině a liberální demokracií, ke které se od konce osmdesátých let Tchaj-wan hlásí. Jedním z klíčových aspektů současné tchajwanské identity je tedy státní uspořádání, které klade důraz na liberální zastupitelskou demokracii, právní stát a tržní ekonomiku. Tchajwanci se tak mohou pyšnit tím, že se jim podařilo zbudovat moderní čínský stát, který v přímém kontrastu s komunistickou Čínou zajišťuje respekt vůči lidským a občanským právům.

Druhým důležitým aspektem diskusí o tchajwanské identitě je historická zkušenost ostrova a jeho obyvatel. Pouto mezi Tchaj-wanem a pevninou nikdy nebylo zvlášť pevné. Ostrov vždy požíval vysoké míry autonomie - jako administrativní celek byl pod nadvládu Pekingu zahrnut až v roce 1885. O deset let později, v roce 1895, se však na základě smlouvy ze Šimonoseki Tchaj-wan dostává pod japonskou koloniální správu. Japonci sice zavedli tvrdý režim potlačující čínskou kulturu, zároveň však Tchaj-wanu umožnili stát se moderní společností - japonská správa vystavěla základní dopravní infrastrukturu, vybudovala základní průmysl a zasloužila se také o vzdělání většiny obyvatelstva. Tchaj-wan pod japonskou nadvládou prožíval relativně stabilní vývoj - což je v přímém kontrastu s vývojem na pevnině,

³ Tchajwanská populace je z cca 95 procent složená s Chanů, zbylých pět procent tvoří aboriginci, kteří pravděpodobně přišli z oblasti Oceánie.

kde po revoluci z roku 1911 a sesazení čínského císaře nastává období chaosu, boje o moc a občanské války. V polovině 20. století, kdy se Tchaj-wan vrací do rukou Číňanů, mají tak obyvatelé Tchaj-wanu a pevninské Číny diametrálně odlišnou zkušenost. Návrat čínské správy na ostrov navíc nijak nepodpořil vzájemnou sounáležitost - úředníci KMT a armáda vyslaná na Tchaj-wan v roce 1945 s sebou na ostrov přináší chaos, vysokou míru korupce a především represe. Napjaté vztahy mezi obyvateli Tchaj-wanu a správou KMT vyvrcholily 28. února 1947, kdy v Tchaj-peji došlo k masovým protestům proti představitelům KMT. Protesty však byly brutálně potlačeny - na Čankajškův přímý příkaz.⁴ Výsledkem byly tisíce mrtvých a zatčených. Provinční správa také začala pronásledovat a potlačovat jakýkoliv projev politického disentu.⁵ Tento politický útlak ze strany KMT (tedy těch, co přišli z pevniny) vůči obyvatelstvu Tchaj-wanu byl jedním z impulsů, který později vyústil v hnutí za nezávislost Tchaj-wanu. Role KMT v potlačování a porušování lidských a politických práv stejně jako výhody, které Kuomintang získal z pozice jediné vládnoucí strany, jsou dodnes předmětem diskusí.⁶

Po čtyřech letech, kdy byl Tchaj-wan inkorporován do Čínské republiky, se však cesty ostrova a pevniny opět rozcházejí. Vzniká Čínská lidová republika, jež spadá do moskevského orbity, zatímco je vláda Čínské republiky vytlačena na Tchaj-wan, který se stává jejím „dočasným“ útočištěm. Tchaj-wan se pak opakovaně stává terčem čínských propagandistických a vojenských kampaní, kdy se v několika případech - během krizí v Tchajwanské úžině v letech 1954-1955, 1958 a 1962 - proti sobě staví Čínská lidově osvobozená armáda a ozbrojené složky Čínské republiky. Tchaj-wan pro ČLR představoval nepřítel, pohůnka Washingtonu, který Tchaj-peji poskytoval vojenskou podporu. Blízkost komunistické hrozby zase využíval Kuomintang jako nástroj k udržení kontroly nad mocí a k legitimizaci svých politik. Po více jak 40 let byli na obou stranách Tchajwanské úžiny nepřátelé.

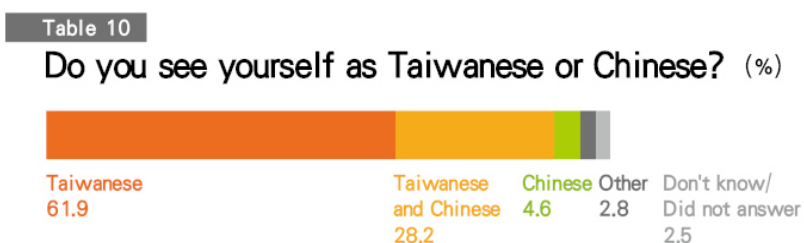
⁴ Jedná se o tzv. 228 Incident.

⁵ Období pronásledování a potlačování politické opozice se nazývá obdobím Bílého teroru. Trvalo od roku 1947 až do roku 1987. Vláda KMT vyhlásila stanné právo (martial law), které mj. zavádělo cenzuru,

⁶ Tchajwanští historici dodnes debatují, na kolik se KMT podařilo vyrovnat se svou minulostí. Před liberalizací bylo téma podílu KMT na porušování lidských práv tabuizováno. Teprve v 90. letech se podařilo toto téma otevřít, historicky zkoumat, stejně jako uctít oběti politických represí a jejich rodiny. V roce 2018 byla vytvořena komise s názvem Transitional Justice Commission, která dostala za úkol vyšetřit aktivity Kuomintangu mezi 15. srpnem 1945 a 6. listopadem 1992. Viz Hou, Elaine, Low, Y. F., „Taiwan's Cabinet Announces Nominees to Transitional Justice Committee," Central News Agency, 1. Dubna 2018, dostupné na https://english.ey.gov.tw/News_Content.aspx?n=3FA02B129BCA256C&sms=925E4E62B451AB83&s=353C0FF1542AA080 (staženo 1. června 2018).

Z krátkého historického exkurzu je zřejmé, že interakce mezi pevninou a Tchaj-wanem do počátku devadesátých let byly poměrně omezené, a pokud nějaká byla, často šlo o zkušenost spíše negativní. Obyvatelé Tchaj-wanu a ČLR si za posledních sto let prošli zcela odlišným vývojem, mají tudíž zcela odlišnou historickou zkušenost - a to má zřejmé dopady na odlišné chápání jejich identity. Není tedy divu, že čím dál tím větší část populace Tchaj-wanu volí tchajwanskou identitu místo příslušnosti k té čínské.⁷

Obrázek 5: K jaké identitě se hlásí obyvatelé Tchaj-wanu (výsledky průzkumu veřejného mínění z roku 2015)⁸

Postupem času také značně klesala podpora pro znovusjednocení. Pokud část⁹ tchajwanské společnosti podporuje myšlenku na znovupřipojení Tchaj-wanu k pevnině, nemyslí tím většinou připojení k ČLR. Samotný Kuomintang, jehož některé frakce stále doufají, že se Tchaj-wan v budoucnosti opět připojí k Číně, o této možnosti hovoří spíše hypoteticky - a podmiňuje ji změnou režimu na pevnině.

Potlačení protestů na Náměstí Nebeského klidu 4. června 1989 rozdílly mezi čínskou a tchajwanskou společností jen prohloubilo. Negativní dopad mělo i na americkou veřejnost,

⁷ V roce 1992 se k tchajwanské národnosti hlásilo asi 20 procent respondentů průzkumu veřejného mínění, který dlouhodobě organizuje Election Studies Center při National Chengchi University. V roce 2017 se k tchajwanské národnosti hlásilo 60 procent respondentů. Viz Alastair Iain Johnston a George Yin, „Beijing Wants Taiwanese to Identify as Chinese. But How Do Taiwanese Really Feel?“ *Washington Post*, 4. června 2018, dostupné na https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/06/04/beijing-wants-taiwanese-to-identify-as-chinese-but-how-do-taiwanese-really-feel/?noredirect=on&utm_term=.922d154d9708 (staženo 5. června 2018).

⁸ Wu Ting-feng, „China, Political Infighting on People's Minds,“ *Commonwealth*, dostupné na <https://english.cw.com.tw/article/article.action?id=289> (staženo 3. srpna 2017).

⁹ V posledních letech tato skupina čítá cca 10 procent tchajwanské populace s tím, že jen necelé dvě procenta podporují myšlenku okamžitého připojení, zatímco zbylých osm procent podporuje myšlenku sjednocení jen za konkrétním podmínek - a demokratizace je jednou z nich.

kteřá měla možnost sledovat masakr v Pekingu téměř v přímém přenosu¹⁰ - v porovnání s událostmi v Pekingu vypadal Tchaj-wan jako příkladná oáza klidu. Podle Pew Research během několika týdnů spadlo pozitivní vidění Číny ze 72 procent na 34 procent (srpen 1989).¹¹

Koncem 80. let se tedy Tchaj-wan začíná otevírat liberálním reformám, které vedly až k plné demokratizaci v průběhu devadesátých let 20. století. V kontextu těchto změn se Čínská republika začíná více zapojovat do mezinárodního dění ve snaze zajistit si mezinárodní podporu pro svou de facto nezávislost. Vláda v Tchaj-peji intenzivně pracuje na prezentaci Čínské republiky jako antithese ČLR - Tchaj-wan je líčen jako úspěšná moderní společnost, která přijala principy liberální demokracie, a jako příklad toho, že i čínská společnost může fungovat na demokratických principech. Zatímco ČLR pomocí represivních politik odolávala vývoji, který postihl sovětský blok, Tchaj-wan se stal hmatatelným důkazem toho, že i čínská společnost se může nenásilnou cestou vydat na cestu k demokratizaci. V asymetrickém vztahu mezi Pekingem a Tchaj-pejí se Tchaj-wan snaží využívat provázanosti s jinými státy a mezinárodních norem k vykompenzování svého podstatně slabšího postavení vůči velkému a relativně silnějšímu sousedovi.

Peking demokratizaci Tchaj-wanu vnímal s nelibostí - jako zpochybnění moci a politiky Čínské komunistické strany. Jak již bylo řečeno, čínští komunisté legitimují svou moc především snahou o obnovení významu a velikosti Číny. Připojení Tchaj-wanu k pevninské Číně je prezentováno jako poslední důležitý krok k obnově kontroly nad celým čínským teritoriem. Odstředivé tendence, které se začaly ozývat z Tchaj-wanu na přelomu osmdesátých a devadesátých let, rozhodně nešly čínskému vedení do karet. V tomto kontextu pak rok 1989 představoval důležitý milník - Čínská komunistická strana odmítla pokusy o liberalizaci, konzervativní křídlo získalo navrch - a tolerance vůči změnám na Tchaj-wanu vzala za své. Jakákoliv zmínka o nezávislosti Tchaj-wanu pak byla tvrdě odmítnuta jako „jedovatý plevel,

¹⁰ Na místě bylo mj. několik amerických a kanadských novinářů, kteří pravidelně poskytovali zprávy o vývoji událostí. Patřila mezi ně např. Jan Wong, kanadská novinářka, která o svých zážitcích z Číny včetně protestů v roce 1989 napsala knihu *Red China Blues: My Long March from Mao to Now* (Bantam Books, 1996). Z amerických novinářů byl v Pekingu např. Dan Rather.

¹¹ Richard Wike, „How America’s Opinion of China Has Changed Since Tiananmen,“ *Washington Post*, 3. června 2014. Dostupné na <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/06/03/how-americas-opinion-of-china-has-changed-since-tiananmen/> (staženo 15. prosince 2015).

který je nutné zlikvidovat¹². Od té doby Peking pracuje na omezení mezinárodního prostoru, který se Tchaj-wanu podařilo vydobýt, s cílem oslabit jeho postavení natolik, aby bylo možné Tchaj-pej přinutit k Pekingem preferovanému chování - tedy připojení k ČLR.

Klíčovou roli ve vytváření tchajwanské identity sehrál prezident Li Teng-chuej, který uskutečnil kroky jak v domácí, tak zahraniční politice, které posílily vnímání Tchaj-wanu jako samostatné entity. V roce 1991 prezident Li zrušil zákon o „komunistickém povstání“ (Mobilization Period for the Suppression of the Communist Rebellion). Na základě tohoto zákona vláda v Tchaj-peji sama sebe vnímala jako jediného legitimního představitele Číny s cílem znovu dobýt pevninu a nahradit komunistickou vládu, která si v jejích očích usurpovala moc.¹³ Zrušením zákona o komunistickém povstání se tak Kuomintang vzdal nároků na kontrolu území na pevnině, ukončil postoj, že vláda Kuomintangu představuje jedinou legitimní vládu Číny - a tak uznal existenci ČLR a její vlády. Tím se otevírá prostor pro Tchaj-pej, aby propagovala Tchaj-wan jako nezávislou entitu a jeho vládu jako vládu suverénní.

Prezident Li Teng-hui byl také zastáncem tzv. „pragmatické diplomacie“. S cílem posílit zapojení Tchaj-wanu do mezinárodní komunity a hlouběji jej tak integrovat do mezinárodního systému prezident Li rozšířil působnost tchajwanské diplomacie. Nešlo už jen o posilování vztahů se státy, které pokračovaly v uznání tchajwanské vlády jako jediné legitimní vlády Číny - s touto malou skupinou 20-30 států už si Tchaj-wan nemohl vystačit. Novým cílem bylo spolupracovat s jinými státy jak na oficiální, tak i neoficiální úrovni a rozvinout tak „substantivní“ vztahy i bez diplomatického uznání. Skrze různé vládní i nevládní organizace tak Tchaj-pej budovala pavučinu vztahů, která měla posloužit jako záchranná síť před nepřátelskými úmysly Pekingu. Součástí těchto snah bylo i zapojení Tchaj-wanu do různých mezinárodních organizací - včetně pokusu o získání křesla v OSN, které Tchaj-pej spustila v roce 1971. Nutno říci, že během budování těchto diplomatických vztahů Tchaj-wan hojně využíval své image jako té „demokratické Číny“ a zároveň jako asijského ekonomického zázraku, který má co nabídnout. V tomto kontextu také Tchaj-wan investoval nemalé fondy do rozvoje veřejné diplomacie, která měla za úkol prezentovat Tchaj-wan jako otevřenou a turisticky atraktivní perlu čínské kultury. Součástí této kampaně bylo budování značky¹⁴ Tchaj-

¹² John W. Garver, *Face Off: China, the United States, and Taiwan's Democratization*, (Seattle: University of Washington Press, 1997), s. 21.

¹³ Již zhruba od 60. let 20. století bylo Čankajškově jasné, že tento cíl není možné naplnit, nicméně v teoretické rovině tento narativ zůstal, neboť legitimoval vládu KMT včetně využití autoritářských postupů.

¹⁴ Nation branding.

wanu jako Čínské republiky, jako nové demokratické Číny.¹⁵ Reakce Pekingů na sebe nedaly dlouho čekat - ČLR odmítla „dvojitý uznání“ (dual recognition) a od té doby se ČLR snaží asertivněji využívat různé nástroje k prosazování politiky jedné Číny. Peking pomocí různých diplomatických a také ekonomických nástrojů pracuje na omezení mezinárodního prostoru, který se Tchaj-peji podařilo vydobýt.

Kroky prezidenta Li Teng-chueje vedou také k posunu chápání principu „jedné Číny“, zatímco před rokem 1991 se obě strany Tchajwanské úžiny „shodly“ na tom, že „jednou Čínou“ je míněn státní útvar, jehož součástí je i Tchaj-wan, po roce 1991 prosazuje prezident Li chápání „jedné Číny“ jako širšího etnicko-kulturního fenoménu: jako oblast, kde žijí Číňané (Chanové), kde se mluví čínsky, sdílí se kulturní zvyky a tradice apod. Z Tchaj-peje je ČLR vnímána jako jedna entita a Tchaj-wan alias Čínská republika je druhá entita.¹⁶ Prezident Li také tvrdil, že území Čínské republiky, která byla založena v roce 1912, nyní pokrývá pouze Tchaj-wan a přidružené ostrovy. Tato republika i nadále požívá suverenity a nezávislosti - tudíž není třeba vyhlášovat nezávislost.¹⁷ Díky této interpretaci se tak Tchaj-pej mohla pokoušet o paralelní členství Čínské republiky a Čínské lidové republiky v mezinárodních organizacích. Pro ČLR byla tato interpretace zcela nepřijatelná - podle Pekingů platilo, že 1) existuje pouze jedna Čína, 2) Tchaj-wan je neoddelitelnou součástí Číny a 3) jedinou legitimní vládou reprezentující Čínu je vláda ČLR v Pekingu.¹⁸

Prezident Li Teng-chuej také podnikl důležité kroky směrem k lokalizaci tchajwanské identity. Od svého zvolení prezidentem Li Teng-chuej opakovaně odmítal nároky ČLR vůči Tchaj-wanu. Podle něj byl Tchaj-wan suverénním státem - např. v rozhovoru pro německou *Deutsche Welle* v roce 1999 prezident Li definoval vztahy mezi Tchaj-wanem a ČLR jako vztahy mezi dvěma zeměmi (guojia).¹⁹ Kromě toho, že chtěl prezident Li zřetelně odlišit Tchaj-

¹⁵ Typickým příkladem byly inzeráty v *New York Times*. Viz např. „Pragmatic“, *New York Times*, 8. července 1991, s. A13 nebo „Magnet“, *New York Times*, 17. července 1991, s. A15. Viz přílohu 1.

¹⁶ Tchaj-pej tak akceptuje duální uznání existence - ČLR tuto interpretaci samozřejmě odmítá. Viz více např. Hungdah Chiu, „Chinese Communist Policy Towards Taiwan and the Prospect of Unification“, in Zhao Suisheng, Robert Sutter (eds.), *Politics of Divided Nations: China, Korea, Germany, and Vietnam: Unification, Conflict Resolution, and Political Development*, Occasional Series in Contemporary Asian Studies č. 5 (University of Maryland: 1991), s. 48.

¹⁷ Chas Freeman, „Preventing War in the Taiwan Strait: Restraining Taiwan -- and Beijing“, *Foreign Affairs*, roč. 77, č. 4 (červenec-srpen 1998): 6-11. Via PROQUEST. Stejnou interpretaci zastával např. Čchen Šuej-pien z opoziční DPP.

¹⁸ „The Taiwan Question and the Unification of China“, oficiální dokument Taiwan Affairs Office při čínském ministerstvu zahraničních věcí (srpen 1993), dostupné na https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ljzg_665465/3568_665529/t17792.shtml (poslední přístup 22. června 2016)

¹⁹ Shi-shan Henry Tsai, *Lee Teng-hui and Taiwan's Quest for Identity* (New York, Palgrave MacMillan, 2005), s. xi.

wan od komunistické Číny, šlo mu také o změnu v rámci Kuomintangu - po desítkách let, kdy byl vnímán jako strana útisku, měl nyní KMT být nově otevřen reflexi zájmů těch obyvatel, kteří doufali ve svobodu a nechtěli být pod nadvládou pevniny (zejména po krizi v Tchajwanské úžině v letech 1995-1996).

Co tyto změny ale znamenají pro vztahy mezi Tchaj-pejí a Pekingem? Jedná se nyní o vztah mezi dvěma rovnoprávnými vládami? Lze ještě hovořit o vztahu centrální vlády vůči vládě provincie? V tomto bodě se Tchaj-pej a Peking zásadně rozcházejí. Zatímco vláda prezidenta Li Teng-hueje tvrdila, že na obou stranách Tchajwanské úžiny se nachází „dvě politické entity“²⁰, Peking tuto interpretaci zcela odmítl. Národní směrnice pro sjednocení²¹ (National Unification Guidelines) vydané tchajwanskou vládou v roce 1991 dále hovoří o tom, že „cílem sjednocení by mělo být „vytvoření demokratické, svobodné a prosperující Číny (...) Oblast pevniny a Tchaj-wanu jsou součástí čínského teritoria (...) Načasování a způsob sjednocení Číny by mělo respektovat práva a zájmy lidí v oblasti Tchaj-wanu... Sjednocení by mělo být dosaženo postupně na základě principu rozumu, míru, parity a reciprocity.“²² Tento dokument stejně jako pragmatická diplomacie prezidenta Li Teng-hueje v očích Pekingu představovaly spiknutí, jehož cílem bylo rozvrátit hierarchický vztah mezi centrální a lokální vládou a rozdělit čínskou suverenitu, což byl pro ČLR zcela nepřijatelný vývoj.²³

Paralelně s budováním vlastní tchajwanské národní a politické identity ale probíhá zcela protichůdný proces. Od konce osmdesátých let dochází k transformaci ekonomických vztahů mezi Tchaj-wanem a Pekingem. V roce 1987 byly uvolněny restriktce, které omezovaly obchodní výměnu a investice. Číňané z Tchaj-wanu mohli konečně navštívit své příbuzné. Tchajwanští podnikatelé začínají investovat na pevnině, kde mohou využívat společného jazyka, znalosti podnikatelského prostředí, podnikatelské kultury a také rodinných vazeb.

²⁰ „Guidelines for National Unification Adopted by the National Unification Council at Its Third Meeting on February 23, 1991, and by the Executive Yuan Council (Cabinet) at its 2223rd meeting on March 14, 1991,“ 14. března 1991, dostupné na https://web.archive.org/web/20071226044848/http://www.mac.gov.tw/big5/rpir/2nda_3.htm (poslední přístup 12. prosince 2008).

²¹ V roce 1990 prezident Li Teng-huej vytvořil poradní orgány s názvem National Unification Council a Mainland Affairs Council (MAC). MAC doposud koordinuje na vládní (kabinetní) úrovni vztahy mezi Tchaj-pejí a Pekingem. Tyto vztahy jsou vyňaty z gesce Ministerstva zahraničních věcí.

²² „Guidelines for National Unification Adopted by the National Unification Council at Its Third Meeting on February 23, 1991, and by the Executive Yuan Council (Cabinet) at its 2223rd meeting on March 14, 1991,“ 14. března 1991, dostupné na https://web.archive.org/web/20071226044848/http://www.mac.gov.tw/big5/rpir/2nda_3.htm (poslední přístup 12. prosince 2008).

²³ Alan M. Wachman, *Why Taiwan? Geostrategic Rationales for China's Territorial Integrity* (Stanford: Stanford University Press, 2007), s. 9.

Čínská lidová republika se snažila podnikatele nalákat daňovými pobídkami, levnou pracovní silou, téměř nulovou potřebou ochrany zaměstnanců, spotřebitelů a životního prostředí. Podnikat v Číně bylo pro Tchajwance relativně jednoduché - i proto se během devadesátých let stal Tchaj-wan druhým nejdůležitějším zdrojem zahraničních investic v ČLR (po Hong Kongu). Zatímco v roce 1987 Peking schválil investice z Tchaj-wanu ve výši cca 100 milionů dolarů, v roce 1998 přímé realizované investice dosáhly 23 miliard dolarů.²⁴ Vzájemná obchodní výměna vzrostla z 460 milionů dolarů v roce 1981²⁵ na 3.9 miliard dolarů v roce 1989 a 17.9 miliard dolarů v roce 1994.²⁶ Pro Peking měla ekonomická interakce důležitý cíl: dosáhnout co největší ekonomické provázanosti mezi Tchaj-wanem a ČLR. Tím by se vytvořily ideální podmínky pro sjednocení.

Ačkoliv se Peking domníval, že intenzivnější vztahy přes Tchajwanskou úžinu posílí budování společné identity, tento předpoklad se ukázal jako mylný. Mnozí obyvatelé Tchaj-wanu, kteří sice využívali ekonomických příležitostí v Číně, zároveň pohrdali nemoderní čínskou společností a odmítali tamější politický systém, kritizovali vysokou míru chudoby a nedostatek politických a občanských práv. Paradoxně tak větší ekonomická provázanost prohlubovala společenskou propast a v Tchajwancích vzbuzovala pocit, že v žádném případě nechtějí být součástí čínské společnosti. Na Tchaj-wanu převážil názor, že představitelům ČLR a jejich slibům nelze věřit, neboť nemají problém za účelem udržení se u moci sliby porušit. Tento názor byl posílen poté, co čínské vedení v roce 1989 brutálně potlačilo studentské protesty na Náměstí Nebeského klidu. To jen potvrdilo přesvědčení velké části tchajwanské populace, že se obě společnosti zásadně rozcházejí v představách o své vlastní budoucnosti - zatímco Tchaj-wan směřoval k demokracii západního stylu, ČLR utahovala kohoutky diktatury.²⁷ Uvěřit v daném kontextu čínským prohlášením, že sjednocení Číny a Tchaj-wanu bude realizováno mírovými prostředky bylo čím dál složitější, obzvlášť poté, co ČLR obvinila

²⁴ Jack W. Hou, „China's FDI Policy and Taiwanese Direct Investment (TDI) in China,“ research paper, dostupné na https://www.researchgate.net/publication/228381264_China's_FDI_Policy_and_Taiwanese_Direct_Investment_TDI_in_China (staženo 25. května 2018).

²⁵ Tehdy Tchaj-wan a Čína neobchodovaly přímo, veškeré transakce byly prováděny přes Hong Kong.

²⁶ Chen Yuan-tung, „Economic Relations Between Taiwan and China,“ research paper, National Chengchi University, leden 2004, dostupné na <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-72537/TUNG4M.pdf> (staženo 14. dubna 2010).

²⁷ Hungdah Chiu, „Chinese Communist Policy Towards Taiwan and the Prospect of Unification,“ in Zhao Suisheng, Robert Sutter (eds.), *Politics of Divided Nations: China, Korea, Germany, and Vietnam: Unification, Conflict Resolution, and Political Development*, s. 23.

Tchaj-wan (a Spojené státy) z podněcování studentských protestů²⁸ a co se později během Tchajwanské krize snažila zastrašit obyvatelstvo Tchaj-wanu přehlídkou vojenské síly.

V devadesátých letech tak mezi Tchaj-wanem a ČLR dochází k ekonomickému sblížení. Sociálně a kulturně se však propast mezi Tchaj-wanem a ČLR naopak spíše prohlubuje. Jako zásadní problém lze vnímat nulový pokrok na politické úrovni.

Pro Spojené státy Tchaj-wan představoval zářný příklad pokojné transformace autoritářského systému na vzkvétající demokracii. Zavedení přímých voleb, prosazování svobody slova, pluralitní systém politických stran - to vše posloužilo jako důkaz příklonu Tchaj-wanu k hodnotám, které prosazovaly USA. Takový trend bylo třeba maximálně podpořit, jak píše Chas Freeman: „Jak rostla ekonomická prosperita a postupovala demokratizace Tchaj-wanu, bylo pro něj stále jednodušší se v USA prodat, protože jako společnost si zasloužil respekt. Jeho přirozená spřízněnost s Američany postupem rostla, namísto aby se zmenšovala.“²⁹

2.2. USA a Pekingský masakr na náměstí Tchien-an-men

Protesty, které v průběhu jara 1989 probíhaly v Pekingu, si získaly velkou pozornost zahraničních médií. V čínském hlavním městě v té době působily desítky zahraničních zpravodajů, kteří do ČLR přijeli mediálně pokrýt nadcházející návštěvu Michaila Gorbačova a setkání Asijské rozvojové banky. Na místě tedy byli mj. reportéři ze CBS, NBC, ABC, Voice of America a CNN. Narůstající napětí tak dennodenně vstupovalo do amerických obývacích v podobě reportáží Richarda Rotha či Dana RATHERA z CBS, Teda Koppela z ABC, Toma Browkawa z NBC, Johna Pomfreta z AP či Bernarda Shawa ze CNN. Mnozí zahraniční korespondenti přebývali v Beijing Hotel blízko Náměstí Nebeského klidu, a tak - často i za cenu

²⁸ „An Emergency Report of the Beijing Party Committee, 1. června 1989“ in Andrew J. Nathan a Perry Link (eds.), *The Tiananmen Papers: The Chinese Leadership's Decision to Use Force Against Their Own People - In their Own Words* (Londýn: Abacus, 2001), ss. 440-441, 445-459. O zahraničním vlivu na protestující studenty hovořil také Teng Siao-pching: „The people who promote turmoil have been completely exposed. They've colluded with foreign forces; even the KMT in Taiwan has tried to meddle.“ Viz „Meeting of the Eight Elders: Excerpt from Party Central Office Secretariat, “Minutes of Important Meeting, May 21, 1989,“ in Andrew J. Nathan a Perry Link (eds.), *The Tiananmen Papers: The Chinese Leadership's Decision to Use Force Against Their Own People - In their Own Words*, s. 340.

²⁹ Michael S. Chase, „U.S.-Taiwan Security Cooperation: Enhancing an Unofficial Relationship“ in Nancy Bernkopf Tucker (ed.), *Dangerous Strait: The U.S.-Taiwan-China Crisis* (New York: Columbia University Press, 2005), s. 165.

nasazení vlastního života - mohli svým redakcím dodat přímé svědectví o masakru, který na příkaz čínského vedení v noci ze 3. na 4. června 1989 provedly jednotky Čínské lidově-osvobozené armády.³⁰ Symbolem odporu proti zvlí moci se tak stala fotografie „Muž před tankem“ (Tank Man) pořízená Jeffem Widenerem, americkým fotografem pracujícím pro AP.

Zásah čínské moci proti vlastním občanům Ameriku šokoval.³¹ Američané doposud věřili, že aktivním zapojením Číny do světové ekonomiky dojde postupně k politické liberalizaci - a ČLR se tak přiblíží západním hodnotám. Tuhle „čínskou fantazii“, jak ji později označil novinář James Mann, potlačení protestů na Náměstí Nebeského klidu značně narušilo.³² Jiní experti, jako např. Michael Oksenberg, přemýšleli nad otázkou, zdali se rozpad sovětského bloku podepíše i na ČLR a zdali tak dojde k jejímu kolapsu.³³

Americké politické vedení se ale nemohlo dohodnout na tom, jaká by byla adekvátní reakce. Zatímco demokraty ovládaný Kongres volal po silné diplomatické odpovědi ve formě stažení amerického velvyslance z Pekingů a požadoval zavedení přísných sankcí, prezident Bush postupoval spíše opatrně.³⁴ Dne 5. června Bílý dům pozastavil prodej zbraní a vývoz zboží do Číny, dočasně zrušil veškeré plánované návštěvy vojenských představitelů obou zemí, zahájil proces, na jehož základě měla být prodloužena víza čínským studentům studujícím v USA, skrze Mezinárodní červený kříž nabídl poskytnutí humanitární pomoci a také nařídil prověření všech bilaterálních smluv. O patnáct dní později pak Spojené státy společně s dalšími partnery dočasně pozastavily poskytování mezinárodních půjček ČLR.³⁵

Bush však nechtěl Čínu zcela izolovat. Vztahy s Pekingem, stejně jako udržení vzájemného dialogu považoval za velmi důležité. Prezident se striktně vyhýbal kritice konkrétních čínských vůdců - a tuto linii držel i v pozdějších vyjádřeních. Na tiskové konferenci 8. června 1989 prezident Bush ujistil novináře, že ačkoliv „Spojené státy odsuzují brutalitu,

³⁰ Více viz např. interview s Johnem Pomfretem, *Frontline*, 11. dubna 2006, dostupné na <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tankman/interviews/pomfret.html>. Poutavý popis události nabízí kanadská novinářka Jan Wong ve svých pamětech *Red China Blues: My Long March from Mao to Now* (New York: Bantam Books, 1996).

³¹ Podle průzkumu Gallup se postoj veřejnosti během několika týdnů proměnil: zatímco v únoru Čínu pozitivně vnímalo 72 procent dotázaných Američanů, v srpnu mělo pozitivní postoj vůči Číně jen 34 procent dotázaných. Negativní postoj vůči Číně narostl z 13 procent na 54 procent. Viz Charles Tien, James A. Nathan, „Trends: American Ambivalence Toward China,“ *The Public Opinion Quarterly*, roč. 65, č. 1 (jaro 2001): 132-133.

³² James Mann, *China Fantasy: Why Capitalism Will Not Bring Democracy to China* (New York: Penguin Books, 2007).

³³ Viz např. Michael Oksenberg, „The China Problem,“ *Foreign Affairs*, roč. 70, č. 3 (léto 1991), dostupné na <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1991-06-01/china-problem> (staženo 31. ledna 2019).

³⁴ *Ibid.*

³⁵ „Foreign Sanctions“, in Andrew J. Nathan a Perry Link (eds.), *The Tiananmen Papers: The Chinese Leadership's Decision to Use Force Against Their Own People - In their Own Words*, s. 548.

kerou jsme viděli v naší televizi... chci se co nejlépe snažit zachovat tento vztah a doufám, že mi to podmínky umožní.“³⁶ V mezinárodních stejně jako v čínsko-amerických vztazích existovalo příliš mnoho témat, které nebylo bez Pekingů možné řešit - ať už se to týkalo celkové stability v Asii a Tichomoří, prodeje čínských zbraní nepřátelským režimům, role ČLR v mezinárodních organizacích, ale také zásadních bilaterálních problémů, jako byly např. narůstající deficit vzájemného obchodu, nekalé obchodní praktiky, porušování amerických zákonů na ochranu duševního vlastnictví. Bush se také obával, že příliš silná reakce ze strany USA by mohla posílit konzervativní křídlo Komunistické strany Číny. Bush byl přesvědčen, že udržení těžce vybudovaných kontaktů s liberálnějšími představiteli ČLR podpoří uvolnění režimu a posléze snad také povede ke změně politického systému. Proto během projevu na Yaleově univerzitě v květnu 1991 prohlásil: „Zásadní je provádět politiku, která má nejlepší šance na změnu čínského chování... Budeme-li praktikovat politiku, v rámci které budeme rozvíjet vztahy s čínským lidem, podporovat obchod k našemu užítku, můžeme vytvořit podmínky pro demokratickou změnu.“³⁷

Velkou překážkou pro Bushovu politiku byl však demokraty ovládaný Kongres. Senát již 6. června 1989 jednomyslně prosadil rezoluci, ve které američtí senátoři odsoudili postup čínské vlády.³⁸ O pár dní později, konkrétně 22. června 1989, přijala podobnou rezoluci s podporou 416 členů i Sněmovna reprezentantů.³⁹ Následovala legislativní smršť v obou komorách - byly navrhovány zákony, které podporovaly mnohem tvrdší postoj než zaujala Bushova administrativa. Členové Kongresu se ve svých legislativních návrzích opírali zejména o důležitost základních hodnot, jako byl respekt k nezcizitelným lidským právům. Ve společné rezoluci z 31. května 1989 obě komory jednomyslně varovaly Peking: „Zatímco urychlení politických reforem, včetně větší plurality a respektu pro mezinárodně uznávaná lidská práva, bude mít v důsledku pozitivní dopad na rozvoj vztahů mezi USA a Čínou, potlačení hnutí za demokracii v Číně tyto vztahy **vážně poškodí** (zdůrazněno JS).“⁴⁰

³⁶ George H. W. Bush, tisková konference, 8. června 1989, dostupné na <https://china.usc.edu/george-hw-bush-press-conference-june-8-1989> (staženo 24. května 2016).

³⁷ George H. W. Bush, „Commencement Address at Yale University“, 27. května 1991, dostupné na <https://library.cqpress.com/cqalmanac/document.php?id=cqal91-846-25204> (staženo 15. května 2016).

³⁸ S.Res.142 - A Resolution Condemning the Brutal Use of Force by the Government of the People's Republic of China Against Unarmed Chinese Students and Workers Demonstrating for Democracy, and for Other Purposes. Dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/senate-resolution/142/> (staženo 3. února 2016).

³⁹ H.Res.182 - Supporting the President of the United States in his Call for Clemency for the Prodemocracy Demonstrators Arrested in China, and Calling Upon the Leadership of the People's Republic of China to Stay Further Executions of Those Arrested in the Crackdown on Prodemocracy Demonstrators Throughout China. Dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-resolution/182> (staženo 3. února 2016).

⁴⁰ H.Con.Res.136 - Expressing the Sense of the Congress on the Movement for Democracy in China. Dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-concurrent-resolution/136> (staženo 3. února 2016).

Bílý dům se naopak snažil k čínsko-americkým vztahům po Tchien-an-menu přistupovat spíše pragmaticky, Bush se navíc odvolával na kompetenční rozdělení pravomoci - tedy na to, že vedení v zahraniční politice by mělo spadat do gesce prezidenta. Na pomoc si prezident Bush pozval osobnosti, které zásadně ovlivnily americko-čínské vztahy - Henryho Kissingera a Richarda Nixona. Oba politici vystupovali na obranu Bílého domu, ať už prostřednictvím osobních vystoupení a využití svých komunikačních kanálů⁴¹ s ČLR. Kissinger v článku pro *Los Angeles Times* varoval před příliš tvrdými sankcemi - hrozilo zpřetrhání pečlivě budovaných vztahů, a to by podle bývalého architekta americko-čínské normalizace „bylo obzvlášť nerozumné, pokud by se USA stáhly či přijaly politiky, které by mohly být Pekingem interpretovány jako pokus o svržení vlády.“⁴² Nixon zase varoval, že rozklad čínsko-amerických vztahů vyžene Peking do náruče Moskvy.⁴³

Členové amerického Kongresu se ale dožadovali tvrdšího postupu. Mezi návrhy bylo např. stažení velvyslance USA z ČLR či pozastavení půjček americkým firmám, které působily v ČLR. Mezi kritiky administrativy se zařadili i mnozí republikánští členové Kongresu, kteří tradičně prezidenta Bushe podporovali - např. senátor Jesse Helms navrhl zákon, kterým by se zrušily veškeré obchodní výhody a obchodní vztahy, byl pozastaven výdej licencí na vývoz zboží do ČLR, byla pozastavena vojenská a vědecká spolupráce. Helmsův návrh zákona také požadoval, aby zástupci USA při GATT navrhli pozastavení pozorovatelského statusu ČLR při GATT.⁴⁴ Někteří členové Kongresu zase v reakci na události na Náměstí Nebeského klidu požadovali, aby Spojené státy posílily vazby vůči Tchaj-wanu - a objevily se i návrhy podporu tchajwanských snah o nezávislost.⁴⁵

Bushova administrativa se však nenechala odradit a Bílý dům opatrně pracoval na udržení substantivních vztahů s Pekingem. V červenci 1989 Bush vyslal své dva blízké poradce Brenta Scowcrofta, poradce pro národní bezpečnost, a náměstka ministra zahraničních věcí Lawrence Eagleburgera na „tajnou misi“ do Pekingu.⁴⁶ Jejich cílem bylo přesvědčit klíčové čínské představitele k základním ústupkům v oblasti lidských práv tak, aby Bushova

⁴¹ Bývalý prezident Nixon v říjnu 1989 navštívil Peking.

⁴² Henry Kissinger, „China: Push for Reform, Not Rupture,“ *Los Angeles Times*, 30. července 1989, s. VI.

⁴³ „Nixon Lauds Bush for China Policy,“ *New York Times*, 25. června 1989, s. A11

⁴⁴ S.1151 - Democracy, Liberty, and Justice in the People's Republic of China Act of 1989, 8. června 1989, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/senate-bill/1151> (staženo 24. května 2016).

⁴⁵ Viz např. návrh rezoluce člena Sněmovny reprezentantů Dana Rohrabachera ze 17. listopadu 1989:

H.Con.Res.233 - Expressing the Sense of the Congress with Respect to United States Relations with the People's Republic of China and with the Republic of China on Taiwan, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-concurrent-resolution/233/> (staženo 13. února 2017).

⁴⁶ Scowcroft a Eagleburger podnikli další podobnou cestu ještě v prosinci 1989.

administrativa mohla tyto ústupky použít jako důkaz, že její politika funguje a přináší ovoce. Zároveň prezident Bush kvůli významným zakázkám začal povolovat výjimky ze zavedených sankcí - např. když na začátku července 1989 schválil prodej letadel Boeing do ČLR.⁴⁷ Když se však informace o této tajné schůzce dostala na veřejnost, administrativa musela čelit obrovské vlně kritiky. Prezident Bush byl kritizován za porušení svých vlastních příkazů, kdy v červnu 1989 nařídil zákaz jakýchkoliv kontaktů s čínskou vládou pro všechny úředníky americké vlády od náměstků výše. Vůdce demokratické většiny v Senátu, senátor George J. Mitchell, prohlásil, že takové kroky jsou „výsměchem našemu zájmu o lidská práva a jsou nekonzistentní s našimi ideály.“⁴⁸ Dále se nechal slyšet, že vyslání dvou úředníků do Číny „na misi pod rouškou noci, méně než jeden měsíc po brutálním zabíjení prodemokratických studentů“ jej „uvádí v úžas (...). V tu dobu prezident tvrdil, že vůči vládě, která provádí takové věci, nemůžeme přistupovat jako by se nic nestalo, ale přesně to se zřejmě dělo.“⁴⁹

Na podzim roku 1989 se situace opět vyhrotila poté, co se rozhořela diskuse o návrhu zákona z pera demokratické členky Kongresu Nancy Pelosi⁵⁰, který by umožnil prodloužit legální pobyt čínským studentům⁵¹ v USA, a to prozatím na neurčitou dobu - rozhodnutí platnosti zákona mělo záviset na rozhodnutí ministra spravedlnosti. Zákon H.R.2712 - Emergency Chinese Immigration Relief Act of 1989 také otevíral cestu čínským studentům k možnosti získat v USA zaměstnání.⁵² Bílý dům se proti návrhu tohoto zákona vymezil, stejně jako se k němu kriticky postavil Peking. Prezident Bush nakonec zákon, který jednomyslně prošel oběma komorami amerického Kongresu,⁵³ 30. listopadu vetoval, ačkoliv riskoval další vlnu kritiky za to, že se staví na stranu zla a porušování lidských práv. Bílý dům kritiku návrhu zákona postavil na argumentu rozdělení kompetencí s tím, že výkon zahraniční politiky spadá primárně do rukou prezidenta. Zároveň - jako vstřícné gesto - nabídl, že na místo zákona podepíše prezidentské nařízení (executive order), v němž poskytne studentům ochranu.

⁴⁷ Michael R. Gordon, „U.S. Grants Boeing Waiver to Sell Jetliners to China,“ *New York Times*, 8. července 1989, s. A1. Mezi další výjimky patřilo schválení prodeje navigačního zařízení firmy Honeywell, prodej federální vládou dotované pšenice apod.

⁴⁸ Elaine Sciolino, „President Defends Aides' China Visit,“ *New York Times*, 12. prosince 1989, s. A9.

⁴⁹ Maureen Dowd, „2 U.S. Officials Went to Beijing Secretly in July,“ *New York Times*, 19. prosince 1989, s. A1.

⁵⁰ Pelosi reprezentovala 5. kalifornský okrsek, ve kterém žila silná menšina Asiatů, včetně Číňanů. Návrh byl v Kongresu představen 21. června 1989.

⁵¹ V zákoně se hovoří o recipientech tzv. J-vísa, což jsou většinou studenti.

⁵² H.R.2712 - Emergency Chinese Immigration Relief Act of 1989, 21. června 1989, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-bill/2712> (staženo 24. května 2016).

⁵³ Ve Sněmovně byl návrh zákona schválen 403-0 hlasy. V Senátu neproběhlo sčítané hlasování - jelikož nad návrhem panovala obecná shoda, hlasovalo se tzv. voice vote.

V kontextu zveřejnění informací o cestách Brenta Scowcrofta a Lawrence Eagleburgera do Číny se Kongres v prosinci rozhodl převzít iniciativu do svých rukou. Prezident Bush se svou umírněnou politikou nebudil v mnoha členech Kongresu důvěru, a proto se Kongres rozhodl Bushovo veto přehlasovat. Ve Sněmovně byla Pelosi et al. úspěšní - 390 členů zákon podpořilo, včetně 145 republikánů, čímž bylo Bushovo veto přehlasováno.⁵⁴ V Senátu se ale lobbying ze strany představitelů Bushovy administrativy vyplatil⁵⁵ - 37 republikánských senátorů se postavilo za svého prezidenta, návrh nezískal potřebných 65 hlasů k přehlasování veta a tak se H.R. 2712 zákonem nestal. Prezident senátorům přislíbil čínské studenty ochránit a prodloužit jejich pobyt prostřednictvím výkonného nařízení, které může být po uplynutí stanovené doby jednoduše zrušeno. Výkonné nařízení v porovnání se zákonem opticky působí mnohem méně útočně, jak popisuje jeden z úředníků Bushovy administrativy: „Je to otázka hrdosti. Číňané mohou žít s nenápadným výkonným nařízením, ale ne otevřeným a ztrapňujícím odmítnutím ze strany Kongresu.“⁵⁶ Prezident Bush tak 11. dubna 1990 vydal výkonné nařízení č. 12711, kterým umožnil čínským občanům prodloužení víz a povolení k pobytu do roku 1994.⁵⁷ V důsledku přesunutí iniciativy na ochranu čínských studentů do Bílého domu se podařilo utlumit i čínskou kritiku návrhu zákona. Nepodařilo se ale přesvědčit členy Kongresu. Demokrat Stephen Solarz kritikou administrativy nešetřil: „Pokud si prezident dovolí vyslat vysoce postavené úředníky do Pekingu, zatímco tvrdí americkému lidu, že veškeré kontakty na nejvyšší úrovni byly pozastaveny, nemůžeme mu důvěřovat v tom, že své výkonné nařízení v budoucnosti nezruší.“⁵⁸

Další velkou bitvou mezi exekutivou a legislativou byl spor ohledně prodloužení doložky nejvyšších výhod (Most-favorite nation treatment, MFN) ČLR, který se rozhořel v roce 1990 a opakoval se v dalších dvou letech. Doložka nejvyšších výhod musela být Číně (a dalším zemím s netržní ekonomikou) každoročně prodlužována - každý rok se totiž hodnotilo, zdali

⁵⁴ Thomas Friedman, „Bush Is Set Back by the House Override of Veto on China,“ *New York Times*, 25. ledna 1990, s. A1.

⁵⁵ Prezident Bush např. pozval vybrané senátory na snídani do Bílého domu. Další setkání inicioval ministr zahraničních věcí James Baker. Administrativa argumentovala mj. tím, že se demokraté v Kongresu snaží za každou cenu administrativu ztrapnit před nadcházejícími volbami do Kongresu. Viz např. Thomas Friedman, „Bush Is Set Back by the House Override of Veto on China,“ *New York Times*, 25. ledna 1990, s. A1. Thomas Friedman, „White House Asks an Irate Congress for China Support,“ *New York Times*, 24. ledna 1990, A1.

⁵⁶ Thomas Friedman, „Bush Is Set Back by the House Override of Veto on China,“ *New York Times*, 25. ledna 1990, s. A1.

⁵⁷ Executive Order 12711—Policy Implementation With Respect to Nationals of the People's Republic of China, 11. dubna 1990, dostupné na <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-12711-policy-implementation-with-respect-nationals-the-peoples-republic> (staženo 2. června 2016).

⁵⁸ Thomas Friedman, „Bush Is Set Back by the House Override of Veto on China,“ *New York Times*, 25. ledna 1990, s. A1.

Peking splňuje různé podmínky, aby získal přístup na americké trhy. Bez prodloužení doložky by dovozní cla pro čínské zboží mohla vystoupat z průměrných 5 procent na 35 až 80 procent,⁵⁹ což by negativně ovlivnilo slibně se rozvíjející obchodní vztahy. Právě udělení doložky se ale opakovaně stalo předmětem sporů mezi Bílým domem a Kongresem. Zatímco Bílý dům se snažil ochránit především americké obchodní zájmy, Kongres navrhoval, aby byla doložka ČLR buď zcela odmítnuta či podmíněna zlepšením lidskoprávní situace v ČLR.

Postoje Kongresu vůči MFN nejen ohrožovaly obchodní zájmy firem působících v Číně či do Číny vyvážejících zboží, jako byla Nike či Boeing. V ohrožení se ocitli také američtí zemědělci, kteří byli závislí na vývozu svých produktů, zejména pšenice a sójových bobů, do Číny. Peking totiž pohrozil, že pokud nebude doložka nejvyšších výhod schválena, přichystá odvetná opatření.⁶⁰

V Kongresu bylo navrženo během let 1990-1992 více jak šedesát zákonů,⁶¹ které buď doložku nejvyšších výhod ČLR zcela odpíraly, nebo ji podmiňovaly různými kroky, které měla Čína splnit - sem patřilo např. pozastavení nucených potratů, zákaz nucené práce, zavedení základní ochrany lidských práv apod. Jen dva návrhy zákonů⁶² byly schváleny oběma komorami, vzápětí však byly vetovány prezidentem - a jeho veto nebylo přehlasováno. Ve svých vystoupeních pak Bush prodloužení doložky nejvyšších výhod obhajoval pomocí následujících argumentů: „Nejpádňější důvod pro obnovu doložky a pro pokračování našeho angažmá v Číně není ekonomického charakteru, nejde o strategii, ale o morální zásady. Je správné vyvážit ideály svobody a demokracie do Číny... Je to o síle naší víry v ideál demokracie. Pokud budeme nadále rozvíjet vztahy s čínským lidem, podporovat obchod v náš prospěch, můžeme vytvořit klima pro demokratickou změnu.“⁶³

⁵⁹ Vladimír L. Pregelj, Most-Favored-Nation Status of the People's Republic of China, CRS Report for Congress, 7. června 2001, dostupné na https://www.everycrsreport.com/files/20010607_RL30225_75a662044f6c18d7462b0ffc17e717e718dd292d.pdf (staženo 15. dubna 2015).

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Viz databáze legislativy congress.gov. - byl vygenerován přehled návrhů zákonů navržených členy 101. a 102. Kongresu.

⁶² Jednalo se o zákony H.R.5318 - United States-China Act of 1992, 3. června 1992, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/102nd-congress/house-bill/5318/> a H.R.2212 - United States-China Act of 1991, 2. května 1991, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/102nd-congress/house-bill/2212>.

⁶³ George H. W. Bush, Commencement Address at Yale University, 27. května 1991. Dostupné na <https://library.cqpress.com/cqalmanac/document.php?id=cqal91-846-25204> (staženo 15. května 2016).

Rok 1989 tak představuje zlom, během kterého se podstatně změnilo vnímání ČLR v USA. Ještě na počátku roku 1989 byla Čína v USA vnímána spíše pozitivně - zejména jako velká příležitost pro rozvoj vzájemného obchodu. Násilné potlačení protestů v Pekingu však éru optimismu náhle ukončilo. Podle Winberga Chaie se tak v politických diskusích o ČLR a v mediální prezentaci ČLR stává normou kritika ČLR (China bashing).⁶⁴

V Bushově strategii sehrálo důležitou roli do velké míry jeho studenoválečné vnímání stavu mezinárodní politiky a role USA v ní. V červnu 1989 mohl těžko předpokládat brzký pád Berlínské zdi a rozpad sovětského bloku - naopak, mnozí členové Bushovy administrativy včetně prezidenta samotného byli studenty pragmatické trojúhelníkové diplomacie (triangular diplomacy) Henryho Kissingera a lze tedy bezpečně tvrdit, že svět vnímali stále skrze sovětskou hrozbu, kterou bylo třeba eliminovat. Snahu o posilování a udržení bilaterálních vztahů s ČLR je tedy třeba vnímat prizmatem rivality vůči Sovětskému svazu, který byl pořád tím klíčovým protivníkem Spojených států. Z pohledu Washingtonu bylo třeba zabránit tomu, aby se ČLR vrátila do sovětského orbitu, neboť to by SSSR posílilo.⁶⁵ Když se po pádu Berlínské zdi zdálo, že strategická spolupráce s ČLR ztratila svůj smysl, Bushova administrativa argumentovala nutností udržení fungujících vztahů s ČLR - bez Pekingu není možné udržet rovnováhu v regionu (osobnosti jako např. Nixon měly obavy nejen z vlivu SSSR, ale i Japonska) a nebylo by možné řešit regionální problémy jako byla např. otázka Tchaj-wanu. Americké firmy zase nechtěly přijít o přístup na čínský trh, který představoval velkou ekonomickou příležitost. Prezident Bush v roce 1991 na Yaleově univerzitě tento umírněný postoj vůči Číně velmi pregnantně shrnul: „Čína může - a to velmi snadno - ovlivnit stabilitu v asijsko-pacifickém regionu, a tak může ovlivnit mír a prosperitu celého světa... Čína má hlas v mezinárodních organizacích... A tak když najdeme příležitosti s Čínou spolupracovat, využijeme jich. Pokud s čínským chováním budou problémy, budeme na to adekvátně reagovat.“⁶⁶ V Bushově Bílém domě také jednoznačně převládalo přesvědčení, že jen politika zapojení Číny je „nejlepší šancí, jak změnit čínské chování“⁶⁷. Lze pozorovat, že v diskuzích o přiměřenosti americké reakce na čínský zásah proti vlastním občanům se prezident Bush snažil zaměřit na ekonomické a obchodní benefity čínsko-amerických vztahů a zároveň je umně propojit s otázkou lidských práv: „Jelikož jsou lidé jsou motivováni ekonomickými zájmy, je jedno, jestli žijí v Číně či

⁶⁴ Winberg Chai, „The Taiwan Factor in U.S.-China Relations: An Interpretation“, *Asian Affairs, an American Review*, roč. 29, č. 3 (podzim 2002), ss. 131-147, Dostupné via PROQUEST.

⁶⁵ James Mann, *The China Fantasy* (New York: Penguin Books, 2007), s. 78.

⁶⁶ George H. W. Bush, „Commencement Address at Yale University,“ 27. května 1991, dostupné na <https://library.cqpress.com/cqalmanac/document.php?id=cqal91-846-25204> (staženo 15. května 2016).

⁶⁷ Ibid.

jiné totalitní zemi, posun k demokracii bude nezadržitelný.“⁶⁸ V praxi ale prioritizace ekonomických a obchodních benefitů mimo jiné také znamenala ochranu amerických obchodních zájmů v ČLR.

Na konci osmdesátých let však bylo zřejmé, že studená válka již od poloviny osmdesátých let prochází fází oteplování vzájemných vztahů. Jak se postupně proměňovalo mezinárodní prostředí, do popředí se dostávají témata a s nimi související zájmy, které doposud stály v pozadí, neboť v americké politice obecně panovala shoda na nutnosti omezit vliv Sovětského svazu. Do diskusí o zahraniční politice začínají aktivněji vstupovat zastánci lidských práv⁶⁹, americké firmy apod. a rozpadá se konsensus napříč politickými stranami. Právě reakce na masakr na Náměstí Nebeského klidu ukázal, jak rozdílné názory demokraté a republikáni zastávají. Tento rozpor postavil proti sobě republikány ovládaný Bílý dům, který chtěl postupovat spíše opatrně bez narušení vztahů s čínskými představiteli, a demokraty kontrolovaný Kongres, který prosazoval potrestání ČLR. Kromě toho, že šlo o hodnotový spor, šlo také o spor kompetenční o roli v zahraniční politice, který byl předzvěstí povahy budoucích diskusí o americké politice vůči ČLR a Tchaj-wanu.

2.3. Bushova politika vůči Tchaj-wanu

Politické tahanice o to, jak správně kalibrovat americkou reakci na masakr na Náměstí Nebeského klidu, Bushovu administrativu zaměstnaly až do počátku roku 1990. Mezi tím také došlo k pádu Železné opony a transformaci režimů v zemích, které původně spadaly do sovětského područí. Je tedy logické, že postupné politické změny na Tchaj-wanu byly na periferii amerického zájmu, ačkoliv prezident každý rok podpořil schválení prodeje zbraňových systémů Tchaj-peji:

⁶⁸ „The President's News Conference,“ 5. června 1995, Public Papers of George H. W. Bush, George W. Bush Presidential Library, dostupné na <https://bush41library.tamu.edu/archives/public-papers/494> (staženo 27. května 2016)

⁶⁹ Lidská práva se začínají zásadněji v americké zahraniční politice prosazovat od 70. let, jak dokazuje např. Jackson-Vanik Amendment k Obchodnímu zákonu z roku 1974, který podmiňoval udělení doložky nejvyšších výhod jen těm státům, které umožňovaly svobodu emigrace. Udělení doložky státům komunistického bloku bylo podmíněno každoročním přezkoumáním.

Tabulka 1: Hlavní položky prodeje zbraňových systémů Tchaj-wanu během Bushovy administrativy⁷⁰

ROK	Typ prodeje	Hodnota (mil. USD)
1990	Logistická podpora	108
	C-130H transportní letoun	45
1991	100 x torpédo MK-46	28
	97 x SM-1 rakety vzdušné obrany	55
	110 x tanků typu M60A3	119
	3. fáze dodání součástí systému vzdušné obrany HAWK	170
1992	Zbraňové systémy pro 3 pronajaté lodě	212
	podpora logistiky	107
	207 x SM-1 rakety vzdušné obrany	126
	150 letounů F-16 *	5 800
	3 systémy vzdušné obrany PATRIOT	1 300
	12 vrtulníků SH-2F	161
	CELKEM	8 231

** Tato transakce byla výjimečná ve svém objemu i v politických implikacích, viz níže.*

⁷⁰ Shirley Kan, Taiwan: Major U.S. Arms Sales Since 1990, CRS Report for Congress, 27. listopadu 2013, s. 55.

Washington s opatrným optimismem sledoval postupnou demokratizaci na Tchaj-wanu a pomalé ekonomické propojování mezi Tchaj-wanem a pevninskou Čínou, udržoval si však opatrný odstup. Otázka Tchaj-wanu se v americké zahraniční politice pořádně objevuje až v roce 1992, kdy prezident Bush schválil prodej 150 letounů F-16A/B Tchaj-wanu. Dodávka moderních letounů v objemu téměř 6 miliard amerických dolarů měla proběhnout v letech 1992 až 1999 a byla důležitá pro americkou ekonomiku i samotného Bushe, který se v roce 1992 hodlal ucházet o znovuzvolení.⁷¹ Podle Alana Romberga byla volební kampaň dokonce hlavní motivací pro schválení prodeje - podle něj prezident potřeboval zajistit zisk Texasu, kde General Dynamics letouny F-16 vyráběl.⁷² Příslib kontraktu, který by do Texasu přinesl peníze a vytvořil by pracovní místa, mohl být Bushovou devízou.⁷³ Tomu by nasvědčovalo i to, že oficiální oznámení o schválení prodeje proběhlo 2. září 1992 v továrně General Dynamics před stovkami tamějších zaměstnanců.⁷⁴

Samotná Tchaj-pej o získání těchto strojů dlouho bojovala nejen proto, že letouny leteckých sil Čínské republiky byly zastaralé, ale také proto, že Peking postupně modernizoval složky Čínské lidově-osvobozené armády a postupně tak pracoval na získání převahy v Tchajwanské úžině s cílem odstrašit Tchaj-wan od vyhlášení nezávislosti. Právě proto prezident Bush obhajoval prodej letounů potřebou „udržet mír a stabilitu v oblasti, která je pro nás velkou starostí - v asijsko-pacifickém regionu“⁷⁵, ale zároveň pochválil obě strany Tchajwanské úžiny za pokrok v snížení napětí ve vzájemných vztazích.

Rozhodnutí prezidenta Bushe vedlo k ostrému protestu z Peking, který schválení prodeje letounů považoval za hrubé porušení komuniké z roku 1982.⁷⁶ Peking protestoval nejen proti bezprecedentnímu porušení ujednání, že prodej zbraní nepřekročí „kvalitu a kvantitu“ prodejů před rokem 1979 (aspoň tak chápala ČLR komuniké z roku 1982), ale také proti tomu,

⁷¹ K prodeji letounů F-16 Bushe vyzvalo více než 100 členů Kongresu. Viz Patrick Tyler, *A Great Wall: Six Presidents and China* (New York: Century Foundation Book, 1999), s. 376.

⁷² V červnu 1992 General Dynamics v Texasu oznámil zrušení 5,800 pracovních míst. Viz Adam Bryant, „General Dynamics Sets More Cuts Tied to F-16,“ *New York Times*, 30. června 1992, s. 6. Viz také Patrick Tyler, *A Great Wall: Six Presidents and China* (New York: A Century Foundation Book, 1999), s. 376.

⁷³ Alan D. Romberg, *Reign In at the Brink of the Precipice: American Policy Toward Taiwan and U.S.-PRC Relations* (Washington D.C.: The Henry L. Stimson Center, 2003), s. 150.

⁷⁴ „Bush Announces Sale Of F-16 Aircraft to Taiwan,“ 2. září 1992, dostupné na <https://china.usc.edu/bush-announces-sale-f-16-aircraft-taiwan-1992> (staženo 23. dubna 2017).

⁷⁵ „Bush Announces Sale of F-16 Aircraft To Taiwan,“ přepis projevu prezidenta Bushe v General Dynamics v Texasu, 2. září 1992, dostupné na <https://china.usc.edu/bush-announces-sale-f-16-aircraft-taiwan-1992> (staženo 23. března 2016).

⁷⁶ David R. Schweisberg, „China Denounces U.S. for Okaying F-16 Sale to Taiwan,“ *UPI News*, 3. září 1992, dostupné na <https://www.upi.com/Archives/1992/09/03/China-denounces-US-for-okaying-F-16-sale-to-Taiwan/5952715492800/> (staženo 23.4. 2017)

že letouny F-16 nejsou defenzivním nástrojem obrany, jak předepisoval zákon o vztazích s Tchaj-wanem. Část čínského vedení rozhodnutí interpretovala jako posun v americké zahraniční politice vůči Tchaj-wanu, který je výsledkem ústupků ČLR.⁷⁷ Příslušníci Čínské lidově-osvobozené armády zase poukazovali na to, že Tchaj-wan, kterému se mezitím podařilo získat letouny Mirage od Francie,⁷⁸ bude mnohem asertivnější ve svém vystupování, což může významně ovlivnit prosazování plánu na sjednocení.

V reakci ČLR vyhrožovala pozastavením vzájemné spolupráce. Nakonec však byly dopady oznámeného prodeje letounů F-16 relativně mírné. Peking zřejmě nechtěl zásadněji narušit vztahy s prezidentem Bushem, v jehož znovuzvolení doufal. Rozkol kvůli prodeji letounů by také negativně ovlivnil další oblasti, které byly pro Peking důležité - ať už se jednalo o diskusi o prodloužení doložky nejvyšších výhod či vstup ČLR do WTO, kde byla americká podpora klíčová.

V Texasu ve volbách v roce 1992 prezident Bush sice zvítězil, ale celkové vítězství se ziskem 370 hlasů volitelů nakonec získal guvernér Arkansasu Bill Clinton. Pro ČLR představoval Clinton velkou neznámou, ačkoliv z jeho předvolebních prohlášení bylo zřejmé, že v Oválné pracovně žádný přítel Číny neusedne.

⁷⁷ John W. Garver. *China, the United States, and Taiwan's Democratization* (Seattle: University of Washington Press, 1997), s.37.

⁷⁸ „Taiwan Said to Arrange Deal for French Fighters,“ *Washington Post*, 5. září 1992, dostupné na https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1992/09/06/taiwan-said-to-arrange-deal-for-french-fighters/ba6113f8-6b8c-4fb9-9edf-651cb80f4de2/?utm_term=.51ec1182d5a0 (staženo 23. března 2016)

3. Prezident Clinton a napětí v Tchajwanské úžině

Prezident Clinton vstoupil do Oválné pracovny bez hlubší zahraničně-politické zkušenosti. Tématem jeho kampaně byla především ekonomika a domácí politika, a tak čínská otázka zpočátku spadla na spodní příčky jeho seznamu priorit - aby se později stala jedním z dominantních témat Clintonovy zahraniční politiky. Nutno však říci, že již během své kampaně se Clinton vymezil vůči politice svého předchůdce - ve svém projevu, v němž akceptoval nominaci Demokratické strany na prezidenta prohlásil, že jeho vizí je Amerika, „která se nebude podbízet tyranům od Bagdádu po Peking“¹.

Zahraničněpolitické strategii však dominovala ekonomika. Její základní rysy definoval ministr zahraničí Warren Christopher ve svém nominačním slyšení před výborem pro zahraničí vztahy amerického Senátu v lednu 1993. Podle Christophera měla americká zahraniční politika stát na třech pilířích:

1. Ekonomická stabilita a bezpečnost musí být primárním cílem naší zahraniční politiky;
2. Zajištění vojenské síly a její přizpůsobení novým bezpečnostním výzvám;
3. Podpora šíření demokracie a tržních principů.²

V politických i veřejných kruzích se prosazovala diskuse o tom, do jaké míry mají být Spojené státy angažovány na mezinárodním poli. S porážkou Sovětského svazu mnohým dávalo smysl, aby se Spojené státy vrátily k tradičnímu izolacionismu a soustředily se na řešení dlouho přehlížených domácích problémů. Proti tomuto trendu se postavil Clintonův poradce pro národní bezpečnost Anthony Lake. Definující sebe jako internacionalistu, Lake prosazoval myšlenku, aby politika zadržování byla nahrazena politikou „rozšiřování“ (enlargement), tedy

¹ William J. Clinton, „Address Accepting the Presidential Nomination at the Democratic National Convention,“ New York, 16. července 1992. Dostupné na <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-accepting-the-presidential-nomination-the-democratic-national-convention-new-york> (staženo 25. května 2014). V obecném povědomí se má za to, že Clinton kritizoval svého předchůdce za to, že se podbízí „řezníkům z Pekingů“ (butchers of Beijing), ale toto spojení Clinton zřejmě nikdy nepoužil. Objevuje se však často v novinových titulcích - např. „Hailing the Butchers of Beijing“, *New York Times*, 12. prosince 1989, s. A24.

² „Statement at Senate Confirmation Hearing by Secretary-Designate Christopher,“ Senate Foreign Relations Committee Washington, Washington DC, 13. ledna 1993.

politikou podpory pro rozšiřování svobodného společenství tržních demokracií.³ Tato strategie měla mít čtyři základní komponenty:

1. Posílení komunity tržních demokracií, včetně USA
2. Podpora a konsolidace nových demokracií a tržních ekonomik a zejména ve státech se zvláštním významem a příležitostmi.
3. Obrana proti agresi a podpora liberalizace ve státech, které jsou a priori nepřátelské vůči demokracii a tržním principům.
4. Podpora humanitární agendy, a to nejen poskytováním pomoci, ale také prosazováním demokratických a tržních hodnot.⁴

Pro Spojené státy bylo ale zároveň důležité ujistit spojence, že přestože se Spojené státy chystají soustředit především na domácí otázky, nedochází k žádnému ústupu USA. Proto Bill Clinton během své návštěvy Japonska v projevu na Waseda University oznámil svou novou iniciativu Nového tichomořského společenství (New Pacific Community). Smyslem tohoto poselství bylo ujistit partnery v Asii, že Spojené státy zůstávají důležitým hráčem v regionu a že jejich angažmá povede k vzájemné prosperitě, posílení ekonomické a bezpečnostní spolupráce a podpoře demokracie.⁵ V Clintonově projevu se odráželo přesvědčení, že zahraniční obchod, investice, ekonomická integrace a ekonomický růst v důsledku povedou k většímu zapojení Číny (a dalších autoritářských států v regionu) a její postupné demokratizaci: „Čtyři z pěti přežívajících komunistických režimů... se nadále vzpírají jasným zákonům lidské přirozenosti a budoucnosti...“ Podle něj byl komunismus nutným přežitkem, Spojené státy proto měly „...podpořit vlnu demokratických reforem, která se šíří regionem“⁶. Clinton také podpořil především ekonomickou integraci regionu, ať už prostřednictvím bilaterálních, tak i multilaterálních nástrojů, jako byl např. APEC.

Téma „Nového tichomořského společenství“ pak prezident Clinton dále rozpracoval ve svém projevu před korejským parlamentem 10. července 1993, kde zdůraznil, že „základním stavebním kamenem americké bezpečnostní role v regionu musí být pokračující vojenská

³ Anthony Lake, „From Containment to Enlargement: Remarks of Anthony Lake, Assistant to the President for National Security Affairs,“ Johns Hopkins University, School of Advanced International Studies, Washington D.C., 21. září 1993, dostupné na <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html> (poslední přístup 30. října 2016).

⁴ Ibid.

⁵ Bill Clinton, „Building A New Pacific Community,“ projev na Waseda University v Tokyu, 7. července 1993.

⁶ Ibid.

přítomnost⁷. Jako hlavní bezpečnostní výzvu v regionu viděl Clinton hrozbu šíření zbraní hromadného ničení - i v tomto tématu měl na hledáčku ČLR, jejíž kontakty a kontrakty např. s Pákistánem vzbuzovaly ve Washingtonu obavy. Cílem bylo „integrovat, ne izolovat regionální mocnosti...“ jako byla např. Čína. Ta se však podle Clintona nemohla stát plnohodnotným partnerem do té doby, než se naučí „...respektovat lidská práva a mezinárodní dohody o obchodu a prodeji zbraní.“⁸

Ekonomickou důležitost Asie, ale zároveň i její komplikovanost v bezpečnostních otázkách si uvědomoval i Clintonem jmenovaný velvyslanec v ČLR Winston Lord. Během svého nominačního slyšení Lord prohlásil: „Žádný region dnes není pro Spojené státy důležitější než Asie a oblast Pacifiku. Zítřka, v 21. století, žádný region nebude tak důležitý.“⁹ V kontextu ekonomických priorit Clintonovy administrativy Lord vyzdvihl fakt, že Asie představuje pro Spojené státy největší vývozní trh, zároveň však upozornil na některé bezpečnostní výzvy, jako např. historické či teritoriální spory mezi jednotlivými zeměmi, závody ve zbrojení či šíření zbraní hromadného ničení.¹⁰

Vzhledem k tomu, že Winston Lord se dlouhodobě pohyboval na poli čínsko-amerických vztahů - v době normalizace čínsko-amerických vztahů působil nejprve jako asistent poradce pro národní bezpečnost, poté pracoval na ministerstvu zahraničí - byl to z velké části on, kdo promítl Clintonovy zahraničně-politické priority do politiky vůči Číně. I pro Lorda byl čínský komunistický režim přežitkem: „Čínští vůdci hazardují s myšlenkou, že otevřená ekonomika a uzavřený politický systém je udrží u moci. Tuto sázku musí dříve nebo později prohrát. Ekonomická reforma nutně musí vést k politické reformě.“¹¹ Dopředu Lord ale odmítl myšlenku izolace Číny - podle něj je ČLR natolik důležitým hráčem na poli mezinárodních vztahů, že je třeba vzájemné vztahy rozvíjet. Lord také zdůraznil, že masakr z Náměstí Nebeského klidu není zapomenut, a proto podpora lidských práv a demokracie bude jedním z hlavních pilířů Clintonovy zahraniční politiky.¹²

Hlavním principem Clintonovy politiky mělo být „konstruktivní zapojení“ (constructive engagement) s důrazem na ekonomickou prosperitu (pro USA), lidská práva a demokratizaci,

⁷ Bill Clinton, „Fundamentals of Security for A New Pacific Community,“ projev před Národním shromážděním Korejské republiky, Soul, Jižní Korea, 10. července 1993.

⁸ Ibid.

⁹ Winston Lord, Assistant Secretary-designate for East Asian and Pacific Affairs, „Statement before the Senate Foreign Relations Committee,“ Washington, DC, 31. března 1993.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

multilateralismus a boj proti šíření zbraní hromadného ničení. Již od počátku bylo ale zřejmé, že národní zájmy Washingtonu a Pekingu, stejně jako definice problémů a jejich možného řešení se bude zásadně lišit. Zatímco zahraniční politika USA prosazovala myšlenku univerzálních hodnot, Čína zůstávala věrná svým pěti principům mírové koexistence¹³, a proto striktně odmítala snahy USA „ideologicky“ zasahovat do vnitřních záležitostí ČLR - čínské vedení např. opakovaně kritizovalo americkou kulturní a veřejnou diplomacii za to, že se pokouší importovat demokracii, lidská práva apod. a obviňovalo Washington z podpory separatismu (v případě např. Sin-ťiang) či tchajwanského hnutí za nezávislost.¹⁴ Někteří čínští analytici dokonce předvíдали ústup Spojených států - v novém mezinárodním prostředí viděli nástup nové konkurence (zejména Německa a Japonska), která povede k vytvoření multipolárního světa a větší rovnováze mezi jednotlivými mocnostmi.¹⁵

Pro Peking však byla nejpálčivějším problémem demokratizace na Tchaj-wanu. Čínské vedení bylo obzvlášť kritické vůči pragmatické diplomacii prezidenta Li Teng-chueje a jeho politice budování tchajwanské identity. V roce 1993 proto Peking připravil protiofenzívu v podobě tzv. Bílé knihy o Tchaj-wanu (Taiwan White Paper). V tomto dokumentu Peking shrnuje všechny své vstřícné kroky vůči Tchaj-wanu, zároveň ale Tchaj-pej varuje proti jakýmkoliv aktivitám, jež by vedly k vyhlášení nezávislosti: „Právo na národní jednotu a teritoriální integritu je posvátným právem každého suverénního státu a základním principem mezinárodních vztahů. (...) Tchaj-wan je nezcizitelnou součástí Číny.“¹⁶ Kritika Pekingu byla v dokumentu namířena také proti Spojeným státům - Peking je označil za příčinu existence Tchajwanské otázky, a to v důsledku jejich angažmá v čínské občanské válce. Co je však nejdůležitější, Bílá kniha označila, byť implicitně, Spojené státy za hlavní příčinu přetrvávajícího napětí v Tchajwanské úžině a za největší překážku sjednocení: „V době, kdy dochází k uvolnění napětí vztahů v Tchajwanské úžině, jisté mocnosti nedodržují své závazky vyplývající z mezinárodních dohod a záměrně ignorují postoje čínské vlády tím, že pokračují v prodeji zbraní Tchaj-wanu a tak rozdmýchávají napětí v Tchajwanské úžině. To nejenže

¹³ Respekt vůči suverenitě a teritoriální integritě, vzájemném neútočení, nezasahování do vnitřních záležitostí států, rovnost a vzájemný prospěch a mírová koexistence.

¹⁴ „On Ideological and Political Infiltration into our Country from the United States and Other International Political Forces: Report to Party Central Committee, 1. června 1989. In Andrew J. Nathan a Perry Link, *The Tiananmen Papers: The Chinese Leadership's Decision to Use Force Against Their Own People - In their Own Words* (Londýn: Abacus, 2001), s. 446-459.

¹⁵ Bonnie S. Glaser, „Chinese Perceptions on U.S. Decline and Power,“ *China Brief*, roč. 9, č. 14, dostupné na <https://jamestown.org/program/chinese-perceptions-of-u-s-decline-and-power/> (staženo 23. dubna 2015).

¹⁶ „White Paper--The Taiwan Question and Reunification of China,“ srpen 1993, dostupné na <http://www.china-embassy.org/eng/zt/twwt/White%20Papers/t36704.htm> (staženo 20. dubna 2017).

představuje vážnou hrozbu bezpečnosti Číny a překážku mírovému sjednocení, ale také podkopává mír a stabilitu v Asii.¹⁷ Tady je zřejmý zásadní rozpor v postoji k Tchajwanské otázce - zatímco podle Pekingu Washington představuje překážku sjednocení a hrozbu pro mír a stabilitu v regionu, Washington svou roli vidí přesně opačně - jako garanta míru a stability v Asii a Tichomoří, jak je zřejmé z projevů všech amerických prezidentů.

V lednu 1995 pak čínský prezident Čang C' min vystoupil se svým Osmibodovým prohlášením (Eight Point Proposal), v němž vyzval Tchaj-wan k dodržování principu jedné Číny, k vyjednávání o vyřešení tchajwanské otázky mírovými prostředky a k posílení ekonomické spolupráce. Zároveň však varoval před nekonečným oddalováním řešení, neboť „sjednocení je cílem, k němuž všichni Číňané vzhlížejí“¹⁸. Nutno podotknout, že v porovnání s předchozími politickými prohlášeními bylo toto poměrně umírněné - čínský prezident tentokrát neotevřel možnost použití vojenských prostředků.

Jak již bylo řečeno výše, v kampani Billa Clintona nehrála Čína nijak zásadní roli, jako téma se v předvolebních projevech ČLR objevovala spíše sporadicky - a pokud ji Bill Clinton zmínil, bylo to většinou proto, aby se kriticky strefil do svého protikandidáta. Do politického programu Demokratické strany se promítly jen dvě témata související s Čínou: zaprvé podmínění udělení doložky nejvyšších výhod respektem vůči lidským právům v Číně a Tibetu, o což demokraté v Kongresu usilovali v posledních třech letech v reakci na události z června 1989, a za druhé problematická otázka čínského prodeje zbraní.¹⁹ Clinton se ve svých předvolebních projevech vymezil proti politice prezidenta Bushe - kritizoval jej za podbízivou politiku, která nedostatečně reflektovala násilí, kterého se čínské vedení dopustilo na svých vlastních obyvatelích, vytýkal mu také přílišnou orientaci na ekonomické vztahy bez ohledu na zřejmé morální problémy, jako bylo porušování lidských práv. Během své kampaně se Clinton nechal slyšet:

Jsme přesvědčeni, že Bushova administrativa se dopustila chyby, když Číně prodloužila doložku nejvyšších výhod, před tím, než se podařilo dosáhnout pokroku v oblasti lidských práv. Neměli bychom Čínu odměňovat posílením obchodních vztahů, když pokračuje v obchodu se zbožím, které vyrobila

¹⁷ Ibid.

¹⁸ „Jiang Zemin's Eight-Point Proposal for the Development of the Cross-Straits Relations and the Promotion of Peaceful Reunification,“ 30. ledna 1995, dostupné na <http://english.cri.cn/4426/2007/01/11/167@184028.htm> (staženo 21. listopadu 2016).

¹⁹ „1992 Democratic Party Platform: A New Covenant with the People,“ 13. července 1992, dostupné na <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/1992-democratic-party-platform> (staženo 12. června 2016).

věžeňská pracovní síla, a když se jí po masakru na Náměstí Nebeského klidu nepodařilo dosáhnout dostatečného pokroku v oblasti lidských práv.²⁰

Clinton také jako první prezident začal poukazovat na problémy rostoucího deficitu vzájemného obchodu. Clinton však nepatřil k jestřábům, který by chtěl nějak zásadně omezovat čínsko-americké vztahy. Během volební debaty v St. Louis prohlásil: „Domnívám se, že naše vztahy s Čínou jsou důležité, a já nechci Čínu izolovat. Ale myslím si, že tato administrativa (administrativa prezidenta Bushe - poznámka JS) se zachovala chybně, když ty děti nesly sochu svobody²¹ na Náměstí Nebeského klidu... Když se umíme postavit za naši ekonomiku, měli bychom být schopni bránit i demokratické zájmy čínského lidu. A z dlouhodobého hlediska se pak stanou spolehlivějším partnerem.“²²

Propojení ekonomických zájmů s otázkou lidských práv v politice vůči ČLR, které v posledních letech demokraté prosazovali v Kongresu, zásadně ovlivnilo Clintonův postoj vůči prodloužení doložky nejvyšších výhod. Toto téma musel Clinton řešit záhy po nástupu do úřadu. Zatímco v roce 1993 nechtěl Clinton diskusi o MFN příliš komplikovat, prezident udělení doložky podmínil požadavkem, že do dalšího roku bude muset Peking doložit konkrétní příklady pokroku v oblasti lidských práv. Clinton konkrétně vyjmenoval obavy nad vězněním čínských disidentů a politických aktivistů, nemožnost monitoringu situace v čínských věznicích, potlačování práv a kultury v Tibetu, čínský podíl na šíření nebezpečných zbraní, a to zejména do států Perského zálivu, a v neposlední řadě problematické obchodní praktiky, které ČLR využívá a které přispívají k prohlubování deficitu vzájemného obchodu.²³

Na rozdíl od svého předchůdce se prezident Clinton pokoušel propojit morální hodnoty s pragmatickými národními zájmy. Jak naivní byl tento přístup ukázala další diskuse o prodloužení doložky v roce 1994, kdy musel prezident před Kongresem svou politiku obhájit - a případně také dostát svým slibům. Peking si však z Clintonových výhrůžek nic nedělal - vlastně jej vůbec nezajímaly, považoval je za zásah do vnitřních záležitostí země. Z vyhrocených debat o MFN během Bushovy administrativy naopak Peking věděl, že disponuje

²⁰ Keith Bradsher, „Clinton Aides Propose Renewal of China's Favored Trade Status“, *New York Times*, 25. května 1993, s. A01.

²¹ Bill Clinton měl na mysli sochu Bohyně demokracie (Goddess of Democracy).

²² 1992 Presidential Candidate Debate, 11. října 1992, St. Louis. Dostupné na <https://www.c-span.org/video/?33071-1/1992-presidential-candidates-debate> (staženo 9. září 2016).

²³ „Statement by President Clinton on Most Favored Nation Status for China,“ 28. května 1993, dostupné na <https://china.usc.edu/statement-president-clinton-most-favored-nation-status-china-1993> (staženo 9. září 2016).

nástroji, díky kterým může zasáhnout citlivé místo kteréhokoliv z prezidentů - a to americké obchodní a ekonomické zájmy.

3.1. Diskuse o udělení doložky nejvyšších výhod ČLR

Už v roce 1993 prezident Clinton prohlásil, že Číně neudělí doložku nejvyšších výhod, pokud Peking nezlepší stav lidských práv. Když pak Kongres skutečně v roce 1994 hrozil neschválením doložky, musel Clinton čelit ofenzivě ze strany amerických korporací, kterým v důsledku čínské hrozby sankcemi hrozila ekonomická ztráta. Clinton tak musel ustoupit od své jestřábí rétoriky, když označoval čínské vedení za „řezníky z Pekingu“ a k vztahům USA k Číně, a tím pádem i k Tchaj-wanu přistupovat pragmatičtěji.

V roce 1993 našla Clintonova iniciativa v Kongresu i mezi různými zájmovými skupinami bojujícími za zlepšení stavu lidských práv v Číně spoustu podporovatelů. V Kongresu se do čela boje za podmínění MFN postavila Nancy Pelosi, členka Sněmovny reprezentantů z Kalifornie, a Senátor Mitchell z Maine. V Kongresu byly navrženy desítky zákonů, které např. zakazovaly dovoz čínských výrobků, které pocházely z vězeňské práce. Již během kampaně myšlenku podmínění udělení doložky nejvyšších výhod změnami v oblasti lidských práv podpořily také odborové organizace, jako např. Americká federace práce (AFL-CIO), jejichž politickou podporu Bill Clinton potřeboval.

V roce 1993 se ale prezident Clinton nechtěl po pár měsících v úřadě pouštět do kontroverzních kroků, a proto 28. května MFN o rok prodloužil se slovy, že „nastal čas, kdy americká politika uzná jak význam Číny, tak hodnoty Ameriky.“²⁴ Podle *New York Times* by neprodloužení doložky značně zkomplikovalo americké obchodní vztahy, protože by tím stoupla dovozní cla na čínské zboží z průměrných osm procent na 40 procent.²⁵ Clintonova administrativa proto vypracovala návrh výkonného nařízení²⁶, které by prodloužení doložky nejvyšších výhod doplnilo o některé z kroků, které navrhoval Kongres. Do čela procesu se postavil Winston Lord, náměstek ministra zahraničních věcí a bývalý velvyslanec v Pekingu, který byl velkým zastáncem myšlenky, aby udělení MFN bylo podmíněno pozitivními

²⁴ Ibid.

²⁵ Keith Bradsher, „Clinton Aides Propose Renewal of China's Favored Trade Status,“ *New York Times*, 25. května 1993, s. A01.

²⁶ Executive order.

změnami v oblasti lidských práv v Číně. V květnu 1993 pak ministr zahraničních věcí Warren Christopher prohlásil, že administrativa zvažuje provázání udělení statutu MFN s čínskou ochotou ukončit donucovací praktiky v oblasti politiky jednoho dítěte.²⁷

Prodloužení MFN bylo nakonec postaveno na dohodě s klíčovými představiteli Kongresu a bylo realizováno skrze výkonné nařízení,²⁸ ve kterém bylo po ČLR požadováno, aby do jara následujícího roku prokázala „celkový, zásadní pokrok“ v otázce lidských práv.²⁹ Do této oblasti měly konkrétně zapadat tyto kroky: humánnější zacházení s vězni, propuštění politických vězňů, ochrana kulturního a náboženského dědictví Tibetu a povolení neomezeného televizního a rozhlasového vysílání v Číně.³⁰ Ministr zahraničí byl pověřen tím, aby do dalšího roku vypracoval zprávu, která by podchytila požadovaný pokrok v otázce lidských práv a zároveň doporučil, zdali by MFN měla být v roce 1994 prodloužena o další rok. V případě, že zpráva nebude uspokojivá, Clinton pohrozil tím, že doložka nejvyšších výhod nebude prodloužena. Výkonným nařízením se však prezident Clinton osobně zavázal k prosazení politiky, jejíž úspěch či neúspěch závisel na ochotě čínských představitelů - a navázal na ni také svůj politický kapitál. Vzhledem k důležitosti této otázky pro členy Kongresu bylo také zřejmé, že Kongres bude prezidenta popohánět k zodpovědnosti - a v případě neúspěchu se pokusí čínskou agendu znovu převzít pod svá křídla.

V průběhu podzimu 1993 a jara 1994 probíhal mezi Spojenými státy a Pekingem intenzivní, ale pro americkou stranu velmi frustrující dialog. V říjnu 1993 navštívil Peking náměstek ministra zahraničí pro lidská práva John Shattuck, aby s čínskými představiteli zahájil dialog o lidských právech. Shattuck se zaměřil především na potlačování lidských a občanských

²⁷ Kerry Dumbaugh, „China-U.S. Relations: Chronology of Development During the Clinton Administration,“ 25. července 2000, dostupné na <http://congressionalresearch.com/97-484/document.php?study=CHINA-U.S.+RELATIONS+CHRONOLOGY+OF+DEVELOPMENTS+DURING+THE+CLINTON+ADMINISTRATION> (staženo 13. listopadu 2018).

²⁸ Šlo o výkonné nařízení (executive order) č. 12850. Volba výkonného nařízení byla taktickým krokem, který měl zajistit, že rozhodování o vzájemném obchodu s ČLR bude řízeno z Bílého domu a ne z Kongresu. Nancy Pelosiová a George Mitchell zároveň v obou komorách Kongresu navrhli identický zákon (H.R. 1890 a S. 806), který „zakazuje prezidentovi doporučit prodloužení výjimek“ pro ČLR. Pokud se však prezident rozhodne výjimku doporučit, Kongres jej žádá o pravidelné poskytování informací ohledně pokroku ČLR v lidskoprávní oblasti. Viz S.806 - United States-China Act of 1993, 28. května 1993, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/senate-bill/806> (staženo 20. dubna 2017) a H.R. 1890 - United States-China Act of 1993, 30. června 1993, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/house-bill/1890> (staženo 20. dubna 1993).

²⁹ „Overall, significant progress“. Viz Executive Order 12850—Conditions for Renewal of Most-Favored-Nation Status for the People’s Republic of China in 1994, 28. května 1993, dostupné na <https://www.govinfo.gov/content/pkg/WCPD-1993-05-31/pdf/WCPD-1993-05-31-Pg983.pdf> (staženo 13. dubna 2017).

³⁰ „President Clinton’s Visit to China in Context, Human Rights Watch,“ dostupné na <https://www.hrw.org/legacy/campaigns/china-98/visit.htm> (staženo 15. dubna 2017).

práv, zneužívání vězeňské práce a represe v Tibetu.³¹ V říjnu 1993 pak Peking navštívil ministr zahraničních věcí Warren Christopher, který diskutoval podmínku zlepšení stavu lidských práv se svým protějškem Ťian Ťi-čchenem. Otázku lidských práv také probíral prezident Clinton s čínským prezidentem Ťiang C´minem během setkání Asijsko-pacifického hospodářského společenství v Seattlu. K žádnému zásadnímu pokroku však nedošlo. Čína se sice uvolila propustit několik politických vězňů, ale jak konstatoval John Shattuck 1. února 1994, pokrok v otázce lidských práv byl „omezený a v žádném případě nesplňuje podmínky zásadního pokroku, které stanovilo výkonné nařízení prezidenta“³².

Neochotu Číny podřídit se americkému tlaku lze vysvětlit několika faktory. Samotná administrativa se v roce 1993 ocitla pod velkým tlakem kvůli zahraniční politice. Americký postoj vůči krizím v bývalé Jugoslávii, Somálsku, Rusku a na Haiti se stal terčem kritiky a samotný Warren Christopher byl vyzýván k rezignaci.³³ V takové situaci chyběl Billu Clintonovi politický kapitál, aby byl tlak na ČLR efektivnější - v očích Pekingu Bílý dům začal ztrácet důvěryhodnost. ČLR byla také pobouřena americkým přístupem. Tlak na otázku dodržování lidských práv považovala za zásah do vnitřních záležitostí Číny a jako pokus o ponížení Číny. Tento dojem byl posílen např. tím, když v červenci 1993 Sněmovna reprezentantů schválila rezoluci, v níž vyzývala Mezinárodní olympijský výbor, aby odmítl přihlášku Pekingu k hostování letních olympijských her v roce 2000.³⁴ Stejný postoj pak v srpnu 1993 zaujal i Senát.³⁵ K dalšímu incidentu došlo v září 1993, kdy Američané obvinili ČLR, že na lodi Yinhe převáží zbraně hromadného ničení, aby je prodala Iránu. Inspekce, která si vynutila vstup na loď, však žádný nebezpečný materiál nenašla.³⁶ Čína pak obvinila Washington z toho, že se staví do role samozvaného světového policisty.³⁷

³¹ Tisková konference k vydání Zprávy o lidských právech (State Department 1993 Human Rights Report), 1. února 1994, dostupné na <https://www.c-span.org/video/?54204-1/state-department-1993-human-rights-report> (staženo 13. dubna 2017), „Get Serious About Chinese Prison Labor,“ *New York Times*, 21. července 1993, s. A16.

³² Tisková konference k vydání Zprávy o lidských právech (State Department 1993 Human Rights Report), 1. února 1994, dostupné na <https://www.c-span.org/video/?54204-1/state-department-1993-human-rights-report> (staženo 13. dubna 2017).

³³ Frank McCloskey, „Christopher, Resign“, *New York Times*, 24. října 1993, s. A16.

³⁴ H.Res.188 - To express the sense of the House of Representatives that the Olympics in the Year 2000 should not be held in Beijing or elsewhere in the People's Republic of China, 27. května 1993, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/house-resolution/188> (staženo 20. dubna 2017).

³⁵ S.Res.124 - A resolution expressing the sense of the Senate that the Olympic Summer Games in the year 2000 should not be held in Beijing or elsewhere in the People's Republic of China, 22. června 1993, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/senate-resolution/124> (staženo 20. dubna 2017).

³⁶ Patrick E. Tyler, „No Chemical Arms Aboard China Ship,“ *New York Times*, 6. září 1993, s. A04.

³⁷ Ibid.

Vzhledem k tomu, že Čína nad americkou podmínkou nehnula ani brvou - a naopak před sjezdem Všečínského shromáždění lidových zástupců nařídila uvěznění některých čínských disidentů, včetně Wej Ťing-šenga (Wei Jingsheng),³⁸ pokusil se v březnu 1994 ministr zahraničí Warren Christopher o poslední diplomatickou ofenzívu. Podle hodnocení amerických deníků byla však Christopherova návštěva „diplomatickou katastrofou“.³⁹ Nejenže Čína odmítla americké požadavky na zlepšení lidskoprávní situace, Peking také Spojeným státům vyčetl, že se jejich představitelé setkávají s čínskými disidenty, což představovalo nejen vměšování do vnitřních záležitostí ČLR, ale také podkopávání autority režimu. Číňané odkazovali především k setkání mezi Johnem Shattuckem, náměstkem ministra zahraničí pro lidská práva, který se v únoru setkal s Wej Ťing-šengem, jež označili za porušení čínských zákonů.

Clintonova administrativa se ale ve svém postoji vůči MFN natolik soustředila na otázku lidských práv, že zapoměla vzít v potaz důležitou skupinu ekonomických a obchodních zájmů. Americký byznys k otázce propojení doložky nejvyšších výhod s pokrokem v oblasti lidských práv stavěl zprvu opatrně, a to zejména proto, že výkonné nařízení slibovalo jistou flexibilitu. Navíc v roce 1992 Teng Siao-pching přichází s novou ekonomickou iniciativou směřující k většímu otevření čínské ekonomiky. Během svého „jižního turné“ (Southern tour) Teng navštívil jižní čínské provincie a prohlásil, že „stát se bohatým je skvělé“ (to get rich is glorious⁴⁰). Mezi velké úspěchy této cesty patří například vytvoření nové speciální ekonomické zóny Pudong v blízkosti Šanghaje, která se stala klíčovou bránou do čínské ekonomiky. Podle údajů Světové banky v letech 1993 a 1994 čínská ekonomika rostla tempem kolem 13 procent.⁴¹ Ekonomický růst byl samozřejmě velmi atraktivní pro americké firmy, které v Číně viděly velkou obchodní příležitost. Poté, co bylo překonáno stigma Tchien-an-menu, byly americké firmy připravené využít výhod, které čínský trh nabízel. Politika navázání udělení statutu MFN na zlepšení lidskoprávní situace v Číně tak představovala možnou překážku, která by mohla americkým firmám bránit v přístupu na čínský trh. Jerry Jasinowski, prezident National Association of Manufacturers, viděl v obchodu s ČLR záchranu pro americkou ekonomiku a pracovní místa.⁴² Americké firmy se tak začaly mobilizovat, propojovat a lobbovat za udělení

³⁸ Patrick E. Tyler, „China Detains And Then Frees A Top Dissident,“ *New York Times*, 5. března 1994, s. A01.

³⁹ „Clinton and China: How Promise Self-Destructed,“ *New York Times*, 29. května 1994, s. A01.

⁴⁰ 致富光荣.

⁴¹ GDP Growth (Annual), Světová banka, dostupné na <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN> (staženo 13. listopadu 2018).

⁴² „Clinton and China: How Promise Self-Destructed,“ *New York Times*, 29. května 1994, s. A01.

doložky nejvyšších výhod bez omezení. Skrze Americkou obchodní komoru (U.S. Chamber of Commerce) či U.S.-China Business Council byly Bílému domu zasílány dopisy, byli osloveni členové Kongresu či pořádána vystoupení pro média. Podle Roberta Suttera byly významným nástrojem budování vlivu také příspěvky na kampaň.⁴³ Hlavním cílem bylo oddělit otázku lidských práv od dalšího prodloužení doložky nejvyšších výhod.

Konkrétní dopady odvetných opatření vůči Číně pocítila firma Hughes Aircraft Company, která jako první ve velkém pocítila důsledky sankcí, které Clintonova administrativa uvalila na prodej satelitních zařízení ČLR v reakci na čínský prodej střel M-11 Pákistánu. Podle šéfa firmy to pro Hughes Aircraft znamenalo, že musela propustit 4000 svých zaměstnanců.⁴⁴ Z mnoha stran se začaly ozývat hlasy proti Clintonově politice provázání obchodu s otázkou lidských práv. Demokratický senátor Bill Bradley např. v *New York Times* upozorňoval na to, že „Čína se svým ekonomickým růstem přes 10 procent ročně představuje motor globálního růstu. Náš vývoz do Číny minulý rok [v roce 1993 - pozn. JS] vzrostl o více jak 18 procent a v poslední dekádě se ztrojnásobil. Americké firmy investovaly [v ČLR- pozn. JS] miliardy dolarů.“⁴⁵ Zatímco tak Clintonova administrativa diskutovala další postup vůči udělení MFN Číně, začaly se objevovat obavy z dopadu pro americký business.

Když se tedy blížil termín, kdy měla být doložka nejvyšších výhod znovu projednávána, Bílý dům čelil velkému tlaku, aby ustoupil zájmům byznysu a oddělil otázku lidských práv od projednávání doložky. Stejnému tlaku čelil i americký Kongres skrze lobbying firem, které sídlily ve volebních okrscích jednotlivých členů Sněmovny a senátorů a které se obávaly ekonomických ztrát a nutnosti propouštění, což by značně komplikovalo snahy politiků o znovuzvolení. Organizace bojující za zlepšení lidskoprávní situace v ČLR nebyly schopny ekonomické argumenty reflektovat. Navíc se tyto organizace často rozcházely v tom, jak zlepšení situace dosáhnout.⁴⁶ Bezpečnostní zájmy také v diskusi o prodloužení doložky sehrály svou roli - někteří američtí politici a podnikatelé se obávali, že neprodloužení doložky bude mít

⁴³ Robert G. Sutter, *U.S. Policy Toward China: An Introduction to the Role of Interest Groups* (Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 1998), s.50-52.

⁴⁴Ibid., s. 49.

⁴⁵ Bill Bradley, „Trade, the Real Engine of Democracy,“ *New York Times*, 25. Dubna 1994, s. A24.

⁴⁶ Robert G. Sutter, *U.S. Policy Towards China: An Introduction to the Role of Interest Groups*, s. 55. Proti udělení doložky nejvyšších výhod se stavěla široká koalice, která sice kritizovala porušování lidských práv v Číně, její členové však měli vůči MFN různé výhrady. Některé organizace kritizovaly potlačování náboženských práv, odborové organizace zase protestovaly proti nekalé konkurenci ze strany Číny, která nabízela levnou pracovní sílu, což vedlo k odlivu pracovních míst z USA. Některé organizace preferovaly vyvíjení tlaku na ČL, ale zároveň nechtěly zcela narušit vzájemný obchod. Náboženské organizace zase požadovaly tlak na zlepšení lidskoprávní situace v ČLR, ale samotná doložka pro ně nebyla důležitá.

natolik negativní dopad na čínsko-americké vztahy, že Čína nebude ochotna diskutovat další palčivé problémy, jako byla např. otázka ochrany duševního vlastnictví, šíření zbraní hromadného ničení či bezpečnost a stabilita na Korejském poloostrově.⁴⁷

Proto nakonec 26. května 1996 Bill Clinton oznámil, že administrativa prodlouží ČLR doložku nejvyšších výhod a že ji již nadále nebude spojovat s otázkou lidských práv. Svou vlastní porážku se Clinton snažil obhájit následujícími slovy:

Číňané nedosáhli zásadního pokroku v oblastech, které byly popsány ve výkonném nařízení o lidských právech... Čína se nadále dopouští vážného porušování lidských práv, včetně zatýkání a věznění těch, kteří pokojně vyjadřují své myšlenky, a potlačování náboženských a kulturních tradic v Tibetu.... Rozhodl jsem se, že Spojené státy by měly obnovit doložku nejvyšších výhod Číně. Jsem přesvědčen, že toto rozhodnutí nám nabízí tu nejlepší příležitost k položení základů pro dlouhodobý a udržitelný pokrok v lidských právech a pro prosazení našich dalších zájmů s Čínou. Prodloužení doložky nám umožní vyhnout se izolaci Číny a dovolí nám rozvíjet nejen vzájemné ekonomické vztahy, ale také vztahy v kulturní či vzdělávací oblasti. Budeme pokračovat s agresivní snahou v oblasti lidských práv - a věřím, že tento přístup zvýší šance, že Čína bude hrát zodpovědnější roli jak doma, tak v zahraničí.⁴⁸

Deník *New York Times* ve svém závěrečném komentáři ke Clintonově politice provázání doložky nejvyšších výhod s otázkou lidských práv došel k závěru, že tato „zkušenost [prezidenta Clintona - pozn. JS] naučila něčemu, co jako guvernér Arkansasu nevěděl. Nešlo jen o to, nakolik Amerika potřebovala Čínu kvůli obchodním příležitostem. Šlo také o to, nakolik Spojené státy potřebovaly Čínu kvůli národní bezpečnosti - k tomu, aby byly schopny řešit otázku Severní Koreje, kvůli bezpečnostní radě OSN a šíření jaderných zbraní.“⁴⁹

3.2. Bill Clinton a Tchaj-wan

Ve vztazích mezi USA a Tchaj-wanem se na počátku Clintonovy administrativy neočekávaly nějaké zásadní změny. Clinton Tchaj-wan v minulosti navštívil⁵⁰ celkem čtyřikrát,

⁴⁷ Richard W. Stevenson, „Tread Carefully With China, Business Leaders Urge U.S.“, *New York Times*, 11. května 1996, s. A05.

⁴⁸ Tisková konference prezidenta Clintona o lidských právech v Číně, 27. května 1994, Washington D.C., dostupné na <https://china.usc.edu/president-clinton-press-conference-human-rights-china-1994> (staženo 20. dubna 2018).

⁴⁹ „Clinton and China: How Promise Self-Destructed“, *New York Times*, 29. května 1994, s. A01.

⁵⁰ Viz Příloha č. 2.

takže v Tchaj-peji panoval opatrný optimismus, že nový americký prezident bude Tchaj-wanu nakloněn. Naděje vzbuzoval i kritičtější postoj vůči ČLR kvůli nedodržování lidských práv, kterého by Tchaj-wan mohl využít ve svůj prospěch. Clinton také podpořil prodej letounů F-16, jejichž dodávky na Tchaj-wan měly probíhat až do roku 1999. Tchaj-wan byl pro Spojené státy důležitý také ekonomicky. Jako významný obchodní partner USA hrál významnou roli v Clintonově strategii americké ekonomické expanze ve Východní Asii.⁵¹

Kontinuitu s předchozími administrativami naznačoval i Winston Lord ve svém nominačním projevu na náměstka ministra zahraničních věcí: „Naše politika bude i nadále řízena třemi čínsko-americkými komuniké, které zajišťují flexibilní rámec pro naše vztahy. Je na Číně a Tchaj-wanu, aby vyřešily svůj budoucí vztah, my jen budeme trvat na tom, aby ten proces byl nenásilný. V souladu s naším závazkem nezpochybňovat princip „jedné Číny“ budeme nadále budovat naše neoficiální vztahy s Tchaj-wanem na základě zákona o vztazích s Tchaj-wanem.“⁵²

Realizace vize vyvážené politiky vůči Pekingu a Tchaj-peji, která by brala v potaz také morální hodnoty, se ale v praxi ukázala být velmi komplikovaná. V roce 1993 byl Tchaj-wan mladou demokracií s reprezentativní legislativou a chystající se na první přímou volbu prezidenta, která se měla odehrát na začátku roku 1996. Představitelé Clintonovy administrativy rádi upozorňovali na to, že by se Tchaj-wan mohl stát modelem demokratizace pro jiné státy. Natale Bellocchi, šéf Amerického institutu na Tchaj-wanu, kvitoval, že „pokrok Tchaj-wanu v prosazení reforem vlastních politických institucí a vytvoření atmosféry, v níž může prosperovat demokracie, může sehrát roli v jejím šíření... Je třeba vyzdvihnout především schopnost Tchaj-wanu prosadit tuto změnu a zároveň udržet stabilitu.“⁵³

Změny v tchajwanské politice si sice zasloužily pochvalu, ale také představovaly problém. Již několik let Tchaj-pej sice netrvala na tom, že jejím hlavním cílem je znovu získat politickou kontrolu nad pevninou, nyní se ale spíše snažila o vnější uznání a aktivnější roli v mezinárodní politice. To představovalo pro USA problém: do situace v Tchajwanské úžině to přinášelo zvýšenou míru nejistoty - a od Clintonovy administrativy to vyžadovalo opatrné vyvažování tak, aby vztahy s Tchaj-wanem neohrozily vztahy s ČLR.

⁵¹ Winston Lord, „Building a Pacific Community,“ Statement Before Commonwealth Club, San Francisco, Kalifornie, 12. ledna 1995.

⁵² Winston Lord, Assistant Secretary-designate for East Asian and Pacific Affairs, „Statement before the Senate Foreign Relations Committee,“ Washington, DC, March 31, 1993.

⁵³ Natale Bellocchi, „Taiwan and U.S. Relationship,“ projev před U.S.-Taiwan Business Council, 23. září 1993.

Aby toho nebylo málo, Kongres na počátku devadesátých let začal navrhopvat posílení vztahů s Tchaj-wanem. Hlavními iniciátory těchto diskusí byli především senátoři Hank Brown a Frank Murkowski, kteří patřili mezi přední zastánce Tchaj-wanu. Hank Brown v červenci 1994 navrhl k zákonu o rozpočtu některých ministerstev dodatek, který by umožnil setkávání vysoce postavených představitelů americké vlády s tchajwanskými protějšky.⁵⁴ V říjnu 1994 pak navrhl Frank Murkowski senátní rezoluci, která by umožnila „přivítat prezidenta Čínské republiky a další vysoce postavené představitele v USA, neomezený přístup pro všechny zástupce Tchaj-wanu na všechna ministerstva USA, posílat členy americké vlády na návštěvy Tchaj-wanu, podpořit snahu Tchaj-wanu o status pozorovatele v OSN, přejmenovat tchajwanské zastupitelské úřady v USA na ‘Taipei Representative Office’ a především umožnila prodej zbraní Tchaj-wanu striktně na základě jeho potřeb“⁵⁵. Senát tuto rezoluci v říjnu 1994 schválil jako prostředek nátlaku na prezidenta.

Výsledkem těchto tlaků a Clintonových výhrad vůči ČLR bylo částečné přehodnocení americké politiky vůči Tchaj-wanu (Taiwan Policy Review), které Clintonova administrativa zveřejnila na podzim roku 1994. Na základě toho dokumentu, na jehož vytvoření participovaly různé vládní agentury, došlo, dle náměstka ministra zahraničních věcí Winstona Lorda, k posílení americko-tchajwanských neoficiálních vztahů, ačkoliv základní rámec americké politiky vůči ČLR a Tchaj-wanu se nezměnil.⁵⁶ Na základě přehodnocení politiky Clintonova administrativa povolila:

1. Transit vysokým představitelům Tchaj-wanu skrze Spojené státy. Nebyly však povoleny žádné veřejné aktivity a jednotlivé návštěvy měly být posuzovány individuálně.
2. Spojené státy jsou připraveny na zahájení dialogu o Obchodní a investiční dohodě (Trade and Investment Framework Agreement, TIFA). Takový dialog měly ze strany USA vést zástupci ministerstva na úrovni pod náměstkem.
3. Spojené státy podpoří členství Tchaj-wanu v organizacích, kde není podmínkou členství státnost.

⁵⁴ S.Amdt.2376 to H.R.4603, dostupné na <https://www.congress.gov/amendment/103rd-congress/senate-amendment/2376?s=a&r=6>, 22. července 1994 (staženo 12. prosince 2017).

⁵⁵ S. Res. 270, <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/senate-resolution/270>, 28. září 1994 (staženo 12. prosince 2017).

⁵⁶ Winston Lord, „Taiwan Policy Review,“ Prohlášení Winstona Lorda před senátním výborem pro zahraniční vztahy, 27. září 1994, Archív AIT, dostupné na <https://web-archiver-2017.ait.org.tw/en/19940927-taiwan-policy-review-by-winston-lord.html> (staženo 13. prosince 2017).

4. USA povolí pracovní návštěvy vysokým představitelům americké vlády z ekonomických a technických agentur.
5. USA povolí americkým vládním představitelům cestovat na Tchaj-wan a setkávat se s tamějšími představiteli.
6. Zástupci AIT, včetně ředitele a jeho zástupců, mohou vstupovat na půdu tchajwanského ministerstva zahraničních věcí.
7. V Spojených státech bude tchajwanským zástupcům povoleno setkávat se v oficiální kapacitě se členy kabinetu z ekonomických a technických ministerstev.
8. Setkávání se zástupci ministerstva zahraničí bude povoleno jen pro nižší úředníky a v neoficiálním prostředí.
9. Coordination Council for North American Affairs se může přejmenovat na Taipei⁵⁷ Economic and Cultural Representative Office in the United States.⁵⁸

Winston Lord ve slyšení před senátním výborem ale zdůrazňoval, že Taiwan Policy Review nemění americkou politiku vyplývající z tří komuniké a zákona o vztazích s Tchaj-wanem. Nemění se ani zákaz vstupu představitelů Tchaj-wanu do budovy ministerstva zahraničních věcí a do Bílého domu, stejně jako fakt, že Spojené státy nepodporují členství Tchaj-wanu v organizacích jako je OSN. Lord v reakci na snahy některých kongresmanů v posledních měsících zdůraznil, že „administrativa je zásadně proti snahám Kongresu prosadit zákon, který by povolil návštěvu nejvyšších představitelů Čínské republiky v USA“.⁵⁹

Uvolnění omezení na vzájemné kontakty mezi Tchaj-wanem a USA bylo v Tchaj-peji přijato s mírným optimismem a zároveň jako jeden z úspěchů práce tchajwanské lobby. Administrativa prezidenta Li Teng-chueje tento posun vnímala jako příležitost, kterou je třeba využít, a proto se rozhodla kout železo, dokud je ještě žhavé. S cílem prosadit návštěvu prezidenta Li v USA se proto rozhodla zahájit diplomatickou ofenzivu skrze různé nástroje - skrze různé lobbistické organizace, včetně Kuomintangem sponzorovaný Taiwan Research

⁵⁷ Zde stojí za povšimnutí, že Spojené státy daly přednost „Tchaj-peji“ před „Tchaj-wanem“. Z toho je zřejmá snaha nepodráždit Peking.

⁵⁸ „1994 Taiwan Review Policy,“ dostupné na <http://fapa.org/generalinfo/TPR1994.html> (staženo 13. prosince 2017).

⁵⁹ Winston Lord, „Taiwan Policy Review,“ Prohlášení Winstona Lorda před senátním výborem pro zahraniční vztahy, 27. září 1994, Archív AIT, dostupné na <https://web-archiver-2017.ait.org.tw/en/19940927-taiwan-policy-review-by-winston-lord.html> (staženo 13. prosince 2017).

Institute, který podepsal kontrakt s lobbistickou agenturou Cassidy and Associates, jež dostala za úkol lobbovat za zájmy Tchaj-wanu mezi americkými zákonodárci.

Pragmatická diplomacie prezidenta Li v kombinaci s jeho kandidaturou na prezidenta v prvních přímých prezidentských volbách plánovaných na rok 1996 představovala minové pole, které mohlo ohrozit vztahy s Pekingem. Bill Clinton proto přistupoval velmi opatrně k snahám prezidenta Li zahrnout Spojené státy jako destinaci pro svou tzv. „prázdninovou diplomacii“⁶⁰ (vacation diplomacy), která byla jedním z nástrojů Liovy pragmatické diplomacie.⁶¹ Povolit tchajwanskému prezidentovi mezipřistání v USA se zdálo být příliš velkým rizikem pro čínsko-americké vztahy - Peking by to zcela jistě interpretoval jako obrat v americkém přístupu k Tchaj-wanu a zásadní ohrožení principu jedné Číny.⁶² Proto v roce 1993 Clintonova administrativa odmítla udělit prezident Liovi povolení k účasti na setkání hlav států Asijsko-pacifického hospodářského společenství, které se mělo konat v Seattle.⁶³ V květnu 1994 zase Bílý dům nepovolil, aby prezident Li zůstal přes noc na americkém území na své cestě na do Střední Ameriky.⁶⁴

Postoj Bílého domu se ale nesetkal s velkou podporou u Kongresu. Jak již bylo naznačeno výše, v obou komorách byly navrženy desítky zákonů, které by podpořily snahy Tchaj-wanu o participaci v různých mezinárodních organizacích a setkání s představiteli americké vlády. Ačkoliv se ani jeden z návrhů v Kongresu nestal zákonem, poukazuje to na podporu, které se Tchaj-wanu v Kongresu dostávalo, a na úspěchy Tchajwanské lobby, která se po neúspěších s Bílým domem soustředila na členy Kongresu.

V březnu 1995 na půdě Senátu senátor Frank Murkowski navrhl Rezoluci č. 9 (S. Con. Res. 9), v níž společně s dalšími 35 zákonodárci vyzýval amerického prezidenta, aby povolil prezidentu Li Teng-huejovi účast na školním srazu na Cornellově univerzitě,⁶⁵ kam byl pozván

⁶⁰ Tzv. prázdninová či golfová diplomacie představuje nástroj prezidenta Li, jak posílit legitimitu Tchaj-wanu v zahraničí. Spočívala v tom, že prezident Li naplánoval soukromou cestu do zahraničí a následně ji využil pro politické účely, jako demonstraci náklonnosti navštívené země vůči Tchaj-wanu.

⁶¹ Prezident Clinton - v osobní rovině - návštěvu prezidenta Li podporoval. Clinton a Li se v minulosti setkali během Clintonovy návštěvy Tchaj-wanu v roce 1988, zároveň Bill Clinton zastával názor, že vládě USA nepřísluší, aby soukromým osobám zakazovala svobodu cestovat.

⁶² Tchajwanský prezident USA doposud nenavštívil - to se týkalo i Čankajška, který z Tchaj-wanu do USA nikdy nevycestoval.

⁶³ Martin L. Lasater, *The Changing of the Guard: President Clinton and the Security of Taiwan* (Boulder, Colorado: Westview Press, 1995), s.137.

⁶⁴ *Ibid.*, s.138.

⁶⁵ Senate Concurrent Resolution 9 - relating to a Visit by President Lee Teng-Hui of the Republic of China on Taiwan to the United States, 6. března 1995, dostupné na <https://www.congress.gov/congressional-record/1995/3/6/senate-section/article/s3539-1> (staženo 12. prosince 2017).

jako jeden z absolventů jejího doktorského programu.⁶⁶ Návštěva měla být ryze soukromého charakteru, ale americké ministerstvo zahraničí odmítalo prezidentu Liovi vydat vízum. Podle Roberta Suettingera existovaly oprávněné obavy z dopadu takového rozhodnutí na čínsko-amerických vztahy, kde se američtí diplomaté pokoušeli prosadit projednávání témat jako bylo zlepšení stavu lidských práv či lepší ochrana práv duševního vlastnictví.⁶⁷ Američtí diplomaté si zároveň byli vědomi toho, že návštěva Cornellu není jen prostou snahou prezidenta Li zavzpomínat si na své studium, ale je také jedním z prvním kroků jeho kampaně na prezidenta v roce 1996,⁶⁸ a do té nechtěli vstupovat.

Zástupci amerického ministerstva zahraničí a Bílého domu se ale nakonec dostali do vleku událostí pod taktovkou Kongresu. Dne 2. května 1995 Sněmovna schválila rezoluci H.Con.Res. 53, v níž prezidenta Li pozvala na návštěvu USA - a to poměrem hlasů 396 ku 1. O sedm dní později stejná rezoluce získala podporu i v Senátu 97 ku 1.⁶⁹ Ačkoliv tento typ rezoluce není pro exekutivu závazný, Kongres prezidentovi pohrozil, že pokud exekutiva nevydá prezidentovi Li povolení k návštěvě USA, použije veškeré dostupné nástroje, aby bylo rozhodnutí vyplývající z rezoluce naplněno. Rezoluce také zcela bez skrupulí o Tchaj-wanu hovořila jako o „Čínské republice, taktéž známé jako Tchaj-wan“, což bylo v rozporu s předchozím americkým postojem vůči politice jedné Číny a nutně muselo podráždit Peking.

Clintonova administrativa mohla už jen reagovat na iniciativu Kongresu. Zatímco Christopher Lord ještě před pár měsíci tvrdil, že udělení víz tchajwanskému prezidentovi by nebylo v souladu s politikou jedné Číny,⁷⁰ pod tlakem Kongresu se zástupci ministerstva zahraničí promptně sešli s čínským velvyslancem, aby jej informovali, že prezidentu Li bude vízum nakonec uděleno - a na jeho základě bude moci přijet do USA na soukromou návštěvu. I přes ujišťování, že se nejedná o žádnou zásadní změnu v americké politice vůči Tchaj-wanu, Peking - i v reakci na změny vyplývající z Taiwan Policy Review - reagoval kriticky. V srpnu

⁶⁶ Cornellova univerzita byla k pozvání jistě motivována faktem, že Li Teng-huej jako prezident patřil mezi její slavné absolventy - koneckonců získal ocenění Distinguished Alumnus of the Year. Podle June Teufel Dreyer ale taky důležitou roli hrála finanční podpora Cornellovy univerzity ze strany různých protchajwanských mecenášů, kteří univerzitě jistě naznačili, že by si prezident Li osobní pozvání na sraz absolventů zasloužil. Viz June Teufel Dreyer, „The Soul of a Statesman,“ *Taiwan Today*, 1. dubna 2008, dostupné na <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=4,29,31,45&post=4334> (staženo 10. října 2015).

⁶⁷ Robert L. Suettinger, *Beyond Tiananmen: The Politics of U.S.-China Relations 1989-2000* (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2003), s. 214.

⁶⁸ *Ibid.*, s. 215.

⁶⁹ H.Con.Res 53, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-concurrent-resolution/53> (staženo 12. prosince 2017).

⁷⁰ David M. Lampton, *Same Bed, Different Dreams: Managing U.S.-China Relations, 1989-2000* (Berkeley a Los Angeles: University of California Press, 2001), s. 49.

1995 pak předal ministr zahraničí Warren Christopher neveřejný dopis čínskému prezidentu Ťiang Ce-minovi, v němž se prezident Clinton zavazoval k následujícímu postoji: Spojené státy jsou proti tomu, aby se Tchaj-wan stal nezávislým, nepodporují vytvoření dvou Čín či „jedné Číny a jednoho Tchaj-wanu“ a nepodpoří tchajwanskou snahu o přijetí do OSN.⁷¹ Pokusy o kontrolu napáchaných škod však nebyly nijak úspěšné, jak bude ukázáno níže.

Samotná návštěva prezidenta Li Teng-chueje na Cornell University krizi ještě prohloubila.⁷² Ač mělo jít o soukromou návštěvu, s prezidentem Li cestovala skupina 300 tchajwanských novinářů.⁷³ Na letišti v Syracuse prezidenta přivítala skupina senátorů a členů Sněmovny v čele s Frankem Murkowskim. Žádost amerického ministerstva zahraničí o předběžný text projevu prezidenta Li byla odmítnuta a před budovou, kde prezident Li pronesl svůj projev, demonstrovalo na podporu Tchaj-wanu několik stovek protestujících.

Ve svém projevu pak prezident Li sice vzpomínal na svá studijní léta, zároveň se však zcela nevyhnul provokativním politickým tématům. Projev s názvem „V mém srdci je pořád to, co chce lid“ (What People Want Is Always in My Heart) byl prakticky projevem k celému světu, ke všem příznivcům Tchaj-wanu. Prezident Li poděkoval prezidentu Clintonovi za jeho rozhodnutí „hodné státníka“, které mu umožnilo Cornell navštívit. Postěžoval si na to, že se Tchaj-wanu nedostává rovného a důstojného zacházení a že jeho význam, hodnoty a role jsou přehlíženy. Nakonec Li prohlásil: „Někteří tvrdí, že je pro nás nemožné vymanit se z diplomatické izolace, ale my uděláme vše v našich silách, abychom dosáhli nemožného (...) Obyvatelé Čínské republiky na Tchaj-wanu jsou připraveni sehrát mírovou a konstruktivní roli v rodině národů. Naším přátelům vzkazujeme, že tady zůstáváme. Jsme připraveni nabídnout pomocnou ruku. A těšíme se, že budeme moci sdílet plody našeho demokratického triumfu.“⁷⁴

Li Teng-chuej v projevu opakovaně naznačil, že Tchaj-wan požívá oddělenou suverenitu od ČLR. V projevu několikrát mluví o „Čínské republice na Tchaj-wanu“, zdůraznil výjimečnou zkušenost Tchaj-wanu v oblasti prosazování lidských práv, svobody a demokracie jako modelu pro ČLR - staví tedy Tchaj-wan do role učitele a ČLR do role žáka. Bylo zřejmé,

⁷¹ James Mann, *About Face: A History of America's Curious Relationship with China, From Nixon to Clinton* (New York: Vintage Books, 2000), s. 330.

⁷² Souběžně ještě probíhaly další iniciativy. Před odjezdem do USA se prezident Li zúčastnil vojenského cvičení tchajwanských ozbrojených složek, během kterého probíhal nácvik reakce tchajwanské armády na vylovení Čínské lidové armády na Tchaj-wan. Tchaj-wan zároveň v letech 1993-1995 vedl kampaň za návrat Tchaj-wanu do OSN.

⁷³ David D. Chen, „Taiwan's President Tiptoes Around Politics at Cornell,“ *New York Times*, 10. června 1995, s. A04.

⁷⁴ Lee Teng-hui, „Always in My Heart,“ Projev na Cornellově univerzitě, 10. června 1995, dostupné na <https://taiwantoday.tw/news.php?post=3961&unit=4,29,31,45> (staženo 4. června 2010).

že prezident Li se rozhodl svůj projev pojmout jako pokus o získání širší podpory pro mezinárodní uznání Tchaj-wanu jako samostatné politické entity.

Reakce ČLR na sebe nenechala dlouho čekat. Skrze oficiální média Peking vzkázal: „Tchajwanská otázka je výbušná jako sud střelného prachu. Je extrémně nebezpečné jej zahřívat - a je jedno, jestli tak činí Spojené státy či Li Teng-chuej. Tahle bezdůvodná urážka Číny pomůže tomu, aby si čínský lid řádně uvědomil, co jsou Spojené státy zač.“⁷⁵ V jiných komentářích byl Li Teng-chuej označen za „zrádce“⁷⁶, který se pokouší oddělit Tchaj-wan od Číny a vytvořit „jednu Čínu, dvě vlády“, „jednu Čínu, dvě entity“ či „jednu Čínu, jeden Tchaj-wan“.⁷⁷ Peking v reakci také odvolal svého velvyslance ve Washingtonu „na konzultace“ a odmítl přijmout pověřovací listiny nového amerického velvyslance v ČLR Jamese Sassera. To prakticky znamenalo přerušování vzájemných vztahů. Dále byly zrušeny všechny plánované bilaterální návštěvy a komunistický režim přitvrdil pronásledování disidentů.⁷⁸ Peking nabyl přesvědčení, že Spojené státy porušily čínsko-americká komuniké a změnily svůj postoj vůči politice jedné Číny, a to i přes opakovaná ujišťování ze strany Winstona Lorda, že Spojené státy zůstávají vázány třemi komuniké a že návštěva prezidenta Li byla jen jedinou speciální příležitostí. Peking nabyl přesvědčení, že minimálně část představitelů USA toleruje či dokonce aktivně podporuje separatistické tendence Tchaj-wanu - a z toho vyvodil příslušné důsledky. Tato zkušenost vedla čínské vedení k přesvědčení, že je zásadní, aby se Spojené státy formálně zavázaly k uznání politiky jedné Číny a formálně odmítly podporu pro nezávislost Tchaj-wanu - a to, pokud možno, dalším komuniké, které by také řešilo otázku budoucích návštěv tchajwanských představitelů v USA.⁷⁹ Vyjednávání čtvrtého čínsko-amerického komuniké však Washington odmítl.

Návštěva prezidenta Li v USA nejen poškodila čínsko-americké vztahy, ale podkopala také vztahy mezi Washingtonem a Tchaj-pej - do vztahového trojúhelníku vnesla prvky vzájemné nedůvěry. Veřejné vystupování prezidenta Li během návštěvy USA podráždilo mnohé diplomaty, kteří v minulosti Tchaj-wan podporovali. Liovu návštěvu vnímali jako

⁷⁵ David D. Chen, „Taiwan's President Tiptoes Around Politics at Cornell,“ *New York Times*, 10. června 1995, s. A04.

⁷⁶ „Lee Betrays Cause of Reunification,“ *China Daily*, 24. července 1995, dostupné na http://www.chinadaily.com.cn/epaper/html/cd/1995/199507/19950724/19950724004_1.html (staženo 10. června 2010).

⁷⁷ John F. Copper, *Playing with Fire: The Looming War with China Over Taiwan* (Praeger Security International, 2006), s. 61.

⁷⁸ Xiabing Li, Xiabo Hu a Yang Zhong, *Interpreting U.S.-China-Taiwan Relations: China in the Post-Cold War Era* (Boston: University Press of America, 1998), s. 35.

⁷⁹ Robert S. Ross, *Chinese Security Policy: Structure, Power, and Politics* (London: Routledge, 2009), s. 139.

pečlivě připravenou kampaň, která sice pomohla zviditelnit Tchaj-wan, ale zároveň podkopala mravenčí diplomatickou práci a v jistém ohledu zatlačila Washington do kouta. Na americkém ministerstvu zahraničí byl prezident Li Teng-chuej vnímán jako provokatér, jehož kroky mohou podkopat americké zájmy v regionu. Někteří diplomaté se cítili Tchaj-wanem podvedeni, ale zároveň upozorňovali na to, že politice vůči Číně a Tchaj-wanu chyběla koordinace z Bílého domu.⁸⁰

Po fiasku Liovy návštěvy zahájil Washington diplomatickou ofenzívu ve snaze napravit napáchanou škodu a vnést do vztahů znovu rovnováhu. Představitelé americké administrativy se během setkání s čínskými představiteli opakovaně dovolávali standardního postoje USA k politice jedné Číny. Warren Christopher v projevu v National Press Club zdůraznil, že USA, Tchaj-wan a ČLR sdílí odpovědnost za stabilitu a mír v regionu a že „silná, stabilní, otevřená a prosperující Čína je pro Spojené státy důležitým partnerem a zodpovědným představitelem mezinárodní komunity“⁸¹. I přes chybějící důvěru se tak podařilo obnovit alespoň základní kontakty - na podzim se do Washingtonu vrací čínský velvyslanec a ČLR přijímá agrément nového amerického velvyslance v Pekingu, Jima Sassera. V říjnu 1995 se pak prezident Clinton setkává s prezidentem Ťiang C´minem v New Yorku.

3.3. Krize v Tchajwanské úžině 1995-1996

V reakci na vývoj události na Tchaj-wanu a v souvislosti s Liovou návštěvou v USA se Peking rozhodl zakročit - čínské vedení schválilo realizaci série⁸² vojenských cvičení v Tchajwanské úžině ve snaze preventivně zasáhnout proti - z jeho pohledu - zřejmým, nezávislost podporujícím trendům na Tcha-jwanu. Peking se obzvláště obával výsledků prezidentských voleb naplánovaných na jaro 1996, v nichž si Tchajwanci poprvé mohli přímo zvolit svého prezidenta a v nichž byl prezident Li Teng-chuej žhavým kandidátem na obhajobu mandátu. S rétorikou podporující nezávislost Tchaj-wanu představoval prezident Li přímou

⁸⁰ China Policy and the National Security Council, kulatý stůl s bývalými diplomaty organizovaný Brookings Institution a CISS National Security Council Project, 4. prosince 1999. Dostupné na <http://cissmdev.develoud.acquia-sites.com/sites/default/files/papers/china.pdf> (staženo 20. dubna 2017).

⁸¹ Warren Christopher, „America’s Strategy for a Peaceful and Prosperous Asia-Pacific,“ projev v National Press Club, 28. července 1995, dostupné na <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/dsptch14&div=266&id=&page=> (staženo 23. dubna 2017)

⁸² První cvičení proběhlo od 21. do 28. července 1995, od 15. do 25. srpna 1995.

hrozbu pro teritoriální integritu ČLR. Peking dospěl k názoru, že právě ukázka vojenské síly bude vhodným nástrojem, který pomůže odradit tchajwanské obyvatelstvo od podpory nezávislost prosazující kandidáty. Během vojenských cvičení probíhaly testy střel M-9, tedy raket krátkého a středního doletu, které v několika případech dopadly v blízkosti Tchaj-wanu. Smyslem těchto vojenských cvičení byla snaha o demonstraci síly, zastrašení tchajwanského obyvatelstva před důležitými volbami do parlamentu a prezidentského úřadu a zřejmě také vytvoření tlaku na Spojené státy, aby ukázaly, na čí straně stojí a jak moc jsou odhodlány bránit Tchaj-wanu. Tchang Šu-pej (Tang Shubei) z čínské Kanceláře pro záležitosti Tchaj-wanu (Taiwan Affairs Office) se nechal slyšet, že cílem vojenských cvičení je „ukázat světu, že Tchaj-wan, jež se od roku 1949 odcizil od pevniny, je stále součástí Číny, a že máme odhodlání a schopnosti chránit naši suverenitu a teritoriální integritu.“⁸³

Tabulka 2: Přehled vojenských cvičení Čínské lidové armády v Tchajwanské úžině

Datum	Náplň cvičení
21.-28. července 1995	Test šesti balistických střel M-9/CSS-6 s dopadem cca 100 mil od Tchaj-wanu, mobilizace vojenských sil v provincii Fu-ťien. Šlo o první živé testy těchto střel. ⁸⁴
15.-25. srpna 1995	Testy balistických střel a námořních manévřů v Tchajwanské úžině. Simulace námořní blokády Tchaj-wanu a možné čínské odpovědi na intervenci ze strany USA ⁸⁵
15.-25. listopadu 1995	Vojenské cvičení v oblasti ostrova Dongshan zaměřené na Tchaj-wan - zahrnovalo pozemní, námořní i vzdušné síly. Cílem bylo demonstrovat schopnost vylodění čínské armády na ostrově pod kontrolou Tchaj-wanu a útoku na tchajwanská

⁸³ Patrick E. Tyler, „Beijing Steps Up Military Pressure on Taiwan Leader“, *New York Times*, 7. března 1996.

⁸⁴ Douglas Porch, „The Taiwan Strait Crisis of 1996: Strategic implications for the United States Navy“, *Naval War College Review*; Washington, roč. 52, č. 3 (1999): 15-48.

⁸⁵ Ibid.

	letišť. ⁸⁶
15.-20. března 1996	Vojenská cvičení v blízkosti dvou hlavních přístavů na Tchaj-wanu - Keelungu a Kaohsiungu. Vojenská cvičení zahrnovala opět testy střel M-9.

V reakci na čínskou demonstraci síly postupoval Bílý dům zprvu opatrně. Bílý dům, stejně jako ministerstvo zahraničí či obrany probíhající cvičení veřejně nekomentovali.⁸⁷ V průběhu podzimu 1995 se prezident Clinton spoléhal především na diplomacii. Představitelé administrativy ujišťovali americké spojence v regionu o neotřesitelnosti amerických závazků v regionu. Vůči Pekingu zase směřovala prohlášení, že Washington bude respektovat a dodržovat politiku jedné Číny. Warren Christopher dokonce doručil čínským představitelům soukromý dopis prezidenta Clintona, v němž ČLR ujišťoval, že Spojené státy nepodporují nezávislost Tchaj-wanu. To sice představitelé ČLR ocenili, zároveň ale požadovali, aby „sliby byly dodržovány a skutky přinášely výsledky“⁸⁸.

Výsledkem intenzivních diplomatických jednání bylo nakonec oznámení čínsko-amerického setkání, které bylo naplánováno na 24. října. Během něj se měl setkat prezident Clinton s generálním tajemníkem Ťiang C'-mingem. Před setkáním však Bílý dům naznačoval, že nebude ochoten ustupovat čínskému tlaku. Clinton zřejmě dospěl k závěru, že Spojené státy již vyslaly dostatečné množství signálů, které měly čínské vedení ujistit, že Spojené státy hodlají dostát svým závazkům a že nyní je třeba změnit strategii. V září proto prezident Clinton do Bílého domu pozval Dalajlámu, zatímco první dáma Hillary Clintonová vystoupila na konferenci o ženských právech v Pekingu, kde ostře kritizovala porušování lidských práv. Bílý dům zároveň trval na tom, že setkání představitelů ČLR a USA bude neformální, ačkoliv čínská strana žádala oficiální summit se státním banketem a vojenskou přehlídkou.

Setkání s Ťiang C'-minem v New Yorku během zasedání OSN mělo být jakýmsi formálním uzavřením sporu kvůli návštěvě prezidenta Li Teng-chueje v USA. Cílem bylo přesvědčit čínské vedení, že návštěva byla výjimkou, že se nejedná o žádnou změnu v americké politice, ale že zároveň nemohou očekávat nějaké další ústupky. Pozornost bylo třeba zaměřit

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ O vojenském cvičení se nepsalo ani v amerických denících, jak prokázal průzkum deníků *New York Times* a *Washington Post* z října 1995.

⁸⁸ Robert S. Ross, *China Security Policy: Structure, Power, and Politics* (London: Routledge, 2006), s. 138.

na jiné problémy, jako byla např. lidská práva, problematika šíření zbraní hromadného ničení a čínský vstup do Světové obchodní organizace. Otázka Tchaj-wanu byla diskutována po dobu cca 10-15 min a prezident Clinton zopakoval standardní požadavky na stabilitu v Tchajwanské úžině a zdůraznil nutnost mírového řešení tchajwanské otázky, byť hledání řešení je na samotném Pekingu a Tchaj-peji.⁸⁹ Podle Roberta Suettingera, který tehdy působil v Radě národní bezpečnosti, v tomto ohledu došlo k naplnění cílů - Bílý dům byl přesvědčen, že Číňané pochopili, že vyčerpali své možnosti.⁹⁰

Očekávané zklidnění vztahů v Tchajwanské úžině ale nenastalo - ČLR si zřejmě jen zajišťovala prostor pro další manévry před nadcházejícími parlamentními volbami na Tchaj-wanu (volby se konaly 2. prosince) a setkání v New Yorku využila pouze k stabilizaci vztahů mezi Washingtonem a Pekingem, aby mohla vyvíjet nátlak na Li Teng-chueje a odradit jej od jeho aktivit podporujících nezávislost Tchaj-wanu. Na podzim roku 1995 prezident Li dohlížel na vojenská cvičení tchajwanských ozbrojených sil, během nichž Tchaj-wan otestoval své vlastní rakety, ale také demonstroval operace, které měly bránit „invazi cizí mocností“.⁹¹ V listopadu 1995 tak ČLR zahájila další kolo vojenských cvičení, během kterého Čínská lidově-osvobozenická armáda nacvičovala převzetí menšího ostrova v držení Tchaj-wanu a možný útok na velké letiště na Tchaj-wanu.

S ohledem na opětovný nárůst napětí se Bílý dům rozhodl demonstrovat, že je pro USA stále zásadní, aby byla v regionu dodržena stabilita. Nejprve z 19. na 20. prosince 1995 Tchajwanskou úžinou proplula letadlová loď USS Nimitz společně s dalšími plavidly. Americké námořnictvo sice odmítlo, že by přítomnost americké letadlové lodi v Tchajwanské úžině představovala demonstraci politické a vojenské síly - podle mluvčího Tichomořské flotily se Nimitz vyhýbal nepřízní počasí na své cestě do Hong Kongu,⁹² signál byl ale vyslán.⁹³ Administrativa prezidenta Clintona také demonstrovala podporu Tchaj-wanu na začátku ledna

⁸⁹ „Tisková konference s náměstkem ministra zahraničí pro záležitosti východní Asie a Tichomoří Winstona Lorda a Roberta Suettingera z Národní bezpečnostní rady,“ 24. října 1995, New York, dostupné na <https://clintonwhitehouse6.archives.gov/1995/10/1995-10-24-briefing-by-winston-lord-and-bob-suettinger-nyc.html> (staženo 25. března 2018).

⁹⁰ Robert S. Ross, *China Security Policy: Structure, Power, and Politics* (London: Routledge, 2006), s. 141; Alison Mitchell, „The U.N. at 50: Clinton and Jiang: China's President and Clinton Meet to Repair Fences,“ *New York Times*, 25. října 1995, s. A01.

⁹¹ Patrick E. Tyler, „China-U.S. Ties Warm a Bit as China-Taiwan Relations Chill,“ *New York Times*, 18. listopadu 1995, s. A03.

⁹² Lloyd Pritchett, „USS Nimitz Sails Into China's Political Tempest“, *The Kitsap Sun*, 2. února 1996, dostupné na https://products.kitsapsun.com/archive/1996/02-02/344493_uss_nimitz_sails_into_china__39.html (staženo 3. dubna 2016).

⁹³ Podle Roberta Rosse byli američtí představitelé přesvědčeni, že si Číňané přítomnosti letadlové lodi v Tchajwanské úžině nevšimli, to je však ale málo pravděpodobné.

1996, kdy tchajwanskému viceprezidentu Li Jen-c'ovi (Li Yuan-zu) udělila povolení k tomu, aby během své cesty do Guatemaly udělal mezipřistání v Los Angeles, a během cesty do El Salvadoru a na Haiti uskutečnil zastávky v Los Angeles, San Franciscu a Miami - samozřejmě k velké nelibosti Pekingu.⁹⁴

V lednu 1996 uveřejnil deník *New York Times* článek⁹⁵, v němž novinář Patrick E. Tyler popisoval setkání mezi bývalým náměstkem ministra obrany Chasem Freemanem a čínskými představiteli ke konci roku 1995. Během tohoto setkání čínská strana vyvinula tlak na USA s cílem přesvědčit je, aby zakročily proti předvolebním aktivitám tchajwanského prezidenta Li Teng-chueje. Prostřednictvím Freemana čínská strana údajně varovala Spojené státy, že má připravené plány k útoku na Tchaj-wan v případě, že by prezident Li vystupňoval svou rétoriku ohledně nezávislosti Tchaj-wanu. Vzhledem k tomu, že v americkém Kongresu byla opět otevřena otázka možnosti udělení víz vysokým představitelům Tchaj-wanu k návštěvě USA,⁹⁶ Číňané také varovali Washington, aby se takovým provokativním krokům vyhnul. Chas Freeman v tomto kontextu zmínil varování ze strany nejmenovaného čínského vojenského představitele⁹⁷, který Američany upozorňoval na to, že by ČLR mohla proti Tchaj-wanu vojensky zasáhnout bez obav z americké intervence, protože „pro Američany je důležitější Los Angeles než Tchaj-wan“⁹⁸. Podle *New York Times* Freeman toto varování interpretoval jako nepřímou hrozbu čínské strany, že v případě americké podpory Tchaj-wanu bude Peking ochoten použít nukleárních zbraní.⁹⁹ Američtí experti na Čínu ale takovou interpretaci označili jako příliš alarmistickou, protože ČLR by nikdy nepoužila jaderné zbraně jako první - tento názor koneckonců vyjádřil později i Chas Freeman.¹⁰⁰ Navíc, experti na Čínu se shodovali, že Tchaj-wanu nehrozí přímý vojenský útok a že podobná prohlášení jsou formou zastrašování tchajwanského obyvatelstva před prezidentskými volbami a také formou varování prezidentu

⁹⁴ Lijun Sheng, *China's Dilemma: The Taiwan Issue* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2001), s. 146, „U.S. Approves Stop By Taiwan Official,“ *New York Times*, 1. února 1996, s. A03.

⁹⁵ Patrick E. Tyler, „As China Threatens Taiwan, It Makes Sure U.S. Listens,“ *New York Times*, 24. ledna 1996, s. A03.

⁹⁶ Steven Erlanger, „Ambiguity on Taiwan,“ *New York Times*, 12. března 1996, s. A01.

⁹⁷ Později identifikován jako Siung Kuang-kchaj (Xiong Guangkai).

⁹⁸ Patrick E. Tyler, „As China Threatens Taiwan, It Makes Sure U.S. Listens,“ *New York Times*, 24. ledna 1996, s. A03.

⁹⁹ Ibid. Podle Freemana NYT slova Siung Kuang-kchaje zveličily, nicméně podle Nancy Tucker v roce 1996 bralo americké ministerstvo zahraničí a Národní bezpečnostní rada toto varování vážně. Viz pozn. 7 in Nancy Bernkopf Tucker, „China-Taiwan: U.S. Policy Debates and Choices“, *Survival*, roč. 40, č. 4 (zima 1998-1999): 152 a 165.

¹⁰⁰ Katherine Yester, „A Myth Is Born“, *Foreign Policy*, 19. listopadu 2009, dostupné na <https://foreignpolicy.com/2009/11/19/a-myth-is-born/> (staženo 13. října 2017).

Li Teng-chuejovi, který ale od vyostření napětí v Tchajwanské úžině od roku 1995 svoje stanoviska a veřejná prohlášení značně mírnil.¹⁰¹

Před prezidentskými volbami, které byly plánovány na 23. března 1996, ČLR opět vystupňovala tlak na Tchaj-wan. Už v lednu 1996 začala Čínská lidově-osvobozenická armáda v oblasti Tchajwanské úžiny (provincie Fu-tien) navyšovat vojenskou přítomnost.¹⁰² Peking pak 7. března oznámil další kolo vojenských cvičení, jež měla probíhat v bezprostřední blízkosti dvou největších a ekonomicky nejdůležitějších přístavů na Tchaj-wanu – Keelungu a Kaohsiungu - a mělo zahrnout více jak 150,000 vojáků.¹⁰³ Během cvičení měly opět proběhnout testy balistických střel M-9, tentokrát s dopadem pouhých 25-35 mil od břehů Tchaj-wanu a v blízkosti klíčových námořních a leteckých tras.¹⁰⁴ Cílem cvičení mělo být varování směřované vůči prezidentu Li Teng-chuejovi a dalším tchajwanským politikům prosazujícím nezávislost Tchaj-wanu a vůči tchajwanským voličům, aby nepodporovali nezávislost Tchaj-wanu. Demonstrace vojenské síly ale také cílila na USA - Peking vysílal signál, jak důležitý pro něj Tchaj-wan je, a proto chtěl vystupňováním tlaku také dosáhnout změny v postoji Washingtonu - konkrétně veřejně komunikovaného odmítnutí nezávislosti Tchaj-wanu.

Další vojenské cvičení jen posílilo nervozitu mezi regionálními partnery USA stejně jako mezi mnohými americkými politiky. Zatímco Japonsko např. vyjadřovalo obavy o svobodu námořní dopravy, ve Sněmovně reprezentantů republikánští členové vyzývali prezidenta Clintona, aby opustil nejednoznačnou politiku a zavázal Spojené státy k obraně Tchaj-wanu.¹⁰⁵ Někteří experti na americko-čínské vztahy, jako např. David Shambaugh, vyzývali prezidenta Clintona, aby veřejně zopakoval americký závazek vůči Tchaj-wanu na základě zákona o vztazích s Tchaj-wanem, a také upozornil ČLR, že základem čínsko-amerických vztahů je předpoklad, že otázka Tchaj-wanu bude řešena mírovými prostředky.¹⁰⁶

V reakci na vojenské cvičení Čínské lidové armády probíhala v Bílém domě intenzivní debata o správně kalibrované reakci Spojených států. Cílem mělo být nejen ujištění amerických spojenců v regionu, ale taktéž snaha neponechat čínské zastrašování bez odpovědi - zejména

¹⁰¹ Patrick E. Tyler, „As China Threatens Taiwan, It Makes Sure U.S. Listens,“ *New York Times*, 24. ledna 1996, s. A03.

¹⁰² „Taiwan, Nervous About China, Reasserts Role on Disputed Isles,“ *New York Times*, 14. února 1996, s. A10.

¹⁰³ Viz přílohu č. 3.

¹⁰⁴ „Taiwan Strait 21 July 1995 to 23 March 1996,“ *Global Security*, dostupné na https://www.globalsecurity.org/military/ops/taiwan_strait.htm (staženo 11. dubna 2018).

¹⁰⁵ Patrick E. Tyler, „Beijing Steps Up Military Pressure on Taiwan Leader,“ *New York Times*, 7. března 1996, s. A01.

¹⁰⁶ David Shambaugh, „How Far to Support Taiwan?“ *New York Times*, 10. března 1996, s. A15.

poté, co Peking ignoroval americké snahy o zklidnění situace. V sázce byla důvěryhodnost nejen americké politiky vůči Tchaj-wanu a prosazovanému principu mírového řešení tchajwanské otázky, ale také důvěryhodnost americké role ve východní Asii a závazků vůči partnerům v regionu.¹⁰⁷ Proto se objevilo několik různých návrhů na možnou reakci - např. ministr obrany William Perry navrhoval vyslání letadlové lodi do Tchajwanské úžiny.¹⁰⁸ To však odmítl šéf generálního štábu John Shalikashvili a admirál Joseph Prueher, velitel americké tichomořského velitelství (Pacific Command), jako příliš provokativní. Ti naopak prezidentu Clintonovi poradili do blízkosti Tchaj-wanu vyslat dvě námořní skupiny (USS Independence¹⁰⁹ a USS Nimitz¹¹⁰), aby monitorovaly čínská vojenská cvičení.¹¹¹ Neměly však proplout Tchajwanskou úžinou - takový krok by mohl Peking příliš podráždit. I tak šlo o největší demonstraci síly USA v Tichomořské oblasti od vietnamské války.¹¹² Zároveň 21. března 1996 Washington oznámil schválení dalšího prodeje zbraní Tchaj-wanu - a to konkrétně střel Stinger a zaměřovacího a navigačního zařízení pro letouny F-16.¹¹³ O den později pak ministr obrany Perry také odložil plánovanou schůzku s čínským ministrem obrany.

S ohledem na vypjaté vztahy a relativně malý prostor Tchajwanské úžiny se zejména Spojené státy obávaly, že v důsledku špatného odhadu či špatné interpretace záměrů ČLR či Tchaj-wanu může napětí vy eskalovat do otevřeného ozbrojeného konfliktu. V zákulisí - skrze zastupitelské úřady - proto probíhala čilá komunikace, která měla takovým chybám předejít a případně jim zabránit. Spojené státy proto obdržely ujištění od čínské strany, že nemá v plánu invazi na Tchaj-wan, ani na žádný z jím kontrolovaný ostrov.¹¹⁴ Jeden z předních čínských ideologů a poradců pro čínsko-americké vztahy Wang Ťi-s'(Wang Jisi) pro *New York Times*

¹⁰⁷ Winston Lord, „The United States and the Security of Taiwan,“ slyšení náměstka ministerstva zahraničí pro Asii a Tichomoří před výborem pro mezinárodní vztahy Sněmovny reprezentantů, 14. března 1996, dostupné na <https://1997-2001.state.gov/regions/eap/960314.html> (staženo 25. března 2018).

¹⁰⁸ To navrhoval např. sinolog David Shambaugh. Viz David Shambaugh, „How Far to Support Taiwan?“ *New York Times*, 10. března 1996, s. A15.

¹⁰⁹ Viz přílohu č. 4.

¹¹⁰ Viz přílohu č. 5.

¹¹¹ Wu Xinbo, „Managing Crisis and Sustaining Peace between China and the United States,“ United States Institute of Peace, *Peaceworks* č. 61, s. 8, dostupné na https://www.usip.org/sites/default/files/resources/PW61_FinalApr16.pdf (staženo 13. března 2018). Spojené státy do oblasti rozmístily s USS Independence další plavidla: křižník USS Bunker Hill vybavený radarovým systémem Aegis k monitoringu testů raket, torpédoborce USS a USS O'Brien a fregatu USS McClusky. Další šest námořních plavidel připlulo před 23. březnem společně s letadlovou lodí USS Nimitz.

¹¹² Wu Xinbo, „Managing Crisis and Sustaining Peace between China and the United States“, United States Institute of Peace, *Peaceworks* č. 61, s. 8, dostupné na https://www.usip.org/sites/default/files/resources/PW61_FinalApr16.pdf (staženo 13. března 2018).

¹¹³ „U.S. Approves Request by Taiwan to Buy Arms,“ *New York Times*, 21. března 1996, s. A09.

¹¹⁴ Patrick E. Tyler, „China Signaling U.S. That It Will Not Invade Taiwan,“ *New York Times*, 13. března 1996, s. A3.

uvedl: „Čínská vláda v použití vojenské síly postupuje velmi opatrně a nemyslím si, že se naše vláda chystá zahájit válku a dobýt Tchaj-wan - to je nemyslitelné.“¹¹⁵

Během této Tchajwanské krize Clintonova administrativa opakovaně zdůrazňovala, že Spojené státy odmítají řešení tchajwanské otázky vojenskými prostředky a že nesouhlasí s jednostrannou změnou statu quo v Tchajwanské úžině.¹¹⁶ Ministr zahraničí Warren Christopher také opatrně usměrňoval Tchaj-wan, že své cíle by měl prosazovat v souladu s politikou jedné Číny.¹¹⁷ Část amerických analytiků Spojeným státům v tchajwanské krizi připisuje spíše pasivní roli - např. Arthur Waldon tvrdí, že cílem čínských vojenských manévřů byla snaha donutit Spojené státy, aby zasáhly proti příliš asertivním aktivitám Tchaj-wanu, ustoupily od podpory Tchaj-peje a uvědomily si důležitost vztahu s Pekingem.¹¹⁸ Robert Sutter ale nesouhlasí a tvrdí, že vedle ČLR měly i Spojené státy své strategické cíle, které se podařilo prosadit. Podle něj krize v Tchajwanské úžině představovala střet mezi čínskou donucovací diplomacií a americkou politikou odstrašování: „Čína využila donucovací diplomacie, aby donutila Spojené státy a Tchaj-wan změnit jejich politiky. Spojené státy použily odstrašování, aby vůči ČLR a svým partnerům v regionu vyjádřily důvěryhodnost svých strategických závazků.“¹¹⁹ Spojené státy nepřistoupily na demonstraci síly proto, aby bránily svou politiku vůči Tchaj-wanu, ale aby hájily svou reputaci a pozitivně tak ovlivnily vnímání amerického odhodlání dostát svým závazkům v regionu.

Krize v Tchajwanské úžině měla dalekosáhlé důsledky na dlouhodobé plánování americké zahraniční politiky a strategie. Zaprvé si americká politická elita zřetelně uvědomila, že se v Jihovýchodní Asii zrodila nová bezpečnostní výzva ve formě „vzestupu Číny“ (rise of China), jak komentoval deník *New York Times*: „Dlouhodobější a mnohem vážnější obavy vyplývají z toho, že tato vojenská cvičení mohou být prvním příznakem toho, že Čína plánuje využít svou rapidně rostoucí vojenskou sílu k zastrašení svých asijských sousedů. Nová asertivita Číny by sice neohrožovala přímo Spojené státy. Washington ale musí upravit své

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Warren Christopher, „American Interests and the U.S.-China Relationship,“ Projev před Asia Society, Council on Foreign Relations a National Committee on U.S. - China Relations, 17. května 1996, New York, dostupné na <https://1997-2001.state.gov/current/debate/96517qa.html> (staženo 3. dubna 2016).

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Arthur Waldon, „How Not to Deal With China,“ *Commentary*, březen 1997, dostupné na <https://www.commentarymagazine.com/articles/how-not-to-deal-with-china/> (staženo 12. února 2018).

¹¹⁹ Robert S. Ross, *Chinese Security Policy: Structure, Power, and Politics* (London: Routledge, 2009), s. 134. Nayan Chanda, „Winston Lord: Asians Laud Us Privately,“ *Far Eastern Economic Review*, 4. dubna 1996, s. 17.

politiky k ochraně amerických spojenců v regionu a musí zajistit, aby Čína neoslabovala mír, jenž umožnil dlouhotrvající ekonomický růst Asie.“¹²⁰ Od konce devadesátých let se proto Pentagon připravuje na eventuální konflikt s Čínou, nutno ale říci, že v politické sféře zájem o tento fenomén brzy ustoupil do pozadí, aby se pak do politického diskurzu vrátil s prezidentem Georgem W. Bushem. Washington si také uvědomil, že Tchajwanská úžina má stále vysoký potenciál konfliktu, který může vtáhnout Spojené státy do války s Čínou. Proto také prezident Clinton začal opatrně tlačit na Tchaj-pej, aby vstoupila do dialogu s Pekingem, který by problém nějakým způsobem vyřešil. Zároveň o to více Washington začal zdůrazňovat podporu statu quo a nutnosti mírového řešení konfliktu. Podle Chase Freemana také v neposlední řadě velká část americké politické scény dospěla k závěru, že jen americká vojenská intervence či demonstrace síly může odradit ČLR od útoku na Tchaj-wan.¹²¹ V krátkodobé perspektivě Washington také přistupoval opatrněji k udělování víz představitelům Tchaj-wanu.

Zajímavé dopady měl průběh krize na vztahy mezi exekutivou a legislativou. Jestřábi a podporovatelé Tchaj-wanu v Kongresu si během krize uvědomili vnitropolitický potenciál tchajwanské otázky. Americká veřejnost byla nakloněna podpoře malého demokratického státu, který je utlačován svým větším, komunisty řízeným sousedem - a toho bylo možno využít k zisku politických bodů a k oslabení Bílého domu. Jak však píše Robert Ross, tento fakt do budoucna značně Bílému domu zkomplikoval tvorbu politiky vůči ČLR.¹²²

Tchajwanské obyvatelstvo reagovalo na vojenské zastrašování negativně. Po celém ostrově byly pořádány demonstrace, během nichž občané vyjadřovali svou nenávist vůči Pekingem.¹²³ Nejen že klesla podpora pro možné budoucí sjednocení, začalo také narůstat procento obyvatelstva Tchaj-wanu, které se identifikovalo jako „Tchajwanci“ namísto „Číňanů“. Proměna je zřejmá z grafu, kde je označen propad identifikace s Čínou v prospěch tchajwanské identity v letech 1995-1996:

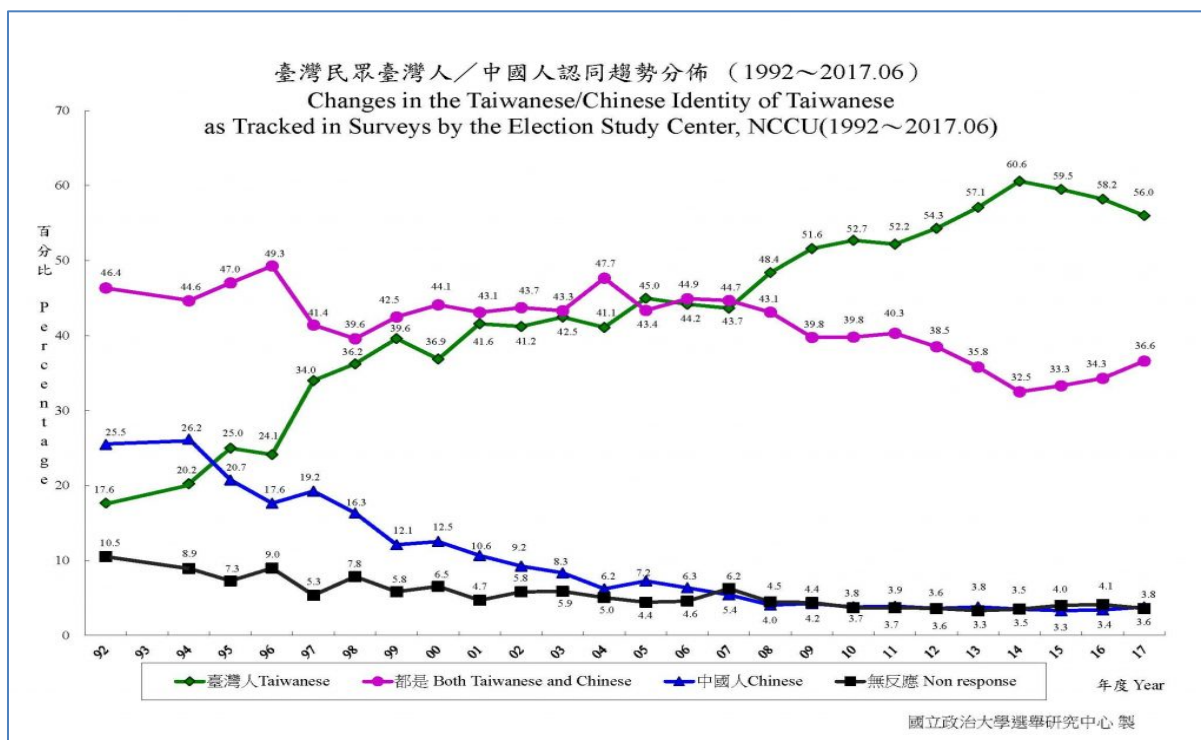
¹²⁰ „China's Military Power,“ *New York Times*, 17. března 1996, s. A14.

¹²¹ Chas Freeman, „Preventing War in the Taiwan Strait: Restraining Taiwan -- and Beijing,“ *Foreign Affairs*, roč. 77, č. 4 (červenec-srpen 1998): 6-11. Via PROQUEST.

¹²² Robert S. Ross, *Chinese Security Policy: Structure, Power, and Politics* (London: Routledge, 2009), s. 151.

¹²³ Patrick E. Tyler, „Tension in Taiwan: War Games Play Well for Taiwan's Leader,“ *New York Times*, 22. března 1996, s. A01.

Graf 1: Proměna čínské/tchajwanské identity tchajwanského obyvatelstva v letech 1992-2017¹²⁴

Čínská demonstrace síly také nahrávala prezidentu Li Teng-chuejovi a jeho snaze obhájit mandát. Krize v Tchajwanské úžině mu umožnila oslovit voliče s vizí stability. Jeho kritici ale upozorňovali na to, že stávající krize prezident Li také využívá k tlaku na Spojené státy, aby Washington posílil svou bezpečnostní garanci Tchaj-wanu.¹²⁵ Americká vojenská přítomnost přesvědčila tchajwanské politiky o tom, že mají Spojené státy na své straně a že Washington skutečně naplňuje závazky ze zákona o vztazích s Tchaj-wanem. To však mělo za následek menší ochotu ke smířlivým gestům vůči Pekingu - a to mohlo představovat v budoucnosti z pohledu Pekingu (a vlastně i Spojených států) problém.¹²⁶ Proto v dalších letech postupovala Clintonova administrativa ve svém přístupu k Tchaj-wanu opatrněji - např. byla značně zpřísněna politika udělování víz tchajwanským představitelům.

¹²⁴ Election Study Center, National Chengchi University, dostupné na <https://esc.nccu.edu.tw/app/news.php?Sn=166#> (staženo 12. února 2018).

¹²⁵ Patrick E. Tyler, „Tension in Taiwan: War Games Play Well for Taiwan's Leader,“ *New York Times*, 22. března 1996, s. A01.

¹²⁶ Tyto obavy byly potvrzeny o pár měsíců později, kdy prezident Li Teng-chuej obnovil snahu Tchaj-wanu o přijetí do OSN, opět se začal věnovat pragmatické diplomacii - a v rámci těchto snah se v roce 1999 pokusil opět o získání tranzitního víza pro zastávku v USA. V roce 1999 také prohlásil, že vztahy mezi Čínou a Tchaj-wanem jsou speciálními vztahy mezi státy (special state-to-state relationship).

Kromě dílčích úspěchů - americká administrativa začala postupovat v otázkách Tchajwanu opatrněji a vyvinula tlak na prezidenta Li, aby zmírnil některé své postoje a aby omezil svou diplomatickou ofenzívu ve formě pragmatické diplomacie - se Číně během Tchajwanské krize nepodařilo dosáhnout žádného zásadního posunu v tchajwanské otázce. Peking proto dospěl k závěru, že v budoucnosti bude nutné opět pohrozit použitím zbraní či případně přímo zbraně použít, aby zabránil trvalému rozdělení Číny. Čínští představitelé také došli k závěru, že v případě, že se pokusí tchajwanskou otázku řešit s pomocí vojenské síly, musí téměř stoprocentně počítat s angažmá Spojených států. Pro některé jestřáby v čínských politických kruzích bylo americké angažmá během krize v Tchajwanské úžině zbytečně okázalé, a proto frustrující a ponižující - a mnozí dospěli k závěru, že Washingtonu nelze důvěřovat a že do budoucna bude právě Washington pro čínskou zahraniční politiku největší výzvou.¹²⁷

Do budoucna se proto Peking soustředil na budování takových vojenských kapacit, které by nejen úspěšně odradily Tchaj-wan od vyhlášení nezávislosti, ale také by představovaly větší překážku pro Spojené státy v případě, že by se chtěly do konfliktu zapojit a podpořit Tchaj-wan. ČLR se tak např. začala zaměřovat na vývoj vojenských kapacit, které by zabránily USA v přístupu do oblasti (anti-access/area denial). Peking se zároveň na diplomatické frontě zaměřil na tlak na americké představitele, aby jasně vyjádřili odmítavý postoj vůči nezávislosti Tchajwanu - a tím Tchaj-wan odradily od jakýchkoliv kroků, jež by ostrov nasměřovaly k nezávislosti.

V amerických politických kruzích se začaly objevovat různé návrhy na modifikaci americké politiky vůči tchajwanské otázce. Během svých cest na Tchaj-wan úředníci Clintonovy administrativy vybízeli k dialogu s ČLR. Kenneth Lieberthal, expert na Čínu působící na Michigan University, navrhl např. uzavření dohody, v níž by se Čína na minimálně dalších padesát let zřekla použití síly vůči Tchaj-wanu, zatímco Tchaj-wan by se zavázal, že nevyhlásí nezávislost.¹²⁸ Během tohoto období by si obě strany ponechaly autonomii v domácí i zahraniční politice, pravidelně by se však setkávaly, aby si vybudovaly vzájemnou důvěru. Po skončení tohoto přechodného období by obě strany zahájily rozhovory o politickém řešení tchajwanské otázky.¹²⁹

¹²⁷ Interview s Richardem Bushem, Brookings Institution, Washington D.C., březen 2013.

¹²⁸ Shirley Khan, *China/Taiwan: Evolution of the „One China Policy“*, CRS Report for Congress, 3. června 2011, s. 23.

¹²⁹ Ibid.

S podobným řešením přišel Chas Freeman, který navrhoval, aby se všechny strany zavázaly, že v jasně stanoveném období (Freeman navrhuje 50 let) nebudou prosazovat žádnou politickou změnu a nebudou měnit status quo. Podle Freemana je „nejlepším řešením žádné řešení: žádná změna v principu „jedné Číny, žádné sjednocení a žádné prosazování nezávislosti Tchaj-pejí“¹³⁰. Freeman ale také nabádal Spojené státy, aby přehodnotily prodej zbraňových systémů Tchaj-wanu, neboť Peking je vnímá jako porušení komuniké z roku 1982: „Spojené státy nemůžou očekávat, že Peking dodrží své slovo, když nedodrží to své.“¹³¹

Joseph Nye, bývalý náměstek ministra obrany, zase navrhoval třístranný balíček tzv. dynamického statu quo, v němž bere v potaz i fakt, že v otázkách čínsko-tchajwanských vztahů hrají klíčovou roli Spojené státy. Nye přišel s návrhem, aby se ČLR zavázala k nepoužití síly a k tomu, že umožní Tchaj-wanu větší participaci na mezinárodním poli, pokud Tchaj-pej přistoupí na politiku jedné Číny, Tchaj-wan se pak měl zavázat k nevyhlášení nezávislosti. Podle Nye pak role USA měla spočívat v tom, že nepřijmou a ani nebudou podporovat nezávislost Tchaj-wanu, ale zároveň nebudou tolerovat použití síly.¹³² Spojené státy se měly explicitně zavázat k uznání politiky jedné Číny.¹³³

Harry Harding, profesor mezinárodních vztahů a expert na Čínu z George Washington University, přišel zase s návrhem tzv. modus vivendi. Harding byl obzvláště znepokojen rapidním nárůstem vojenské síly Čínské lidové armády, a tak došel k závěru, že bezpečnost Tchaj-wanu nemusí být nutně zajištěna - a to i v případě, že bude pokračovat prodej amerických zbraní.¹³⁴ Harding také vyjádřil obavy z možného vojenského soupeření mezi ČLR a Tchaj-wanem, což by vneslo nestabilitu v oblasti. Harding proto navrhoval, podobně jako jeho kolegové, vybudování rámce pro vzájemné ujištění - Čína by se zavázala proti Tchaj-wanu nepoužít vojenskou sílu a Tchaj-wan by se naopak zavázal, že nepřistoupí k vyhlášení nezávislosti. Důležitou součástí této dohody by bylo také otevření dialogu mezi Tchaj-pejí a Pekingem, dialogu, který by zahrnoval i politické otázky, expanzi ekonomických a kulturních

¹³⁰ Chas Freeman, „Preventing War in the Taiwan Strait: Restraining Taiwan -- and Beijing,“ *Foreign Affairs*, roč. 77, č. 4 (červenec-srpen 1998), s. 6-11. VIA PROQUEST.

¹³¹ Ibid.

¹³² Joseph Nye, „Taiwan Deal,“ *Washington Post*, 8. března 1998, dostupné na https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1998/03/08/a-taiwan-deal/f94662ae-e649-425f-9495-2de6751d26a4/?utm_term=.f5cd70efa8ce (staženo 12. prosince 2018).

¹³³ Tímto návrhem si ale Nye vysloužil kritiku, neboť jde proti americkému postoji, že Spojené státy nezaujímají vůči otázce tchajwanské suverenity žádný postoj.

¹³⁴ Harry Harding, „Again on Interim Agreements in the Taiwan Strait“ in Gerrit W. Gong (ed.), *Taiwan Strait Dilemmas: China-Taiwan-U.S. Policies in the New Century* (Washington D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2000), s. 7-8.

vztahů.¹³⁵ ČLR by také měla Tchaj-wanu umožnit smysluplnou účast v mezinárodních organizacích. Pro Spojené státy by takový modus vivendi měl obrovskou výhodu - donutil by totiž Peking a Tchaj-pej vést dialog mezi sebou a ne skrze Washington, kde se obě strany snaží zmobilizovat podporu od různých aktérů. Pod takovým tlakem, píše Harding, „se Spojené státy nemohou rozhodnout, což vede k politice příklonu na jednu a pak na druhou stranu“ a staví je to do nepříjemné pozice.¹³⁶

Clintonova snaha o zlepšení vztahů s Pekingem po debaklu s MFN ale bránila Spojeným státům v jakékoliv politické reflexi změn na Tchaj-wanu. Namísto toho se politika USA vůči Tchaj-wanu posunula blíže k postojům Pekingem. V průběhu roku 1996 Bílý dům provedl meziagenturní audit americké politiky vůči Číně s cílem napravit pošramocené vztahy s Pekingem. Výsledky pak v červnu 1997 shrnul poradce pro Národní bezpečnost Samuel Berger ve svém projevu pro Council on Foreign Relations v New Yorku. Cílem Clintonovy administrativy mělo být „vytvoření nového konsensu o přístupu k Číně“ a obnova strategického dialogu s Čínou. Podle Bergera se Čína nacházela na rozcestí: „Směr, kterým se Peking rozhodne vydat, je jedním z nejdůležitějších faktorů, který rozhodne o tom, jestli další století bude stoletím spolupráce či konfliktu... Vzestup Číny jako světové mocnosti, která je stabilní, otevřená a neagresivní, která si osvojí politický pluralismus a pravidla vyplývající z mezinárodního práva, Čína, která s námi bude spolupracovat ve vytváření bezpečného mezinárodního řádu - vzestup takové Číny je v zájmu Ameriky.“¹³⁷ Smyslem strategického dialogu je proto angažovat Čínu a integrovat ji do existujícího mezinárodního systému - a Berger vyjádřil přesvědčení, že z dlouhodobé perspektivy bude mít vzájemná provázanost na Čínu „liberalizující dopad“.¹³⁸ Berger také potvrdil závaznost politiky jedné Číny a zdůraznil, že Bílý dům očekává, že otázka Tchaj-wanu bude vyřešena mírovým prostředky. Varoval také Tchaj-pej a Peking před jednostrannými pokusy o změnu, která by znemožnila mírové řešení tchajwanské otázky. V neposlední řadě Berger také varoval Kongres, aby neodmítal prodloužit ČLR doložku nejvyšších výhod, neboť to by představovalo „dramatické narušení amerických zájmů a rozbilo by to nový konsensus ohledně Číny“.¹³⁹ Bylo zřejmé, že se Bílý dům pokouší konsolidovat politiku vůči Číně a pevněji zakotvit její tvorbu v Oválné pracovně.¹⁴⁰

¹³⁵ Ibid., s. 9-14.

¹³⁶ Ibid., s. 18.

¹³⁷ Samuel Berger, „Remarks to the Council on Foreign Relations New York,“ New York, 6. června 1996, dostupné na <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bergchin.htm> (staženo 12. prosince 1997).

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Barton Gellman, „Reappraisal Led to New China Policy,“ *Washington Post*, 22. června 1996, s. A01.

V říjnu 1997 James Rubin, tiskový mluvčí amerického ministerstva zahraničí, na tiskové konferenci prohlásil, že v diskusích s čínským prezidentem bylo komunikováno, že „máme politiku jedné Číny, že nepodporujeme „jednu Čínu a jeden Tchaj-wan“, nepodporujeme nezávislost Tchaj-wanu a nepodporujeme členství Tchaj-wanu v mezinárodních organizacích.“¹⁴¹ Tento postoj, který vešel ve známost jako „politika tří ne“ (three nos policy), byl pak potvrzen samotným prezidentem Clintonem, který během návštěvy v Šanghaji v červnu 1998 prohlásil: „Nepodporujeme nezávislost Tchaj-wanu, dvě Číny či jeden Tchaj-wan, jednu Čínu. A nemyslíme si, že by se Tchaj-wan měl stát členem jakýchkoliv organizací, kde je podmínkou vstupu státní suverenity.“¹⁴² Výraz „nepodporujeme“ (do not support) byl pečlivě promyšlený - administrativa se snažila vyvarovat použití spojení „být proti“ (oppose). Opozice vůči nezávislosti Tchaj-wanu ze strany USA by totiž zablokovala teoretickou možnost, že se Tchaj-wan s Pekingem dohodnou o tchajwanské nezávislosti. Svou „nepodporou“ si tak Spojené státy ponechaly otevřenou možnost pro dohodu.

Nutno říci, že politika „tří ne“ nebyla v zásadě žádnou novinkou. Nepodpora Spojených států pro nezávislost Tchaj-wanu, vytvoření jedné Číny a jednoho Tchaj-wanu a pro členství Tchaj-wanu v mezinárodních organizacích byla už součástí ujednání mezi Henrym Kissingerem a Čou En-lajem.¹⁴³ Nebyla sice nikde formálně zaznamenána do žádných oficiálních dokumentů, ale v minulosti byla mezi čínskými a americkými představiteli opakovaně diskutována. Novinkou však byl fakt, že politiku „tří ne“ vyslovil americký prezident - což se doposud nestalo - a navíc na čínské půdě. V době vyhrocených vztahů bylo toto prohlášení v amerických médiích a zejména v Tchaj-peji interpretováno jako posun americké politiky vůči Tchaj-wanu a jako ústupek vůči Pekingu. V tzv. Šesti ujištěních se Spojené státy totiž zavázaly, že „nezmění svou pozici ohledně suverenity Tchaj-wanu“ - a USA dlouho postoj ohledně suverenity Tchaj-wanu neměly žádný, jinak řečeno, k otázce suverenity Tchaj-wanu se nevyjadřovaly. Už od čínsko-amerického komuniké z roku 1972 USA zastávaly postoj, že „otázka Tchaj-wanu by měla být vyřešena mírovými prostředky samotnými Číňany“ na obou stranách Tchajwanské úžiny, tedy i za příspěvku obyvatel Tchaj-wanu. Clintonova

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Harvey Feldman, „In Clinton's China Shuffle, Taiwan Loses,“ *Washington Post*, 19. června 1998, dostupné na https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1998/07/19/in-clintons-china-shuffle-taiwan-loses/e0eb81d9-5d41-4534-bbe8-9edf19d0f346/?utm_term=.5c09ead40a2a (staženo 12. prosince 2017).

¹⁴³ James Mann, *About Face: A History of America's Curious Relationship with China from Nixon to Clinton* (New York: Alfred A. Knopf, 1998), s. 33. Kissingerova soukromá garance šla nad rámec oznámení ministerstva zahraničí, ve kterém Nixonova administrativa říkala, že suverenity Tchaj-wanu byla nedeřešenou otázkou, která bude vyřešena na mezinárodní úrovni. Podle Johna Holdridge, poradce Rady národní bezpečnosti, tato soukromá garance umožnila realizaci rozhovorů mezi USA a ČLR v roce 1971.

politika „tří ne“ se tak ocitla v rozporu s prohlášením náměstka ministra zahraničních věcí Winstona Lorda z roku 1993, kdy prohlásil: „Trváme na tom, že ČLR a Tchaj-wan musí vyřešit své spory mírovou cestou tak, aby nedošlo k narušení bezpečnosti regionu a lidí žijících v něm. Naším přístupem ale zároveň je přísná snaha vyhnout se jakémukoliv zásahu do procesu, během něhož se obě strany snaží vyřešit své rozpory.“¹⁴⁴

Prezident Clinton svým prohlášením nejen porušil americký závazek do této diskuse nevstupovat, ale také explicitně suverenitu Tchaj-wanu zpochybnil. Tím, že se pustil do diskuse o státní suverenitě Tchaj-wanu, naběhl si, lidově řečeno, na vidle. Harvey Feldman interpretoval jeho prohlášení následujícími slovy: „Pokud Spojené státy vnímají Tchaj-wan jako entitu, která nedisponuje kapacitou nezávislosti a tudíž s ní nemůže být zacházeno jako se státem, logicky se může zdát, že může být pouze provincií Číny.“¹⁴⁵ Feldman upozorňuje na to, že i přesto, že Spojené státy uznaly jako jedinou legitimní vládu Čínskou lidovou republiku, tento akt Tchaj-wan nezabavil státnosti. Jeho vláda sice od 1. ledna 1979 nebyla Spojenými státy uznávána jako vláda Číny, ale i na dále disponovala diplomatickými vztahy s jinými zeměmi, zachovala si svou vládu, armádu a kontrolu nad teritoriem - splňovala tedy základní podmínky státnosti definované mezinárodním právem.¹⁴⁶ Feldman navíc upozorňuje, že z pohledu Kongresu má vláda Čínské republiky veškeré atributy státu. V zákoně o vztazích s Tchaj-wanem se totiž říká, že „veškeré zákony Spojených států, které se vztahují k cizím zemím, národům, státům, vládám a jim podobným entitám, by měly platit i pro Tchaj-wan.“¹⁴⁷

V neposlední řadě Clintonovo prohlášení také otvíralo otázku toho, jak by Spojené státy reagovaly na konsensuální vyhlášení nezávislosti Tchaj-wanu, které by odsouhlasil i Peking. Znamenalo by to, že i v případě, že se Tchaj-pej a Peking dohodnou, že se každý vydají jinou cestou, by Spojené státy nezávislost Tchaj-wanu odmítly a rozhodly se tak nerespektovat základní právo na sebeurčení?

Na hlavu Clintonovy administrativy v reakci na politiku „tří ne“ začala padat kritika. Senátor Murkowski nešetřil kritikou neschopnosti Clintonova týmu, když v reakci na prezidentův projev v Šanghaji prohlásil: „Jeden by měl rozumět nuancím našich federálních

¹⁴⁴ „U.S.-Taiwan Relations: Hearing in front of East Asia and Pacific Subcommittee of the Senate Foreign Relations Committee,“ 7. února 1996, dostupné na <https://www.c-span.org/video/?69767-1/us-taiwan-relations> (poslední přístup 16. prosince 2017).

¹⁴⁵ Harvey Feldman, „Taiwan, Arms Sales and the Reagan Assurances“, *American Asian Review*, roč. 19, č. 3 (2001): 75-103. Via EBSCO.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid.

zákonů a politiky vůči Tchaj-wanu... všechny (dokumenty - pozn. JS) hovoří o mírovém řešení, ale nikdo ještě nezašel tak daleko, aby se začal vyjadřovat k otázce sjednocení.¹⁴⁸ Stephen J. Yates z Heritage Foundation upozornil na to, že Clintonova „nová politika neobstojí v dodržování vlastních standardů. Nedostatečně totiž chrání základní svobodu tchajwanského obyvatelstva vést svobodnou diskusi o nezávislosti.“¹⁴⁹ Autoři komentáře deníku *Washington Post* se do Clintonovy nové politiky opřeli kvůli tomu, že upírá Tchajwancům základní právo na sebeurčení. Podle něj obyvatelé Tchaj-wanu tvrdě bojovali za nastolení demokracie, a proto „není moc vhodné, aby Spojené státy vyloučily nezávislost či jakoukoliv jinou možnost, kterou si tchajwanské obyvatelstvo může nakonec vybrat.“¹⁵⁰ Ve Sněmovně reprezentantů byl pak 21. července 1998 schválen návrh zákona, který potvrzoval americký bezpečnostní závazek vůči Tchaj-wanu.¹⁵¹ Podobná rezoluce byla schválena o pár dní dříve i v Senátu.¹⁵²

Asi nejsilnějším vyjádřením americké podpory Tchaj-wanu byl tzv. Taiwan Security Enhancement Act (Zákon o posílení bezpečnosti Tchaj-wanu), který byl 24. března 1999 představen na půdě Senátu senátorem Jesse Helmssem.¹⁵³ O pár týdnů později byl ve Sněmovně představen návrh zákona s podobným obsahem - a to pod vedením Toma DeLaye, který podobně jako Helms patřil mezi přátele a podporovatele Tchaj-wanu.¹⁵⁴ Za návrh intenzivně lobbovala Formosa Association for Public Affairs, která mj. zorganizovala petici za přijetí zákona.¹⁵⁵ V tomto návrhu zákona Kongres navrhoval posílit vojenskou spolupráci mezi USA a Tchaj-wanem, ať už prostřednictvím nabídky výcviku pro tchajwanské vojáky na amerických vojenských institucích či umístění vojensko-technického personálu na Americkém institutu na Tchaj-wanu. Senátní návrh šel ještě dál a specificky vyjmenovává pokroky čínských vojenských sil a navrhuje, aby USA poskytly Tchaj-wanu adekvátní obranu prostřednictvím

¹⁴⁸ „The Administration's Position on Taiwan,“ Congressional Record - Senate, 17. července 1998, s. 16066-16067, dostupné via Google Books,

<https://books.google.cz/books?id=wJqg0udrFkYC&pg=PA16067&lpg=PA16067&dq> (staženo 25. ledna 2018).

¹⁴⁹ Stephen J. Yates, „Clinton's Statement Undermines Taiwan,“ The Heritage Foundation, 19. června 1998, dostupné na <https://www.heritage.org/report/clinton-statement-undermines-taiwan> (staženo 10. prosince 2017).

¹⁵⁰ „Siding with the Dictators,“ *Washington Post*, 2. července 1998, dostupné na <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1998/07/02/siding-with-the-dictators/437511f3-53d2-4ba2-b445-99506248e77e/> (staženo 15. prosince 2017).

¹⁵¹ H.Con.Res.301: Affirming the United States Commitment to Taiwan, 21. července 1998, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-concurrent-resolution/301> (staženo 20. prosince 2017).

¹⁵² S.Con.Res.107: A Concurrent Resolution Affirming U.S. Commitments under the Taiwan Relations Act. Dostupné na <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/senate-concurrent-resolution/107> (staženo 20. prosince 2017).

¹⁵³ S. 693: Taiwan Security Enhancement Act, 24. března 1999, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/senate-bill/693> (staženo 20. prosince 2017).

¹⁵⁴ H.R. 1838: Taiwan Security Enhancement Act, 18. května 1999, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/house-bill/1838> (staženo 20. prosince 2017).

¹⁵⁵ Viz webové stránky FAPA: <https://www.fapa.org/tsea/pntr/index.html>.

prodeje ponorek, protiraketového systému a komunikačních systémů, jež by mj. umožnily přímé propojení amerického vojenského velení s tchajwanským.¹⁵⁶ Návrh zákona prošel Sněmovnou poměrem 341 ku 70 hlasům - svou podporu zdůvodnil Richard K. Armeý, zástupce Texasu ve Sněmovně reprezentantů následujícími slovy: "Pokud milujeme svobodu, musíme ochránit demokratický Tchaj-wan."¹⁵⁷ Představitelé exekutivy však intenzivně lobbovali v Kongresu proti schválení zákona, neboť se obávali, že vytváří „nebezpečná, chybná a nepřesná očekávání na obou stranách Tchajwanské úžiny“¹⁵⁸. Už vyslání letadlových lodí bylo tchajwanskými politiky vnímáno jako bezpečná pojistka před budoucí hrozbou z pevniny, jako pojistka, na kterou mohou spoléhat.¹⁵⁹ Tím se vytvářela nebezpečná situace - Tchaj-pej by mohla mylnou interpretací situace Washington vtáhnout do konfliktu.

Senát nakonec zákon neprojednal, podpora napříč oběma komorami však prokazuje, že legislativa se rozcházela s exekutivou a byla ochotna Tchaj-wan před čínskou hrozbou významně podpořit. Taiwan Security Enhancement Act je také důkazem vlivu tchajwanské lobby v obou komorách amerického Kongresu. Za jeho návrhem podle novinářů z listu *Washington Post* stojí tzv. Modrý tým, jehož rozmanitou koalici znepokojovala modernizace Čínské lidové armády, která posílí schopnost ČLR zastrašovat Tchaj-wan.¹⁶⁰

Peking vnímal politiku „tří ne“ jako své vítězství a jasný signál k tomu, že by Tchaj-pej měla přistoupit na vyjednávání o sjednocení. Mluvčí čínského ministerstva zahraničí Tchang Kuo-čiang prohlásil: „Doufáme, že tchajwanské autority dobře chápou situaci, smíří se s realitou a upřednostní národní zájem.“¹⁶¹ Návrh zákona o posílení bezpečnosti Tchaj-wanu naopak Peking ústy mluvčího čínské vlády odmítl jako zásah do vnitřních záležitostí země, jako hrozbu míru a stabilitě v Tchajwanské úžině.¹⁶²

¹⁵⁶ S.693: Taiwan Security Enhancement Act, 24. března 1999, dostupné na

<https://www.congress.gov/bill/106th-congress/senate-bill/693> (staženo 20. prosince 2017).

¹⁵⁷ Juliet Eilperin a Steven Mufson, „House Votes for Stronger Military Ties to Taiwan,“ *Washington Post*, 2. února 2000, s. A10.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Chas Freeman, „Preventing War in the Taiwan Strait: Restraining Taiwan -- and Beijing“, *Foreign Affairs*, roč. 77, č. 4 (červenec-srpen 1998): 6-11. Via PROQUEST.

¹⁶⁰ Robert G. Kaiser a Steven Mufson, „Blue Team´ Draws a Hard Line on Beijing,“ *Washington Post*, 22. února 2000, s. A01.

¹⁶¹ John Pomfret, „China Tells Taiwan to Face Reality,“ *Washington Post*, 10. července 1998, dostupné na <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1998/07/10/china-tells-taiwan-to-face-reality/e9d5dae5-4a62-4827-b394-5e5af760c42f> (staženo 23. prosince 2017).

¹⁶² „Spokesperson on the upcoming vote of the Taiwan Security Enhancement Act by the US Congress,“ 2. ledna 2000, dostupné na <http://ie.china-embassy.org/eng/zltl/TaiwanIssue/t113026.htm> (staženo 20. prosince 2017).

3.4. Diskuse o budoucnosti čínsko-amerických vztahů

Napětí v čínsko-amerických vztazích a krize v Tchajwanské úžině posunuly otázku vztahů mezi Pekingem a Washingtonem do popředí zájmu Clintonovy administrativy. Zahraničně-politický aparát se snažil o tvorbu konzistentnější politiky, která bude reflektovat fakt, že Čína pro Spojené státy jako mocnost, jejíž ekonomický a strategický význam roste, představuje výzvu, ale zároveň i klíčového partnera, jehož spolupráce je zásadní pro řešení zahraničněpolitických problémů. Např. Bates Gill (stejně jako mnozí další experti) upozorňoval na provázanost zájmů USA a ČLR:

Čína především touží po klidném domácím a regionálním prostředí, který vytvoří podmínky pro její velmi potřebný sociální a ekonomický rozvoj. Spojené státy jsou v takové pozici, že tomu mohou buď pomoci nebo tyto snahy blokovat. Spojené státy mohou ovlivnit přísun ropy z Perského zálivu, mohou podpořit nukleární zdrženlivost v Jižní Asii, mohou pomoci s obnovou asijských ekonomik či mohou udržet na uzdě Severní Koreu. Spojené státy mohou Číně nabídnout asistenci v liberalizaci její ekonomiky a politiky, zavedení principů právního státu... Spojené státy také mohou použít nátlak na Čínu v obchodních jednáních, mohou podpořit snahy Tchaj-wanu o autonomii a posílit japonskou vojenskou sílu. Na druhé straně, Čína disponuje dostatečným potenciálem, aby podpořila, ale také podkopala americké zájmy ve východní Asii, ať už se to týká dosažení usmíření na Korejském poloostrově, podpory ekonomického růstu v regionu či minimalizace napětí v Tchajwanské úžině.¹⁶³

Clintonovi zahraničně-političtí experti došli k závěru, že Čína je na vzestupu a tento proces bude pro USA představovat vážnou výzvu, především kvůli zcela odlišným pohledům na otázky globalizace, demokratizace, lidských práv a unilateralismu. Varovali však, že neexistuje žádný jednoduchý recept, který by americko-čínské vztahy nasměroval jedním, jasně definovaným směrem. Naopak, výsledkem diskusí o budoucnosti čínsko-amerických vztahů bylo to, že Spojené státy se budou „muset intenzivně věnovat budování vztahů na vysoké úrovni a zároveň posuzovat problémy v reálném kontextu a čase s cílem Čínu odradit od přílišné asertivity a zároveň ji motivovat k přizpůsobení se převládajícím mezinárodním praktikám“.¹⁶⁴ Většina amerických expertů odmítla zadržování Číny (containment),¹⁶⁵ stejně jako odmítli Čínu

¹⁶³ Bates Gill, „Limited Engagement“, *Foreign Affairs*, r. 78, č. 4 (červenec-srpen 1999): 67-68.

¹⁶⁴ Robert S. Sutter, „China's Rising Power: Alternative U.S. National Security Strategies — Findings of a Seminar“, Congressional Research Service, 6. června 1996, Summary.

¹⁶⁵ Ibid., s. 10. Viz také např. David Shambaugh, „Containment or Engagement of China: Calculating Beijing's Responses“, *International Security*, r. 21, č. 2 (podzim 1996): 181. Kenneth Lieberthal, „A New China Strategy“, *Foreign Affairs*, r. 74, č. 6 (listopad-prosinec 1995): 47. Zadržování odmítá také Kenneth Lieberthal, který politiku zadržování označuje za zásadní chybu. Viz Kenneth Lieberthal, „A New China Strategy“, *Foreign Affairs*, r. 74, č. 6 (listopad-prosinec 1995): 37.

nekriticky postavit do pozice „strategického partnera“,¹⁶⁶ což byl krok, který společně vyhlásili prezident Clinton a prezident Ťiang C'-min v roce 1997.¹⁶⁷ Mezi Spojenými státy a ČLR bylo příliš společných, ale zároveň i protichůdných zájmů, jak píše Bates Gill: „S ohledem na oblasti společných a protichůdných zájmů, Spojené státy nemohou ani oslavovat strategické partnerství s Čínou, ani odepsat její zapojování jako neúspěch.“¹⁶⁸

Podle Roberta Suttera bylo důležité, aby si „Spojené státy stanovily jasné cíle politiky vůči Číně a byly schopny definovat negativní a pozitivní motivaci, skrze které budou moci ovlivnit čínské chování natolik, aby konvenovalo s americkými zájmy“¹⁶⁹. V minulosti se ukázalo, že demonstrace síly či hrozba sankcemi měly spíše negativní dopad, zatímco příslib summitu naopak reprezentoval pozitivní motivaci. Zahraničně-političtí experti také opakovaně zdůrazňovali, že vzestup Číny musí být řešen v rámci širší regionální strategie, která zapojí všechny spojence a partnery USA v regionu a bude zahrnovat široké portfolio nástrojů, ať vojenských, tak i ekonomických, politických a kulturních.¹⁷⁰

Tak vzniká politika „podmíněného zapojení“ (conditional engagement¹⁷¹) či „omezeného zapojení“ (limited engagement¹⁷²).¹⁷³ Spojené státy měly s ČLR spolupracovat tam, kde se jejich zájmy překrývaly. Mezi tyto oblasti patřilo zapojení ČLR do Světové obchodní organizace, od čehož si Clintonova administrativa slibovala větší otevřenost a stabilitu čínského ekonomického systému, spolupráci v boji proti šíření islámského fundamentalismu a zbraní hromadného ničení a společné hledání řešení otázky Korejského

¹⁶⁶ Např. Ronald N. Montaperto na budování strategického partnerství reagoval následovně: "Slýcháme o strategickém partnerství. Nevidím ale žádný obsah. Nejsme zatím schopni řešit zásadní otázky našich vzájemných vztahů - zejména soupeření o dominantní postavení v severovýchodní Asii." Viz Barton Gellman, „Reappraisal Led to New China Policy,“ *Washington Post*, 22. června 1996, s. A01.

¹⁶⁷ Během americko-čínských summitů v říjnu 1997 a červnu 1998 bylo vydáno prohlášení o vytvoření tzv. „Konstruktivního strategického partnerství“. Viz „Summit in Washington: Clinton and Jiang in Their Own Words: Sharing a Broad Agenda,“ *New York Times*, 30. října 1997, s. A20. Američtí experti se vůči „strategickému partnerství“ vyjadřovali spíše kriticky, neboť, jak píše Bates Gill, „Američané nechápali, co přesně se s Čínou buduje a proč a především také nevnímali, že toho není možné dosáhnout s ohledem na protichůdné národní zájmy“. Viz Bates Gill, „Limited Engagement,“ *Foreign Affairs*, r. 78, č. 4 (červenec-srpen 1999): 67.

¹⁶⁸ Bates Gill, „Limited Engagement,“ 71.

¹⁶⁹ Robert S. Sutter, „China's Rising Power: Alternative U.S. National Security Strategies — Findings of a Seminar,“ Congressional Research Service, 6. června 1996, Summary.

¹⁷⁰ Kenneth Lieberthal, „A New China Strategy,“ *Foreign Affairs*, r. 74, č. 6 (listopad-prosinec 1995), s. 47-48.

¹⁷¹ Termín, který používá Robert S. Sutter.

¹⁷² Termín, který používá Bates Gill. Viz Bates Gill, „Limited Engagement,“ *Foreign Affairs*, r. 78, č. 4 (červenec-srpen 1999).

¹⁷³ Je možné se také setkat s termíny „constructive engagement“, „coercive engagement“ či containment. Rozdíl spočívá hlavně v ochotě použít odvetná opatření v případě, že Čína nebude dodržovat mezinárodní normy. Viz David Shambaugh, „Containment or Engagement of China: Calculating Beijing's Responses“, *International Security*, r. 21, č. 2 (podzim 1996): 184. Kenneth Lieberthal, „A New China Strategy,“ *Foreign Affairs*, r. 74, č. 6 (listopad-prosinec 1995): 47.

poloostrova. Důležitým mělo být také budování vzájemné důvěry (confidence-building measures), a to prostřednictvím pravidelného setkávání na nejvyšší úrovni, vytvoření mechanismu pro pravidelná setkání vojenských představitelů. Koordinace čínské politiky byla také nutná na domácí úrovni - především mezi Kongresem a Bílým domem.¹⁷⁴ Není možné, aby, jak píše Kenneth Lieberthal, „Úřad amerického obchodního zmocněnce hrozil sankcemi kvůli přístupu na trh a právům duševního vlastnictví, zatímco ministerstvo obchodu podněcuje navýšení amerických investic v Číně, ministerstvo zahraničí kritizuje Čínu kvůli porušování lidských práv a ministerstvo obrany intenzivně pracuje na rozvoji vojenského dialogu“.¹⁷⁵ V neposlední řadě experti také upozorňovali na to, že je třeba vůči ČLR nastavit realistická očekávání: „To, co potřebujeme, je detailnější, realistický a jasně definovaný plán pro americko-čínské vztahy, který bude zahrnovat krátkodobý a střednědobý návod a neokázalé, realizovatelné cíle.“¹⁷⁶

Clinton se po zbytek své administrativy proto snažil držet vytyčených mantinelů a hledal společný základ pro dialog, který by jeho administrativě umožnil hledat konstruktivní řešení palčivých problémů, jako bylo šíření zbraní hromadného ničení, ochrana práv duševního vlastnictví, ochrana životního prostředí apod. To však neznamená, že by kritici ČLR a jejich politik zmizeli z politického diskurzu - zejména z Kongresu neustále zaznívala kritika ČLR kvůli porušování lidských práv a mezinárodních norem,¹⁷⁷ což opět ovlivnilo diskusi o prodloužení doložky nejvyšších výhod v roce 1997. Zatímco prezident Clinton doporučil prodloužení doložky o další rok, část Kongresu využila příležitosti ke kritice lidskoprávní situace v ČLR. I přes všeobecnou podporu prodloužení doložky se část republikánů rozhodla využít diskuse o MFN ke kritice samotného prezidenta. Pod vedením republikánského poslance Richarda Solomona a senátora Jesse Helmse byla v obou komorách prezentována rezoluce, která by udělení MFN odmítla.¹⁷⁸ Richard Solomon se vůči Clintonově politice ostře vymezil

¹⁷⁴ Bates Gill, „Limited Engagement“, 65.

¹⁷⁵ Kenneth Lieberthal, „A New China Strategy“, *Foreign Affairs*, r. 74, č. 6 (listopad-prosinec 1995): 43.

¹⁷⁶ Bates Gill, „Limited Engagement“, 71.

¹⁷⁷ Viz např. Kritika ČLR v návrhu rozpočtu pro zahraniční politiku pro fiskální rok 1997: H.R. 1561 - Foreign Relations Authorization Act, Fiscal Years 1996 and 1997, 30. dubna 1996, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/1561> (staženo 20. července 2018).

¹⁷⁸ Ve Sněmovně reprezentantů byla navržena rezoluce H.J.Res. 79, která odmítala prezidentovo rozhodnutí o prodloužení MFN právě z důvodu porušování lidských práv. Rezoluce byla odmítnuta 259 členy Sněmovny (173 hlasovalo pro). V Senátu byla navržena rezoluce S.J.Res. 31, ta však nebyla ani diskutována ve výboru. Viz H.J.Res. 79 - Disapproving the extension of nondiscriminatory treatment (most-favored-nation treatment) to the products of the People's Republic of China, 24. června 1997, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-joint-resolution/79> (staženo 20. července 2018) a S.J.Res. 31 - A joint resolution disapproving the extension of nondiscriminatory treatment (most-favored-nation treatment) to the products of the People's Republic of China, 3. června 1997, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/senate-joint-resolution/31/> (staženo 20. července 2018).

tím, že politiku zapojování Číny označil za appeasement nepřítele Spojených států a ekonomického konkurenta.¹⁷⁹ Členové Kongresu - zejména z řad republikánů - se vůči ČLR vymezovali kriticky také kvůli podezření z čínského zasahování do amerických voleb,¹⁸⁰ Spojené státy také s obavami sledovaly proces předání kontroly nad Hong Kongem Čínské lidové republice.

Americko-čínské vztahy také značně ovlivňoval vývoj domácí politiky a mezinárodní události. Na domácí frontě Clinton v roce 1998 čelil impeachmentu v souvislosti se skandálem s Monikou Lewinskou, což mu ubralo značný politický kapitál. Na zahraniční frontě vztahy s Pekingem komplikovalo americké angažmá v Jugoslávii, které mezi čínskými politiky opět vyvolalo obavy z amerického intervencionismu v případě možného čínského zásahu v Tibetu, Sint'iangu či na Tchaj-wanu. Clintonova administrativa byla čínskými médii obviněna z hegemonismu obzvláště poté, co jednotky NATO omylem zasáhly budovu čínského velvyslanectví v Bělehradě.¹⁸¹ Clintonově administrativě ani nepomohlo, že 9. června 1999 prezident Li Teng-chuej poskytl rozhovor německému reportérovi ze stanice *Deutsche Welle*, v němž rozvinul svou teorii, že vztahy v Tchajwanské úžině jsou vlastně „speciální vztahy mezi dvěma státy“ (special state-to-state relations). Ačkoliv Spojené státy skrze ministerstvo zahraničí a mluvčího Bílého domu reagovaly promptně zdůrazněním toho, že Spojené státy zastávají politiku jedné Číny, a vyzývaly obě strany k rozhovorům, Čína reagovala zrušením plánovaného setkání mezi představiteli ČLR a Tchaj-wanu a suspendováním vzájemného dialogu.¹⁸²

Clintonova administrativa tedy dvakrát změnila svou politiku vůči Tchaj-wanu, částečně v důsledku tlaku amerického Kongresu, jehož mnozí členové - pod vlivem intenzivní tchajwanské lobby - věřili, že Tchaj-wanu je třeba dát větší prostor. V prvních dvou letech Bílý

¹⁷⁹ „Statement by Rep. Richard Solomon,“ Congressional Record, 24. června 1997, s. 22, dostupné na <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CREC-1997-06-24/pdf/CREC-1997-06-24.pdf> (staženo 18. září 2017).

¹⁸⁰ Bob Woodward a Brian Duffy, „Chinese Embassy Role in Contributions Probed,“ *Washington Post*, 13. února 1997, s. A01. Podle deníku *Washington Post* probíhalo pod vedením ministerstva spravedlnosti vyšetřování pokusů zástupců ČLR (skrze velvyslanectví ČLR) o zprostředkování přímých příspěvků cizích subjektů (zejména z čínských vojenských kruhů) na kampaň pro Národní výbor Demokratické strany během prezidentských voleb 1996.

¹⁸¹ „Strong Protest by the Chinese Government Against the Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia,“ Oficiální stanovisko čínského ministerstva zahraničí, 7. května 1999, dostupné na https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18047.shtml (staženo 20. července 2018).

¹⁸² Dialog probíhal mezi dvěma nevládními organizacemi, zřízenými pro účel bilaterálních rozhovorů. Čínu zastupovala Association for the Relations Across the Taiwan Strait (ARATS), Tchaj-wan Straits Exchange Foundation (SEF).

dům kritičtěji vystupoval proti ČLR, a to propojením udělení doložky nejvyšších výhod s nutností změn v oblasti lidských práv, a pak posílením vztahů s Tchaj-wanem prostřednictvím Taiwan Policy Review. Mezitím v Tchajwanské úžině docházelo k opatrnému zlepšování vztahů prostřednictvím neformální ekonomické spolupráce, kulturní výměny a neoficiálního dialogu. Zdálo se, že se Peking i Tchaj-pej shodnou na základním předpokladu vzájemného dialogu - a to na principu jedné Číny, ačkoliv každá ze stran si vyhradila právo na vlastní definici tohoto principu.¹⁸³ S návštěvou prezidenta Li v USA v roce 1995 a následující krizí v Tchajwanské úžině se však tento konsensus rozpadá. Asertivní politika prezidenta Li Teng-chueje vnesla do čínsko-amerických vztahů nestabilitu. Jeho revizionistické snahy o vstup Tchaj-wanu do OSN či diplomatická ofenzíva podkopávaly základní stavební kámen čínsko-amerických vztahů - princip jedné Číny, a to s částečnou podporou amerického Kongresu. Když Clintonova administrativa rezignovala na tlak Kongresu a povolila prezidentu Liovi návštěvu USA, pomohla tak představitelům tchajwanského hnutí za nezávislost posílit jejich sebedůvěru, a tím i jejich tažení za nezávislé postavení Tchaj-wanu v mezinárodní politice. Peking zároveň krok Bílého domu interpretoval tak, že Clinton - na rozdíl od svého předchůdce, prezidenta George H. W. Bushe - nemá zájem na ochraně čínsko-amerických vztahů před manipulací ze strany Kongresu. Ve snaze zabránit Kongresu v prosazení jeho agendy proto ČLR reagovala agresivnější politikou vůči Tchaj-wanu a také neochotou podřídit se americkému tlaku na oblast lidských práv. Z krize v Tchajwanské úžině si však Peking odnáší jedno velké ponaučení - zatímco před vysláním letadlových lodí do oblasti Tchajwanské úžiny v březnu 1996 bylo čínské vedení přesvědčeno, že Washington se do tchajwanské otázky nebude aktivně zapojovat, po březnu 1996 Peking dochází k závěru, že naopak s americkým angažmá musí počítat, a to ovlivnilo jeho strategické plánování.

Teprve po skončení Tchajwanské krize se Clinton vrací k politice statu quo, odmítá posilování tchajwanské identity prezidentem Li Teng-chuejem a politikou tří ne se pak administrativa přiklání k čínskému chápání politiky jedné Číny. Krize v Tchajwanské úžině představuje jeden z klíčových momentů historie čínsko-amerických vztahů po konci studené války. Podle Roberta Suttera zkušenost z této krize dodnes „ovlivňuje čínskou a americkou bezpečnostní politiku a bilaterální vztahy mezi USA, Čínou a Tchaj-wanem“.¹⁸⁴ Zároveň však tato krize ukázala, jak lehce se situace může vymknout kontrole, když není politika vůči Číně a Tchaj-wanu řádně koordinována z Bílého domu. Jak popsal David Rothkopf, americký

¹⁸³ Jde o tzv. Kompromis z roku 1992 (1992 Compromise).

¹⁸⁴ Robert S. Ross, *Chinese Security Policy: Structure, Power, and Politics* (London: Routledge, 2009), s. 133.

náměstek ministra obchodu, „tchajwanská krize vznikla z nepředvídatelné a nekoordinované politiky, která se v prvním Clintonově období vyznačovala značnou mírou zmatenosti ohledně postoje vůči Číně“¹⁸⁵.

Na konci Clintonovy administrativy se čínsko-americké vztahy nacházely ve stabilizovaném stavu. Od roku 1997 se prezident Clinton společně s Ťiang C'-minem snažili o posílení spolupráce skrze konstruktivní strategické partnerství, přesto však byly vzájemné vztahy poznamenány vzájemnou nedůvěrou a jakousi pachutí. Spolupráce v klíčových oblastech spíše stagnovala a nesl se nad nimi stín vybombardování čínského velvyslanectví v Bělehradě americkými letouny. Masivní protiamerické protesty, které v následujících dnech ovládly Čínu, ukázaly čínskou frustraci se Spojenými státy. Čínská veřejnost a nemalá část čínských politických představitelů byla přesvědčena o tom, že Američané s Čínou nezacházejí s respektem a že cílem americké politiky bylo primárně bránit Číně v tom, aby se v 21. století stala světovou mocností a zaujala tak místo, které jí bylo dlouhodobě upíráno, ačkoliv na něj měla nárok. Důkazy byly zřejmé - podpora Tchaj-wanu ve formě prodeje zbraní, permanentní kritika stavu lidských práv v Číně, posilování bezpečnostních vazeb ve východní Asii apod.

¹⁸⁵ Barton Gellman, „U.S. and China Nearly Came to Blows in 1996,“ *Washington Post*, 21. července 1998, dostupné na https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1998/06/21/us-and-china-nearly-came-to-blows-in-96/926d105f-1fd8-404c-9995-90984f86a613/?utm_term=.f2f40b887efc (staženo 25. února 2018)

4. George W. Bush a tchajwansko-čínské vztahy¹

Ve své volební kampani v roce 2000 George W. Bush vůči Čínské lidové republice zaujal poměrně strohý postoj. Během svého projevu věnujícímu se zahraničně-politické vizi Bush naznačil, že jeho administrativa nebude vůči Číně tak shovívavá jako administrativa prezidenta Clintona, protože ČLR představuje pro USA spíše konkurenta než strategického partnera. I v platformě Republikánské strany se objevila kritika Clintonovy politiky vůči Peking;² ČLR republikáni viděli jako „klíčovou výzvu Spojených států v Asii.“³ Naopak Tchaj-wanu jako dlouhodobému partnerovi USA a rozvíjející se demokracii Republikáni přislíbili podporu,⁴ včetně slibu pokračujícího prodeje amerických zbraní.

Zatímco vláda Kuomintangu, která ovládala tchajwanskou politickou scénu do roku 2000, udržovala myšlenku konečného sjednocení Tchaj-wanu a Číny (ne nutně ČLR), s postupující demokratizací tchajwanské politické scény – a zejména s nástupem Demokratické progresivní strany (Democratic Progressive Party, DPP) – sílily hlasy volající po vyhlášení nezávislosti Tchaj-wanu. Když se DPP v roce 2000 dostala k moci a obsadila důležitý prezidentský post⁵, který má velký vliv na zahraniční politiku, ČLR i USA značně zpozorněly, neboť dosavadní status quo v Tchajwanské úžině byl ohrožen.

¹ Tato kapitola – nyní po úpravách – byla publikována pod názvem „Vzpourný Tchaj-wan a nespolehlivý Washington: Tchajwansko-americké vztahy během administrativy prezidenta Bushe“. Viz Jana Sehnálková, „Vzpourný Tchaj-wan a nespolehlivý Washington: Tchajwansko-americké vztahy během administrativy prezidenta Bushe“ in Rudolf Fůrst a kol., *Vzestup Indie a Číny: přichází asijské století?* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011), ss. 172-197.

² „A **misguided** policy toward China was exemplified by President Clinton’s trip to Beijing that produced an embarrassing presidential kowtow and a public insult to our longstanding ally, Japan.“ Viz „Republican Platform 2000,“ dostupné na <http://www.presidency.ucsb.edu/showplatforms.php?platindex=R2000> (staženo 3. října 2008).

³ „America’s key challenge in Asia is the People’s Republic of China.“ Viz „Republican Platform 2000,“ dostupné na <http://www.presidency.ucsb.edu/showplatforms.php?platindex=R2000> (staženo 3. října 2008).

⁴ „A Republican president will honor our promises to the people of Taiwan, a longstanding friend of the United States and a genuine democracy.“ Viz tamtéž.

⁵ V březnu 2000 proběhly na Tchaj-wanu prezidentské i parlamentní volby. V prezidentských volbách zvítězil kandidát DPP Čchen Šuej-pien s 39,3 procenty hlasů. Druhý v pořadí skončil nezávislý kandidát James Soong s 36,8 procenty (Soong byl původně členem KMT, ale kvůli neshodám se rozhodl pro vlastní kandidaturu). Kandidát KMT Lien Čchan skončil v pořadí jako třetí se ziskem 23,1 procent hlasů. V roce 2001 pak na Tchaj-wanu proběhly parlamentní volby, kde se DPP podařilo udržet vedení a ovládnout také tchajwanskou legislativu (ne však nadpoloviční většinou).

Rétorika George W. Bushe během volební kampaně naznačovala, že stane-li se Bush prezidentem, bude možné očekávat změny v americké politice vůči Číně. Bush sliboval větší tlak na ČLR v souvislosti s negativní bilancí obchodu, porušováním zákonů o duševním vlastnictví, masivnímu zbrojení apod. Tchaj-wanu se naopak dostávalo bezprecedentní rétorické podpory; některé kruhy dokonce spekovaly o možnosti povýšení vzájemných vztahů mezi Tchaj-pejí a Washingtonem na oficiální úroveň v případě, že Bush z voleb vyjde vítězně.

Samotný počátek Bushova působení v Bílém domě byl poznamenán roztržkou mezi Washingtonem a Pekingem, kterou zapříčinila srážka čínského stíhacího letounu J-8II s americkým průzkumným letadlem EP-3E 1. dubna 2001. Zatímco čínský letoun se zřítil do moře a jeho pilot zahynul, americké letadlo nouzově přistálo na ostrově Chaj-nan⁶, aniž by k přistání obdrželo povolení čínské strany, a jeho posádka byla zadržena. Čínská strana po USA požadovala omluvu a oficiální přijetí zodpovědnosti za způsobení incidentu. Spojené státy ale tvrdily, že důvodem pádu čínského letadla bylo nezodpovědné chování čínského pilota, který letěl příliš blízko amerického letounu. Dalšímu vyostření situace nakonec zabránil dopis podepsaný americkým velvyslancem v Pekingu Josephem Prueherem, v němž se jménem Spojených států omluvil za smrt čínského pilota a za neautorizované přistání letadla EP-3E na čínském teritoriu.⁷ Peking se tedy nedočkal toho, že by USA za incident převzaly odpovědnost, nechtěl však riskovat další zhoršení čínsko-amerických vztahů, a proto po obdržení dopisu doposud uvězněnou posádku letounu propustil.

Další vyostření vztahů mezi Pekingem a Washingtonem na sebe ale nenechalo dlouho čekat. V souladu se zákonem o vztazích s Tchaj-wanem a na doporučení Ministerstva obrany USA Prezident Bush 24. dubna 2001 schválil návrh na prodej zbraní Tchaj-wanu v celkové hodnotě 18,6 miliard amerických dolarů, který zahrnoval např. osm ponorek na diesellový pohon, 12 letadel P-3C Orion pro boj proti ponorkám, protilodní rakety Harpoon odpalované z ponorek, torpéda typu Mark-48, obojživelná útočná vozidla, 12 vrtulníků typu MH, elektronické systémy pro letouny F-16 a čtyři vyřazené torpédoborce třídy Kidd.⁸ Tento balík

⁶ Viz Přílohu č. 6.

⁷Tento dopis bývá nazýván dopisem dvou omluv („Letter of Two Sorries“). „The Letter that Led to Release of U.S. Crew“, *CNN*, 11. dubna 2001, dostupné na <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/east/04/11/prueher.letter.text/> (staženo 3. října 2008).

⁸ Shirley Kan, Taiwan: Major U.S. Arms Sales Since 1990. CRS Report to Congress, 25. září 2008, s. 7, dostupné na http://assets.opencrs.com/rpts/RL30957_20080925.pdf (staženo 3. října 2008).

představoval nejobjemnější prodej zbraní Tchaj-wanu od roku 1992, kdy prezident George H. W. Bush schválil prodej 150 kusů letadel typu F-16 A/B v hodnotě téměř 6 miliard amerických dolarů.⁹

Následující den v pořadu *Good Morning America* Bush vyjádřil odhodlanost USA bránit Tchaj-wan před vojensky stále silnější ČLR. Na otázku, zda-li je Washington vázán pomocí Tchaj-wanu v případě čínského vojenského útoku, Bush jednoznačně odpověděl: „Ano, tento závazek splníme... Číňané s tím musí počítat...[uděláme] cokoliv, co bude třeba, abychom pomohli Tchaj-wanu se bránit.“¹⁰ Toto prohlášení bylo – a to nejen na Tchaj-wanu – vnímáno jako důležitý posun americké politiky vůči Tchajwanské úžině. Zdálo se (a takto bylo jeho prohlášení z počátku i interpretováno), že se prezident Bush začíná odklánět od politiky strategické nejednoznačnosti, která měla udržovat obě strany úžiny v nejistotě ohledně záměrů USA a jejich případného zapojení do konfliktu, a tak bránit před vyhrocením situace jednou ze stran, a na místo toho se začíná přiklánět na stranu Tchaj-peje.

Sympatie Bushovy administrativy vůči Tchaj-wanu se dále projeví např. v rozšíření možností pro tchajwanské politiky cestovat do USA a neoficiálně se setkávat s představiteli americké vlády. V květnu 2001 toto uvolnění umožnilo tchajwanskému prezidentu Čchenovi uskutečnit zastávku v New Yorku, během které se setkal s některými představiteli amerického Kongresu a také se starostou města Rudym Giulianiem. V Houstonu se pak Čchen Šuej-pien zúčastnil večírku pořádaného vlivným kongresmanem Tomem DeLayem. Mezi dalšími představiteli, kteří navštívili USA, byla např. viceprezidentka Annette Lu či ministr obrany Tchang Jau-ming¹¹. Během návštěvy Panamy v listopadu 2003 se pak prezident Čchen setkal s americkým ministrem zahraničí Colinem Powellem. Byť nešlo o oficiální setkání a oba představitelé si pouze potřásli rukou a vyměnili společenské fráze, Tchaj-pej i toto setkání interpretovala jako důkaz amerického příklonu na svou stranu.¹²

Z rétoriky Bushovy administrativy také zmizely odkazy na tzv. politiku „Tří ne“, kterou formuloval prezident Clinton během své návštěvy ČLR v roce 1998. Jak již bylo řečeno výše, Clinton tehdy čínské straně přislíbil, že USA nepodpoří nezávislost Tchaj-wanu, vznik „jedné

⁹ Ibid., s. 55.

¹⁰ „Yes, we do, and the Chinese must understand that. Yes, I would [...] US would do whatever it took to help Taiwan defend herself.“ Charles Snyder, „U.S. `will defend' Taiwan,“ *Taipei Times*, 26. dubna 2001, s. 1, dostupné na <http://www.taipetimes.com/News/archives/2001/04/26/0000083195> (staženo 3. října 2008).

¹¹ Tchang se v roce 2002 zúčastnil konference pořádané U.S.-Taiwan Business Council na Floridě, kde se setkal s náměstkem ministra obrany Paulem Wolfowitzem.

¹² Lin Chieh-yu a Charles Snyder, „Chen Presses the Flesh with Powell,“ *Taipei Times*, 5. listopadu, 2003, s. 1, dostupné na <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2003/11/05/2003074617> (staženo 5. října 2008).

Číny a jednoho Tchaj-wanu“ či vstup Tchaj-wanu do jakékoliv mezinárodní organizace, jejichž členství je vyhrazeno pouze suverénním státům. Bushův Bílý dům naopak myšlenku zapojení Tchaj-wanu do některých mezinárodních organizací podpořil – např. pověřil ministerstvo zahraničí, aby vytvořilo plán, který by pomohl Tchaj-wanu získat status pozorovatele ve Světové zdravotnické organizaci.

Postoj americké administrativy byl v Tchaj-peji přijímán velmi pozitivně. Prezident Čchen Šuej-pien byl odhodlán z americké podpory Tchaj-wanu vytěžit co nejvíce k prosazení svého plánu na budování tchajwanské identity, který měla podtrhnout existující rozdíly mezi Tchaj-wanem a ČLR. Nemohl-li prezident Čchen dosáhnout de iure nezávislosti Tchaj-wanu, americká podpora mu poskytla prostor pro budování nezávislosti de facto. Čchenova prezidentská kancelář na domácí politické scéně vysílala signál, že vztahy mezi Tchaj-pejí a Washingtonem má pevně pod kontrolou a dokáže jich využívat tak, aby z nich měl Tchaj-wan užitek. Kroky Washingtonu pak Čchen prezentoval jako americkou podporu svého programu a jako svůj politický úspěch.

4.1. Změny po 11. září

Teroristické útoky z 11. září 2001 přinesly zásadní změnu strategického prostředí. Boj proti terorismu se stal hlavním zahraničně-politickým cílem USA. Ve snaze o vytvoření široké protiteroristické koalice se mění i postoj Washingtonu vůči ČLR. USA si byly vědomy, že v mnoha oblastech by spolupráce s Pekingem mohla být přínosná, už jenom kvůli tomu, že ČLR je členem Rady bezpečnosti OSN. Proto Spojené státy přehodnocují svůj postoj vůči ČLR a ze „strategického soupeře“ se stává partner. Již v říjnu 2001 se prezident Bush setkává s čínským prezidentem Ťian C'-minem během summitu organizace APEC v Šanghaji, kde se oba představitelé nechali slyšet, že USA a ČLR budou spolupracovat a rozvíjet „konstruktivní vztah“.¹³

Je třeba zdůraznit, že toto náhlé „přehodnocení“ americké politiky vůči Číně přineslo změny v konkrétních oblastech a projevilo se hlavně v rétorice - představitelé Bushovy administrativy zmírnili svůj kritický postoj vůči ČLR. Základní principy politiky vůči Tchaj-

¹³ „Terrorism War Unites Bush and Jiang,“ *BBC News*, 19. října 2001, dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1606986.stm> (staženo 3. října 2008).

wanu a ČLR však zůstaly nezměněny. USA se stále hlásily k dodržování politiky jedné Číny a tři čínsko-americká komunikační zůstala hlavním vodítkem čínsko-amerických vztahů. Washington i nadále sliboval dodržovat zákon o vztazích s Tchaj-wanem, prodávat Tchaj-peji zbraně a bránit Peking v použití síly vůči ostrovu. Přesto bylo evidentní, že v důsledku užší čínsko-americké spolupráce bude muset doposud hlasitá podpora Tchaj-wanu ustoupit do pozadí. Washington se snažil mírnit svou pro-tchajwanskou rétoriku tak, aby zbytečně nedráždil Peking a nepřispěl tak k nárůstu napětí v Tchajwanské úžině, což by odvedlo pozornost od války proti terorismu.

Americké zájmy se však srazily s osobností a zájmy tchajwanského prezidenta, který si v období před 11. zářím rychle přivykl myšlence, že ve Washingtonu má významného spojence, z jehož podpory musí vytěžit co největší rozšíření vzájemných vztahů.

4.2. Mezitím v Tchaj-peji: Prezident Čchen Šuej-pien

Jak již bylo řečeno výše, v Tchaj-peji se v letech 2000-2001 po prezidentských a parlamentních volbách poprvé dostala k moci Demokratická progresivní strana (DPP). DPP měla zcela odlišnou vizi od své předchůdkyně – Nacionalistické strany (KMT). V čele s prezidentem Čchen Šuej-pienem DPP prosazovala myšlenku nezávislosti Tchaj-wanu a budování tchajwanské identity. Program strany definoval Tchaj-wan jako nezávislý suverénní stát.¹⁴ Podpora z Washingtonu byla vnímána velmi pozitivně a přispěla ke zvýšení sebevědomí nové tchajwanské vlády, která viděla vhodnou příležitost k prosazení stranické agendy.

Prezident Čchen zpočátku postupoval velmi opatrně. DPP neměla žádné zkušenosti s vládnutím, nedisponovala ani dostatkem lidí, kteří by měli zkušenosti s administrativou a mezinárodními vztahy. Z toho důvodu prezident zprvu uskutečnil významné ústupky vůči programu DPP, aby dopřál své nové administrativě manévrovací prostor a nemusel ihned po nástupu do úřadu řešit otázku napětí ve vztazích s ČLR a USA. Proto vyhlásil - pod podmínkou, že ČLR proti Tchaj-wanu nevyužije vojenskou sílu - tzv. slib „Pětí ne“, v němž se zavázal, že 1./ nevyhlásí nezávislost, 2./ nezmění ústavu inkorporováním jazyka, který by popisoval vztahy mezi Tchaj-pejí a Pekingem jako mezi dvěma státy, 3./ nezmění název („national title“), pod

¹⁴ „DPP Resolution on Taiwan's Future,” Kaohsiung, 8.května 1999, dostupné na <http://www.taiwandc.org/nws-9920.htm> (staženo 15. října 2008).

kterým Tchaj-wan vystupuje, 4./ nezruší Radu pro národní sjednocení (National Unification Council, NUC) a Směrnice pro národní sjednocení (National Unification Guidelines, NUG) a 5./ nevyhlásí referendum o změně statu quo.¹⁵

Umírněná politika Čchenovy nové administrativy však nenacházela pozitivní odezvu v Pekingu. ČLR přijímala zvolení Čchen Šuej-piena prezidentem s velkými obavami, a to vzhledem k jeho předchozí podpoře nezávislosti Tchaj-wanu. Snad i proto Peking přistoupil k politice „preventivních opatření“ – např. nadále pokračoval ve snaze co nejvíce omezit manévrovací prostor Tchaj-peje v mezinárodních vztazích. Krátce po nástupu Čchena do úřadu se tak ČLR podařilo přesvědčit další stát (Nauru), aby vyměnil diplomatické uznání Tchaj-wanu za navázání diplomatických styků s Pekingem. Skupina států uznávajících Čínskou republiku na Tchaj-wanu se tak opět zúžila.

Tchaj-wan byl takovým přístupem zklamán. I proto také umírněnost a opatrnost prezidenta Čchena brzy vzala za své. Dne 3. srpna 2002 Čchen Šuej-pien vystoupil se svým projevem na 29. setkání Světové federace tchajwanských asociací (World Federation of Taiwanese Associations), v němž prohlásil: „Náš Tchaj-wan není něco, co patří někomu jinému. Náš Tchaj-wan není něčí místní vláda. Náš Tchaj-wan není provincie někoho jiného... Jednoduše řečeno, Tchaj-wan a Čína se nacházejí na různých stranách [Tchajwanské] úžiny, **na každé straně je jeden stát**. To musí být řečeno jasně.“¹⁶ [zdůrazněno J.S.]

Americká vláda na Čchenův projev zareagovala pohotově a vyjádřila nelibost. Rétorika tchajwanského prezidenta popuzovala Peking v době, kdy jeho spojenectví bylo pro Washington důležité. Kromě oficiálních prohlášení, v nichž Bílý dům zdůraznil, že nepodporuje nezávislost Tchaj-wanu, Bushova administrativa také varovala Tchaj-pej, že takto provokativní vystoupení nebude tolerovat. Čchenova administrativa urychleně ustoupila americkému tlaku – 6. srpna Vládní informační kancelář (Government Information Office, GIO) vydala prohlášení, ve kterém odmítla, že by prezidentův projev jakkoliv představoval krok směrem k nezávislosti. Podle GIO prezident ve svém projevu jen věrně popsal realitu panující

¹⁵ Harvey Sicherman, „Taiwan's New President: One If and Five Nos,“ 2. června 2000, dostupné na <http://www.taiwandocuments.org/fpri03.htm> (staženo 20. září 2016).

¹⁶ „Our Taiwan is not something that belongs to someone else. Our Taiwan is not someone else's local government. Our Taiwan is not someone else's province... simply put, with Taiwan and China on each side of the [Taiwan] Strait, **each side is a country**. This needs to be clear.“ [zdůrazněno J.S.] „President Chen Delivers the Opening Address of the 29th Annual Meeting of the World Federation of Taiwanese Associations via Live Video,“ 3. srpna 2002, dostupné na http://www.president.gov.tw/en/prog/news_release/document_content.php?id=1105496660&pre_id=1105496660&g_category_number=145&category_number_2=145 (staženo 3. října 2008).

v Tchajwanské úžině. GIO také vyzdvihla důležitost prezidentova závazku dodržovat slib „Pěti ne“.¹⁷

4.2.1. Obranné referendum prezidenta Čchena

Byla to právě otázka referenda, zmíněná ve slibu „pěti ne“, která na podzim 2003 přispěla k dalšímu vyhocení vztahů mezi Tchaj-pejí a Washingtonem. Prezident Čchen totiž oznámil své rozhodnutí využít čerstvě schváleného zákona o referendu k vyhlášení tzv. obranného referenda, které by proběhlo zároveň s prezidentskými volbami v březnu 2004.

Schválení Zákona o referendu v tchajwanské legislativě provázely bouřlivé debaty. Představitelé Kuomintangu se totiž obávali, že zákon poskytne DPP příležitost vyhlásit referendum o nezávislosti Tchaj-wanu. Z toho důvodu také KMT nakonec prosadil svou vlastní verzi zákona, která použití referenda značně omezovala a vymezovala. Nový zákon mimo jiné znemožnil exekutivě, aby iniciovala referendum – s jednou výjimkou: kromě národního a lokálního referenda zákon zavádí tzv. obranné referendum (článek 17), kterého může využít prezident v případě, kdy se země nachází v ohrožení.

I přesto, že reálně Tchaj-wanu žádné bezprostřední ohrožení nehrozilo, prezident Čchen se téměř okamžitě rozhodl svých pravomocí vyplývajících z článku 17 využít. Podle něj byl Tchaj-wan ohrožován čínskými raketami umístěnými na pobřeží provincie Fu-ťien (v roce 2003 bylo rozmístěno 496 raket). V rozhovoru pro deník *New York Times* Čchen prohlásil, že díky obrannému referendu celý svět včetně ČLR uslyší hlas tchajwanského lidu a dozví se, že rozmístěním zbraní Peking ohrožuje stabilitu a bezpečnost asijsko-pacifického regionu.¹⁸

USA a ČLR se z nového zákona o referendu příliš neradovaly. Obě země vnímaly Čchenovu iniciativu jako provokaci a obávaly se, že tchajwanský prezident referenda využije k posunutí Tchaj-wanu blíže k nezávislosti, což by zkomplikovalo vztahy mezi Washingtonem a Pekingem. Jejich obavy nebyly úplně neopodstatněné: V politické platformě DPP je totiž nezávislost Tchaj-wanu s referendem explicitně propojena: „O ustanovení suverénní Tchajwanské republiky a vypracování nové Ústavy bude rozhodnuto všemi občany Tchaj-wanu

¹⁷ „Explanation of President Chen Shui-bian's Remarks of August 3, 2002,“ GIO, 12. srpna 2002, dostupné na <http://www.gio.gov.tw/taiwan-website/4-oa/20020812/2002081201.html> (staženo 5. října 2008).

¹⁸ „President Chen's Interview,“ *New York Times*, 6. prosince 2003, dostupné na <http://www.mac.gov.tw/english/english/macpolicy/c921206e.htm> (staženo 14. října 2008).

pomocí národního referenda.¹⁹ Čchen Šuej-pien navíc přislíbil, že bude-li znovu zvolen prezidentem v roce 2004, jeho hlavním cílem bude změna Ústavy právě prostřednictvím referenda.²⁰

Díky rozporuplným signálům, které Washington vysílal do Tchaj-peje, si prezident Čchen během podzimu 2003 udržel široký manévrovací prostor. Americká administrativa na jedné straně jeho obranné referendum kritizovala, např. poradkyně pro národní bezpečnost Condoleezza Riceová opakovaně varovala Tchaj-pej před jednostrannými změnami statu quo.²¹ Na straně druhé ale Bushova administrativa v říjnu 2003 umožnila Čchen Šuej-pienovi třídní zastávku v New Yorku, během které tchajwanský prezident obdržel cenu za lidská práva od Mezinárodní ligy pro lidská práva (International League for Human Rights).²² Zároveň zástupkyně ředitele americké de facto ambasády na Tchaj-wanu (American Institute in Taiwan, AIT) Therese Shaheenová ujistovala Tchaj-pej o Bushově podpoře, když prohlásila, že americký prezident Tchaj-wan chrání jako jeho „tajný anděl“ („secret angel“).²³

V Pekingu vzbuzovaly snahy prezidenta Čchena nemalé znepokojení. V interview pro deník *Washington Post* čínský premiér Wen Ťia-pao prohlásil: „Nedávná prohlášení a kroky představitelů tchajwanských úřadů, zejména jejich úmyslná provokace v souvislosti s otázkou referenda a ústavních změn, jsou jasným důkazem jejich neústupného lpění na národním odštěpení a také stupňujících se snah o dosažení nezávislosti.“²⁴ Vojenské složky zaujaly ještě radikálnější postoj. Čínský generál Pcheng Kuang-čchien Tchaj-wan varoval, že v případě vyhlášení nezávislosti se ČLR nebude zdráhat útoku: „Nezávislost Tchaj-wanu znamená válku.“²⁵

¹⁹ DPP Party Platform. Viz www.dpp.org.tw.

²⁰ Nutno říci, že Ústava Čínské republiky by si změnu skutečně zasloužila. I přes několik sérií dodatků (staženo 1991, 1992, 1994, 1997, 1999, 2000, 2005) je na Tchaj-wanu stále platná ústava z roku 1947, tedy z doby, kdy Čínská republika zahrnovala i čínskou pevninu.

²¹ Charles Snyder, „Rice Urges Continuity in Taiwan Strait Status Quo“, *Taipei Times*, 16. října 2003, s. 2.

²² „A Good Trip and Diplomatic Success.“ *Taiwan Panorama*, prosinec 2003, s. 62.

²³ „Taiwan's Secret Angels in the U.S.“, *Taipei Times*, 4. listopadu 2003, s. 8.

²⁴ „The recent remarks and activities by the leaders of the Taiwan authorities, especially their deliberate provocations on the referendum issue and writing a constitution, show clearly not only their obstinate clinging to national splittism but also their stepped up efforts at Taiwan independence.“ „Interview with Wen Jiabao,“ *Washington Post*, 21. listopadu 2003, dostupné <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn?pagename=article&node=&contentId=A6641-2003Nov22¬Found=true> (staženo 21. listopadu 2008).

²⁵ Joseph Kahn, „Chinese Officers Say Taiwan's Leaders Are Near 'Abyss of War'“, *New York Times*, 4. prosince 2003, dostupné na <https://www.nytimes.com/2003/12/04/world/chinese-officers-say-taiwan-s-leaders-are-near-abyss-of-war.html> (staženo 21. listopadu 2008).

Bylo ale jasné, že přímý nátlak ČLR na Tchaj-pej bude nahrávat spíše do karet tchajwanského prezidenta.²⁶ Proto se čínské úřady (např. Úřad pro záležitosti Tchaj-wanu, Taiwan Affairs Office, TAO) raději držely stranou a čínské vedení se spíše soustředilo na Washington – skrze různé diplomatické kanály Peking signalizoval své očekávání, že Washington proti Čchenovým iniciativám zakročí. Právě v tomto okamžiku se ukazuje zranitelná pozice Spojených států jako pívotu v tomto trojúhelníkovém vztahu.

Přestože se Čchen Šuej-pien snažil Peking i Washington ujistit, že obranné referendum bude v souladu se slibem „Pěti ne“, Bushova administrativa se vůči prezidentově iniciativě stavěla odmítavě. Prezident Bush se pokusil tchajwanského prezidenta přesvědčit, aby svůj plán nerealizoval – na počátku prosince 2003 dokonce do Tchaj-peje vyslal svého osobního zmocněnce Jamese Moriartyho. Během této původně tajné mise měl Moriarty Čchenovi předat dopis od amerického prezidenta, ve kterém Bush vyjadřoval obavy, že referendum povede ke zvýšení napětí v Tchajwanské úžině.²⁷ I přesto se však Čchen nenechal odradit. Během volebního shromáždění 8. prosince 2003 prohlásil, že v březnu 2004 hodlá předložit k referendu otázku střel, které Peking rozmístí uje v Tchajwanské úžině.

O den později se Prezident Bush rozhodl vzít situaci pevně do vlastních rukou. Po setkání s čínským premiérem Wenem v Bílém domě, během kterého byl Tchaj-wan jistě důležitým tématem, Bush předstoupil před novináře s doposud nejtvrďší kritikou postupu tchajwanského prezidenta: „Spojené státy dodržují politiku jedné Číny. Naše politika vychází ze tří čínsko-amerických komuniké a zákona o vztazích s Tchaj-wanem. Odmítáme jakékoliv jednostranné rozhodnutí, ať již ze strany Číny či Tchaj-wanu, vedoucí ke změně statu quo. Výroky a jednání vůdce Tchaj-wanu naznačují, že jeho cílem může být jednostranný krok vedoucí ke změně statu quo, což odmítáme.“²⁸ Bush byl zatlačen do pomyslného kouta a v zájmu další spolupráce s Pekingem mu nezbylo nic jiného, než se distancovat od příliš provokativních kroků prezidenta Čchena. Tento diplomatický políček tchajwanskému prezidentovi se stal prvním veřejným důkazem napjatých vztahů mezi Tchaj-pejí a Washingtonem.

²⁶ Zejména po zkušenostech z let 1995-1996, kdy si Peking ověřil, že nátlak (zejména prostřednictvím vojenské síly) na Tchaj-wan se mívá účinkem a spíše prohlubuje propast oběma entitami.

²⁷ David G. Brown, „Strains Over Cross-Strait Relations,“ *Comparative Connections*, dostupné na http://www.csis.org/media/csis/pubs/0304qchina_taiwan.pdf (staženo 24. května 2008).

²⁸ „President Bush and Premier Wen Jiabao Remarks to the Press,“ 9. prosince 2003, dostupné na <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/12/20031209-2.html> (staženo 3. října 2008).

Tlak ze strany USA a ČLR však ve skutečnosti mohl jen těžko přesvědčit prezidenta Čchena, aby ustoupil od svého záměru. Čchen Šuej-pien využíval obranné referendum především k mobilizaci voličů DPP, jejichž hlasy potřeboval ke svému znovuzvolení prezidentem. Použití „čínské karty“ mělo zaručit, že velká část voličů DPP bude motivována dojít k volebním urnám. Zároveň mělo vyhlášení referenda prokázat, že Čchen se i nadále snaží naplňovat sliby DPP a vede Tchaj-wan jako samostatný suverénní stát. Referendum, které tedy způsobilo mezinárodní bouři a podstatné zhoršení vztahů mezi USA a Tchaj-wanem, bylo v první řadě cíleno k rozčeření vod domácí politické scény.

Prezident Čchen nakonec definitivně rozhodl, že referendum proběhne zároveň s prezidentskými volbami 20. března 2004. Ve svém televizním projevu 16. ledna 2004 zveřejnil znění dvou otázek, které měly být předloženy tchajwanským voličům:

1. nestáhne-li Peking střely mířící na Tchaj-wan rozmístěné podél Tchajwanské úžiny a nezřekne-li se použití síly vůči Tchaj-wanu, měl by Tchaj-wan získat protiraketové střely za účelem posílení obranyschopnosti ostrova?
2. Měla by se tchajwanská vláda zapojit do jednání s komunistickou Čínou s cílem dosáhnout rámcové dohody o míru a stabilitě?²⁹

Poté, co prezident Čchen představil znění referenda a explicitně se zavázal, že cílem referenda není změna statu quo, Washington došel k závěru, že samotnému referendu již zabránit nelze.³⁰ Přesto ale Bílý dům pokračoval kritice postoje Tchaj-peje a prostřednictvím vysoce postavených politiků, jako byla např. poradkyně pro národní bezpečnost Condoleezza Riceová či viceprezident Dick Cheney, opakovaně ujišťoval Peking, že na politice jedné Číny se nic nemění. Randall G. Schriver, náměstek ministra zahraničních věcí pro záležitosti východní Asie a Pacifiku, ve svém slyšení před U.S.-China Economic and Security Review Commission prohlásil, že bez ohledu na to, že USA principiálně podporují zavádění referenda jako prostředku posilování demokracie, tchajwanské referendum vzbuzuje pochybnosti a rozpaky.³¹

²⁹ „Chen Announces Referendum Questions,“ *Taipei Times*, 17. ledna 2004, s. 1, dostupné na <http://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2004/01/17/2003091674> (staženo 10. října 2008).

³⁰ „U.S. Warming to Chen's Referendum,“ *Taipei Times*, 23.1.2004, s. 1, dostupné na <http://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2004/01/23/2003092332> (staženo 10. října 2008).

³¹ Viz např. Projev Randalla G. Schrivera, náměstka ministra zahraničních věcí pro záležitosti východní Asie a Pacifiku. „U.S. Commitment to 'Status Quo' in Taiwan Stressed,“ Deputy Assistant Secretary of State Schriver's

Epizoda s obranným referendem se výrazně podepsala na vztazích mezi Washingtonem a Tchaj-pejí. Sice nedošlo k přehodnocení americké politiky vůči Tchaj-wanu – základní principy i nadále zůstávaly zachovány – za své však vzala důvěra mezi Washingtonem a Tchaj-pejí. Tchajwanský prezident významně podcenil závažnost signálů, které vysílal Bílý dům, a „donutil“ tak prezidenta Bushe k veřejné kritice v přítomnosti čínského premiéra. Ve Washingtonu Čchen Šuej-pien přestal být vnímán jako vůdce, se kterým je možné se dohodnout, a naopak začal být vnímán jako vyvolávač neklidu, jehož politika ohrožuje strategické zájmy USA v regionu.

4.2.2. Volby 2004: Znovuzvolení Čchen Šuej-piena prezidentem

Znovuzvolení prezidenta Čchena³² v březnových volbách 2004 naznačovalo, že v tchajwansko-amerických vztazích zřejmě nedojde k žádnému dramatickému zlepšení. Celá volební kampaň byla postavena na zdůrazňování tchajwanské identity a odlišnosti Tchaj-wanu od ČLR. Díky propojení prezidentských voleb s výše zmíněným referendem Čchen Šuej-pien také prosadil značně protičínský tón kampaně.

V povolebním interview s deníkem *Washington Post* prezident Čchen Šuej-pien svou volební kampaň uzavřel explicitním odmítnutím principu jedné Číny a zdůrazněním potřeby budovat tchajwanskou identitu: „Myslím, že jsme dosáhli vnitřního konsensu – Tchaj-wan je nezávislý, suverénní stát. Myslím, že pouze Peking není schopen akceptovat ten fakt, že Čínská republika či Tchaj-wan je nezávislou zemí.“³³ Peking, který si během tchajwanské volební kampaně udržoval odstup,³⁴ aby nepodráždil tchajwanské voliče a nevehnal je do náruče DPP, se tentokrát ostře ohradil: „Výroky prezidenta Čchena bez jakýchkoliv pochybností svědčí o

Remarks to USCC, 6. února, 2004, dostupné na http://www.uscc.gov/hearings/2004hearings/written_testimonies/04_02_06wrts/schriver.php (staženo 15. října 2008).

³² Dramatický průběh prezidentské kampaně byl po údajném pokusu o atentát zakončen velmi těsným vítězstvím Čchen Šuej-piena. K pokusu o atentát (též nazývaný incidentem s dvěma kulkami – Two-Bullets Incident) došlo během volebního průvodu v městě Tchaj-nan 19. března 2004, den před prezidentskými volbami. Prezident Čchen byl zraněn na břicho (informace se liší - některé zdroje tvrdí, že Čchen byl postřelen, jiné zase že byl kulkou pouze poraněn). Celý incident je doposud obestřen nejasnostmi. Za účelem vyšetřování bylo vytvořeno několik parlamentních komisí, ale ani jedna z nich nedošla k uspokojivým závěrům, což přispělo k rozšíření mnoha teorií o možném spiknutí apod.

³³ „Taiwan’s President Chen Shui-bian: Interview Transcript,“ *Washington Post*, 29. března 2004, s. 1, dostupné via <https://english.president.gov.tw/NEWS/1705>.

³⁴ Např. zrušil vojenské cvičení, které mělo proběhnout v tchajwanské úžině.

přetrvávajících snahách o nezávislost Tchaj-wanu a tvrdohlavé snaze oddělit Tchaj-wan od Číny.³⁵

Bílý dům na výsledky voleb reagoval velmi opatrně – prezident Bush prostřednictvím svého tiskového oddělení poblahopřál tchajwanskému lidu k dodržení principů demokracie a vyjádřil naději, že se obě strany Tchajwanské úžiny vyvarují kroků, které by vedly ke změně statu quo.³⁶ Prezident Čchen v prohlášení zmíněn nebyl.

Linii s Bílým domem však nedodrželo americké de facto velvyslanectví na Tchaj-wanu. Therese Shaheenová, úřadující ředitelka AIT,³⁷ vydala prohlášení, v němž gratulovala Čchen Šuej-pienovi k jeho znovuzvolení. Tím Shaheenová vyvolala dojem, že Bushova administrativa skrze její úřad vyjadřuje tchajwanskému prezidentovi podporu. Aby Washington nenechal Peking na pochybách o svém postoji, proti vystoupení Therese Shaheenové se rezolutně ohradilo americké ministerstvo zahraničí a zřejmě ji donutilo k rezignaci. Je předmětem spekulací, zdali tato rezignace byla vynucena nátlakem Pekingu, který si měl údajně stěžovat, že americká diplomatka je příliš nakloněna Tchaj-wanu.³⁸ Tato zdánlivě nevýznamná epizoda ale zároveň ilustruje, že vztahy mezi Bílým domem a tchajwanským prezidentským úřadem byly skutečně napjaté – Bushova administrativa neměla rozhodně zájem vysílat jakýkoliv signál, který by mohl být Čchen Šuej-pienem vnímán jako podpora jeho politiky. Také je ale důkazem toho, že americká politika vůči Tchaj-wanu nebyla dostatečně koordinována. Vysílání rozporuplných signálů do Tchaj-peje mohlo ovlivnit rozhodovací procesy – záleželo totiž na politicích a úřednících v Tchaj-peji, který signál si vybrali a který naopak potlačili.

Čchen Šuej-pien poté, co si pojistil setrvání v prezidentském úřadě na další čtyři roky, nakrátko zmírnil svou rétoriku. Ve snaze uklidnit zvržené vody vztahů s Pekingem a především s Washingtonem Čchen ve svém inauguračním projevu nabídl smířlivý tón: „Mým cílem je

³⁵ Robert L. Suettinger, „Leadership Policy Toward Taiwan and the United States in the Wake of Chen Shui-bian's ReElection,“ *China Leadership Monitor*, č. 11 (léto 2004), dostupné na <http://www.hoover.org/publications/clm/issues/2904106.html> (staženo 27. března 2008).

³⁶ „Prohlášení tiskového mluvčího při příležitosti voleb na Tchaj-wanu“ (Statement on Taiwan Elections), 26. březen 2004, dostupné na <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/03/20040326-6.html> (staženo 11. října 2008).

³⁷ Nejvýše postaveným úředníkem úřadu byl Douglas Paal, který zastával pozici ředitele (AIT Director). Mezi Paalem a Čchenovým úřadem však panovaly neshody. Paal byl totiž vnímán příznivec užších čínsko-amerických vztahů. Proto se prezidentská kancelář Paala snažila spíše obejít a kladla důraz především na kontakt s Therese Shaheenovou, která byla napojena na Tchaj-wanu nakloněné politické kruhy v USA (m.j. na úřad více prezidenta Spojených států Dicka Cheneyho).

³⁸ Christopher Marquis, „U. S. Taiwan Expert Quits; Reason Is Disputed,“ *New York Times*, 8. dubna 2004, s. A03.

stabilizovat vztahy mezi oběma břehy Tchajwanské úžiny...[neboť] udržení statu quo v Tchajwanské úžině je životně důležité pro trvale udržitelný rozvoj na obou stranách a také pro stabilitu celého regionu.“³⁹ Zůstávalo však otázkou, zdali prezident Čchen volil mírnější tón proto, že pochopil lekci udělenou Washingtonem či zda šlo o pouhé taktizování, které mělo dočasně uklidnit americké politiky. V Čchenově rétorice se však také odrážela porážka DPP ve volbách do parlamentu, která signalizovala, že velká část voličů odmítá politiku, jež radikálně prosazuje nezávislost Tchaj-wanu a vede k vyostřeným vztahům s Pekingem a Washingtonem.

Brzy se ukázalo, že umírněná rétorika tchajwanského prezidenta byla jen přechodnou záležitostí. Vztahy mezi Washingtonem a Tchaj-pejí se opět zhoršily poté, co ke konci roku 2004 prezident Čchen oznámil svůj úmysl změnit názvy státních podniků a zastupitelských úřadů v zahraničí tak, aby obsahovaly slovo Tchaj-wan namísto slova Čína.⁴⁰ Mezi společnostmi, které měly takto změnit svůj název, byly např. i tchajwanské aerolinky *China Airlines*, jejichž název chtěl Čchen Šuej-pien změnit na Taiwan Airlines. Prezident Čchen neustoupil ani od svého cíle dosáhnout změny Ústavy do konce druhého období v prezidentském úřadu.

Pro Washington tedy tchajwanský prezident i nadále zůstává mužem, na kterého se nelze spolehnout. Zatímco zpočátku byla Bushova administrativa ochotná poskytnout Tchaj-wanu velkou míru flexibility, v důsledku Čchenovy neústupnosti Tchaj-wan o tuto výhodu přichází poté, co jeho kroky začaly ohrožovat spolupráci Washingtonu s Pekingem. Tchaj-wan tak přichází o výhodu americké nejednoznačnosti (ambiguity) vůči tchajwanské otázce - kroky prezidenta Čchen Šuej-piena přinutily americkou administrativu jasněji definovat svou politiku vůči Tchaj-wanu a ČLR.

4.3. Bushova administrativa jasně vymezuje politiku vůči Tchaj-wanu

Po tchajwanských prezidentských volbách v březnu 2004 výbor pro zahraniční záležitosti při americké Sněmovně reprezentantů (House Committee on Foreign Affairs)

³⁹ „President Chen's Inaugural Address: Paving the Way for a Sustainable Taiwan,” 20. května 2004, dostupné na <http://www.gio.gov.tw/taiwan-website/5-gp/pi2004/> (staženo 10. října 2008).

⁴⁰ „Chen Pledges to Change Names,” *Taipei Times*, 6. prosince 2004, s. 1, dostupné na <http://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2004/12/06/2003213954> (staženo 15. října 2008).

uspořádal slyšení o Tchaj-wanu. Za Bushovu administrativu byl pozván James A. Kelly, náměstek ministra zahraničních věcí pro východní Asii a Pacifik, který výboru poskytl komplexní shrnutí postoje Bílého domu vůči ČLR a Tchaj-wanu. Jelikož bylo slyšení veřejné, Kelly využil příležitosti k vyslání signálu vůči Tchaj-peji, z něhož vyplývalo, že Washington není spokojen s přístupem Čchenovy administrativy.

Náměstek ministra zahraničí zopakoval všechny základní principy čínsko-amerických vztahů, ke kterým se hlásila i Bushova administrativa: USA jsou vázány principem jedné Číny, třemi čínsko-americkými komuniké a zákonem o vztazích s Tchaj-wanem. Kelly dále zdůraznil, že Spojené státy nepodporují nezávislost Tchaj-wanu a odmítají jakékoliv kroky, které by vedly k jednostranné změně statu quo: „Pro Peking z toho vyplývá nepoužití síly či hrozby silou vůči Tchaj-wanu, pro Tchaj-pej to znamená zodpovědný přístup ke všem aspektům vztahů mezi oběma břehy Tchajwanské úžiny. Obě strany by se měly zdržet jakýchkoliv prohlášení či činů, které by jednostranně měnily status Tchaj-wanu.“⁴¹ James Kelly také uvedl, že USA jsou i nadále odhodlány pokračovat v prodeji zbraní Tchaj-wanu v souladu se zákonem o vztazích s Tchaj-wanem, a potvrdil americké závazky vůči Tchaj-peji obsažené v tzv. „Šesti ujištěních“ (Six Assurances) z roku 1982.⁴² Kelly se však ve svém projevu také kriticky zaměřil na kroky prezidenta Čchena a varoval, že americké závazky podporovat a chránit Tchaj-wan mají své meze: „...naše snaha odradit čínskou stranu od použití nátlaku na Tchaj-pej může být neúspěšná v případě, že Peking nabude přesvědčení, že Tchaj-wan se vydal na cestu vedoucí k vyhlášení nezávislosti a trvalého oddělení od Číny a že takový vývoj je třeba zastavit.“⁴³ Kelly se těmito slovy pokusil revidovat tři roky staré prohlášení prezidenta Bushe, v němž bylo řečeno, že „USA udělají cokoli, aby pomohly Tchaj-wanu se bránit“. Washington tedy naznačoval, že americké závazky vůči Tchaj-wanu jsou sice stále v platnosti, ale Tchaj-pej by neměla spoléhat na jistá americkou podporu v případě, bude-li případný konflikt mezi ČLR a Tchaj-wanem vyprovokován nezodpovědným chováním Tchaj-peje. Kelly také Tchaj-wanu doporučil, že by hrozbu použití síly ze strany Pekingu měl brát vážně. Prezident Čchen byl dále varován před plánovanými změnami Ústavy. Podle Kellyho by některé kroky související

⁴¹ „Overview of U.S. Policy Toward Taiwan,“ James A. Kelly, Assistant Secretary of State for East Asian and Pacific Affairs, Testimony at a hearing on Taiwan, House International Relations Committee, 21. dubna 2004. Dostupné na <http://www.usconsulate.org.hk/ustw/state/2004/042101.htm> (staženo 24. srpna 2005).

⁴² USA nebudou zprostředkovatelem mezi Tchaj-wanem a ČLR, nebudou nutit Tchaj-pej k jednacímu stolu, neboť řešení sporu mezi Tchaj-wanem a ČLR náleží pouze lidu na obou stranách Tchajwanské úžiny.

⁴³ „Overview of U.S. Policy Toward Taiwan,“ James A. Kelly, Assistant Secretary of State for East Asian and Pacific Affairs, Testimony at a hearing on Taiwan, House International Relations Committee, 21. dubna 2004. Dostupné na <http://www.usconsulate.org.hk/ustw/state/2004/042101.htm> (staženo 24. srpna 2005).

s prohlubováním demokracie mohly negativně ovlivnit americké i tchajwanské bezpečnostní zájmy: „V souvislosti s plánovanými změnami Ústavy existují meze toho, co Spojené státy podpoří.“⁴⁴

Kellyho slyšení před výborem Sněmovny dalo jasnější obrysy americké politiky vůči tchajwanské otázce a potvrdilo americkou pozici pívotu a politiku „dvojího zastrašování“⁴⁵ (dual deterrence), o kterou se Bushova strana opírala během druhého Čchenova období v prezidentské funkci (a zároveň druhého Bushova období v Bílém domě). Použití této strategie spočívalo v aktivním zmírňování kroků Tchaj-peje na straně jedné a na straně druhé v nabádání Peking, aby na Tchaj-wan nevyvíjel příliš velký nátlak. Zároveň ale Spojené státy posilují Tchaj-wan prodejem zbraní, podporou demokratizace a vstupu Tchaj-wanu do některých mezinárodních organizací, zatímco kritizují čínskou stranu např. za vysoké výdaje na zbrojení a rozmístování zbraní v Tchajwanské úžině. USA se tak dostávají do pozice jakéhosi pomyslného „kompenzátora“ mezi Pekingem a Tchaj-pejí.

Tento přístup americké administrativy byl okamžitě aplikován v praxi, protože konec roku 2004 se nesl v duchu volební kampaně do tchajwanského parlamentu. Ve snaze přitáhnout voliče k volebním urnám DPP opět zintenzívnila kontroverzní rétoriku. Washington okamžitě přechází do protiútok, aby zabránil nárůstu napětí mezi Pekingem a Tchaj-pejí – americký ministr zahraničí Colin Powell v hongkongské televizi *Phoenix* v říjnu 2004 prohlásil, že „...existuje pouze jedna Čína. Tchaj-wan není nezávislým státem. Nepožívá suverenity jako stát, to je naše politika, na tom pevně trváme.“⁴⁶ Poté, co mluvčí ministerstva zahraničí Adam Ereli potvrdil, že se nejednalo o přechnutí, se strhla bouřlivá debata o tom, zdali Powellova slova znamenala změnu v americké politice vůči Tchaj-wanu. Doposud si totiž americká definice „jedné Číny“ ponechávala manévrovací prostor: Spojené státy v čínsko-amerických komuniké totiž pouze připouštějí, že „berou na vědomí (acknowledge) čínskou pozici, že existuje jedna Čína a Tchaj-wan je její součástí“.⁴⁷ Doposud USA nikdy oficiálně neuznaly (recognize), že Tchaj-wan je součástí Číny. Před Powellovým prohlášením žádný vysoký

⁴⁴ „Overview of U.S. Policy Toward Taiwan,“ James A. Kelly, Assistant Secretary of State for East Asian and Pacific Affairs, Testimony at a hearing on Taiwan, House International Relations Committee, 21. dubna 2004. Dostupné na <http://www.usconsulate.org.hk/ustw/state/2004/042101.htm> (staženo 24. srpna 2005).

⁴⁵ V tomto případě by byl asi lepší termín „dvojí odrazování“.

⁴⁶ „...there is only one China. Taiwan is not independent. It does not enjoy sovereignty as a nation and that remains our policy, our firm policy.” Viz Laurence Eyton, „Taiwan reels from Powell’s Anti-Sovereignty ‘Goof’,“ *Asia Times*, 30. října 2004, dostupné na <http://www.atimes.com/atimes/China/FJ30Ad03.html> (staženo 15. října 2008).

⁴⁷ Viz např. Joint Communiqué of the United States of America and the People’s Republic of China, 1. ledna 1979. Dostupné na <http://www.taiwandocuments.org/communiqué02.htm> (staženo 22. listopadu 2008).

představitel USA explicitně nezpochybnil nezávislost Tchaj-wanu či možnost, že by Tchaj-wan v budoucnosti mohl za jistých okolností nezávislost získat. Americké ministerstvo zahraničních věcí však neposkytlo žádné další vysvětlení Powellových slov – jen zdůraznilo, že principy americké zahraniční politiky vůči Tchaj-wanu zůstávají nezměněné a že USA podporují mírové řešení problémů mezi Tchaj-pejí a Pekingem.⁴⁸

Powellova slova však vyprovokovala prezidenta Čchena, který se vůči slovům amerického ministra zahraničí tvrdě ohradil: „*Tchaj-wan rozhodně je suverénním nezávislým státem...* Tchaj-wan rozhodně nepatří ČLR. To je současný stav a to je realita... Jiné státy, bez ohledu na to, zdali mají či nemají oficiální s naší zemí, nedisponují žádnými prostředky k ovlivnění či popření současného stavu a faktu, že Čínská republika či Tchaj-wan existuje jako suverénní nezávislá země.“⁴⁹ [zdůrazněno J.S.]

4.4. Zákon proti odtržení Tchaj-wanu, Tchaj-pej vrací úder

Rok 2005 přinesl nový vývoj ve vzájemných vztazích mezi Pekingem, Tchaj-pejí a Washingtonem. Ačkoliv nový rok začal velmi optimisticky – po dobu oslav čínského nového roku se podařilo dojednat přímé letecké spojení mezi ČLR a Tchaj-wanem – vztahy v Tchajwanské úžině se brzy opět zkomplikovaly a tentokrát byla hlavním „viníkem“ ČLR. Již na konci roku 2004 se totiž ve Všečínském shromáždění lidových zástupců začal projednávat nový zákon, který vešel ve známost jako zákon proti odtržení Tchaj-wanu (Anti-Secession Law, ASL) a který byl v definitivní podobě schválen 14. března 2005. I přesto, že velká část zákona je laděna spíše vstřícně – zmiňuje např. podporu pravidelných přímých letů, kulturní výměny apod., velká pozornost se soustředila především na článek 8 zákona, v kterém se říká:

V případě, že by síly usilující o nezávislost Tchaj-wanu učinily kroky vedoucí k odtržení Tchaj-wanu od Číny, či v případě významného incidentu vedoucího k odtržení Tchaj-wanu od Číny, či v případě, kdy by byly vyčerpány všechny možnosti vedoucí k dosažení mírového sjednocení, potom stát může **použít**

⁴⁸ Martin Sieff, „Analysis: Powell Backtracks on Taiwan.“ *United Press International*, 28. října 2004. Dostupné na <http://www.spacewar.com/upi/2004/1028-184457-us-taiwan-powell-analysis.html> (staženo 2. října 2008).

⁴⁹ „Taiwan is absolutely a sovereign, independent nation. It's a great nation, and it absolutely does not belong to the People's Republic of China. That is the present situation, that is the reality... Other countries, whether they have official diplomatic relations with our country or not, have no way of influencing or deny the present situation and the fact that the Republic of China or Taiwan is a sovereign, independent nation.“ Viz „Powell: Taiwan not Sovereign,” *Fox News*, 27. října 2004. Dostupné na <http://www.foxnews.com/story/0,2933,136711,00.html> (staženo 15. října 2008).

nemírových prostředků a dalších nutných opatření k ochraně čínské suverenity a územní celistvosti.⁵⁰ [zdůrazněno J.S.]

V tomto článku se tedy Čína formálně přihlašuje k možnosti použití síly proti Tchaj-wanu, což je v rozporu s požadavkem Washingtonu, aby byla tchajwanská otázka vyřešena mírovými prostředky. Na místo toho, aby se Peking vzdal použití síly vůči Tchaj-wanu, po čemž dlouhodobě volají jak Spojené státy, tak Tchaj-pej, tak použití vojenských prostředků ČLR vepsala přímo do jednoho ze svých zákonů.

Washington zákon označil jako kontraproduktivní, zejména s ohledem na částečné zlepšení vzájemných vztahů mezi Tchaj-pejí a Pekingem na přelomu 2004 a 2005, díky kterému bylo možné např. dojednat výše zmíněné přímé lety. V americkém Kongresu bylo schváleno několik rezolucí, které ASL kritizovaly, popřípadě volaly po změně americké politiky vůči Tchaj-wanu. Již 17. února 2005 spolupředseda kongresového výboru pro Tchaj-wan (Congressional Taiwan Caucus, CTC) Steve Chabot ve své rezoluci navrhoval, aby Spojené státy vyjádřily „silný nesouhlas se zákonem proti odtržení, neboť takový zákon povede ke změně statu quo v regionu, a to pro USA představuje velmi vážnou výzvu.“⁵¹ Podobně znějící rezoluci navrhl republikán z Floridy Jeff Miller, který nabádal amerického prezidenta, aby proti zákonu veřejně vystoupil s jednoznačným potvrzením amerických závazků vůči Tchaj-wanu.⁵² Thomas Tancredo, Republikán z Colorada, 16. února 2005 navrhl radikální rezoluci (H.Con.Res.69), která by vedla k ukončení politiky jedné Číny a uznání jedné Číny a jednoho Tchaj-wanu.⁵³ Předseda výboru pro zahraniční záležitosti Henry Hyde a Tom Lantos ze sněmovního výboru pro Tchaj-wan zase navrhli souběžnou rezoluci odsuzující zákon proti odtržení (H.Con.Res. 98), která byla ve Sněmovně schválena 424 hlasy (4 proti, 6 nehlasovalo). Efekt těchto rezolucí byl však pouze symbolický, neboť všechny byly předloženy patřičným komisím, kde se jimi již dále nikdo nezabýval.

Americké ministerstvo zahraničí se k zákonu proti odtržení stavělo také kriticky, ale nakonec z něj nevyvodilo žádné důsledky. Prostřednictvím několika kanálů ministerstvo

⁵⁰ Článek 8 zákona proti odtržení (Article 8 of the Anti-Secession Law Adopted by the National People's Congress of the PRC), 14. března 2005, dostupné na <http://taiwansecurity.org/news/2005/CD-140305.htm> (staženo 22. listopadu 2008).

⁵¹ Text rezoluce H.Con. Res. 70 dostupný na <http://www.taiwandc.org/aslaw-hcr70.htm> (staženo 22. listopadu 2008).

⁵² Text rezoluce H.Con.Res. 76 dostupný na <http://www.govtrack.us/data/us/bills.text/109/hc76.pdf> (staženo 22. listopadu 2008).

⁵³ V americkém Senátu bylo též navrženo a schváleno několik rezolucí: např. 17. března 2005 republikán George Allen z Virginie navrhl rezoluci vyjadřující závažné znepokojení Kongresu nad Zákonem o odtržení (staženo S.Con.Res. 21), 20. března pak podobnou rezoluci navrhl republikánský senátor Lindsey Graham.

varovalo čínskou stranu, že tento zákon podkopává stabilitu v Tchajwanské úžině.⁵⁴ Americká ministryně zahraničí Condoleezza Riceová zákon o odtržení odsoudila, protože „ztěžuje dialog mezi Pekingem a Tchaj-pejí“. Během slyšení před výborem pro zahraniční záležitosti, které proběhlo 7. dubna 2005, Randy Schriver, 2. tajemník MZV pro záležitosti východní Asie a Pacifiku, zmínil, že článek 8 sice podkopává pozitivní trendy v Tchajwanské úžině, ale za ministerstvo prohlásil: „Nemyslíme si, že by zákon proti odtržení vyžadoval změnu v našem přístupu.“⁵⁵

Tchaj-wan na zákon proti odtržení v krátkodobém horizontu reagoval protesty v ulicích Tchaj-peje, které svolal prezident Čchen. Tchajwanské úřady také dočasně přerušily vyjednávání s Pekingem o přímém leteckém spojení. Skutečnou „odvetu“ však prezident Čchen odložil až do 29. ledna 2006, kdy oznámil, že hodlá zrušit Radu a Směrnice pro národní sjednocení (National Unification Council, NUC a National Reunification Guidelines, NUG). Podle něj tato instituce a její směrnice byly „absurdním produktem absurdní éry“⁵⁶ – Rada pro národní sjednocení byla totiž založena v roce 1990 během prezidentství Li Teng-chueje s cílem podporovat jeden z hlavních cílů Kuomintangu: sjednocení Číny.

Oznámení o zrušení NUC Washington zaskočilo, Čchen Šuej-pien své úmysly předem s Američany nekonzultoval. Spojené státy okamžitě reagovaly zopakováním základních principů americké politiky s důrazem na politiku jedné Číny. Bílý dům také do Tchaj-peje tajně vyslal speciálního zmocněnce,⁵⁷ aby prezidentu Čchenovi jeho úmysl rozmluvil, neboť zrušením NUC by došlo k porušení slibu „pěti ne“ z roku 2000 a porušení statu quo. Existovaly totiž obavy, že by Peking mohl zrušení Rady pro sjednocení vnímat jako odmítnutí principu jedné Číny a jako definitivní ne možnosti sjednocení. V takovém případě by ČLR podle článku 8 zákona proti odtržení mohla sáhnout k použití vojenských prostředků. Washingtonu zároveň přišlo zbytečné, aby byla za velkého povyku rušena instituce, která fungovala pouze „na

⁵⁴Např. prostřednictvím tajemníka ministerstva zahraničních věcí Richarda Armitage a tehdejšího náměstka poradce pro národní Hadleyho, kteří se setkali se šéfem Úřadu pro záležitosti Tchaj-wanu při státní radě Čchen Jün-linem v lednu 2005 a snažili se jeho prostřednictvím schválení zákona zabránit. V únoru 2005 šéf pro asijské záležitosti při Radě národní bezpečnosti Michael Green varoval vysoké čínské představitele, že schválení zákona povede k narušení stability v Tchajwanské úžině. Marc Grossmann, náměstek ministryně pro politické záležitosti, v dopise oslovil bývalého čínského velvyslance v USA Jang Ťie-čch', v němž žádal čínskou stranu, aby nekomplikovala vztahy v Tchajwanské úžině.

⁵⁵ „Hearing on People's Republic of China Anti-Secession Legislation,“ The Testimony of Randall G. Schriver, Deputy Assistant Secretary for East Asian and Pacific Affairs, before the House International Relations Committee, 6. dubna 2005, dostupné na <http://www.state.gov/p/eap/rls/rm/2005/44299.htm> (staženo 24. srpna 2008).

⁵⁶ Dumbaugh, Kerry: Taiwan: Recent Developments and U.S. Policy Choices. CRS Report for Congress, Congressional Research Service, 10. října 2006, s. 6.

⁵⁷ Ibid., s. 5.

papíře“, protože Čchenova administrativa stejně NUC neposkytovala žádné prostředky z rozpočtu. Zastánci prezidentových výroků však argumentovali tím, že Čchen pouze reaguje na fakt, že ČLR pokračuje v rozmístování střel v Tchajwanské úžině a na přijetí zákona proti odtržení – tím totiž Peking porušil hlavní podmínku, za které platilo „pět ne“, tedy podmínku zřeknutí se síly.

Jak již bylo tradicí, Čchen Šuej-pien od svých záměrů nehodlal ustoupit. Ve snaze dokázat, že Tchaj-wan je nezávislým politickým aktérem, Čchen oznámil, že Rada pro národní sjednocení zanikne a Směrnice pro národní sjednocení přestanou být uplatňovány. Diplomatická roztržka mezi Washingtonem a Tchaj-pejí tak pokračovala. Spojené státy zdůrazňovaly symbolický význam existence NUC jako spojovacího článku mezi Tchaj-wanem a ČLR a jako závazku, že Tchaj-pej v budoucnosti zvaží možnost sjednocení. Washington se proto snažil navrhnout kompromisní řešení – např. „pozastavení“ či „suspendování funkce“ NUC, nikoliv jeho „zrušení“.⁵⁸ Šlo o to, aby alespoň formálně NUC zůstal zakotven v tchajwanském politickém systému.

Po několika týdnech intenzivní výměny názorů mezi Tchaj-pejí a Washingtonem přece jen bylo dosaženo kompromisu. Prezident Čchen vystoupil 27. února 2006 s prohlášením, že funkce NUC bude pozastavena (cease), nikoliv zrušena (abolish).⁵⁹ Čchen Šuej-pien tak dosáhl svého, NUC byla prakticky zrušena, byť sémantika umožnila zdání, že formálně stále existuje.

Protože se však zdálo, že mnozí tchajwanští představitelé neberou rozdíl mezi „pozastavením“ a „zrušením“ dostatečně vážně, americké ministerstvo zahraničí 2. března 2006 vyzvalo tchajwanské orgány, aby „jednoznačně potvrdily, že prohlášení [prezidenta Čchena] z 27. února nezrušilo Radu pro národní sjednocení, nezpůsobilo změnu statu quo.“⁶⁰ Spojené státy tak přinutily Tchaj-wan, aby ve svém vnitropolitickém rozhodnutí zohlednil hledisko Washingtonu, jehož zájmem bylo především neprovokovat Peking. Svým přístupem USA vlastně nepřímo prosazovaly i zájmy ČLR, která se tak do řešení problémů způsobených prezidentem Čchenem nemusela vůbec aktivně zapojovat. Díky společnému čínsko-americkému zájmu na zachování dosavadního stavu v Tchajwanské úžině tak Peking přenechal diplomatickou intervenci na Washingtonu, a tím se vyhnul znepřátelení si tchajwanského

⁵⁸ USA navrhovaly termíny „mothballed“, „suspended“, apod.

⁵⁹ „Chen says the NUC will ‘cease’,“ *Taipei Times*, 28. února 2006, s. 1.

⁶⁰ Taiwan: Senior Taiwan Officials -- Comments on National Unification Council. U.S. Department of State, 2. března 2006, dostupné na <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2006/62488.htm> (staženo 3. října 2008).

obyvatelstva, které je vůči čínským snahám o zasahování do domácí politické scény a ovlivňování veřejného mínění velmi citlivé.

4.5. Další jablko sváru – prodej amerických zbraní Tchaj-wanu

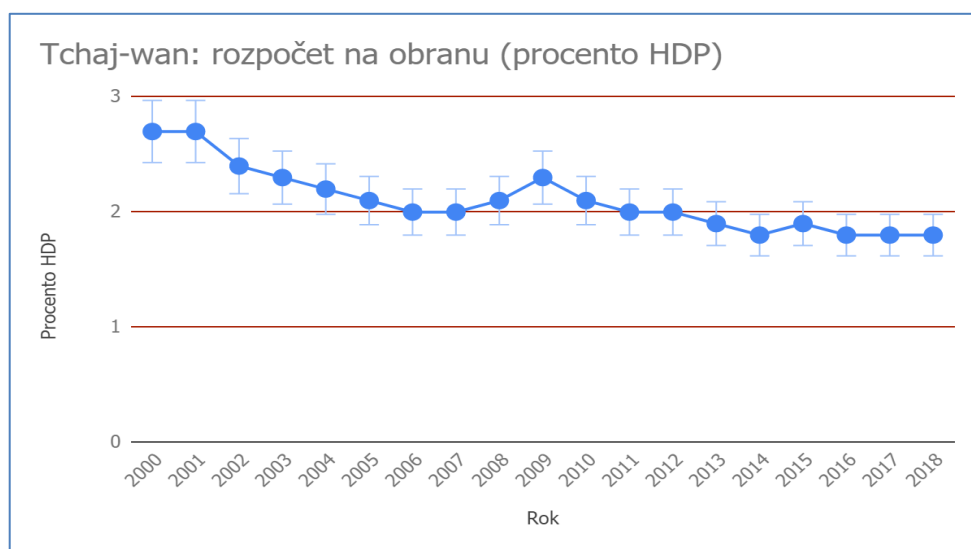
Balík zbraní, který schválil prezident Bush k prodeji Tchaj-wanu již na jaře 2001, představoval další komplikaci, kterou musel Washington řešit. Ačkoliv standardně Tchaj-wan nadšeně přijímal cokoli, co byl Washington Tchaj-peji ochoten v rámci prodeje zbraní poskytnout,⁶¹ tento nákup zbraní se stal předmětem vnitropolitického soupeření v tchajwanském parlamentu. Ačkoliv byla většina zbraňových systémů na Bushově seznamu vyžádána před rokem 2000 vládou Kuomintangu, v momentě, kdy byla tchajwanské legislativě předložena žádost o schválení mimořádného rozpočtu k zakoupení těchto zbraní, to byl právě Kuomintang společně se stranou People's First Party (PFP), kdo schválení nákupu zablokoval s cílem co nejvíce zkomplikovat vládnutí DPP. Kuomintang argumentoval tím, že cena balíku zbraní je příliš vysoká, ne-li předražená; Tchaj-wan si vzhledem ke zpomalující se ekonomice nemůže dovolit utratit tolik peněz za zbraně, které navíc stejně vzhledem k dvojmístnému nárůstu čínského vojenského rozpočtu nijak zvlášť neposílí obranyschopnost ostrova. Kuomintang zároveň také vyjádřil obavy, že nákup zbraní od Spojených států naopak přispěje k závodům ve zbrojení v Tchajwanské úžině. Představitelé Kuomintangu také tvrdili, že od roku 2005, kdy předseda strany Lien Čchan a předseda PFP James Soong navštívili ČLR a setkali se s představiteli Čínské komunistické strany, došlo k významnému zlepšení vztahů s Pekingem a dalších zbraní tedy není třeba.

Nákup zbraní se zkomplikoval ještě více po roce 2004, kdy v parlamentních volbách Kuomintang společně s PFP získali nadpoloviční většinu hlasů v legislativě. Postupně tak přinutili DPP společně s ministerstvem obrany zapracovat nákup zbraní do regulérního rozpočtu a snížit objem nákupu z 18,5 miliardy USD na 10,3 miliardy USD. I přesto ještě v roce 2007 nad nákupem zbraní z Bushova seznamu visel velký otazník.

⁶¹ Seznam většinou reflektoval požadavky Tchaj-wanu, které jsou pravidelně zasílány do Washingtonu. Bílý dům ve spolupráci se zainteresovanými ministerstvy (především ministerstvo obrany) posoudí a vybere ty zbraně a systémy, které splňují "defenzivní charakter". Ačkoliv Tchaj-wan dlouhodobě žádá např. o modernější letouny, Spojené státy je zatím Tchaj-peji odmítají poskytnout, neboť by těžko obhájily, že se jedná o zbraně defenzivního typu. Ve stejné kategorii je např. tchajwanský požadavek na nákup ponorek.

Do celého procesu se nakonec aktivně vložila Bushova administrativa, která začala projevovat svou nespokojenost s tchajwanským přístupem k nákupu zbraní. Kritika se ozývala z míst oficiálních i neoficiálních. Už v roce 2004 Richard Lawless, náměstek ministra obrany, označil schválení rozpočtu na nákup zbraní za test důvěryhodnosti Tchaj-wanu, když prohlásil: „...schválení rozpočtu je testem toho, do jaké míry je Tchaj-wan oddaný své vlastní obraně.“⁶² James Kelly, náměstek ministra zahraničních věcí, během svého slyšení ve výboru pro zahraniční záležitosti už v roce 2004 vyjádřil obavy nad poklesem tchajwanských investic do vlastní obrany.⁶³ Tchaj-pej na vlastní obranu z rozpočtu přispívala čím dál tím méně, jak ukazuje následující graf:

Graf 2: Výdaje Tchaj-wanu na obranu (% HDP)

Kongresman Steve Chabot varoval Tchaj-wan, že neochota tchajwanských politiků podpořit nákup zbraní může vést k tomu, že někteří členové amerického Kongresu přehodnotí svou podporu Tchaj-wanu. Chabot prohlásil: „Dokud je Tchaj-wan silný, nebude muset nikdy čelit skutečné vojenské zkoušce. Pokud bude obrana Tchaj-wanu nedostatečná, taková zkouška může přijít dříve, než si dokážete představit.“⁶⁴ Ted Galen Carpenter z předního amerického think tanku Cato Institute ve svém článku *Taiwan's Defense Budget: How Taipei's Free Riding*

⁶² Keynote Address of Richard Lawless, Deputy Undersecretary of Defense for Asian and Pacific Affairs, U.S.-Taiwan Defense Industry Conference, U.S.-Taiwan Business Council, 4. říjen 2004, Scottsdale. Dostupné na http://www.nti.org/db/china/engdocs/lawless_100404.pdf (staženo 22. září 2008).

⁶³ „Overview of U.S. Policy Toward Taiwan,“ James A. Kelly, Assistant Secretary of State for East Asian and Pacific Affairs, Testimony at a hearing on Taiwan, House International Relations Committee, 21. dubna 2004. Dostupné na <http://www.usconsulate.org.hk/ustw/state/2004/042101.htm> (staženo 24. srpna 2005).

⁶⁴ Steve Chabot je citován Charlesem Snyderem: Charles Snyder, „Lack of Arms Budget Raises Ire in U.S.,“ *Taipei Times*, 29. září 2005, s. 1.

Risks War kritizoval Tchaj-pej za „parazitování“ na amerických závazcích poskytnout Tchaj-wanu nutnou obranu.⁶⁵ Šéf amerického zastupitelského úřadu na Tchaj-wanu (AIT) Stephen Young během tiskové konference v květnu 2007 zase vyjádřil znepokojení všech zainteresovaných amerických institucí nad osudem tchajwanského obranného rozpočtu.⁶⁶ Americké ministerstvo obrany ve své každoroční zprávě Kongresu o stavu vojenské síly ČLR opakovaně upozorňovalo na narůstající moc čínské lidové armády a také na fakt, že vzhledem k neustále klesajícímu rozpočtu tchajwanských obranných složek se rovnováha sil v Tchajwanské úžině začíná vychylovat v prospěch Pekingu.⁶⁷ Kromě obav o obranyschopnost Tchaj-wanu John Tkacik a John Needham z konzervativního think tanku the Heritage Foundation také vyjádřili obavy z možného transferu amerických technologií do rukou ČLR⁶⁸:

Fakt, že tchajwanská legislativa odmítá posun v nákupu zbraní, je indikátorem toho, jak tchajwanští politici vidí budoucnost Tchaj-wanu. Americká podpora obranyschopnosti Tchaj-wanu nedává moc smysl, pokud Tchaj-wan nemíní tyto kapacity využít k odstrašení útoku ze strany Číny. Washington stále více znepokojený tím, jak tchajwanští politici přenášejí - vědomě či nevědomě zodpovědnost za obranu jejich ostrova z Tchaj-peje na Peking, a tím ohrožují integritu amerických obranných technologií, které už byly Tchaj-wanu poskytnuty.⁶⁹

Spojené státy vyvíjely nátlak na Tchaj-wan i prostřednictvím zablokování prodeje zbraní, které nebyly na Bushově seznamu, ale Tchaj-wan o jejich nákup požádal. Do této kategorie např. patřila žádost o nákup 66 bojových letadel typu F-16 C/D, které americká administrativa opakovaně blokovala v reakci na neschválení rozpočtu na nákup Bushova balíku zbraní a na postoje prezidenta Čchena.⁷⁰

⁶⁵ Ted Galen Carpenter, „Taiwan’s Defense Budget: How Taipei’ Free Riding Risks War,“ Policy Analysis, Cato Institute, 13. září 2007. Dostupné na www.cato.org/pubs/pas/PA600.pdf (staženo 3. října 2008).

⁶⁶ Tisková konference se šéfem Amerického institutu na Tchaj-wanu Stephenem Youngem. Tchaj-pej, 3. května 2007, dostupné na <http://www.ait.org.tw/en/news/officialtext/viewer.aspx?id=2007050301> (staženo 22. listopadu 2008).

⁶⁷ Např. Military Power of the People’s Republic of China 2005. A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act, Office of the Secretary of Defense. Dostupné na <http://www.defenselink.mil/news/Jul2005/d20050719china.pdf> (staženo 22. listopadu 2008).

⁶⁸ Byly odhaleny případy špionáže a vynášení citlivých dat. V roce 2011 Tchaj-wan zatknul generálmajora Lo Sien-čchea, který údajně předával citlivé informace čínské rozvědce. Viz „Taiwan Spy Case: General Lo Hsien-che Jailed for Life,“ *BBC*, 25. června 2011, dostupné na <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-14273191> (staženo 4. dubna 2015).

⁶⁹ Michael Needham a John Tkacik, „Grim Future for Taiwan’s Defenses,“ Heritage Foundation, 31. října 2006, dostupné na <https://www.heritage.org/asia/report/grim-future-taiwans-defenses> (staženo 22. listopadu 2016).

⁷⁰ Dumbaugh, Kerry: Taiwan: Recent Developments and U.S. Policy Choices. CRS Report for Congress, Congressional Research Service, 10. října 2006, s. 1.

Po nátlaku ze strany Washingtonu a zejména díky zprostředkovatelským schopnostem předsedy KMT Ma Jing-ťoua se nakonec v tchajwanském parlamentu podařilo dosáhnout kompromisního řešení. V červnu 2007 byla konečně schválena část rozpočtu na nákup letadel P-3C k boji proti ponorkám a na rozšíření programu střel Patriot PAC-2.⁷¹ V prosinci 2007 tchajwanská legislativa v rámci rozpočtu na rok 2008 přidělila ministerstvu obrany další peníze na nákup amerických zbraní z Bushova seznamu. S cílem uklidnit americké obavy o obranyschopnost Tchaj-wanu také ve volební bitvě o prezidentský úřad v roce 2008 oba prezidentští kandidáti přislíbili zvýšit obranný rozpočet na minimálně 3% hrubého národního produktu.⁷²

4.6. Dědictví prezidenta Čchena: referendum o vstupu Tchaj-wanu do OSN

Posledním velkým počinem Čchen Šuej-piena ve funkci tchajwanského prezidenta měl být nový pokus Tchaj-wanu o vstup do Organizace spojených národů (OSN). A nebyl by to prezident Čchen, aby jeho návrh nebyl kontroverzní. DPP se totiž rozhodla tchajwanským voličům v referendu předložit otázku, zdali by Tchaj-wan měl požádat o členství v OSN pod názvem Tchaj-wan. Vzhledem k tomu, že OSN předchozích 14 žádostí o členství pro Tchaj-wan (pod názvem Čínská republika, Republic of China) odmítla projednávat, i tato kampaň byla předem odsouzena k neúspěchu. Čchen však referenda o vstupu Tchaj-wanu do OSN obratně využil pro domácí politický boj před prezidentskými volbami v roce 2008: k mobilizaci voličů a zároveň k výpadům proti KMT. Kuomintang nemohl otázku referenda ignorovat, protože většina tchajwanských voličů vstup do OSN podporuje,⁷³ a proto byl „donucen“ navrhnout svou vlastní verzi otázky, která měla být předložena voličům: zdali by měl Tchaj-

⁷¹ „Legislature Finally Passes U.S. Arms Budget,“ *Taipei Times*, 16.června 2007, s. 1.

⁷² „Ma Ying-jeou : A Smart Strategy for Taiwan National Security. A Speech before the Association for the Promotion of National Security,“ 26.února 2008, dostupné na <http://www.kmtnews.net/client/eng/NewsArtical.php?REFDOCID=00ar6errs8iw6kbc&TYPIDJump=00ardbyruqn4r9sb> (staženo 3. listopadu 2008)

⁷³ Viz např. Public Opinion in Taiwan and Taiwan's Bid to Join the United Nations, Mainland Affairs Council, 7. září 2007, dostupné na <http://www.mac.gov.tw/english/english/un/01e.pdf> (staženo 23. září 2008). Tento průzkum veřejného mínění ukazuje, že v průběhu roku 2007 vstup Tchaj-wanu do OSN pod názvem Tchaj-wan podporuje více než 70 procent obyvatel.

wan žádat o členství či o jinou formu participace v OSN „pod jakýmkoliv jiným vhodným názvem“⁷⁴.

Reakce Washingtonu i Pekingů na navrhované referendum byla negativní. Z pohledu Pekingů byl i symbolický charakter referenda pokusem Tchaj-wanu o „přiblížení se k de jure nezávislosti Tchaj-wanu“⁷⁵. Bílý dům referendum veřejně odmítl, neboť v očích Bushovy administrativy představovalo další jednostranný pokus o změnu statu quo, porušení stability v Tchajwanské úžině a neposlední řadě také porušení Čchenova slibu „pěti ne“.⁷⁶ Americké ministerstvo zahraničí vydalo oficiální prohlášení, ve kterém sice vyjádřilo obecnou podporu prohlubování demokracie na Tchaj-wanu, ale samotné referendum odmítlo se slovy, že „v souladu s dodržováním politiky jedné Číny Spojené státy nepodporují vstup Tchaj-wanu do mezinárodních organizací, které jako členy přijímají pouze suverénní státy.“⁷⁷ John Negroponte, tajemník americké ministryně zahraničí, Tchaj-wan tvrdě kritizoval ve svém interview pro hongkongskou televizní stanici *Phoenix*, kde prohlásil, že „jakékoliv provokativní kroky ze strany Tchaj-wanu jsou nepřijatelné [...] referendum představuje krok k vyhlášení nezávislosti.“⁷⁸ Sama americká ministryně zahraničí Condoleezza Riceová dokonce referendum označila za „provokativní“.⁷⁹

I přes kritiku Spojených států však Tchaj-wan ze svého záměru vyhlásit referendum společně s prezidentskými volbami neustoupily. Washingtonu tak kromě kritických prohlášení opět nezbylo nic jiného, než se s realitou referenda smířit a doufat, že z prezidentských voleb v roce 2008 vyjde vítězně spolehlivý a Washingtonu více nakloněný kandidát. Mohl však spoléhat na to, že i přes symbolickou hodnotu referenda byla šance na jeho úspěch téměř

⁷⁴ „Referendum Proposals“, Government Information Office, nedatováno, dostupné na http://www.gio.gov.tw/elect2008/kit_06.htm (staženo 22. listopadu 2008).

⁷⁵ „China Slams Taiwan for UN Membership Bid“, *The Sydney Morning Herald*, 14. června 2007, dostupné na <https://www.smh.com.au/world/china-slams-taiwan-for-un-membership-bid-20070614-gdqdmw.html> (staženo 25. září 2008).

⁷⁶ „Taiwan U.N. Membership Referendum Opposed by United States“, 25. června 2007, dostupné na <http://www.america.gov/st/washfile-english/2007/June/20070625135742zjsredna0.3750421.html> (staženo 3. října 2007).

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ „U.S.-Taiwan: Referendum Tensions“, *International Herald Tribune*, 14. září 2007, dostupné na <http://www.iht.com/articles/2007/09/14/news/14oxan-Referendum-tensions.php> (staženo 4. října 2008).

⁷⁹ David Gollust, „Rice Calls Taiwan’s UN Referendum ‚Provocative‘“, *Voice of America*, 21. prosince 2007, dostupné na <http://www.voanews.com/english/archive/2007-12/2007-12-21-voa60.cfm?CFID=69989544&CFTOKEN=77103954> (staženo 24. října 2008).

mizivá,⁸⁰ stejně jako bylo nepravděpodobné, že se Tchaj-wan stane opět členem OSN.⁸¹ I přesto - jako prevenci před eskalací situace způsobené vyhlášeným referendem - Spojené státy do blízkosti Tchaj-wanu vyslaly do oblasti dvě letadlové lodě na vojenské cvičení.⁸² *Taipei Times* cituje nejmenovaného představitele amerických ozbrojených sil: “Domníváme se, že naše postavení je zodpovědné... dvě letadlové lodě nejsou natolik blízko Tchaj-wanu, aby provokovaly Čínu, ale zároveň nám dávají možnost reagovat v případě, že nastane provokativní situace.”⁸³

Mimo otázku referenda však Čchen Šuej-pien stejně přestal být pro Washington během roku 2007 relevantním hráčem. Tchajwanská ústava mu již neumožňovala potřetí kandidovat na post prezidenta, a proto se Washington soustředil na nové dva uchazeče o prezidentský úřad: Franka Sie za DPP a Ma Jing-ťoua za KMT. Navíc se Čchen Šuej-pien a jeho rodina stali předmětem vyšetřování pro podezření z korupce, které zkonsumovalo velkou část Čchenova politického kapitálu; na podzim roku 2006 se jej tchajwanský parlament dokonce několikrát pokusil odvolat z funkce (impeachment).

V tchajwanských volbách nakonec zvítězil kandidát KMT Ma Jing-ťou, a to s poměrně silným mandátem - získal 58.5 procent všech hlasů a od jeho protikandidáta jej dělil rozdíl 17 procent. Z Washingtonu a z Pekingů zaznělo kolektivní oddechnutí. Do Tchajwanské úžiny vstupuje nový element, o němž se obě strany domnívaly, že přispěje ke zklidnění situace. Prezident Bush okamžitě přispěchal s osobním blahopřáním zaslaném přímo Ma Jing-ťouovi, v němž označil Tchaj-wan za demokratickou inspiraci (beacon of democracy).⁸⁴

⁸⁰ Referendum nakonec nebylo platné, neboť v něm hlasovalo jen 36 procent voličů - pro úspěch by podmínkou bylo minimálně 50 procent voličů.

⁸¹ Otázka participace Tchaj-wanu v organizacích sdružených pod hlavičkou OSN nakonec nebyla nakonec vůbec projednávána – 17. září 2008 bylo (jako obvykle) rozhodnuto, že otázka Tchaj-wanu vůbec nebude umístěna na program jednání Valného shromáždění.

⁸² Ralph Jennings, „Taiwan’s Ma Wins Elections,” *Reuters*, 21. března 2008, dostupné na <https://www.reuters.com/article/us-taiwan-election-idUSPEK33204820080322> (staženo 26. září 2015). Charles Snyder, „US Deploys Two Aircraft Carriers Close to Taiwan,” *Taipei Times*, 21. března 2008, dostupné <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2008/03/21/2003406432> (staženo 26. září 2015).

⁸³ Charles Snyder, „US Deploys Two Aircraft Carriers Close to Taiwan,” *Taipei Times*, 21. března 2008, dostupné <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2008/03/21/2003406432> (staženo 26. září 2015).

⁸⁴ John F. Cooper, *The KMT Returns to Power: Elections in Taiwan 2008 to 2012* (Lanham, MD: Lexington Books, 2013), s. 81.

4.7. Návrat vlády KMT

Zatímco v druhém volebním období Bushovy administrativy Spojené státy a ČLR budují vzájemné vztahy, z Tchaj-wanu se prakticky stává potíživista. Když se v roce 2008 ke kontrole moci na Tchaj-wanu vrací KMT v čele s prezidentem Ma Jing-ťouem, je zřejmé, že pro Tchaj-wan je taková situace dlouhodobě neudržitelná. S ohledem na prohlubující se mocenskou asymetrii mezi Pekingem a Tchaj-pejí bylo zřejmé, že si Tchaj-pej nemůže dovolit mít špatné vztahy jak s ČLR, tak i Washingtonem. Nový prezident Ma se tak rozhodl investovat do rozvoje vztahů s oběma mocnostmi.

Kuomintang v reakci na politiku DPP a prezidenta Čchen Šuej-piena prošel zajímavou transformací, během které se vymezil proti tchajwanskému nacionalismu, který prosazovala předchozí vláda DPP. Kuomintang nově prosazoval ukotvení Tchaj-wanu v čínské civilizaci, vstřícném postoji vůči ČLR a spoléhání se na postupnou demokratizaci na pevnině.⁸⁵ Politikou KMT bylo znovuzapojení Tchaj-wanu do čínského „národa“, ale bez jasného časového rámce a za podmínky, že taková Čína by byla demokratická. Ma Jing-ťou se také přihlásil k principu jedné Číny a to tím, že podpořil konsensus z roku 1992 - tedy „jedna Čína, vlastní interpretace“⁸⁶. Pro KMT však „Čína“ ideálně odkazovala k Čínské republice, útvaru, který do roku 1949 pokrýval teritorium celé Číny. Vycházejíc z ústavy Čínské republiky, která nyní definovala principy fungování vlády na Tchaj-wanu a původně zahrnovala celé území Číny, Ma Jing-ťou Čínu definoval jako „jednu Čínskou republiku s dvěma územími“ (one Republic of China with two areas⁸⁷).⁸⁸ Ve svém projevu na oslavu státního svátku 10. října 2013 pak Ma Jing-ťou prohlásil, že vztahy mezi Tchaj-wanem a Čínou nevnímá jako mezinárodní vztah.⁸⁹

Politika prezidenta Maa vůči Číně se měla odvíjet od jeho vlastní politiky „tři ne“⁹⁰ „pět ano“ (five dos). Mezi „ne“ patřilo: 1./ „ne“ vyhlášení nezávislosti Tchaj-wanu, 2./ „ne“

⁸⁵ Jean-Pierre Cabestan, „Cross-Strait Integration and Taiwan's New Security Challenges,“ in Gunter Schubert (ed.), *Taiwan and the „China Impact“* (New York: Routledge, 2016), s. 293.

⁸⁶ „One China, respective interpretations“. V roce 1992 se představitelé obou stran Tchajwanské úžiny dohodli, že obě strany uznávají princip jedné Číny, tedy že existuje pouze jedna Čína, ale každá ze zúčastněných stran má jinou interpretaci toho, co jedna Čína představuje. Jednání se zúčastnily nevládní organizace Association for Relations Across the Taiwan Strait (ARATS) a Straits Exchange Foundation (SEF) reprezentující zájmy Tchaj-wanu.

⁸⁷ „yige zhonghuaminguo, liangge diqu“.

⁸⁸ Yasuhiro Matsuda, „Cross-Strait Relations under the Ma Ying-jeou Administration: From Economic to Political Dependence?“ *Journal of Contemporary East Asian Studies*, roč. 4, č. 2 (2015): 26.

⁸⁹ „President Ma's National Day Address,“ Office of the President, Republic of China, 10. října 2013, dostupné na https://www.roc-taiwan.org/fi_en/post/423.html (staženo 4. června 2018).

⁹⁰ Nezaměňovat s politikou „tři ne“, kterou definoval prezident Clinton.

sjednocení s Čínou, a 3./ „ne“ použití síly k vyřešení problémů v Tchajwanské úžině.⁹¹ Mezi pozitivní kroky mělo patřit: 1./ dodržování konsensu z roku 1992 (tedy že existuje jedna Čína, ale Tchaj-wan a Čína tuto Čínu definují jinak), 2./ uzavření mírové dohody, 3./ posílení mechanismů, které podporují vzájemnou důvěru, posílení finanční a obchodní výměny, což povede k vytvoření jednotného trhu, 4./ nalezení způsobu, jak umožnit Tchaj-wanu pragmatickou účast v mezinárodních organizacích, a 5./ posílení výměny v oblasti kultury a vzdělávání.⁹²

Ma Jing-t'ou doufal, že si přihlášením ke konsensu z roku 1992 si vytvoří prostor pro lepší vztahy s Pekingem. Ekonomické problémy Tchaj-wanu hodlal řešit upevněním ekonomických vztahů s ČLR a v mnoha ohledech také ekonomickou integrací. Na kulturní frontě se Ma Jing-t'ou vymezil proti svému předchůdci, který na mnoha úrovních prosadil budování tchajwanské identity - a zaměřil se naopak na kulturní ukotvení Tchaj-wanu v širším kulturním kontextu čínské civilizace.

Reakce na Ma Jing-t'ouovo zvolení v USA byly pozitivní. S ohledem na jeho politiku vůči Číně se očekávalo zklidnění situace v Tchajwanské úžině. Přesto se však objevily obavy ohledně bezpečnostního dopadu vítězství KMT. V minulých osmi letech se KMT totiž neukázal jako politická síla, která by jako svou prioritu vnímala obranyschopnost Tchaj-wanu. Právě KMT totiž blokoval snahy tchajwanského parlamentu o navýšení zbrojního rozpočtu a schválení financí pro nákup Američany schválených zbraní. Tchaj-wan v posledních letech navíc neinvestoval do obrany tolik finančních prostředků, kolik by měl - přes různé sliby ze strany politiků dochází k postupnému poklesu výdajů na obranu. - zatímco v roce 2000 šlo na obranu 2.7 procent HDP, v roce 2008 už to bylo jen 2,1 procenta.⁹³ Objevily se také obavy, že détente s Pekingem tento trend ještě prohloubí - dojde ke sníženému vnímání hrozby a následnému přeměrování finančních zdrojů z oblasti obrany do oblastí jiných.⁹⁴ V neposlední řadě se také objevily spekulace o tom, že v případě, že by se Ma Jing-t'ou vydal cestou urovnání vztahů, mohlo by to potenciálně vést k většímu odstupu KMT od spolupráce s USA a Japonskem. Jak píše Shirley Kan, „objevují se obavy, že by KMT mohl změnit svou

⁹¹ Richard C. Bush, „Implications of the 2008 Taiwan Presidential Election for Cross-Strait Relations,“ Brookings Institution, dostupné na <https://www.brookings.edu/opinions/implications-of-the-2008-taiwan-presidential-election-for-cross-strait-relations/> (2. května 2008).

⁹² Ibid.

⁹³ SIPRI Military Expenditure Database, dostupné na <https://www.sipri.org/databases/milex> (staženo 12. prosince 2018). Viz také přílohu č. 7.

⁹⁴ Bonnie Glaser, „Taiwan's Defense Spending: The Security Consequences of Choosing Butter Over Guns,“ *Asia Maritime Transparency Initiative*, 18. března 2015, dostupné na <https://amti.csis.org/taiwans-defense-spending-the-security-consequences-of-choosing-butter-over-guns/> (staženo 25. března 2016).

strategickou orientaci s cílem usilovat o vztahy s Pekingem a Washingtonem ze srovnatelné vzdálenosti, či by se mohl pokusit dokonce o navázání užších vztahů s Pekingem - a to na úkor vztahů se Spojenými státy a Japonskem⁹⁵. V případě prodeje amerických zbraní Tchaj-wanu pak Spojené státy musí vzít v potaz scénář, že by skutečně došlo k nějaké formě absorpce Tchaj-wanu ČLR - a pak není v zájmu Spojených států, aby byly jejich pokročilé zbraňové systémy předány do rukou potenciálního nepřítel.⁹⁶ I tohle ovlivňuje americké strategické plánování.

Během prvních měsíců Bushovy administrativy Tchaj-wan skutečně posílil svou pozici ve Washingtonu – Bílý dům schválil prodej velkého balíku zbraní, rozšířil možnosti politických kontaktů mezi tchajwanskými a americkými představiteli a posílil bezpečnostní závazky vůči Tchaj-wanu. Zároveň však dochází k posílení amerických vztahů s Pekingem. Obzvláště po útocích na Světové obchodní centrum z 11. září si Washington uvědomuje důležitost spolupráce s ČLR nejen v otázkách globální války proti terorismu. Ačkoliv Bush zpočátku signalizoval, že jeho politika vůči Číně a Tchaj-wanu bude odlišná od předchozích administrativ, tedy kritičtější vůči čínskému režimu, velmi brzo dochází k závěru, že bez spolupráce s nejlidnatější zemí světa, ekonomickým gigantem a regionální mocností se neobejde. Vztahy mezi Washingtonem, Pekingem a Tchaj-pejí se vrací do rovnováhy. Washington zaujímá ústřední pozici, definuje, jak by měly vztahy v Tchajwanské úžině vypadat (definuje tedy status quo) a v nutných případech brání buď Tchaj-peji či Pekingu v uskutečnění kroků, které by status quo v Tchajwanské úžině ohrozily. Americký nátlak a kritika namířené především proti některým odvážným až nezodpovědným aktivitám prezidenta Čchena působily dostatečně na tchajwanské veřejné mínění, a tím přiměly prezidentskou kancelář k umírnění některých avizovaných kroků i za cenu napětí v tchajwansko-amerických vztazích. Velkou chybou by však bylo, pokud by Peking z postupu Bushovy administrativy odvodil, že prostřednictvím Washingtonu lze chování Tchaj-peje kontrolovat. V posledních pěti letech se několikrát ukázalo, že pokud v čele tchajwanské politiky stojí silná osobnost typu Čchen Šuej-piena, může se z Tchaj-peje stát neřízená střela, která zamotá hlavu jak USA, tak i ČLR.

⁹⁵ Shirley Kan, Security Implications of Taiwan's Presidential Elections of March 2008, CRS Report for Congress, 4. dubna 2008, s. 9. Podobné obavy vyjádřila např. i June Teufel Dreyer. Viz June Teufel Dreyer, „What Does the U.S. Focus on Asia Mean for Taiwan?“ in Shihoko Goto (ed.), *Taiwan and the U.S. Pivot to Asia: New Realities in the Region? Report of the Woodrow Wilson International Center for Scholars' Conference on U.S. -Taiwan Relations* (Washington D.C.: Wilson Center, 2013), s. 8.

⁹⁶ June Teufel Dreyer, „What Does the U.S. Focus on Asia Mean for Taiwan?“ in Shihoko Goto (ed.), *Taiwan and the U.S. Pivot to Asia: New Realities in the Region? Report of the Woodrow Wilson International Center for Scholars' Conference on U.S. -Taiwan Relations* (Washington D.C.: Wilson Center, 2013), s. 9.

Za některá nedorozumění v tchajwansko-amerických vztazích nese Bushova administrativa částečnou odpovědnost, především díky nedostatečné, nekoordinované a často matoucí komunikaci mezi Tchaj-pejí a Washingtonem. Administrativě prezidenta Čchena lze zase vytknout tvrdohlavost, arogance, a především nedostatek ohledů na důležitého strategického partnera: Čchen Šuej-pien se neobával riskovat vyvolání krize v zahraničně-politických vztazích pro účely domácí politiky.

Tchajwansko-americké vztahy i přes mnohé problémy mezi lety 2003 a 2008 zůstaly stále pevné – už jen díky tomu, že pro USA Tchaj-wan byl (a stále je) důležitým ekonomickým partnerem. Spojené státy se i nadále podílely na posilování obranyschopnosti Tchaj-wanu prostřednictvím prodeje zbraní, Zákon o vztazích s Tchaj-wanem považovaly za jeden ze základních prvků své politiky vůči ČLR a Tchaj-wanu a nic nenaznačovalo tomu, že by v blízké budoucnosti hodlaly své závazky vůči Tchaj-peji nějak redukovat.

5. Obamův „Pivot“ do Asie a čínsko-tchajwansko-americké vztahy¹

Prezident Obama po svém nástupu do úřadu navázal ve velké míře na asijskou politiku svého předchůdce George W. Bushe: dále posiloval vojenskou i ekonomickou spolupráci v regionu. Důležitým momentem se stalo vyhlášení Obamova „Pivot to Asia“ v roce 2011, kterým Bílý dům zdůraznil narůstající strategický význam asijského regionu a posun amerických zájmů z Blízkého a Středního Východu do Asie. Ambiciózní snaha o přehodnocení amerických zahraničněpolitických priorit však zůstala spíše na rétorické úrovni – implementace konkrétních kroků na posílení amerického postavení v Asii probíhala pomalu, byla totiž komplikována otázkami domácí politiky, např. stavem ekonomiky či důrazem Obamovy administrativy na klíčové domácí programy, jako byla např. reforma zdravotnictví, stejně jako jinými zahraničně-politickými otázkami, které si žádaly bezprostřední pozornost, např. otázka Ukrajiny či vzestup Islámského státu. Výsledkem Obamových snah bylo např. posílení americké spolupráce s Vietnamem a Filipínami či zlomové navázání vztahů s Myanmarem. Za konkrétní implementaci „Pivot to Asia“ lze označit také Obamovu snahu o ukončení rozhovorů o multilaterální dohodě TPP (Trans-Pacific Partnership). Prezident sice v roce 2015 získal od amerického Kongresu tzv. fast-track authority k uzavření dohod o TPP, ale volební rok 2016 a vítězství Donalda Trumpa odeslaly tuto dohodu k ledu.

Strategie „Pivot to Asia“ však byla s rozpaky přijímána klíčovým asijským hráčem – tedy Čínskou lidovou republikou, kde mnozí představitelé označili tuto strategii za pokus o zadržování Číny. Spojené státy tak byly některými čínskými představiteli či akademiky obviňovány, že se snaží Čínu „obklíčit“. Ohniskem sporů se stala především otázka Jihočínského moře, zatímco otázka Tchaj-wanu byla upozaděna - to ale umožnil i vstřícnější přístup tamější administrativy vůči Číně.

¹ Tato kapitola částečně vychází z textu článku „Obamův „Pivot“ do Asie a čínsko-americké vztahy,“ in Magdalena Fířtová, Jan Hornát, Jana Sehnálková (eds.), *Prezidenství Baracka Obamy: naplněné víze?* (Praha: Karolinum, 2017), ss. 222-245.

5.1. 2009: Budování strategického partnerství s ČLR?

V roce 2009, kdy se Barack Obama stal americkým prezidentem, diskusi o americké zahraniční politice vůči Asii dominoval jeden hlavní fenomén: vzestup Číny. Tento dynamický jev ve Washingtonu vyvolal bouřlivou debatu o možném směřování Číny, jejích strategických a politických záměrech, její roli ve světové politice a především diskusi o podobě vztahu s Washingtonem. Jak již bylo opakovaně řečeno, americko-čínské vztahy jsou jedním z nejkompexnějších bilaterálních vztahů – na jedné straně se vyznačují vzájemnou ekonomickou závislostí, na straně druhé lze tento vztah charakterizovat vysokou mírou vzájemné nedůvěry a podezřívavosti - z velké části také v důsledku americké politiky vůči Tchaj-wanu.

Obamův předchůdce, prezident George W. Bush, i přes počáteční spory ohledně např. politiky vůči Tchaj-wanu², směnného kurzu čínské měny³ či incidentu EP-3⁴ nakonec s ČLR rozvinul úspěšnou spolupráci v kontextu války proti terorismu. Bushova administrativa Čínskou lidovou republikou (ČLR) zapojila do množství bilaterálních dialogů, které pokrývaly široký záběr témat od ochrany životního prostředí, obchodní vztahy, bezpečnost až po lidská práva. Mezi nejvýznamnější platformy pro diskusi patřil tzv. Senior Dialogue, který měl od roku 2005 umožnit vysoce postaveným úředníkům z americké a čínské strany diskutovat strategicky důležitá témata jako byla např. ekonomika a vzájemný obchod, spolupráce v boji proti terorismu, energetická bezpečnost apod. Strategic Economic Dialogue, iniciovaný prezidentem Bushem a prezidentem Chuem v roce 2006, pak reagoval na rostoucí ekonomickou provázanost obou zemí, a vytvořil tak platformu pro diskusi ekonomických témat na nejvyšší úrovni. Po svém zvolení do úřadu prezidenta měl tak Barack Obama na co navazovat – a první kroky svědčily o tom, že ačkoliv byla celá jeho volební kampaň realizována v duchu vymezování se vůči Bushovým politikám, v oblasti čínsko-amerických vztahů bude Obama spíše kráčet v již vyšlapané stopě. Krátce po svém uvedení do úřadu Obama např. propojil Senior Dialogue a Strategic Economic Dialogue v jeden tzv. Strategic and Economic Dialogue

² V prvních měsících svého působení v úřadu prezident Bush schválil prodej velkého balíku zbraní Tchaj-wanu, v dubnu 2001 navíc prohlásil, že „Spojené státy udělají cokoli, aby umožnily Tchaj-wanu bránit se“ před potenciálním útokem ze strany ČLR.

³ Ještě jako prezidentský kandidát George W. Bush několikrát kritizoval ČLR za manipulaci s měnou a podhodnocením čínského jüanu. Po zvolení do úřadu však Bush svou rétoriku zmínil, ČLR tak americkou administrativou (konkrétně Ministerstvem financí) nikdy nebyla formálně označena za manipulátora měny.

⁴ Viz předchozí kapitola.

a povýšil jeho úroveň - prezident pověřil své dva klíčové ministry, Hillary Clintonovou z ministerstva zahraničí a Timothy Geithnera, ministra financí, zastupováním USA v diskusích s čínskými protějšky.

Důležitost, kterou Obama po nástupu do úřadu prezidenta, je možné demonstrovat i jeho dalšími kroky. Jedním z prvních velvyslanců, jehož si prezident Obama vybral, byl právě americký velvyslanec v ČLR. Jeho jmenování proběhlo před zraky televizních kamer v Růžové zahradě Bílého domu, což je pocta, které se velvyslancům obvykle nedostává. První zahraniční cesta nové ministryně zahraničních věcí Hillary Clintonové nevedla, na rozdíl od jejích předchůdců Colina Powella a Condoleezy Riceové, do Evropy, ale naopak do Asie, kde Clintonová navštívila tradiční americké spojence Japonsko, Jižní Koreu a Indonésii, svou cestu ale zakončila v Pekingu.

Důležitost čínsko-amerických vztahů vzrostla o to více v souvislosti s krizí finančních trhů a následnou globální ekonomickou krizí. V tomto kontextu se v roce 2009 dokonce začalo hovořit o vytvoření uskupení G-2 jako platformy pro speciální vztah USA a ČLR a jako klíče pro řešení finanční krize. Bývalý poradce pro národní bezpečnost Zbigniew Brzezinski dokonce navrhoval vytvoření formátu G-2, tedy posílení spolupráce mezi Pekingem a Washingtonem za účelem řešení palčivých problémů dnešního světa,⁵ jako byla finanční krize, šíření zbraní hromadného ničení a globální oteplování. Ačkoliv Obamova administrativa na návrhy na vytvoření uskupení G-2 nijak zvlášť nereagovala, prezident opakovaně prohlašoval, že Spojené státy „vítají silnou, prosperující a úspěšnou Čínu, která sehraje zásadnější roli ve světové politice“,⁶ a vyjadřoval naději, že najde způsob spolupráce s Pekingem, který umožní řešení velkých témat jako byla právě ekonomická krize.

Obamova strategie vůči Číně byla podle Jeffreyho Badera z Rady národní bezpečnosti postavena na třech pilířích: za prvé, jak již bylo naznačeno, Spojené státy vítaly aktivnější a vlivnější Čínu, za druhé, bylo třeba zajistit, aby vzestup Číny probíhal v souladu s mezinárodním právem a normami, a za třetí, Spojené státy se měly soustředit na aktivní spolupráci s celým regionem Asie a Tichomoří, aby zajistily, že vzestup Číny nenaruší stabilitu v regionu.⁷ Z posledního bodu, který cílil na americké spojence v regionu, se posléze zrodila politika Pivotu.

⁵ Henry C. K. Liu, „Brzezinski's G-2 Grand Strategy,“ *Asia Times*, 22. dubna 2009, dostupné na http://www.atimes.com/atimes/China_Business/KD22Cb01.html (staženo 28. června 2014).

⁶ Viz např. společné prohlášení prezidenta Obamy a Chu z roku 2009.

⁷ Jeffrey Bader, *Obama and China's Rise: An Insider's Account of America's Asia Strategy* (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2012), s. 7.

5.2. Vztahy v Tchajwanské úžině

Zatímco se Obamova administrativa zaměřovala na řešení finanční krize a prosazení klíčových politických priorit, v Tchajwanské úžině po zvolení Ma Jing-ťoua tchajwanských prezidentem docházelo ke zklidnění situace a postupnému prohlubování vztahů mezi Tchaj-pejí a Pekingem.

Adam Segal v článku pro *New York Times* avizoval, že „bezprostřední dopady Ma Jing-ťouova zvolení budou ekonomické“ - podle něj totiž uklidnění vztahů v Tchajwanské úžině, zrušení různých typů restrikcí na obchod s Čínou a investice do tamějších projektů mělo otevřít nové možnosti pro tchajwanské podnikatele.⁸ Ma Jing-ťou se skutečně zaměřil především na posílení ekonomických vztahů. Jen pár týdnů po nástupu do úřadu prezident Ma umožnil převod čínských jüanů na tchajwanské dolary a vstup čínských firem zaregistrovaných na hongkongské burze na tchajpejskou burzu. V červnu 2008 byla podepsána dohoda o tzv. třech přímých spojeních (three direct links⁹), která umožnila přímé letecké propojení mezi Tchaj-wanem a ČLR.¹⁰ Tchaj-pej také povolila několika čínským médiím vyslat své reportéry na Tchaj-wan. V neposlední řadě byly také uvolněny limity pro tchajwanské firmy, které chtěly investovat v ČLR. Hlavním cílem bylo ale vyjednání ekonomické dohody s Pekingem.¹¹

Výsledkem byla poměrně pokročilá forma ekonomické integrace skrze dohodu Economic Cooperation Framework Agreement (ECFA), kterou zástupci Tchaj-wanu a ČLR podepsali v roce 2010. Touho dohodou došlo prakticky k vytvoření zóny volného obchodu mezi Tchaj-wanem a ČLR a tchajwanské firmy získaly přístup do některých sektorů v oblasti služeb v ČLR, včetně bankovníctví a pojišťovnictví.¹² Došlo také k liberalizaci vzájemného

⁸ Adam Segal, „The Economic Effect,“ *New York Times Blog*, 22. března 2008, dostupné na <https://topics.blogs.nytimes.com/2008/03/22/the-economic-effect/> (staženo 15. dubna 2008).

⁹ 三通 (sān tōng).

¹⁰ Tři přímá spojení představují možnost přímého zaslání pošty, cestování a přímé obchodní výměny mezi ČLR a Tchaj-wanem. Do této dohody např. cestující z Tchaj-wanu do ČLR museli uskutečnit krátké mezipřistání v Hong Kongu. Mark McDonald, „Direct Flights Between China and Taiwan Begin,“ *New York Times*, 15. prosince 2008, dostupné na <https://www.nytimes.com/2008/12/15/news/15iht-15TAIWAN.18675854.html> (staženo 23. června 2018).

¹¹ Kerry Dumbaugh, „China-U.S. Relations in the 110th Congress: Issues and Implications for U.S. Policy,“ CRS Report for Congress, 10. února 2009, s. 25.

¹² Lucy Hornby, „Taiwan and China Sign Trade Pact,“ *Reuters*, 29. června 2010, dostupné na <https://www.reuters.com/article/us-china-taiwan-signing/taiwan-and-china-sign-trade-pact-idUSTRE65S17Z20100629> (staženo 23. června 2013).

turismu, takže v roce 2012 navštívilo Tchaj-wan kolem 2.5 milionu čínských turistů, v roce 2014 se už toto číslo blížilo 4 milionům.¹³

Spojené státy tuto změnu vítaly a svým způsobem také podporovaly, neboť Washington po posledních osmi¹⁴ turbulentních letech prezidentství Čchen Šuej-piena doufal v uklidnění napětí v Tchajwanské úžině. Když v listopadu 2009 prezident Barack Obama navštívil Čínu, prohlásil: „Jsem velmi potěšen snížením napětí a zlepšením vzájemných vztahů v Tchajwanské úžině. Je mým nejhlubším přáním a nadějí, že i nadále budeme svědky zlepšování [vztahů - pozn. JS] mezi Tchaj-wanem a Čínou.“¹⁵ Úleva byla zřejmá i ze slov Kurta Campbella, náměstka ministra zahraničí pro Asii a Tichomoří, který v roce 2011 prohlásil: „Jedna z dominantních otázek, která ovlivňuje mír a stabilitu ve východní Asii a Pacifiku - a především mezi USA a Čínou - je potenciál konfliktu v Tchajwanské úžině. V posledních třech letech jsme svědky pozoruhodného pokroku ve vztazích v úžině (...). Prezident Ma se zavázal k politice 'ne sjednocení, ne nezávislosti a ne válce'. Prezident Ma také navrhl obnovu rozhovorů s ČLR na bázi konsensu z roku 1992 (...). Tento vývoj napomáhá k vytváření pozitivní atmosféry k obnově polooficiálního dialogu.“¹⁶

5.3. Obama a Tchaj-wan 2009-2012

5.3.1. Diskuse o budoucnosti vztahů s Tchaj-wanem

Samotný Tchaj-wan ale zřejmě nehrál v Obamových prvotních úvahách o politice vůči Číně zásadní roli. S ohledem na uklidnění situace v Tchajwanské úžině vlastně ani nebyl americký prezident nucen se politikou vůči Tchaj-wanu nijak zvlášť zabývat - a mohl se tak více soustředit na rozvoj vztahů s ČLR. Jak prohlásil náměstek ministra zahraničí pro východní

¹³ Ceshine Lee, „An Analysis of the Impact of Chinese Tourism Ban to Taiwan,“ *Medium*, 22. října 2018, dostupné na <https://medium.com/the-artificial-impostor/an-analysis-of-the-impact-of-chinese-tourism-ban-to-taiwan-c9b6582ef183> (staženo 23. listopadu 2018).

¹⁴ Ve skutečnosti spíše 15 letech, pokud zahrneme i napětí, které svými výroky a pragmatickou diplomacií způsoboval prezident Li Teng-chuej.

¹⁵ „Remarks by President Obama at Townhall Meeting with Future Chinese Leaders,“ 16. listopadu 2009, Obama White House Archives, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-town-hall-meeting-with-future-chinese-leaders> (staženo 6. června 2018).

¹⁶ „Why Taiwan Matters: Testimony by Kurt Campbell, Assistant Secretary, Bureau of East Asian and Pacific Affairs, before the House Foreign Affairs Committee,“ U.S. Department of State Archive, 4. října 2011, dostupné na <https://2009-2017.state.gov/p/eap/rls/rm/2011/10/174980.htm> (staženo 6. června 2018).

Asii a Tichomoří David Shear v březnu 2010, „neměli bychom se znepokojovat zlepšováním vztahů mezi pevninou a Tchaj-wanem, nepředstavuje žádnou újmu americkým zájmům, pokud je výsledkem svobodného rozhodnutí. Budoucí stabilita v úžině bude záviset na otevřeném dialogu mezi Tchaj-wanem a ČLR, na dialogu oproštěného od hrozby silou a zastrašování a v souladu s kvetoucí demokracií na Tchaj-wanu.“¹⁷ Tomu nasvědčoval i např. opatrný postup vůči prodeji zbraní Tchaj-wanu, který byl ale podle Sheara klíčový k tomu, aby Tchaj-wan mohl sebevědomě odolávat nátlaku a případnému zastrašování ze strany Pekingu.¹⁸ Prodej zbraní měl posílit vyjednávací pozici Tchaj-peje. Konstantou americké politiky tedy byla podpora pro pokojný, mírový vývoj v Tchajwanské úžině, udržení stability, ale také zároveň pokračující prodej zbraní Tchaj-peji.

Jak již bylo řečeno výše, Obama pokračoval v kurzu nastaveném prezidentem Bushem po zvolení prezidenta Ma Jing-ťoua - Spojené státy vítaly zklidnění napětí v Tchajwanské úžině. Žádná velká změna ani nebyla očekávána - prezident Obama, stejně jako představitelé jeho administrativy vyjádřili standardní podporu třem komuniké, zákonu o vztazích s Tchaj-wanem a udržení stability v regionu. Pokud se prezident Obama musel k otázce Tchaj-wanu jakkoliv vyjadřovat, obvykle jen zdůraznil, že Spojené státy vítají pokrok ve vzájemných vztazích v Tchajwanské úžině.¹⁹ Podobně pochvalně se o zlepšení vztahů mezi Pekingem a Tchaj-pejí vyjadřoval i viceprezident Joe Biden, který byl neformálně pověřen dohledem nad americkou politikou vůči ČLR.²⁰

Obamův důraz na zlepšení vztahů s ČLR v prvních dvou letech jeho působení v Bílém domě byl však některými zastánci Tchaj-wanu vnímán jako regrese americké podpory Tchaj-peji.²¹ Priorita vztahů s Pekingem a souběžné zlepšení vztahů v Tchajwanské úžině iniciovaly v amerických politických a odborných kruzích diskusi o tom, zdali by Spojené státy měly nadále Tchaj-wan podporovat. Začaly se množit názory, že by USA měly svou podporu Tchaj-

¹⁷ David B. Shear, „China-Taiwan: Recent Economic, Political and Military Developments Across the Strait and Implications for the United States,“ Testimony before U.S.-China Economic and Security Review Commission, 18. března 2010, dostupné na https://www.uscc.gov/sites/default/files/031810%20Testimony_Shear.pdf (staženo 15. června 2018), s. 4-5.

¹⁸ Ibid., s. 5.

¹⁹ „Press Conference with President Obama and President Hu of the People's Republic of China,“ Washington D.C., 19. ledna 2011, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/01/19/press-conference-president-obama-and-president-hu-peoples-republic-china> (staženo 25. ledna 2017).

²⁰ „Conference Call With Reporters to Discuss Vice President Biden Trip to China, Mongolia, and Japan,“ Office of the Vice President, Washington D.C., 15. srpna 2011, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/08/15/conference-call-reporters-discuss-vice-president-biden-trip-china-mongol> (staženo 23. ledna 2017).

²¹ John F. Copper, „Obama Turns to Taiwan,“ *The National Interest*, 12. září 2013, dostupné na <https://nationalinterest.org/commentary/obama-turns-toward-taiwan-9048> (staženo 20. května 2016).

wanu ukončit a že by měly omezit své kontakty s Tchaj-pejí - koneckonců, Tchaj-wan a ČLR pracovaly na zlepšení svých vztahů a zdálo se, že obě strany Tchajwanské úžiny jsou na dobré cestě mírovým způsobem vyřešit své rozpory. Tchaj-wan by tak přestal být překážkou pro zlepšení vztahů mezi Pekingem a Washingtonem.

Diskuse se zaměřila především na to, zdali je Tchaj-wan pro Spojené státy strategicky natolik důležitý, že je pokračující podporou možné obhájit negativní dopad americké podpory Tchaj-wanu na čínsko-americké vztahy. Admirál Bill Owens, bývalý člen sboru náčelníků štábů, v komentáři pro *Financial Times* navrhol, aby Spojené státy ukončily prodej zbraní Tchaj-wanu, neboť tato politika „není v našich nejlepších zájmech“. Podle něj je Čína natolik důležitým hráčem, že je potřeba okamžitě začít budovat přátelský vztah založený na důvěře, spolupráci a otevřenosti.²² Co se vztahu s Tchaj-wanem týče, Owens navrhol přehodnocení americké politiky vůči Tchaj-wanu, protože např. zákon o vztazích s Tchaj-wanem Spojeným státům nepřinášel žádné výhody.²³

Bruce Gilley ve svém článku pro časopis *Foreign Affairs* zpochybnil argument strategického významu Tchaj-wanu pro Spojené státy. Podle něj mají Spojené státy v Asii dostatek jiných míst, které mohou pro své strategické zájmy využít. Výsledkem americké podpory Tchaj-wanu - a zejména prodeje zbraní - je „vyvolání pocitu, že se Peking nachází v situaci obklíčení a námořní podřadnosti, což podnítilo budování čínských vojenských kapacit“²⁴. Podle Gilleyho by bylo ideálním řešením, pokud by Tchaj-wan přistoupil k „finlandizaci“.²⁵ Na tento návrh se ale okamžitě sesypala kritika, nejen pro srovnání situace v Tchajwanské úžině se situací Finska během studené války, ale také pro to, že Gilley Tchaj-wanu svým postojem upírá právo na sebeurčení, základní princip, který Spojené státy dlouhodobě globálně prosazují. Pro tchajwanské obyvatelstvo by „finlandizace“ představovala jen jakousi dobu návrhu „jedna země, dva systémy“ („one country, two systems“), tedy ztrátu faktické suverenity. To je něco, co většina Tchajwanců odmítá, jak píše So-Cheng Čchang (So-Heng Chang): „Tchaj-wan je demokracií a tchajwanský lid si přeje oddělenou existenci od Číny na tak dlouho, dokud bude Čína ovládána diktaturou. (..) Finlandizace by

²² Bill Owens, „America Must Start Treating China as a Friend,“ *Financial Times*, 17. listopadu 2009, dostupné na <https://www.ft.com/content/69241506-d3b2-11de-8caf-00144feabdc0> (staženo 25. května 2016).

²³ Ibid.

²⁴ Bruce Gilley, „No So Dire Straits: How Finlandization of Taiwan Benefits U.S. Security,“ *Foreign Affairs*, roč. 89, č. 1 (leden-únor 2010): 48.

²⁵ Ibid.

ohrozila pulzující demokratické zřízení Tchaj-wanu.²⁶ Profesor Čchang také upozornil na strategický význam Tchaj-wanu a zmínil velmi konkrétní riziko - bez Tchaj-wanu Spojené státy ztratí přístup k zásadním zpravodajským informacím o Číně.²⁷

Michael D. Swaine z Carnegie Endowment for International Peace se v kontextu této diskuse domníval, že úroveň prodeje zbraní Tchaj-wanu je pro Spojené státy nadále neudržitelná, a proto navrhl, že by USA „měly omezit prodej zbraní Tchaj-wanu, zatímco se ČLR zaváže omezit relevantní vojenskou výrobu a rozmisťování sil, včetně raket, které ohrožují Tchaj-wan (...)“. Peking by také musel poskytnout „věrohodný závazek, že vůči Tchaj-wanu nepoužije sílu (...). Peking by také musel akceptovat, že případné sjednocení musí proběhnout mírovou cestou a se souhlasem obyvatel Tchaj-wanu a že tohle může trvat několik desítek let.“²⁸

Mezi vlivné osobnosti prosazující postupné stažení americké podpory Tchaj-wanu patřil i Charles Glaser, profesor politologie na George Washington University. Glaser argumentoval americkými národními zájmy a vyjádřil obavu, že by zaslepenost tchajwanských zastánců nezávislosti mohla vtáhnout Spojené státy do jaderného konfliktu s Čínou.²⁹ Zároveň Glaser upozorňoval na to, že stále zlepšující se vojenské kapacity čínské lidové armády oslabují americkou schopnost odstrašit Peking od eskalace situace v Tchajwanské úžině.³⁰ Podle Glasera Tchaj-wan představuje pro Spojené státy překážku, která brání pozitivnímu rozvoji vztahů s ČLR, a proto navrhoval, že by Spojené státy měly svou podporu Tchaj-wanu postupně snížit.³¹

Profesor Glaser svým článkem vyvolal další intenzivní akademicko-politickou diskusi. Siou-tchu Li (Shyu-tu Lee) z University of Washington Charlese Glasera obvinil ze zásadního nepochopení motivace Pekingu: „Čínská modernizace armády není primárně motivována pocitem nějakého ohrožení (...) Čínským cílem je znovu získat postavení dominantní mocnosti

²⁶ So-Heng Chang, „Is Taiwan Moving Toward Finlandization?“ Center for Security Studies, ETH Zurich, dostupné na <http://css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/117282/pdf> (staženo 25. června 2016).

²⁷ Ibid.

²⁸ Michael D. Swaine, „The Real Challenge in the Pacific: A Response to „How to Deter China,“ *Foreign Affairs Online*, 20. dubna 2015, dostupné na <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2015-04-20/real-challenge-pacific> (staženo 29. prosince 2015).

²⁹ Charles Glaser, „Will China's Rise Lead to War: Why Realism Does not Mean Pessimism,“ *Foreign Affairs* (březen/duben 2011): 86-87.

³⁰ Ibid., 87.

³¹ Ibid.

tak, aby se země zbavila stigmatu ponížení, které utrpěla rukou Západu.³² Daniel Blumenthal, ředitel Asijských studií v American Enterprise Institute, konzervativního think tanku, na rozdíl od Glasera, vnímá Tchaj-wan jako strategicky důležitého partnera: „Pokud by Tchaj-wan padl do čínských rukou, Čína by jej mohla militarizovat do takové míry, že by to ohrozilo Japonsko, umožnilo by Číně plnou kontrolu Jihočínského moře a Čína by tak mohla proniknout hlouběji do Pacifiku.“³³ Podle něj je Tchaj-wan důležitou součástí struktur, které do Asie přinesly demokratický mír, a je také zásadním přínosem pro ekonomickou prosperitu regionu. Na rozdíl od Glasera Blumenthal také vyzdvihuje suverenitu tchajwanského lidu, který by měl mít možnost volby toho, v jakém politickém zřízení by chtěl žít. Blumenthal také kritizuje Obamovu administrativu, že se vzdala myšlenky posilování bezpečnosti Tchaj-wanu a že „prakticky opustila své závazky vyplývající ze zákona o vztazích s Tchaj-wanem“. Varoval také - a v tomto případě je nutno s ním souhlasit, že změna politiky vůči Tchaj-wanu tak, jak ji navrhuje Glaser, nepovede k zlepšení vztahů s Čínou kvůli faktoru domácí politiky. Jakmile by se totiž otevřela otázka změny či zrušení zákona o vztazích s Tchaj-wanem, do diskuse by se podle Blumenthala velmi razantně vložil Kongres a americká veřejnost, kteří by jistě „ventilovali svou frustraci vůči Číně“³⁴ a na povrch by vyhřezla témata jako např. otázka porušování lidských práv, kyberútoky, neférové obchodní praktiky apod. Blumenthal tvrdí, že by se proti změně politiky vůči Tchaj-wanu zformovala koalice, která by do čínsko-amerických vztahů vnesla nové napětí kvůli tématům, jež doposud byla upozaděna ve snaze budovat přátelské vztahy s Pekingem.³⁵ V tomto případě nebyl Blumenthal daleko od pravdy, protože o pár měsíců později se otázka Tchaj-wanu - po dlouhé době - stala předmětem slyšení v americké Sněmovně reprezentantů. Je nutno podotknout, že otázka Tchaj-wanu zdaleka není jedinou překážkou v pozitivním vývoji čínsko-amerických vztahů a je naivní si myslet, že odstraněním této otázky by se vztahy mezi Pekingem a Washingtonem zázračně zlepšily. Obě země rozděluje rozdílný pohled na různé otázky, ať už se týkají např. Jihočínského moře, Severní Koreje či např. lidských práv.

Další kritici Obamova vlažného postoje vůči Tchaj-peji a důrazu na budování vztahů s Pekingem označovali politiku amerického prezidenta za „appeasement“ Číny a upozorňovali

³² Shuy-tu Lee, „Disengaging from Taiwan: Should Washington Continue its Alliance with Taipei?“ *Foreign Affairs*, roč. 90, č. 4 (červenec-srpen 2011): 179.

³³ Daniel Blumenthal, „Rethinking U.S. Foreign Policy Towards Taiwan,“ *Foreign Policy*, 2. března 2011, dostupné na <https://foreignpolicy.com/2011/03/02/rethinking-u-s-foreign-policy-towards-taiwan/> (staženo 25. dubna 2016).

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

především na to, že Spojené státy nemohou přece suverénnímu tchajwanskému lidu diktovat, jaký vztah má mít s Čínou. Po sedmi letech bylo na půdě Sněmovny reprezentantů zorganizováno slyšení věnované americko-tchajwanským vztahům.³⁶ Během něj se účastníci nezdráhali vyjádřit kritický postoj vůči přístupu Obamovy administrativy vůči Číně. Předsedkyně výboru Ileana Ros-Lehtinen³⁷ slyšení zahájila následujícími slovy: „Ve vzduchu je nový duch appeasementu. Někteří ve washingtonských kruzích navrhuji, že nastal čas, abychom si přiznali, že vzestup Číny je realitou, a navrhuji, abychom ukončili naše vazby k Tchaj-wanu. To by byla závažná chyba, která by měla dalekosáhlé dopady na to, jak se Spojené státy chovají ke svým demokratickým spojencům a přátelům.“³⁸ Profesorka politologie na University of Miami June Teufel Dreyer během tohoto slyšení ve Sněmovně prohlásila: „Opustíme-li demokratickou zemi a necháme ji padnout do rukou autoritářského režimu s otřesnou reputací v oblasti dodržování lidských práv, ocitáme se v přímém rozporu se vším, co Spojené státy představují. Tato země byla založena na principu práva na sebeurčení.“³⁹ Teufel Dreyer také patřila mezi ty akademiky a politiky, kteří upozorňovali na potenciální negativní důsledky „opuštění Tchaj-wanu“ pro americké zájmy v regionu a kredibilitu USA u spojenců a partnerů.⁴⁰

Odborníci i mnozí politici odmítali návrhy na ukončení podpory Tchaj-wanu s tím, že by stažení americké podpory Tchaj-wanu zcela jistě vedlo k sjednocení Tchaj-wanu s Čínou bez ohledu na to, co si přejí tchajwanští obyvatelé.⁴¹ Scott L. Kastner et al. upozorňoval na to, že by ukončení prodeje amerických zbraní Tchaj-wanu zřejmě mělo za následek destabilizaci vztahů v Tchajwanské úžině, protože by změnilo dynamiku vztahů mezi Pekingem a Tchaj-pejí. Zatímco doposud byla Tchaj-pej schopna Peking odrazovat od použití vojenských nástrojů právě díky přítomnosti amerických zbraní a podpory, v případě, že by se USA stáhly, by Peking mohl převzít iniciativu a za použití donucovacích nástrojů by tak mohl donutit

³⁶ Naposledy se Sněmovna Tchaj-wanem ve formě slyšení zabývala v roce 2004. Slyšení probíhalo před výborem pro zahraniční vztahy.

³⁷ Ros-Lehtinen patří mezi velké podporovatele Tchaj-wanu, Tchaj-wan několikrát navštívila.

³⁸ Projev Ileany Ros-Lehtinen před výborem pro zahraniční politiku, viz „Why Taiwan Matters,“ Hearing Before the Committee on Foreign Relations, House of Representatives, 16. června 2011, dostupné na <http://archives-republicans-foreignaffairs.house.gov/112/66902.pdf> (staženo 23. listopadu 2018).

³⁹ „Why Taiwan Matters,“ June Teufel Dreyer’s Testimony before the House Committee on Foreign Relations, 16. června 2011. Via Foreign Policy Research Institute eNotes, červen 2011.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Douglas Paal, „Accommodation Will Not Work,“ *Foreign Affairs*, roč. 90, č. 4 (červenec-srpen 2011): 180. Charles Glaser se v reakci na Paalův článek nechal slyšet, že v mezinárodních vztazích je hlas lidu málokdy vyslyšen. Viz Charles Glaser, „Glaser Replies,“ *Foreign Affairs*, roč. 90, č. 4 (červenec-srpen 2011): 182.

Tchaj-pej k bezpodmínečnému splnění jeho požadavků.⁴² Bez americké podpory by měli tchajwanští politici značně znevýhodněnou vyjednávací pozici. V takové situaci jsou pravděpodobné dva scénáře - buď by se Tchaj-wan nátlaku ČLR vzdal a přistoupil by na podmínky Pekingů (v tomto případě by bylo jednou výhodou, že by se Peking mohl za takové situace vzdát použití síly), nebo by se Tchaj-pej rozhodla jít hlavou proti zdi, neboť by již Washington tchajwanské vedení nijak neusměrňoval. Pak by se mohla rozhodnout vyhlásit nezávislost, což by s největší pravděpodobností vedlo k ozbrojeném konfliktu s ČLR. Takový scénář by však byl zcela v rozporu s americkými zájmy v regionu, jimiž je stabilita a mír.

Většina kritiku názorů Charlese Glasera a Williama Owense se však shodla především na tom, že Tchaj-wan má pro Spojené státy strategický význam a že jakékoliv změny v přístupu vůči Tchaj-peji by mělo destabilizující dopad a dalekosáhlé důsledky pro důvěryhodnost USA u partnerů a spojenců v regionu.⁴³ Profesorky mezinárodních vztahů a znalkyně čínských poměrů Nancy Tucker a Bonnie Glaser návrhy na ukončení americké podpory Tchaj-wanu kategoricky odmítly s argumentem, že ústupky Číně v otázce Tchaj-wanu jen posílí čínskou asertivitu a apetit. To by v důsledku mohlo ohrozit americkou bezpečnost v Asii a stabilitu celého regionu, Peking by totiž takový krok zřejmě interpretoval jako slabost Spojených států. Autorky také upozorňují na to, že historie dokazuje, že appeasement nefunguje.⁴⁴ Jak již bylo řečeno výše, v čínsko-amerických vztazích navíc existuje spousta dalších problémů, takže nelze očekávat, že by se odstraněním jednoho problému vzájemné vztahy nějak zásadně proměnily.

Kurt Campbell, náměstek ministra zahraničí pro východní Asii a Tichomoří, ve svém slyšení před americkým Kongresem 4. října 2011 odmítl, že by se Spojené státy rozhodly obětovat Tchaj-wan v prospěch lepších vztahů s ČLR. Podle něj „bude budoucnost Tchaj-wanu vždy postavena na hlubokém a trvalém vztahu s americkým lidem a úzkém a silném

⁴² Ping-Kuei Chen, Scott L. Kastner, William L. Reed, „A Farewell to Arms? US Security Relations with Taiwan and the Prospects for Stability in the Taiwan Strait,“ in Lowell Dittmer (ed.), *Taiwan and China: Fitful Embrace* (Oakland, California: University of California Press, 2017), s. 223-224.

⁴³ Will Inboden, „Taiwan Still Matters,“ *Foreign Policy*, 1. dubna 2011, <https://foreignpolicy.com/2011/04/01/taiwan-still-matters/> (staženo 15. dubna 2016); Michael Mazza, „Why Taiwan Matters,“ *The Diplomat*, 8. března 2011, <https://thediplomat.com/2011/03/why-taiwan-matters/> (staženo 15. dubna 2016); Iskander Rehman, „Why Taiwan Matters,“ *The National Interest*, 28. února 2014, dostupné na <https://nationalinterest.org/commentary/why-taiwan-matters-9971> (staženo 15. dubna 2016).

⁴⁴ Bonnie Glaser a Nancy Tucker, „Should the United States Abandon Taiwan?,“ *Washington Quarterly*, roč. 34, č. 4 (2011), dostupné na https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163660X.2011.609128?casa_token=mPkRi4j_egIAAAAA:7BjFXGBSFRfxAPA3WrGBuct_BmxG7eiSLfcPSVYsRxHIYb8FJcPmlF9hXWjfOrxcyXKkPeAVgXJwg (staženo 23. listopadu 2017).

partnerství (...). Washington rozšířil úroveň formálních kontaktů s Tchaj-pejí a i v budoucnosti se představitelé administrativy setkávají s představiteli Tchaj-wanu (...). Spojené státy patří mezi dlouhodobé podporovatele smysluplného zapojení Tchaj-wanu v mezinárodních organizacích, jako je např. Světová zdravotnická organizace.⁴⁵ Campbell nadále potvrdil, že administrativa prezidenta Obamy dodrží závazky ze zákona o vztazích s Tchaj-wanem a bude „pokračovat v poskytování obranných systémů Tchaj-wanu dle jeho potřeb a bude následovat naši dlouhodobou politiku, že rozhodnutí o prodeji zbraní děláme my bez předchozí konzultace s ČLR.“⁴⁶

Jeffrey Bader, v roce 2012 již v roli bývalého náměstka ministra zahraničí, návrhy na ukončení americké podpory Tchaj-wanu rezolutně odmítl: „Je to nemyslitelné... Tchaj-wan je svobodnou a demokratickou zemí. Bylo by zcela proti základním americkým principům, že bychom akceptovali představu, že by byl svobodný lid donucen přijmout něco, co není jeho volbou.“⁴⁷ V květnu 2015 pak Susan Thornton z amerického ministerstva zahraničí označila Tchaj-wan za „životně důležitého partnera Spojených států v Asii“⁴⁸.

5.3.2. Praktické kroky Obamovy administrativy

Celkově přátelský tón ze strany americké administrativy vůči Tchaj-wanu byl vítanou změnou oproti vyostřeným vztahům během administrativy prezidenta Bushe a Čchena. Na praktické úrovni Obamova administrativa pokračovala v posilování spolupráce s Tchaj-pejí. V roce 2011 Obamova administrativa otevřela otázku bezvízového styku s Tchaj-wanem. Ke konci roku tak bylo oznámeno, že Tchaj-wan bude zahrnut do programu ESTA - od roku 2012 mohli tedy držitelé pasu Čínské republiky do Spojených států cestovat do USA na dobu 90

⁴⁵ „Why Taiwan Matters II,“ Kurt M. Campbell’s Testimony Before the House Foreign Affairs Committee, 4. října 2011, State Department Archive, dostupné na <https://2009-2017.state.gov/p/eap/rls/rm/2011/10/174980.htm> (staženo 15. června 2018).

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Arthur Waldon, „The Evolution of American Policy Toward Taiwan,“ dostupné na <https://www.wufi.org.tw/the-evolution-of-american-policy-toward-taiwan/> (staženo 18. října 2014).

⁴⁸ Susan Thornton, „Taiwan: A Vital Partner in East Asia,“ Remarks at the Brookings Institution, 21. května 2015, Department of State Archives, dostupné na <https://2009-2017.state.gov/p/eap/rls/rm/2015/05/242705.htm> (staženo 13. prosince 2017).

dnů bez nutnosti žádat o vízum.⁴⁹ Tchaj-wan rozhodnutí velmi přivítal, protože se jednalo o naplnění cíle, který tchajwanské ministerstvo zahraničních věcí dlouhodobě prosazovalo.⁵⁰ Tchajwanská média tento krok interpretovala jako důkaz „vysoké míry důvěry americké administrativy vůči prezidentu Ma Jing-ťouovi“.⁵¹

Obamova administrativa také uvolnila restriktce na setkávání amerických představitelů s představiteli Tchaj-wanu. Např. náměstek ministra obrany Andrew Jang (Andrew Yang) pravidelně jezdil na „neoficiální setkání“ do Pentagonu, jak informoval profesor Dennis Van Vranken Hickey na základě svého osobního rozhovoru s Andrew Jangem.⁵² Raymond Burkhardt, předseda Amerického institutu na Tchaj-wanu, se nechal slyšet, že zástupci Spojených států se pravidelně setkávají na nejvyšší možné úrovni během konzultací, a to platí jak pro civilní, tak i vojenské představitele. O těchto setkáních „ale nečtete,“ poznamenává.⁵³

Prezident Obama také pokračoval v prodeji zbraní Tchaj-wanu, který vychází z tzv. Zákona o vztazích s Tchaj-wanem z roku 1979. V roce 2010 tak byl schválen prodej komponentů systému protiraketové obrany PAC-3, 60 helikoptér Black Hawk, dvou minolovek Osprey a komponentů pro letouny F-16 v celkové hodnotě 6,3 miliard USD.⁵⁴ V tomto případě se ale nejednalo o iniciativu nové administrativy - šlo o dokončení prodeje, který schválil už prezident Bush. Čína reagovala protestem a předvoláním amerického velvyslance Jona Huntsmana k čínskému ministrovi zahraničí, který vyhrožoval zavedením sankcí na firmy, jejichž produkty byly součástí balíčku zbraní.⁵⁵ K zavedení sankcí však nakonec nedošlo.

V roce 2011 pak Obamova administrativa schválila prodej zbraní za dalších 6,4 miliard amerických dolarů.⁵⁶ Tento balík obsahoval především součástky a software pro letouny F-

⁴⁹ Shelley Shan and Shih Hsiu-chuan, „US Grants Taiwan Visa-Waiver Status,“ *Taipei Times*, 3. října 2012, <http://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2012/10/03/2003544238> (staženo 4. října 2012).

⁵⁰ Rozhovor se zástupcem Wajjiaobu, tchajwanského ministerstva zahraničních věcí, Tchaj-pej, 12. ledna 2012.

⁵¹ Např. Joseph Yeh, „Visa-Waiver Program Candidacy Shows US Ties Are Strong: Gov't,“ *China Post*, 24. listopadu 2011.

⁵² Dennis Van Vranken Hickey, „The U.S. Pivot to the Asia-Pacific: Strategic Implications for Taiwan?“ in Shihoko Goto, *Taiwan and the U.S. Pivot to Asia: New Realities in the Region? Report of the Woodrow Wilson International Center for Scholars' Conference on U.S. -Taiwan Relations* (Washington D.C.: Wilson Center, 2013), s. 17.

⁵³ William Lowther, „US-Taiwan Relations Remain Robust: Burghardt,“ *Taipei Times*, 14. července 2012, s. 1.

⁵⁴ Shirley Kan, „Taiwan: Major U.S. Arms Sales Since 1990,“ CRS Report for Congress, 5. ledna 2015, dostupné na https://www.everycrsreport.com/files/20150105_RL30957_222a5c3ccea779f9e46979c29e185f3858cf8bd3.pdf (staženo 3. července 2018).

⁵⁵ Keith Bradsher, „U.S. Deal With Taiwan Has China Retaliating,“ *New York Times*, dostupné na https://www.nytimes.com/2010/01/31/world/asia/31china.html?_r=0 (staženo 13. června 2018).

⁵⁶ Američané pečlivě sledovali, aby Tchaj-pej vydávala dostatečné prostředky na svou obranu, jaké vlastní zbraňové systémy vyvíjí a v neposlední řadě, zdali kupuje zbraně, které pro prodej Tchaj-wanu schválí Bílý dům. V minulosti - během administrativy prezidenta Čchen Šuej-piana - Spojené státy kritizovaly Tchaj-wan, že příliš

16A/B a také finance na program školení tchajwanských pilotů na základně Luke Air Force Base. Čína reagovala opět protestem a předvoláním amerického velvyslance v Číně Gary Locke, ⁵⁷ ale kromě odložení několika schůzek nepřijala žádná konkrétní opatření - šlo tedy spíše o symbolický protest. Z pohledu Tchaj-peje tento balík zbraní nepředstavoval žádný výrazný posun pro obranyschopnost ostrova, neboť na jejím nákupním seznamu bylo mnohem více položek, včetně modernější verze letadel (F-16 C/D), o které Tchaj-wan žádal už od roku 2006. Modernější letouny F-16 měly nahradit zastaralé letouny F-16 A/B, které Tchaj-wan získal v roce 1992. Prodej nových a modernějších letounů však Bílý dům neschválil. Lze předpokládat, že se tak rozhodl po zvážení možné reakce ČLR a ve snaze nepodkopat pozitivní trend ve vývoji jak čínsko-amerických, tak čínsko-tchajwanských vztazích. Toto rozhodnutí se stalo terčem kritiky nejen z Tchaj-peje, ⁵⁸ ale také ze strany amerických podporovatelů Tchaj-wanu, kteří argumentovali, že odmítnutím prodeje moderních letounů prezident ignoruje požadavky zákona o vztazích s Tchaj-wanem, konkrétně podmínku, že by měl Tchaj-wanu umožnit nákup takových prostředků, které mu umožní bránit se.

Obamova administrativa se také pokoušela dokončit dialog o smlouvě o ochraně obchodu a investic (Trade and Investment Framework Agreement, TIFA), který byl zahájen už v roce 1994. ⁵⁹ V této oblasti ale nebylo dosaženo žádného zásadního pokroku kvůli vzájemným neshodám, zejména ohledně dovozu amerického hovězího na Tchaj-wan a ochraně spotřebitelů. ⁶⁰ Dialog byl v roce 2011 pozastaven, vyjednávači se pak znovu sešli v roce 2013, ale bez konkrétního výsledku. ⁶¹

spoléhá na americkou pomoc, která ale nemusí přijít. Viz „The Obama Administration Officially Notified the US Congress of the Sale of F-16A/B Fighters Retrofit Package to Taiwan on September 21st.“ Prohlášení Ministerstva zahraničních věcí Tchaj-wanu z 21. září 2011, dostupné na http://www.mofa.gov.tw/EnMobile/News_Content.aspx?s=0F79BE02DEE6D262 (staženo 5. července 2015).). Po tomto prodeji musel Tchaj-wan na další schválení čekat až do srpna 2015.

⁵⁷ „Weapons Deals Hurt All,“ *China Daily*, 23. září 2011, dostupné na http://www.china.org.cn/opinion/2011-09/23/content_23475728.htm (staženo 20. června 2018).

⁵⁸ Letouny F-16, kterými Tchaj-wan disponuje, jsou skutečně na hranici použitelnosti, Tchaj-wan totiž chrání od devadesátých let.

⁵⁹ Rozhovor se zástupcem ministerstva zahraničí Tchaj-wanu, Tchaj-pej, 8. ledna 2012.

⁶⁰ Projev Rupperta J. Hammonda-Chamberse před výborem pro zahraniční politiku in „Why Taiwan Matters,“ Hearing Before the Committee on Foreign Relations, House of Representatives, 16. června 2011, dostupné na <http://archives-republicans-foreignaffairs.house.gov/112/66902.pdf> (staženo 23. listopadu 2018).

⁶¹ „Deputy U.S. Trade Representative Demetrios Marantis Welcomes Hard Work, Productive Outcomes in Revived U.S.-Taiwan Talks, American Institute in Taiwan,“ Tchaj-pej, 10. března 2013, dostupné na <https://www.ait.org.tw/deputy-u-s-trade-representative-demetrios-marantis-welcomes-hard-work-productive-outcomes-revived-u-s-taiwan-talks/> (staženo 21. srpna 2017).

5.4. Obamův obrat: Nárůst napětí v čínsko-amerických vztazích

Naděje, které Obamova administrativa vkládala do spolupráce mezi USA a ČLR na počátku roku 2009, brzy vzaly za své. Záhy se totiž ukázal druhý, důležitější rozměr vztahů s Pekingem – ČLR se i přes některé vzájemně sdílené zájmy a cíle nehodlala zapojit bok po boku Spojených států do řešení mezinárodních problémů. V mnoha ohledech se kolem roku 2010-2011 začíná v americkém diskursu vracet obraz Číny jako soupeře pro Spojených států. Do bilaterálních diskusí se vrátila tradiční témata, která Číňany značně dráždila - např. setkání s Dalajlámou v lednu 2010 či již zmíněný prodej amerických zbraní Tchaj-wanu. Podle americké administrativy se Čína na mezinárodní scéně zdaleka nechovala jako „zodpovědný podílník“ – tedy jako stát, který je ochoten nést zodpovědnost za globální stabilitu a prosperitu, jak by si zřejmě prezident Obama přál.

V průběhu roku 2010 se Obamova administrativa stala svědkem narůstání napětí v asijsko-pacifickém regionu. Jak se ukázalo, vize Pekingu v řešení různých krizí se často rozcházela s americkou představou. Vedle čínských aktivit v Jihočínském moři, kterým bude věnován prostor níže, např. v roce 2010 ČLR nepodpořila americký návrh na vyšetření potopení jihokorejského námořního plavidla Čcheonan (Cheonan), které bylo podle předběžných zpráv amerických, britských, jihokorejských a kanadských expertů zasaženo severokorejským torpédem.⁶² Naopak, Peking vyjádřil domněnku, že za potopením Čcheonanu může ve skutečnosti být americká námořní mina.⁶³ Neochota Pekingu spolupracovat nakonec vedla k posílení americko-jihokorejské aliance, která byla – k velké nechtivosti ČLR – demonstrována společným vojenským cvičením námořnictva v blízkosti hranice mezi severokorejskými a jihokorejskými výsostnými vodami.⁶⁴ V listopadu 2010 pak následovalo další společné vojenské cvičení, které mělo být odpovědí na odstřelování jihokorejského ostrova Yeonpyeong severokorejským dělostřelectvem.⁶⁵ Upevňování spojení mezi Spojenými státy a Jižní Koreou a společná vojenská cvičení na čínské periferii se ukázalo být chytrým krokem

⁶² Namgung Min, „Results Confirm North Korea Sank Cheonan,“ *Daily North Korea*, 20. května 2010. Dostupné na <http://www.dailynk.com/english/read.php?cataId=nk00100&num=6392> (staženo 27. září 2014).

⁶³ Yoichi Shimatsu, "Did an American Mine Sink South Korean Ship?" *New America Media*, 27. května 2010, dostupné na <http://newamericamedia.org/2010/05/did-an-american-mine-sink-the-south-korean-ship.php> (staženo 27. září 2010).

⁶⁴ Sang-hun Choe, „As Tensions Rise, U.S. and S. Korea Begin Drills,“ *New York Times*, 25. července 2010.

⁶⁵ Keith B. Richburg, „U.S., South Korea Begin Military Exercises, as China Calls for Emergency Talks on North Korea,“ *Washington Post*, 28. listopadu 2010, dostupné na <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/11/27/AR2010112703600.html> (staženo 27. září 2010).

Obamovy administrativy – donutil totiž Peking k zatlačení na svého severokorejského partnera, aby utlumil své provokativní chování.

I přes vzájemnou spolupráci v téměř stovce různých dialogů zůstával základním problémem v čínsko-amerických vztazích nedostatek vzájemné důvěry, který se v průběhu administrativy prezidenta Obamy čím dál více promítal do vzájemné kooperace. Tato nedůvěra je v první řadě důsledkem zásadní odlišnosti politického systému a vnímání hodnot. I bez ohledu na velké socio-ekonomické a politické změny, kterými v posledních dekadách ČLR prošla, je to stále země, které vládne jedna politická strana s ideologií, která se diametrálně liší od americkému pojetí světa, společnosti a role jedince v ní. Důležitým faktorem vzájemné nedůvěry je mimo jiné nedostatek transparentnosti politických procesů v ČLR a obecně nepochopení či dezinterpretace rozhodovacích a politických procesů a vztahů mezi různými hráči (nejen) byrokratického aparátu na obou stranách. Důležitou roli hraje také vnímání vlastní role (a potažmo i moci) ve světě. Zejména po finanční a ekonomické krizi v letech 2008-2009 začali Američané vnímat Čínu negativněji – jako konkurenta Spojených států, jako zemi, do které se přesouvají pracovní místa, jako ekonomiky, která brzy předstihne USA.⁶⁶ Investice do vojenského rozpočtu Čínské lidové armády vedly zase k úvahám, že má ČLR ambice nahradit USA v pozici světového hegemonu či minimálně vytlačit USA z Asie. Číňané se zase vymezovali vůči pravidlům fungování mezinárodních vztahů, které vytvořily a prosazují Spojené státy, s argumentem, že se USA snaží bránit či zadržovat vzestup Číny.⁶⁷

Důležitým faktorem, který negativně ovlivnil čínsko-americké vztahy během Obamovy administrativy, byla samotná finanční a ekonomická krize. Úpadek amerických finančních institucí, problémy amerických firem, na jejichž záchranu musel Washington podniknout bezprecedentní kroky, neefektivnost Obamova Stimulu – to všechno stavělo v očích čínských politických elit Spojené státy do defenzivního postavení. Stále častěji se v čínských politických kruzích začalo hovořit o úpadku Spojených států, ekonomická krize byla vnímána jako příležitost pro ČLR k prokázání efektivnosti vlastního ekonomického modelu a jako příležitost k naplnění historického údělu Číny – tedy proměně ve skutečnou světovou velmoc. Ruku v ruce s tím souvisí také posílení asertivního křídla v čínských vládních kruzích – v roce 2010 začaly stále častěji zaznívat názory, že by ČLR měla být důraznější v prosazování svých zájmů a že by Peking měl využít ústupu Spojených států ve

⁶⁶ Jane Perlez, „In China and U.S., Mutual Distrust Grows, Study Finds,“ *New York Times*, 18. července 2013.

⁶⁷ Více k tématu viz např. Kenneth Lieberthal a Wang Jisi, „Addressing U.S.-China Strategic Distrust,“ John L. Thornton China Center Monograph Series, č. 4, březen 2012.

svůj prospěch, tedy k zajištění čínské sféry vlivu. Navenek se tyto tendence projeví např. v ráznější snaze zajistit si vliv v Jihočínském moři, které Peking označil za svůj klíčový národní zájem (core interest). Výmluvným je v tomto kontextu prohlášení čínského ministra zahraničí Jang Ťie-čia (Yang Jiechi) v reakci na kritiku čínských aktivit v Jihočínském moři během setkání představitelů ASEAN v roce 2010: „Čína je velká země a ostatní země jsou malé, to je prostě fakt.“⁶⁸

Asertivnější postoj Pekingu lze ale připisovat i vnitropolitickým faktorům. Problémy čínské domácí politiky, mezi které patří prohlubování propasti mezi chudými a bohatými, stále vyhocenější sociální napětí, jež je důsledkem vylidňování venkova a přesunu obyvatel do měst, chybějícího sociálního a zdravotního systému, politické korupce, negativního dopadu znečištění životního prostředí na zdraví populace atd. staví Komunistickou stranu Číny do stále komplikovanější pozice. Marxisticko-leninistické principy, kterých se strana stále teoreticky drží, jsou čím dál více zpochybňovány, a tím je podkopávána i legitimita její moci. Vedení strany se tak uchyluje k jiným nástrojům, které jí mají zajistit setrvání u moci – mezi ně patří např. velký důraz na zajištění ekonomické mobility, prosperity a obranu národních zájmů. Právě narůstající čínský nacionalismus představuje pro Spojené státy výzvu, neboť je často postaven na více či méně řízeném antiamerikanismu, jak uvidíme níže v případě čínské reakce na Obamovu politiku Pivotu.

Obamova administrativa musela také reagovat na pokračující modernizaci Čínské lidově-osvobozené armády, s níž souvisí také redefinice strategických cílů, způsob prosazování národních zájmů a také konkrétní akvizice vojenského materiálu a zbraní. Ve fiskálním roce 2014 vydala čínská vláda na vojenských rozpočet celkem 131.57 miliard dolarů, což představovalo oproti roku 2013 nárůst o 12.2 procent.⁶⁹ Potvrdil se trend posledních několika let, kdy investice do vojenského rozpočtu meziročně rostly o více jak deset procent. V souvislosti s těmito investicemi se vedly a vedou diskuse o tom, jaká vize budoucího konfliktu definuje přístup čínského vedení k armádním reformám. Téměř všichni experti se shodnou, že jedním ze scénářů, který Peking zvažuje, je možnost vyhlášení nezávislosti Tchaj-

⁶⁸ John Pomfret, „U.S. Takes a Tougher Tone with China, *Washington Post*,“ 30. července 2010, dostupné na <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/07/29/AR2010072906416.html> (staženo 21. srpna 2015).

⁶⁹ Michael Martina, Greg Todore, „China's Xi Ramps Up Military Spending in Face of Worried Region,“ *Reuters*, 5. března 2014, dostupné na <http://www.reuters.com/article/2014/03/05/us-china-parliament-defence-idUSBREA2403L20140305#y6otmuwYHllzYV2t.97> (staženo 15. června 2015). Je vhodné poznamenat, že organizace monitorující světové zbrojení (např. SIPRI či RAND) dlouhodobě upozorňují na to, že objem vojenského rozpočtu zveřejňovaný čínskou vládou bude ve skutečnosti vyšší.

wanu, který čínské vedení i přes výrazné zlepšení vzájemných vztahů stále považuje za rebelující provincii, která dříve či později musí být znovu připojena k pevninské Číně. Vojenský rozměr této politiky lze vyjádřit např. rozmístěním střel krátkého doletu podél Tchajwanské úžiny za zřejmým účelem odstrašování. Počet těchto střel nebyl ani přes zlepšení vztahů mezi Pekingem a Tchaj-pej nijak snížen, a to ukazuje na nejistotu Pekingu ohledně probíhajícího sbližování s Tchaj-wanem.

Americké vojenské i politické kruhy proměny Čínské lidové armády, její strategie a především definice jejích cílů pozorně sledovaly a sledují. Ze strany Spojených států často zaznívala kritika, že Čínská lidová armáda, její rozpočet, strategie a akvizice nejsou dostatečně transparentní,⁷⁰ což navyšuje riziko možné konfrontace v důsledku špatného odhadu situace či záměru ČLR.⁷¹ Vedle rozpočtu vráska na čele amerických představitelů přidávaly také typy zbraní, které ČLR vyvíjí či nakupuje u svých přátel (zejména Ruska). Patří mezi ně především ponorky, obojživelná plavidla, protilodní střely apod. V každoroční Zprávě ministra obrany americkému Kongresu byly čínské investice do armády shrnuty následovně:

Čínská lidová republika prosazuje dlouhodobou a komplexní modernizaci svých ozbrojených složek s cílem posílit svou schopnost angažovat se v krátkých a intenzivních regionálních konfliktech. Hlavním cílem vojenských investic je především zajistit schopnost bojovat v potenciálním konfliktu v Tchajwanské úžině, ČLR se ale připravuje i na konflikty mimo Tchaj-wan – konkrétně ve Východočínském moři a Jihočínském moři. S nárůstem čínské přítomnosti po celém světě a s posilováním čínských národních zájmů se vojenská modernizace zaměřuje i na mise mimo periferii ČLR – mezi ně patří projekce síly, zajištění bezpečnosti námořní plavby, boj proti pirátům, mírové mise a humanitární mise.⁷²

⁷⁰ Např. Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015. A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2000. Kancelář ministra obrany, 7. dubna 2015, s. i, dostupné na http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2015_China_Military_Power_Report.pdf (staženo 15. srpna 2015).

⁷¹ V rámci pivotu Obamova administrativa velmi tlačila na větší transparentnost, posílení vzájemné důvěry a nastavení základních pravidel vojenského kontaktu s cílem předejít potenciálním incidentům. V říjnu 2014 proto Spojené státy s ČLR podepsaly Memorandum o porozumění, jehož smyslem bylo vytvoření mechanismů, které sníží riziko incidentů. Obě strany se například dohodly, že se budou vzájemně informovat o plánech na větší vojenské operace (např. cvičení) a že budou konzultovat své strategie a obranné politiky. Jelikož však jde o nezávazný dokument, je otázkou, jak moc důsledně a sdílně obě strany budou. Snahy o budování vzájemné důvěry byly vážně narušeny poté, co byly zveřejněny informace o čínské kyberšpionáži a kyberútocích na americké vládní instituce v roce 2015. Kyberútoky na počítačové systémy americké vlády a dlouhotrvající průmyslová špionáž zaměřující se na americké firmy, krádeže intelektuálního vlastnictví se vzápětí staly jedním z klíčových témat americko-čínských vztahů, natolik důležitým, že byly diskutovány na nejvyšší úrovni během setkání prezidentů Obamy a Si Ťin-pchinga.

⁷² Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015. A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2000. Kancelář ministra obrany, 7. dubna 2015, s. i, dostupné na http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2015_China_Military_Power_Report.pdf (staženo 15. srpna 2015).

Z implementovaných reforem bylo zřejmé, že ČLR se nezaměřuje jen na ochranu svého území. Naopak – bylo evidentní že čínské investice do armády byly a jsou vedeny touhou po projekci síly a moci, jak dokazuje např. prohlášení čínského admirála Džang Chua-čena (Zhang Hua-chen) z dubna roku 2010: „Přecházíme z obrany pobřeží na obranu dalekých moří.“⁷³ Podle této strategie se Čína nejprve soustředí na zajištění kontroly nad prvním řetězcem ostrovů podél své hranice, tedy na oblast táhnoucí se od Japonska až k Tchaj-wanu. Dalším krokem bude zajištění kontroly nad celým regionem, kdy ČLR dosáhne na vzdálenější oblasti, jako je např. Guam, strategická základna Spojených států. Do roku 2050 se ČLR chce stát globální námořní mocností.⁷⁴

Hmatatelným důkazem této nové asertivní politiky ČLR byla narůstající aktivita Čínské lidové armády v Jihočínském a Východočínském moři. Číňané podle expertů na čínskou politiku používali tzv. „salámovou taktiku“, kdy pečlivě kalibrovanými kroky zvyšovali svůj vliv v těchto strategických oblastech.⁷⁵ Mezi to patří například výstavba umělých ostrovů, administrativní zahrnutí ostrovů v Jihočínském moři pod čínskou správu,⁷⁶ potyčky s rybářskými loděmi jiných států (např. Vietnamu) či organizace vojenských cvičení v oblasti. Ve Východočínském moři je hlavním ohniskem sporů souostroví Senkaku/Diaoyu⁷⁷, v jejichž blízkosti v listopadu 2013 Peking vyhlásil kontroverzní Air Defense Identification Zone. Docházelo také ke střetům mezi čínským a americkým námořnictvem v důsledku rozdílné interpretace mezinárodního práva ohledně tzv. vystupňovala nároky v regionu.

Pro Spojené státy má budování čínské moci v Jihočínském a Východočínském moři zásadní důsledky – Čína může bránit USA v přístupu do regionu (tzv. koncept Anti-Access/Area Denial, A2/AD), může vojenskou sílu efektivně využívat k zastrahování oponentů a v extrémním případě se může snažit USA z regionu úplně vytlačit. Salámová taktika navíc představuje výzvu v tom, že jednotlivé aktivity osamoceně nepředstavuje zásadní porušení mezinárodní práva, jen jej lehce ohýbají. Otázkou pak je, jak na takovou taktiku odpovědět -

⁷³ Elizabeth Economy, „The Game Changer: Coping With China's Foreign Policy Revolution,“ *Foreign Affairs* (listopad-prosinec 2010): 149.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Robert Haddick, „Salami Slicing in the South China Sea,“ *Foreign Policy*, 3. srpna 2012, dostupné na <https://foreignpolicy.com/2012/08/03/salami-slicing-in-the-south-china-sea> (staženo 11. června 2017).

⁷⁶ Konkrétně se jednalo o zahrnutí Paracelských ostrovů pod novou administrativní jednotku se sídlem v nově vytvořeném městě Sansha v roce 2012. Pod správu města Sansha by mělo spadat celé Jihočínské moře. Více viz „China Approves Military Garrison for Disputed Islands,“ *BBC News*, 23. července 2012, dostupné na <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-18949941> (staženo 11. června 2017).

⁷⁷ Teritoriální spor mezi ČLR a Japonskem.

žádná z čínských aktivit není tak zásadní, aby stála za vyhlášení války, kterou si navíc v regionu nikdo nepřeje.

Odpovědí USA na čínskou asertivitu bylo posílení americké vojenské přítomnosti v regionu, posilování vojenských schopností spojenců a také rozvoj konceptu AirSea Battle, který zdůrazňuje především schopnosti námořnictva a letectva efektivně výzvam A2/AD čelit.⁷⁸ Na druhou stranu, jak poznamenává politolog Paul Bracken, „vztahy [USA] s Čínou jsou příliš důležité, abychom riskovali vojenskou konfrontaci,“ a proto má strategie bránění v přístupu (anti-access) zásadní dopady na rozhodovací procesy ve Washingtonu... Právě to však komplikuje americko-čínské vztahy, protože podle Brackena Pekingu ani „nejde o to, že se moc vychýlila v prospěch ČLR – jde o to, že do amerických rozhodovacích procesů vnáší nová rizika, které nyní musí Washington brát v potaz“⁷⁹.

5.4.1. Pivot to Asia⁸⁰

V roce 2011, ve svém projevu před australským parlamentem, prezident Obama prohlásil: „Jako prezident jsem se rozhodl pro promyšlený a strategický krok – jako tichomořský národ budou Spojené státy hrát významnější a dlouhodobější roli ve formování [asijsko-tichomořského] regionu a jeho budoucnosti, a to dodržováním základních principů v úzké spolupráci s našimi spojenci a přáteli.“⁸¹ Důraz na asijsko-tichomořský region signalizovala i ministryně zahraničí Hillary Clintonová, která ve své eseji pro časopis *Foreign Policy* zdůrazňovala, že „budoucnost politiky bude rozhodnuta v Asii, ne v Afghánistánu či Iráku, a Spojené státy proto budou v centru tohoto dění“⁸².

Prezident Obama byl ve vytváření své politiky vůči Číně motivován snahou zapojit ČLR do existujícího liberálního mezinárodního řádu a zároveň aktivně vystupovat proti

⁷⁸ „Air-Sea Battle: Service Collaboration to Address Anti-Access and Area Denial Challenges,“ Air-Sea Battle Office, U.S. Department of Defense, květen 2013.

⁷⁹ Paul Bracken, *The Second Nuclear Age: Strategy, Danger, and the New Power Politics* (New York: Times Books, 2012), ss. 209-211.

⁸⁰ Otázkou je, nakolik lze považovat strategii pívotu za komplexní zahraničně politickou strategii. Prohlášení různých představitelů Obamovy administrativy se totiž celkem liší v definici hlavních cílů.

⁸¹ „Remarks By President Obama to the Australian Parliament,“ Canberra, 17. listopadu 2011, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament> (staženo 4. září 2016).

⁸² Hillary Clinton, „America’s Pacific Century,“ *Foreign Policy* (listopad 2011), dostupné na <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (staženo 15. srpna 2015).

revizionistickým krokům čínské zahraniční politiky. Na tiskové konferenci během návštěvy čínského prezidenta Chu Ťin-ťaa americký prezident prohlásil, že Spojené státy vítají vzestup Číny: „Jsem absolutně přesvědčen, že čínský mírový vzestup je dobrý pro svět a i pro Ameriku. (...) Posílenější Čína bude pro Spojené státy silnějším partnerem v mezinárodních otázkách, jako je boj proti terorismu a změna klimatu - a to tak dlouho, dokud bude Čína vystupovat jako zodpovědný aktér v mezinárodních vztazích.“⁸³ Prezident se ale nezdráhal kritizovat některé dlouhodobé problémy čínské domácí politiky. V jeho projevech se odráželo jeho přesvědčení, že demokracie a ochrana lidských práv jsou univerzálními hodnotami.

Strategii pívotu nejvíce do hloubky rozpracovala ministryně zahraničí Hillary Clintonová v článku⁸⁴ pro časopis *Foreign Policy*. V něm Clintonová podpořila prezidentův postoj:

V naší zemi někteří vnímají pokrok Číny jako hrozbu pro Spojené státy, někteří Číňané se obávají, že se Spojené státy pokoušejí o zadržení čínského růstu. Oba tyto názory odmítáme. Faktem je, že prosperující Amerika je dobrá pro Čínu a prosperující Čína je dobrá pro Ameriku. Obě strany mohou více získat ze vzájemné spolupráce než ze sporů. Nelze však stavět vztah jen na aspiracích. Je na nás, abychom důsledněji převedli pozitivní slova na účinnou spolupráci - a co je nejdůležitější - splnili naše vlastní globální závazky a povinnosti.⁸⁵

Clintonová pro americkou zahraniční politiku v Asii vytyčila celkem šest priorit: 1/ posílení bilaterálních bezpečnostních aliancí, 2/ prohloubení vztahů s mocnostmi na vzestupu, 3/ zapojení USA do multilaterálních organizací v regionu, 4/ posílení ekonomické a obchodní spolupráce, 5/ posílení vojenské přítomnosti USA a 6/ podpora demokracie a lidských práv.⁸⁶

Soustředění Obamovy administrativy na Asii vycházelo z přehodnocení strategických priorit i z reakce na geopolitické změny posledních několika let. Z pohledu Spojených států je region Asie pro Spojené státy stále důležitější – v roce 2014 představovala Asie největší zdroj dovozu do USA a region byl druhou nejdůležitější destinací amerického vývozu.⁸⁷ Dynamický

⁸³ „Press Conference with President Obama and President Hu of the People's Republic of China,“ Washington D.C., 19. ledna 2011, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/01/19/press-conference-president-obama-and-president-hu-peoples-republic-china> (staženo 25. ledna 2017).

⁸⁴ Hillary Clinton, „America's Pacific Century,“ *Foreign Policy* (listopad 2011), dostupné na <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (staženo 15. srpna 2015).

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid. Je nutno poznamenat, že jednotliví představitelé se lišili v definici hlavních pilířů politiky pívotu. Barack Obama např. definoval pilíře pouze tři: 1. zajištění bezpečnosti, 2. podpora prosperity, 3. podpora lidských práv. Je však pravděpodobné, že členové Obamovy administrativy koncept pívotu rozpracovali.

⁸⁷ „International Trade Statistics 2014,“ World Trade Organization, s. 31, dostupné na https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2014_e/its2014_e.pdf (staženo 15. srpna 2015).

ekonomický rozvoj celého regionu představoval pro USA velký příslib do budoucnosti – právě proto Obamaova administrativa zintenzivnila vyjednávání Transpacifického partnerství (TPP, Trans-Pacific Partnership). Ekonomický růst celého regionu se ale také odrazil ve větších investicích do vojenských rozpočtů, neboť všechny státy v oblasti pocítují vyšší potřebu chránit své obchodní a teritoriální zájmy. Americké obchodní zájmy jdou tak ruku v ruce se zájmy bezpečnostními – USA si chtějí zajistit volný přístup do regionu, svobodu plavby po námořních trasách, mají ale také zájem na celkovém udržení stability regionu. Bezpečnostní složce pivotu byla věnována asi největší pozornost - Spojené státy si kladly za cíl rozšířit vojenskou přítomnost, zajistit možnosti přístupu do regionu a posílit vojenské kapacity a investice do vojenských inovací. Barack Obama tak v politice pivotu zdůrazňoval jak zapojování (engagement), tak prvky omezování (hedging).

Reakce na pivot byly různorodé. Mnozí experti, jako např. David Shambaugh, upozorňovali na to, že se rozhodně nejedná o žádný „návrat do Asie, neboť Spojené státy se v regionu angažují již od 19. století, pomáhaly vystavět jeho infrastrukturu v období po 2. světové válce – tedy jinak řečeno, region nikdy neopustily“⁸⁸. Na druhou stranu např. Will Inboden v časopise *Foreign Policy* administrativu prezidenta Obamy chválil s tím, že „obnovené závazky vůči spojencům, jako je Japonsko a Austrálie, přinesly zvýšenou pozornost dalším partnerům, jako je Indie a Indonésie, otevření se potenciálním partnerům, jako je Vietnam a Barma, a posílily strategické postavení [USA] v celém regionu – tohle všechno jsou aspekty výrazně lepší politiky vůči Asii, která má potenciál přinést ovoce pro celou generaci.“⁸⁹ Podle Inbodena si tedy Spojené státy konečně uvědomily, kde leží jejich klíčové strategické zájmy.

Diskuse o pivotu se soustředila především na dopady této nové strategie na vztahy mezi USA a Čínskou lidovou republikou. Představitelé Obamaovy administrativy sice zdůrazňovali, že nová strategie je konstruktivní a že není v žádném případě namířena proti konkrétní zemi,⁹⁰ mnozí analytici byli však přesvědčeni, že pivot je americkou odpovědí na vzestup Číny, která právě v průběhu let 2010-2011 postupovala v zahraniční politice se zvýšenou

⁸⁸ Rozhovor s Davidem Shambaughem, 27. října 2013.

⁸⁹ Will Inboden, „What Obama’s Done Right – And Wrong,“ *Foreign Policy* (28. prosince 2011), dostupné na <http://foreignpolicy.com/2011/12/28/what-obamas-done-right-and-wrong/> (staženo 21. dubna 2015).

⁹⁰ Viz např. americký velvyslanec Gary Locke v rozhovoru s Georgem Stephanopoulosem během diskuse organizované Asia Society in „Ambassador Locke: US ‘Not Trying to Contain China’,“ *Asia Society*, 17. prosince 2012, dostupné na <http://asiasociety.org/blog/asia/ambassador-locke-us-not-trying-contain-china> (staženo 19. října 2014).

asertivitou.⁹¹ Podle Orvilla Schella, amerického novináře a znalce Číny, mohl být pivot vnímán ČLR negativně: „[Pivot] vyvolává studenoválečné uvažování. Domnívám se, že [čínská představitel] se obávají, že budou nějak omezováni, že máme nějaký zásadní plán je obklíčit. To určitě přináší vzpomínky na dobu, kdy byla Čína během studené války izolována.“⁹² Část americké akademické obce, vedená např. předním odborníkem na čínsko-americké vztahy Robertem Rossem, novou politiku Bílého domu také kritizovala. Sám Robert Ross ji ve svém článku v časopise *Foreign Affairs* označil za „nepotřebnou a kontraproduktivní,“ neboť zejména posílení vojenské přítomnosti v Asii zbytečně provokuje Čínu.⁹³ Podle Rosse je totiž čínská asertivita v zahraniční politice odrazem pnutí v domácí politice – překotné změny v důsledku ekonomického růstu a rychlých společenských změn vedoucích často k sociálním nepokojům nutí čínské vedení k tomu, aby legitimovalo svou vládu hrou na nacionální cítění prostřednictvím důraznějšího postoje navenek. Ross tak tvrdí, že v tomto světle pak politika pivotu situaci spíše zhoršuje, protože posiluje čínskou nejistotu a povede tedy nutně k reakci ve formě vyostřenějšího protiamerického postoje Pekingem, který v důsledku ohrozí stabilitu regionu a sníží šance na spolupráci s Pekingem.⁹⁴

Reakce ČLR obavy Orvilla Schella, Roberta Rosse a mnohých dalších potvrdily - reakce čínské vlády na pivot byly totiž spíše negativní. Vzhledem k tomu, že první kroky v prosazování pivotu kladly velký důraz na vojenský aspekt nové politiky, čínské vedení interpretovalo pivot jako pokus o zadržování Číny.⁹⁵ Administrativa prezidenta Obamy se pokoušela negativní reakce zmírnit tím, že „pivot“ nahradila slovem „vyvažování“ (rebalance),⁹⁶ ale škoda již byla napáchána. Přesto lze ale tvrdit, že Obamův pivot do Asie byl pragmatickým pokusem o zohlednění nové dynamiky v asijsko-tichomořském regionu a o pevnější ukotvení americké role v tomto regionu s cílem prosadit americké národní zájmy: stabilitu v regionu, bezpečnost a ujištění amerických spojenců, mírové řešení tchajwanské

⁹¹ Příkladem zvýšené asertivity čínské zahraniční politiky jsou např. důrazněji prosazované nároky v Jihočínském moři a posilování čínské vojenské přítomnosti v Jihočínském a Východočínském moři, které vedly v několika případech ke zvýšenému napětí – např. v důsledku zadržení vietnamských či filipínských rybářských lodí.

⁹² Orville Schell v rozhovoru s Georgem Stephanopoulosem během diskuse organizované Asia Society in „Ambassador Locke: US 'Not Trying to Contain China',“ Asia Society, 17. prosince 2012, dostupné na <http://asiasociety.org/blog/asia/ambassador-locke-us-not-trying-contain-china> (staženo 19. října 2014).

⁹³ Robert Ross, „The Problem with Pivot,“ *Foreign Affairs* (listopad/prosinec 2012): 70.

⁹⁴ *Ibid.*, 81-82.

⁹⁵ David Shambaugh, *China Goes Global: The Partial Power* (New York: Oxford University Press, 2013), s. 77.

⁹⁶ Např. v projevu poradce pro národní bezpečnost Thomase Donilona v březnu 2013 v Asia Society se výraz „pivot“ již vůbec neobjevil. Vojenské kruhy ale nadále odkazují na pivot.

otázky, podporu lidských práv a v neposlední řadě snahu o integraci Číny mezi zodpovědné světové hráče.

5.4.2. Tchaj-wan a pivoť

Tchaj-wan nebyl v kontextu pivoťu v oficiálních textech Obamovy administrativy nijak zvlášť zmiňován, zřejmě ve snaze zbytečně nedráždit Peking. Ani v textu Hillary Clintonové, v němž koncept pivoťu americká ministryně zahraničních věcí představovala, nebyla o Tchaj-wanu ani zmínka. Až během svého vystoupení na téma pivoťu v Honolulu v listopadu 2011 Hillary Clintonová pak o Tchaj-wanu řekla následující:

Zůstáváme vázání politikou jedné Číny a zachování míru a stability v Tchajwanské úžině. S Tchaj-wanem máme pevný vztah, je důležitým bezpečnostním a ekonomickým partnerem, a tleskáme pokroku, jehož jsme svědky ve vztazích mezi Čínou a Tchaj-wanem v posledních třech letech, a těšíme se na pokračující zlepšování tak, aby obě strany mohly dosáhnout mírového řešení jejich sporu.⁹⁷

Podle Roberta Suttera neprobíhala uvnitř administrativy prakticky žádná diskuse o tom, jakou roli by mohl Tchaj-wan ve strategii pivoťu sehrát a neprobíraly se ani dopady probíhajícího sbližování mezi Pekingem a Tchaj-peji na dlouhodobé zájmy Tchaj-wanu.⁹⁸ Až náměstek ministra zahraničních věcí pro Asii a Tichomoří Kurt Campbell se k těmto otázkám alespoň částečně vyjádřil během slyšení před výborem pro zahraniční politiku ve Sněmovně reprezentantů na podzim roku 2011. Campbell vztahy s Tchaj-wanem v rámci pivoťu charakterizoval následně: „Důležitou součástí tohoto obratu k Asii je udržení robustního a multidimenzionálního vztahu s Tchaj-wanem a v souladu s tímto zájmem Spojených států je americký neochvějný a trvalý závazek k udržení míru a stability v Tchajwanské úžině.“⁹⁹

Tchajwanští politici a akademici pivoť vnímali veskrze pozitivně. Možnost členství v Transpacifickém partnerství byla vnímána jako příležitost pevněji integrovat tchajwanskou

⁹⁷ Hillary Clinton, „America's Pacific Century,“ projev v East-West Center, Honolulu, 10. listopadu 2011, dostupné na <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/11/176999.htm> (staženo 14. prosince 2018).

⁹⁸ Robert Sutter, „More American Attention to Taiwan Amid Heightened Competition with China,“ *American Journal of Chinese Studies*, roč. 22, č. 1 (duben 2015): 7.

⁹⁹ Projev Kurta Campbella před výborem pro zahraniční politiku, Hearing Before the Committee on Foreign Relations in „*Why Taiwan Matters, Part II*,“ House of Representatives, 4. listopadu 2011, dostupné na <https://2009-2017.state.gov/p/eap/rls/rm/2011/10/174980.htm> (staženo 23. listopadu 2018).

ekonomiku v rámci regionu, který se stále více propojuje.¹⁰⁰ V pivotu také viděli šanci na posílení vazeb s USA - např. prof. Edward I-hsin Čchen píše: „Čínská republika z pivotu do Asie velmi benefituje. Díky zvýšeným aktivitám USA v regionu bylo možné zmírnit politický tlak Číny na Tchaj-wan, Tchaj-wan byl potvrzen jako partner, byl podpořen jako strategicky důležitá demokracie, získal nové zbraně od USA, rozšířil svou mezinárodní působnost a zvýšil své šance na zapojení do TPP.“¹⁰¹

V americkém akademickém prostředí se v reakci na pivot naopak rozhořela diskuse o tom, jaké důsledky má pro americko-tchajwanské vztahy. Pivot částečně potěšil zahraničně-politické jestřáby, kteří by rádi viděli asertivnější postoj USA vůči čínskému expanzionismu a Tchaj-wan by v takové strategii mohl hrát výraznější roli. Vance Serchuk z Center for a New American Security upozorňoval na geopolitickou důležitost ostrova: „Pokud existuje vážná možnost na dlouhodobé bezpečnostní soupeření s Čínou (...), Tchaj-pej bude mít zásadní slovo v tom, jak toto soupeření dopadne (...). Vedle geografické polohy bude Tchaj-wan také zatěžkávací zkouškou amerických závazků. Pokud se bude zdát, že Spojené státy stahují podporu z Tchaj-wanu, pulzující demokracie, způsobí to obrovskou krizi důvěry mezi těmi, kteří spoléhají na to, že je Spojené státy ochrání před Čínou.“¹⁰²

Odborníci ale také začali upozorňovat na negativní dopady sbližování mezi Tchaj-pejí a Pekingem pro strategické zájmy USA. June Teufel Dreyer zdůrazňovala klíčovou strategickou pozici ostrova pro případné omezení čínské rozpínivosti. Tchaj-wan podle ní představuje jakousi přirozenou bariéru pro šíření čínských teritoriálních nároků. Podle ní by „absorpce ostrova do čínských teritoriálních vod znamenala, že čínské teritoriální vody dosáhnou téměř až k pobřeží Japonska. (...) Implementace pivotu by byla vážně omezená v případě, že by se Tchaj-wan stal součástí ČLR.“¹⁰³ Mnozí akademici také upozorňovali na to, že rostoucí závislost Tchaj-wanu na Číně oslabuje vyjednávací pozici Tchaj-peje a činí ji

¹⁰⁰ „President Ma Ying-jeou Says Taiwan Must Join Economic Partnerships,“ *The News Lens*, 21. ledna 2016, dostupné na <https://international.thenewslens.com/article/34938> (staženo 21. srpna 2017).

¹⁰¹ Chen, Edward I-hsin, „Taiwan’s Perspective of the U.S. Pivot to Asia Policy,“ *National Strategy Forum Review*, roč. 22, č. 2 (2013), dostupné na <http://tkuir.lib.tku.edu.tw:8080/dspace/bitstream/987654321/97108/2/Taiwan%E2%80%99s+Perspective+of+the+U.S.+Pivot+to+Asia+Policy.pdf> (staženo 24. dubna 2018).

¹⁰² Vance Serchuk, „Obama’s Silence on Taiwan Masks Its Significance in Asia,“ *Washington Post*, 24. května 2013, dostupné na https://www.washingtonpost.com/opinions/obamas-silence-on-taiwan-masks-its-significance-in-us-relations-with-china/2013/05/23/a1b40470-c243-11e2-914f-a7aba60512a7_story.html (staženo 13. prosince 2017)

¹⁰³ June Teufel Dreyer, „What Does the U.S. Focus on Asia Mean for Taiwan?“ in Shihoko Goto, *Taiwan and the U.S. Pivot to Asia: New Realities in the Region? Report of the Woodrow Wilson International Center for Scholars’ Conference on U.S. -Taiwan Relations* (Washington D.C.: Wilson Center, 2013), s. 7.

zranitelnější vůči tlaku ze strany Pekingu. V případě, že by Spojené státy volily cestu omezení podpory Tchaj-wanu, podle Roberta Suttera nebude Tchaj-pej schopna Peking odradit od pro ni nepříznivých kroků - Peking by tak získal výhodu a mohl by Tchaj-wan donutit k jím preferovanému chování.¹⁰⁴

5.5. USA a tchajwansko-čínské sblížení

Tchajwanské volby v roce 2012 ukázaly, jak citlivá otázka vztahů s ČLR je. Přestože Ma Jing-tou svůj mandát obhájil, zvítězil s menším náskokem, než tomu bylo v roce 2008.¹⁰⁵ Během volební kampaně se objevily spekulace, že by Ma v druhém volebním období mohl uzavřít s Pekingem mírovou smlouvu,¹⁰⁶ což zejména mezi voliči DPP způsobilo obavy. Ma Jing-tou tedy musel voliče DPP přesvědčit, že Tchaj-wan komunistickému režimu nehodlá zaprodat.¹⁰⁷ Pro tyto účely Ma opakovaně zdůrazňoval, že vize KMT je směřována do budoucnosti a je podmíněná politickými změnami v ČLR (demokratizací). Prozatím mělo být politikou Kuomintangu udržení statu quo - „žádné sjednocení, žádná nezávislost a žádné použití síly“ (no unification, no independence, no use of force).¹⁰⁸ V rámci své interpretace kompromisu z roku 1992¹⁰⁹ Ma Jing-tou definoval vztahy mezi Tchaj-wanem a ČLR jako vztah mezi dvěma oblastmi, které jsou si vzájemně rovné.¹¹⁰

Spojené státy sice benefitovaly ze zklidnění situace v Tchajwanské úžině, ale zejména konzervativní politici a komentátoři Obamovu administrativu kritizovali za to, že by Tchaj-wan mohl podpořit mnohem robustněji. V roce 2014 Paul Wolfowitz si ve *Wall Street Journal*

¹⁰⁴ Dochází tedy k posunu od deterrence ke compellence. Viz Robert Sutter, „More American Attention to Taiwan Amid Heightened Competition with China,“ *American Journal of Chinese Studies*, roč. 22, č. 1 (duben 2015): 7.

¹⁰⁵ Ma Jing-tou získal 51.6 procent hlasů oproti Tsai Jing-wen, kandidátce DPP, která získala 45.6 procent hlasů.

¹⁰⁶ Mo Yan-chih, „Elections 2012: Ma Defends Peace Agreement,“ *Taipei Times*, 29. října 2011, s. 3.

¹⁰⁷ Někteří voliči DPP vyjadřovali obavy z toho, že Kuomintang pod vedením Ma Jing-toua bude prosazovat sjednocení s Čínou, případně že Čína využije jeho pročínské politiky k tomu, aby si sjednocení prosadila. Viz např. Alan D. Romberg, „Ma and the 'de facto' Tightrope“, *New York Times Blog*, 22. března 2008, dostupné na <https://topics.blogs.nytimes.com/2008/03/22/ma-and-the-de-facto-tightrope/> (staženo 15. dubna 2008).

¹⁰⁸ Yasuhiro Matsuda, „Cross-Strait Relations under the Ma Ying-jeou Administration: From Economic to Political Dependence?“ *Journal of Contemporary East Asian Studies*, roč. 4, č. 2 (2015): 8.

¹⁰⁹ Tedy že existuje jedna Čína, ale obě strany Tchajwanské úžiny se liší v interpretaci, co ta jedna Čína znamená.

¹¹⁰ yi guo, liang qu, viz „Taiwan Touts 'One Country, Two Areas' Concept to Improve China Ties,“ *Focus Taiwan*, 22. března 2012, dostupné na <http://focustaiwan.tw/news/aip/201203220046.aspx> (staženo 23. června 2018).

postěžoval: „Spojeným státům sice plynou výhody ze sníženého napětí, ale neposkytly Tchaj-wanu tolik potřebnou rovnováhu, kterou nutně potřebuje... Spojené státy nejsou ochotny přijmout ambicióznější kroky, jako např. podepsání nové obchodní dohody a autorizaci nových prodejů zbraní. Tato neochota k činům se zdá být motivována chybnou domněnkou, že je třeba si vybrat buď podporu Tchaj-wanu nebo dobré pracovní vztahy s Čínou.“¹¹¹

Ne všichni byli přesvědčení, že trend zlepšování tchajwansko-čínských vztahů je pro Spojené státy výhodný. Začaly se objevovat otázky, zdali je tchajwansko-čínské sbližování slučitelné s americkými bezpečnostními zájmy v Tchajwanské úžině a ve východní Asii. S ohledem na poměrně rychlé tempo sbližování začaly zaznívat obavy z toho, že by se Tchaj-wan mohl strategicky přeorientovat na spolupráci s Čínou a začít se vzdalovat svým demokratickým spojencům.¹¹² Rozpaky se především objevily v kontextu narůstajícího napětí ohledně Jihočínského moře, kde Tchaj-wan nárokoval stejné území jako ČLR, jak již bylo popsáno výše. Lowell Dittmer zase upozorňoval na to, že by Tchaj-pej měla mít na paměti, že se ČLR stále nevzdala použití síly proti Tchaj-wanu a že pro Tchaj-wan v první řadě představuje bezpečnostní hrozbu - příliš rychlé a nekontrolované sbližování s Pekingem by tak mohlo podkopat bezpečnostní zájmy Tchaj-wanu, včetně „ohrožení bezpečnostního vztahu s jediným garantem jeho přežití jako suverénní entity,“¹¹³ tedy vztahu s USA.

Spojené státy také sledovaly vnitropolitickou diskusi na Tchaj-wanu, kde administrativa prezidenta Ma Jing-ťoua čelila stále větší kritice za to, že její dohody s Pekingem nejsou dostatečně transparentní, že Ma postupuje příliš rychle bez dostatečného mandátu od tchajwanských voličů, že se Tchaj-wan stává příliš závislým na Číně a že Čína využívá prezidenta Ma k prosazení sjednocení. V roce 2015 profesor mezinárodních vztahů Robert Sutter upozorňoval na to, že v důsledku sbližování s Čínou dochází ke snížení schopnosti Tchaj-wanu rozhodovat se samostatně.¹¹⁴ Sutter také varoval, že na rozdíl

¹¹¹ Paul Wolfowitz, „U.S. Taiwan Policy Threatens a Face-Off with China,“ *Wall Street Journal*, 9. října 2014, dostupné na <https://www.aei.org/publication/us-taiwan-policy-threatens-face-china/> (staženo 1. května 2015).

¹¹² June Teufel Dreyer, „What Does the U.S. Focus on Asia Mean for Taiwan?“ in Shihoko Goto, *Taiwan and the U.S. Pivot to Asia: New Realities in the Region? Report of the Woodrow Wilson International Center for Scholars' Conference on U.S. -Taiwan Relations* (Washington D.C.: Wilson Center, 2013), s. 8.

¹¹³ Lowell Dittmer, „Taiwan's Narrowing Strait: A Triangular Analysis of Taiwan's Security Since 2008,“ in Peter C. Y. Chow, *The US Strategic Pivot to Asia and Cross-Strait Relations: Economic and Security Dynamics* (New York: Palgrave Macmillan, 2014), s. 26-27.

¹¹⁴ Robert Sutter, „More American Attention to Taiwan Amid Heightened Competition with China,“ *American Journal of Chinese Studies*, roč. 22, č. 1 (duben 2015), ss. 6-7.

akademické komunity a pro-tchajwanských zastánců v Kongresu zůstává tento fenomén bez povšimnutí v Bílém domě.¹¹⁵

Americký Kongres začal být „nečinností“ Bílého domu značně nervózní, a proto se začaly objevovat hlasy, které volaly po posílení americko-tchajwanské spolupráce. Pro některé zastánce Tchaj-wanu byl impulsem prostý fakt, že Tchaj-wan byl demokratickou zemí čelící tlaku komunisty kontrolované Čínské lidové republiky. Většina pro-tchajwanských hlasů se však začala vracet k argumentu o strategickém významu Tchaj-wanu.

Zatímco Kongres byl v prvním volebním období Obamovy administrativy v otázce Tchaj-wanu spíše pasivní, v druhém volebním období se ale s ohledem na relativně nízkou aktivitu Bílého domu a nárůst čínské asertivity Kongres začíná o Tchaj-wan intenzivněji zajímat. Těžiště pro-tchajwanské politiky se tak přesouvá do Kongresu, který kritizoval prezidenta Obamu za příliš mírný přístup vůči asertivním státům.¹¹⁶ Mnozí členové Kongresu, ale i akademici vyzývali Obamovu administrativu k posílení americko-tchajwanských vztahů s cílem vyvážit narůstající vliv ČLR. Kromě zmíněného slyšení na téma americké politiky vůči Tchaj-wanu, které proběhlo ve dvou seancích v průběhu roku 2011, poslal také americký Kongres do Bílého domu návrh legislativy,¹¹⁷ která by podpořila participaci Tchaj-wanu jako pozorovatele v Mezinárodní organizaci civilního letectví.¹¹⁸ Prezident zákon podepsal se slovy, „že Spojené státy plně podporují členství Tchaj-wanu v mezinárodních organizacích, kde není pro členství podmínkou státnost, a podporují smysluplnou účast Tchaj-wanu, dle možností, v těch organizacích, kde jeho členství není možné.“¹¹⁹ V roce 2011 a 2013 také Ileana Ros-Lehtinen představila návrh zákona Taiwan Policy Act, který by umožňoval setkávání představitelů Tchaj-wanu a USA na nejvyšší možné úrovni, tedy i na úrovni ministrů.¹²⁰ Návrh zákona z roku 2013 pak obsahoval také žádost, aby se Spojené státy formálně v zákoně přihlásily k dodržování tzv. Šesti ujištění, podpořily prodej letounů F-16 Tchaj-wanu a navrhoval, aby byl ředitel Amerického institutu na Tchaj-wanu, de facto

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Josh Hicks, „Obama Foreign Policy Sparks Bi-Partisan Criticism,“ *Washington Post*, 31. srpna 2014, dostupné na <https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2014/08/31/obama-foreign-policy-sparks-bipartisan-criticism> (staženo 11. listopadu 2016).

¹¹⁷ Jednalo se o návrhy zákonů S. 579 a H.R. 1151 „A bill to direct the Secretary of State to develop a strategy to obtain observer status for Taiwan at the triennial International Civil Aviation Organization Assembly, and for other purposes“. Viz <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/1151> (staženo 15. září 2015).

¹¹⁸ „U.S. President Signs Bill Backing Taiwan's ICAO Bid,“ *Focus Taiwan*, 13. července 2013, <http://focustaiwan.tw/news/aip/201307130010.aspx> (staženo 15. září 2015).

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Viz H.R. 2918, Taiwan Policy Act of 2011, 14. září 2011, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/112th-congress/house-bill/2918> (staženo 15. září 2015).

velvyslanec USA, jmenován prezidentem a procházel schvalovacím procesem v Senátu.¹²¹ Tím by Kongres získal nad politikou vůči Tchaj-wanu mnohem větší kontrolu. V dubnu 2013 pak byl navržen další zákon (Taiwan Travel Act), který by umožňoval vysokým americkým představitelům cestovat na Tchaj-wan a zároveň by dovolil představitelům Tchaj-wanu setkávat se svými protějšky na nejvyšší možné úrovni, včetně např. ministra obrany.¹²² Ačkoliv se žádný z výše uvedených návrhů zákonem ve zkoumaném období nestal,¹²³ svědčí to o tom, že v Kongresu bylo stále dost zastánců posílení vztahů mezi USA a Tchaj-wanem.

Při příležitosti 35. výročí schválení zákona o vztazích s Tchaj-wanem Kongres v roce 2014 uspořádal slyšení o významu a budoucnosti tohoto zákona, a to konkrétně ve sněmovním výboru pro zahraniční politiku a v senátním podvýboru pro východní Asii a Tichomoří¹²⁴. Předseda výboru pro zahraniční politiku Ed Royce zdůraznil význam zákona o vztazích s Tchaj-wanem, důležitost prodeje zbraní Tchaj-wanu, a také podpory pro zapojení Tchaj-wanu do TPP a do mezinárodních organizací. V Senátu znovu zazněla myšlenka na posílení Šesti ujistění - zejména republikánští členové Kongresu požadovali, aby se Šest ujistění stalo jedním ze základních pilířů americko-čínsko-tchajwanských vztahů. Takový krok však představitelé administrativy opatrně odmítli.¹²⁵

Daniel R. Russell, náměstek ministra zahraničí pro východní Asii a Tichomoří, během slyšení v senátním podvýboru potvrdil všechny závazky Spojených států vůči Tchaj-wanu, zároveň však vyslal signál směrem k Tchaj-wanu - představitele v Tchaj-peji jemně pokáral, že odsouvají budování obrany Tchaj-wanu na druhou kolej. Vrátil se tak k diskusi o tom, že Tchaj-wan neutráčí dostatek prostředků na zajištění své obranyschopnosti, která probíhala již

¹²¹ H.R.419, Taiwan Policy Act of 2013, 25. ledna 2013, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/41> (staženo 15. září 2015).

¹²² H.Res.185 - Taiwan Travel Act, 26. dubna 2013, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-resolution/185> (staženo 15. září 2015).

¹²³ Taiwan Travel Act se stal zákonem až v roce 2018.

¹²⁴ Jak poznamenal Sen. Benjamin Cardin, předseda podvýboru, tento podvýbor se otázkou Tchaj-wanu naposledy zabýval v roce 1999. Viz přepis projevů z jednání podvýboru - „Evaluating U.S. Policy on Taiwan on the 35th anniversary of the Taiwan Relations Act,“ 3. dubna 2014, s. 3, dostupné na [https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Policy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20\(TRA\).pdf](https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Policy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20(TRA).pdf) (staženo 15. září 2015).

¹²⁵ Viz např. diskuse mezi Danielem Russellem, náměstkem ministra zahraničí pro východní Asii a Tichomoří, a senátorem Marcem Rubiem během před senátním podvýborem pro východní Asii a Tichomoří, 3. dubna 2014, s. 17, dostupné na [https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Policy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20\(TRA\).pdf](https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Policy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20(TRA).pdf) (staženo 15. září 2015).

za G. W. Bushe.¹²⁶ Abraham Denmark z National Bureau of Asian Research podobně jako Daniel Russell upozornil na problém tchajwanského obranného rozpočtu: „Washington by měl jasně říci, že neměnný rozpočet na rozvoj ozbrojených sil Tchaj-wanu je nemizící problém. Otázka rozpočtu je obzvlášť matoucí, protože jak prezident Ma, tak i opoziční DPP se veřejně zavázali na armádu utratit tři procenta HDP.“¹²⁷

Jako problematické téma však Denmark označil pozici Tchaj-peje vůči Jihočínskému moři. Nárok Tchaj-wanu vůči Jihočínskému moři totiž vychází z historické mapy z roku 1947, tedy ze stejné mapy, od které odvíjí svůj nárok i ČLR. Nárok Tchaj-wanu a ČLR se tedy prakticky překrývá a obě strany se odvolávají k tzv. devíti-čárkové linii. Ani jedna ze stran ale nikdy nevysvětlila, co přesně tato linie znamená - a samotná mapa leží v tchajwanských archívech. Vzhledem k tomu, že mapa vznikla za existence Čínské republiky (a dva roky před vznikem ČLR), vysvětlit její záměr by měl připadnout vládě na Tchaj-wanu. K tomu Tchaj-wan také někteří američtí politici a experti vyzývají.¹²⁸ Pro vládu v Tchaj-peji však vysvětlování původních záměrů představuje potenciální minové pole. Jedná se o citlivé politické téma - a v současné době není možné, aby se Tchaj-pej odklonila od interpretace, kterou sdílí s ČLR.

Sněmovna reprezentantů pak v dubnu 2014 schválila návrh zákona H.R.3470, který potvrdil, že zákon o vztazích s Tchaj-wanem je jedním ze základních stavebních kamenů americko-tchajwanských vztahů. Sněmovna také znovu vyjádřila podporu pro prodej sofistikovaných letounů F-16 a diesellových ponorek Tchaj-peji.¹²⁹ Autorem návrhu byl mimochodem Ed Royce, člen Congressional Taiwan Caucus. Návrh zákona však dále nebyl probírán a Obamova administrativa vůči němu nezaujala žádný postoj.

¹²⁶ Výdaje Tchaj-wanu na obranu poklesly k 1 procentu HDP.

¹²⁷ Projev Abrahama Denmarka, viceprezidenta pro politické a bezpečnostní záležitosti, National Bureau of Asian Research, před senátním podvýborem pro východní Asii a Tichomoří, 3. dubna 2014, s. 23, dostupné na [https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Policy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20\(TRA\).pdf](https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Policy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20(TRA).pdf) (staženo 15. září 2015).

¹²⁸ Např. Jeffrey Bader, bývalý poradce pro východní Asii v Národní bezpečnostní radě, který Tchaj-wan vyzval k vysvětlení toho, jak jeho interpretace teritoriálních nároků v Jihočínskému moři respektuje mezinárodní právo. Žádat však Tchaj-wan, který není součástí mezinárodních organizací tvořících mezinárodní právo, aby toto mezinárodní právo respektoval však není úplně fér. Viz Jeffrey Bader, „The U.S. and China’s Nine-Dash Line: Ending the Ambiguity,“ Brookings Institution, 6. února 2014, dostupné na <http://www.brookings.edu/research/opinions/2014/02/06-us-china-nine-dash-line-bader> (staženo 16. července 2018).

¹²⁹ H.R.3470 - To affirm the importance of the Taiwan Relations Act, to provide for the transfer of naval vessels to certain foreign countries, and for other purposes, 13. listopadu 2013, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/3470?> (staženo 15. září 2015).

Tchaj-wanu se také dostalo výrazně větší pozornosti od jednotlivých členů Kongresu - během roku 2012 navštívila Tchaj-wan delegace 15 členů Sněmovny vedená předsedkyní výboru pro zahraniční vztahy Ileanou Ros-Lehtinen, která se dokonce setkala s prezidentem Ma Jing-ťouem.¹³⁰ V roce 2013 na Tchaj-wan vycestovaly delegace dvě - jedna vedená senátorem Jimem Inhofem, druhá pak vedená novým předsedou zahraničního výboru Edem Roycem. Senátor Inhofe (stejně jako Ed Royce) je členem skupiny podporující přátelské vztahy s Tchaj-wanem (Senate Taiwan Caucus). I v roce 2014 vycestovaly na Tchaj-wan další delegace - Tchaj-pej navštívil senátor Ron Wyden a delegace vedené předsedou výboru pro zahraniční vztahy Edem Roycem¹³¹ a předsedou výboru pro ozbrojené složky Buckem McKeonem.¹³² V září 2014 pak skupina 29 členů Sněmovny reprezentantů v čele s Edem Roycem vyzvala ministra zahraničních věcí Johna Kerryho k přehodnocení americké politiky vůči Tchaj-wanu tak, aby lépe reflektovala vzájemné vztahy. Za další tzv. Taiwan Policy Review lobbovala především Formosan Association for Public Affairs (FAPA), jejíž prezident Mark Kao snahu členů Sněmovny okomentoval následujícími slovy:

S geopolitickým změnami, které nastaly v Pacifiku v posledních pár letech, a s navýšením amerických závazků vůči Asii v rámci pivotu je více než třeba přehodnotit politiku vůči Tchaj-wanu. Toto přehodnocení by mělo obsahovat americký závazek vůči následujícím principům - že budoucnost Tchaj-wanu by měla být rozhodnuta mírovými prostředky a za účasti tchajwanského lidu, že Spojené státy budou podporovat členství Tchaj-wanu ve všech mezinárodních organizacích. Spojené státy by měly také zrušit všechny restriktce zakazující cesty vysoce postavených představitelů na Tchaj-wan a do USA. USA by se také měly zavázat k prodeji moderních zbraní Tchaj-wanu.¹³³

Zatímco Tchaj-wan Kongres v roce 2014 a 2015 celkem zaměstnával, Bílý dům se držel standardních politických prohlášení. Během setkání s prezidentem Si Ťin-pchingem v listopadu 2014 v Pekingu Barack Obama jen potvrdil, že Spojené státy jsou vázány politikou jedné Číny, která vychází ze tří komuniké a zákona o vztazích s Tchaj-wanem, a že podporují

¹³⁰ Shih Hsiu-chuan, „U.S. Legislator Intrigued by ‘One Country, Two Areas’,“ *Taipei Times*, 22. května 2012, s. 01.

¹³¹ „President Ma meets US House Committee on Foreign Affairs Chairman Ed Royce,“ Úřad prezidenta Tchaj-wanu, 20. února 2014, dostupné na <https://english.president.gov.tw/NEWS/4357> (staženo 17. listopadu 2017).

¹³² „Chairman of U.S. House Armed Services Committee visits Taiwan,“ *Focus Taiwan*, 6. srpna 2014, <http://focustaiwan.tw/news/aip/201408060022.aspx> (staženo 21. září 2015).

¹³³ Erik Tsai, „Congress Urges Kerry to Start 2014 Taiwan Policy Review Process,“ *Outreach for Taiwan*, 25. září 2014, dostupné na <https://oftaiwan.org/portfolio/09252014-congress-urges-kerry-to-start-2014-taiwan-policy-review-process/> (staženo 10. září 2018).

sbližování obou stran Tchajwanské úžiny vedoucí ke snížení napětí.¹³⁴ Podporu pro politiku jedné Číny vycházející ze tří čínsko-amerických komuniké a pro zákon o vztazích s Tchajwanem pak prezident Obama znovu zopakoval během tiskové konference s čínským prezidentem Si v září 2015 ve Washingtonu.¹³⁵ Jinak se Bílý dům k tchajwanské otázce nijak zvlášť nevyjadřoval.

Po prodeji zbraní Tchaj-wanu v letech 2010 a 2011 následovala dlouhá pauza, která vzbudila v řadách amerického Kongresu vlnu kritiky. V listopadu 2015 senátoři John McCain a Benjamin Cardin Bílému domu zaslali dopis, v němž vyjadřovaly znepokojení nad tím, že „po více než čtyři roky - tedy po nejdelší období od schválení zákona o vztazích s Tchajwanem - nebyl Kongres informován o dalším prodeji zbraní.“¹³⁶ Kromě podmínek stanovených v zákoně o vztazích s Tchajwanem americký Kongres každoročně vyžaduje po ministerstvu obrany vypracování zprávy o aktuálním stavu Čínské lidově-osvobozené armády. Tato zpráva v posledních letech opakovaně upozorňuje na fakt, že i přes pozitivní vývoj ve vztazích mezi Tchaj-pejí a Pekingem Čína nepolevila v přípravách na možný konflikt s Tchajwanem a pokračuje v posilování vojenských kapacit v oblastech přilehlých Tchajwanské úžině: „Čínská lidová armáda vyvíjí kapacity, které mají odradit Tchaj-wan od vyhlášení nezávislosti či k tomu, aby byla schopna donutit Tchaj-wan k vyřešení sporu dle diktátu Pekingu. Zároveň vyvíjí kapacity k odstrašení, zpoždění či zamezení americké podpory pro Tchaj-wan v případě konfliktu.“¹³⁷

¹³⁴ „Remarks by President Obama and President Xi Jinping in Joint Press Conference,“ 12. listopadu 2014, Peking, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/11/12/remarks-president-obama-and-president-xi-jinping-joint-press-conference> (staženo 10. září 2018).

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ „Benjamin L. Cardin & John McCain Letter to President Obama Regarding Arms Sales to Taiwan,“ 19. listopadu 2015, dostupné na <http://www.ustaiwandefense.com/benjamin-l-cardin-john-mccain-letter-to-president-obama-regarding-arms-sales-to-taiwan-november-19-2015/> (staženo 13. června 2018) a „Menendez Urges President Obama to Expedite Sale of Military Aircraft to Taiwan,“ 27. května 2011. Dostupné na <https://www.menendez.senate.gov/news-and-events/press/menendez-urges-president-obama-to-expedite-sale-of-military-aircraft-to-taiwan> (staženo 14. června 2018). Samotné prodeje zbraní měly také konkrétní ekonomické dopady - pro jednotlivé politiky představovaly zisk pro zbrojní firmy a pracovní místa pro voliče v jejich volebních okresech. Prodej 150 letounů F-16 Tchaj-wanu v devadesátých letech představoval čtyřmiliardový kontrakt pro General Dynamics a 5,800 pracovních míst v Texasu. Na prodeji komponentů pro F-16 a potenciálně dalších letounů mělo zájem 45 senátorů, kteří dopis prezidentu Obamovi adresovali. Vyjádřili v něm obavu, že bez dodávek pro Tchaj-wan a bez obnovení velké části jeho letky poté, co F-16 dodané v letech 1992-1998 budou zastaralé, bude Lockheed Martin donucen uzavřít své továrny ve více jak 40 státech - a tím přijde o práci 11,000 lidí. Význam prodeje zbraní pro americkou ekonomiku dlouhodobě zdůrazňuje především U.S.-Taiwan Business Council v čele s prezidentem Rupertem J. Hammond-Chambersem. Viz Nancy Bernkopf Tucker, *Strait Talk* (Cambridge: Harvard University Press, 2009), ss. 181-192.

¹³⁷ Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China, 2010.

Bílý dům sice prodej zbraní pravděpodobně zvažoval, postupoval však opatrně, neboť podle interních zdrojů nechtěl narušit křehký proces sbližování v Tchajwanské úžině a nechtěl provokovat Peking. Navíc, jak poznamenal Jeffrey Bader, „s ohledem na narůstající nepoměr síly na obou stranách Tchajwanské úžiny v prospěch Pekingu je nadmíru nerealistické si myslet, že Spojené státy dokážou zajistit Tchaj-wanu zbraně, které budou stačit k zajištění jeho obranyschopnosti.“¹³⁸ Pokračující prodej zbraní Tchaj-wanu, který část amerického Kongresu požadovala, ale měl mít především symbolickou roli - prokázat americký závazek v regionu. Jak již bylo řečeno výše, pro Tchaj-wan samotný má prodej zbraní význam především v tom, že mu umožňuje posílit jeho vyjednávací pozici a efektivněji tak vyvažovat tlak ze strany Číny.

Na konci listopadu 2015 Bílý dům nakonec oznámil, že v roce 2016 dojde k dalšímu prodeji zbraní ve výši 1.83 miliardy USD. Čína standardně vydala formální protest a jako obvykle obvinila USA z porušení základních norem mezinárodních vztahů a tří čínsko-amerických komuniké.¹³⁹

5.6. Konec sbližování mezi Tchaj-pejí a Pekingem?

Kuomintang v průběhu vlády Ma Jing-ťoua značně zapracoval na sbližování s vůdčími představiteli ČLR. Členové KMT jsou pravidelně zváni na návštěvy Číny - a mnozí z nich této možnosti využívají.¹⁴⁰ Např. Erik Li-lun Čchu (Chu Li-lun) navštívil Čínu jako předseda KMT i jako starosta Nové Tchaj-peje. Během své cesty do Šanghaje v březnu 2018 se setkal s čínským šéfem Taiwan Affairs Office (TAO), který má na starosti otázky spojené s Tchaj-wanem. Na svých webových stránkách pak TAO k návštěvě uvedl: „K vyřešení tchajwanské otázky a k dosažení kompletního znovusjednocení naší vlasti - to je společný cíl všech čínských krajanů a je to základní zájem čínského lidu. Znovusjednocení je posvátným historickým posláním Komunistické strany a čínské vlády.“¹⁴¹

¹³⁸ Jeffrey Bader, *Obama and China's Rise: An Insider's Account of America's Asia Strategy* (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2012), s. 71.

¹³⁹ „China's Tantrum on Taiwan Arms Deal,“ *New York Times*, 24. prosince 2015, s. A18.

¹⁴⁰ Austin Ramzy, „Chinese Leader and Head of Taiwan's Kuomintang Discuss Economy and Disaster Response,“ *New York Times*, 4. května 2015, dostupné na <https://sinosphere.blogs.nytimes.com/2015/05/04/eric-chu-xi-jinping-kuomintang-china-taiwan/> (staženo 3. července 2018).

¹⁴¹ Duncan DeAeth, „New Taipei Mayor meets head of China's Taiwan Affairs Office,“ *Taiwan News*, 27. března 2018, dostupné na <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/3391643> (staženo 4. června 2018).

Velkým překvapením ve vývoji vzájemných vztahů mezi Tchaj-pejí a Pekingem bylo setkání Ma Jing-ťoua se Si Ťin-pchingem v listopadu 2015. Historické setkání sice nepřineslo žádné konkrétní změny, ale Ma Jing-ťou jej využil k tomu, aby zdůraznil několik oblastí, které považuje za důležité pro rozvoj přátelských vztahů v Tchajwanské úžině. Jako zástupce tchajwanských obyvatel za prvé vyzdvihl nutnost řešit spory mírovou cestou, a ne prostřednictvím vojenské síly a umožnit Tchaj-wanu zapojit se do mezinárodních nevládních organizací. Za druhé zdůraznil obavy obyvatel Tchaj-wanu z neustále rostoucí vojenské moci Číny a bezprostřední hrozby ostrovu. Za třetí zdůraznil touhu Tchaj-wanu zapojit se do regionálních ekonomických integrační procesů, z nichž byl doposud vyloučen kvůli opozici ČLR. Za čtvrté Ma Jing-ťou opatrně varoval čínského prezidenta, aby ČLR na Tchaj-wan příliš netlačila, neboť některé otázky související s historickým vývojem vztahů mezi Tchaj-wanem a ČLR nemohou být vyřešeny přes noc. Posledním bodem bylo otevření kanceláří tchajwanské Straits Exchange Foundation (SEF) v Pekingu a čínské Association for the Relations Across the Taiwan Strait v Tchaj-peji.¹⁴²

Pokud se Peking domníval, že setkávání čínských představitelů se zástupci KMT a pozitivní ekonomický vývoj budou mít přesah i do politické a společenské oblasti, tchajwanské obyvatelstvo zůstalo značně rezervované. Obyvatelé Tchaj-wanu sice uvítali ekonomické benefity, ale zároveň vyjadřovali obavy ohledně narůstající závislosti na ČLR - a to zejména po ekonomické stránce. V roce 2009 podíl exportu do Číny a Hong Kongu překročil hranici 40 procent.¹⁴³ Čína včetně Hong Kongu je dlouhodobě nejdůležitějším obchodním partnerem Tchaj-wanu. Dalším velkým tématem je pro Tchajwance odliv mozků z Tchaj-wanu do Číny, přesun kvalifikovaných pracovních pozic do ČLR a také ochrana práv duševního vlastnictví, vůči nimž Čína nikdy neprokazovala moc respektu - přitom Tchaj-wan je světovou špičkou ve výrobě některých technologií, jako jsou např. optická vlákna. Mnozí kritici postupu prezidenta Ma upozorňovali na asymetrii ve vzájemných ekonomických vztazích jako na zdroj velkého rizika - Tchaj-wan se stává zranitelným, pokud by se Peking rozhodl použít nástroje ekonomické války, např. zavedením specifických a cílených cel či omezení.¹⁴⁴ Skrze takové

¹⁴² „Full text of ROC President Ma Ying-jeou’s Remarks in Meeting with Mainland Chinese leader Xi Jinping,“ Mainland Affairs Council, 9. listopadu 2015, dostupné na https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=2BA0753CBE348412&sms=E828F60C4AFBAF90&s=4F225A4BA95218E4 (staženo 2. prosince 2015).

¹⁴³ Data zpracovaná na základě statistik Bureau of Trade and Statistics, Taiwan Ministry of Economic Affairs, dostupné na <https://cus93.trade.gov.tw/FSCE040F/FSCE040F?menuURL=FSCE040F>.

¹⁴⁴ Čína např. omezila počty čínských turistů navštěvujících Tchaj-wan s cílem poškodit tchajwanský turistický sektor.

nástroje může Peking vyvíjet tlak na tchajwanské podnikatele, jejichž podnikání je závislé na obchodu s ČLR,¹⁴⁵ a skrze ně pak může Peking vyvíjet tlak na tchajwanskou politiku.¹⁴⁶

Obavy také vyvolává turistika a výměnné studentské pobyty. Na jednu stranu jsou čínští turisté a studenti velkým zdrojem příjmu pro tchajwanskou ekonomiku, objevují se však obavy, že se mezi nimi mohou nacházet příslušníci čínských bezpečnostních složek a rozvědky.¹⁴⁷

Nelibost tchajwanského obyvatelstva s rychlostí vývoje sblížení mezi Pekingem a Tchaj-pejí se promítla v roce 2014 do studentského protestního „slunečnicového hnutí“¹⁴⁸ (Sunflower Movement). Spouštěčem tohoto hnutí byl podpis dohody o vzájemném obchodě ve službách (Cross-Strait Agreement on Trade in Services). Oponenti této dohody upozorňovali na to, že proces vyjednávání nebyl dostatečně transparentní, že nebyly doladěny detaily její implementace, že výhody z dohody budou plynout převážně velkým firmám, zatímco střední a malé firmy se ocitnou na pokraji likvidace. Nejproblematičtější součástí dohody bylo otevření tchajwanského mediálního trhu čínským investicím, což kritici dohody považovali za hrozbu pro svobodu slova. Vzhledem k tomu, že detaily dohody nebyly zpřístupněné veřejnosti, kritici dohody také vyjadřovali obavy, že dohoda povede ke skoupení tchajwanské ekonomiky, a tím pádem takovému navýšení ekonomického vlivu ČLR, že to Peking umožní praktickou inkorporaci Tchaj-wanu do ČLR a následnou redukci statusu Tchaj-wanu na speciální správní oblast (special administrative region, SAR), jako je např. Hong Kong.¹⁴⁹ Hnutí použilo nestandardní formu protestu, když se 18. března 2014 částí studentů podařilo proniknout do tchajwanského parlamentu, který okupovali až do 10. dubna. O pár dní později (23. března) další skupina studentů nakrátko pronikla do sídla vládních agentur (Executive Yuan).

¹⁴⁵ Ti, kteří pracují přímo v ČLR či jsou z velké části na obchodě s ČLR závislí, se mohou stát vlivovým nástrojem Číny na Tchaj-wanu. Pro zajištění vlastního zisku mohou být takoví podnikatelé zranitelní vůči čínskému vlivu.

¹⁴⁶ Yitmu Lee, Faith Hung, „Special Report: How China's Shadowy Agency Is Working to Absorb Taiwan,“ *Reuters*, 27. listopadu 2014, dostupné na <https://www.reuters.com/article/us-taiwan-china-special-report/special-report-how-chinas-shadowy-agency-is-working-to-absorb-taiwan-idUSKCN0JB01T20141127> (staženo 20. prosince 2017).

¹⁴⁷ Michael J. Cole a Shelley Shan, „PRC Steps Up Psychological Warfare Targeted at Taiwan,“ *Taipei Times*, 26. srpna 2011, s. 1. Viz také Lawrence Chung, „Taipei Holds Former Student from Mainland on Spy Charges,“ *South China Morning Post*, 10. března 2017, dostupné na <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2077914/taipei-holds-former-student-mainland-spy-charges> (staženo 3. července 2018).

¹⁴⁸ 太陽花學運 (taiyanghua xue yun).

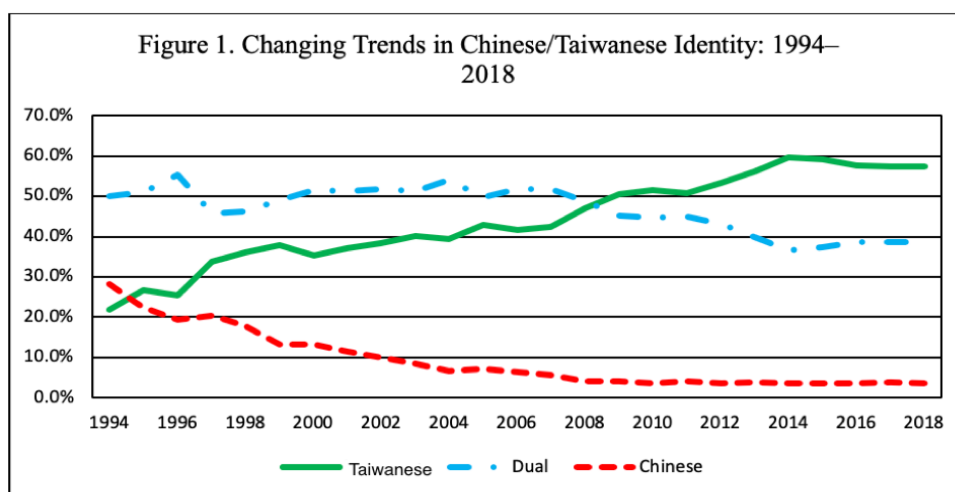
¹⁴⁹ Moira Weigel, Yu-Yun Hsieh, „324: Dispatch from Taipei,“ 27. března 2014, dostupné na <https://nplusonemag.com/online-only/foreign-affairs/324-dispatches-from-taipei/> (staženo 3. července 2018).

Slunečnicový protest částečně také odrážel frustraci z toho, že ačkoliv Tchaj-wan uskutečnil několik velmi vstřícných kroků, bezpečnostní situace ostrova se nijak nezměnila. ČLR stále představuje pro Tchaj-wan vážnou bezpečnostní hrozbu, jak upozorňuje tchajwanská zpráva o národní obraně.¹⁵⁰ Ačkoliv v ekonomické oblasti během administrativy prezidenta Maa docházelo k zřetelnému sblížování, tento trend nebyl nijak reflektován v oblasti bezpečnostní. Peking se stále nezřekl použití vojenské síly vůči Tchaj-wanu - a hmatatelným důkazem byl fakt, že počet střel, které Čínská lidová armáda rozmístila podél Tchajwanské úžiny, se zvyšuje - a Čína je postupně doplňuje o modernější a přesnější střely.

151

Když na Tchaj-wanu v roce 2016 probíhaly další prezidentské volby, ukázalo se, že čínská „přátelská“ ofenzíva neměla na Tchaj-wan žádný velký vliv. Ekonomické sblížování nevedlo k žádné změně v identifikaci tchajwanského obyvatelstva, právě naopak. Jak je vidět z grafu níže, počet obyvatel Tchaj-wanu, kteří se identifikují striktně jako „Tchajwanec“ postupem času roste - a to i přes vzájemné sblížování mezi Tchaj-pejí a Pekingem. Jak je zřejmé z grafu, více jak devadesát procent obyvatelstva se hlásí, byť část z nich jen částečně, k tchajwanské identitě.

Graf 3: Tchajwanská vs. čínská identita na Tchaj-wanu v letech 1994 a 2018¹⁵²

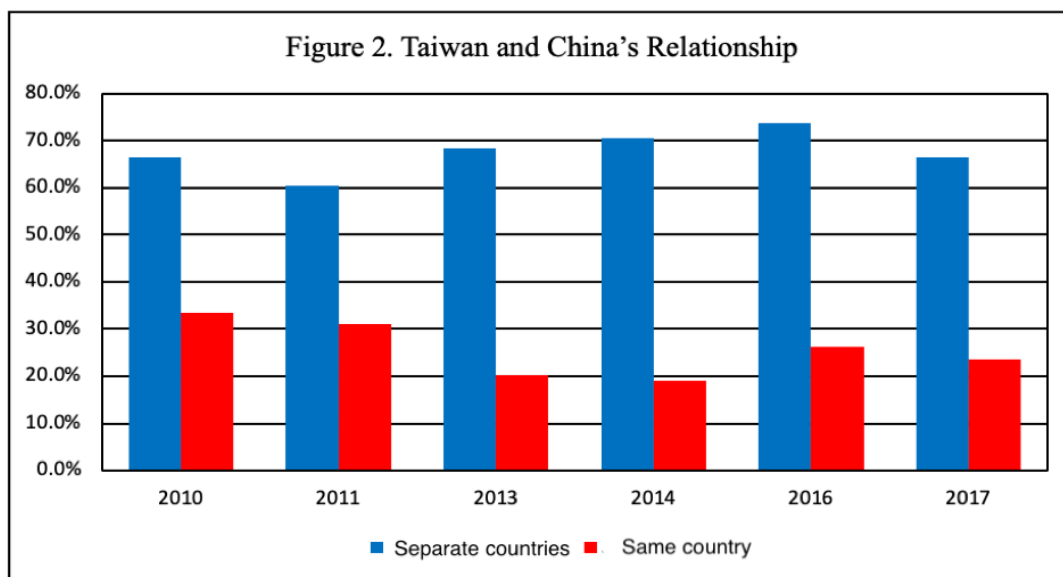
¹⁵⁰ „Taiwan National Defense Report,“ prosinec 2017, s. 17, dostupné na http://www.us-taiwan.org/reports/2017_december_taiwan_national_defense_report.pdf (staženo 3. července 2018).

¹⁵¹ V roce 2012 bylo podle *Taipei Times* v úžině stále rozmístěno kolem 1600 střel, co představuje nárůst o 200 střel od předchozího roku. Rich Chang a J. Michael Cole, „China Aiming 200 More Missiles at Taiwan: MND,“ *Taipei Times*, 4. září 2012, s. 1. Viz také Nectar Chen, „Taiwan ‘Targeted by Mainland China’s Top Medium-range Missiles’,“ *South China Morning Post*, 20. března 2017, dostupné na <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2080434/taiwan-says-mainland-chinese-medium-range-ballistic> (staženo 3. července 2018).

¹⁵² T. Y. Wang, „Declining Taiwanese Identity?“, *Asia Dialogue*, 8. února 2019, <http://theasiadialogue.com/2019/02/08/declining-taiwanese-identity/> (staženo 24. února 2019).

Víc jak 60 procent obyvatelstva vnímá Tchaj-wan jako oddělenou entitu - a jak je zřejmé z grafu níže, počet obyvatel Tchaj-wanu, kteří tento názor zastávají, vzrostl i v době vzájemného sbližování (nebo jemu navzdory).

Graf 4 : Vnímání vztahu mezi Tchaj-wanem a Čínou ¹⁵³

Výsledkem je situace, kdy je Tchaj-wan vtahován do orbitu čínské ekonomiky, ale zároveň se stále více vzdaluje Číně v hledání vlastní identity a s tím souvisejícího mezinárodního uznání. To prakticky brání v dosažení jakékoliv politické dohody, neboť představy o budoucnosti Tchaj-wanu se na obou stranách tchajwanské úžiny zásadně liší.

O tom, že kurz nastavený prezidentem Ma vzbuzoval mezi tchajwanským obyvatelstvem obavy, svědčí i výsledek samotné prezidentské volby v roce 2016, kdy tchajwanské voličstvo nejenže podpořilo kandidátku Demokratické pokrokové strany (DPP) Tsai Jing-wen (Tsai Ying-wen), ale DPP také svěřilo kontrolu nad parlamentem.¹⁵⁴ Pro Peking výsledky voleb představovaly problém - na rozdíl od Ma Jing-t'oua Tsai Jing-wen a DPP odmítají tzv. konsensus z roku 1992¹⁵⁵, na kterém byly postaveny čínsko-tchajwanské vztahy během vlády KMT. Prezidentka Tsai se sice nechala slyšet, že je pro ni klíčové udržet stabilitu v Tchajwanské úžině, ale Peking nečekal dlouho, aby vyjádřil svou frustraci nad odstředivým

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ V parlamentu se 113 křesly získalo DPP 67 křesel, KMT 35 křesel. Další křesla si rozdělily People First Party, Non-Partisan Solidarity Union a New Power Party. KMT ve volbách ztratila 29 křesel.

¹⁵⁵ Tedy že existuje jedna Čína, ale obě strany Tchajwanské úžiny mají jinou interpretaci toho, co ta jedna Čína je (one China, different interpretations).

směřováním tchajwanské politiky a společnosti. Již během 19. sjezdu Komunistické strany Číny ve svém projevu prezident Si Ťin-pching otázku sjednocení Tchaj-wanu s ČLR zahrnul do svého velkolepého plánu „Čínského snu“¹⁵⁶ (China Dream) a prohlásil:

Vyřešení tchajwanské otázky, abychom dosáhli kompletní sjednocení Číny, je sdílenou ambicí všech Číňanů a je základním národním zájmem čínského národa. Musíme dodržet principy mírového sjednocení a „jedné země, dvou systémů“, musíme pracovat na mírovém rozvoji vztahů v tchajwanské úžině a pokračovat v procesu mírového sjednocení Číny. Princip jedné Číny je politickým základem vztahů v Tchajwanské úžině. (...)

Rezolutně odmítáme separatistické živly, které obhajují nezávislost Tchaj-wanu. (...) Stojíme pevně, abychom chránili čínskou suverenitu a teritoriální integritu a nikdy nedovolíme, aby se opakovala ona historická tragédie rozdělení národa. Jakékoliv separatistické aktivity se setkají s rezolutním odporem čínského lidu. Jsme odhodláni, máme sebevědomí a schopnost porazit separatistické pokusy o nezávislost Tchaj-wanu v jakékoliv formě. Nikdy nikomu - žádné organizaci, politické straně - nedovolíme, aby oddělili jakoukoliv součást čínského teritoria od Číny!¹⁵⁷

Prezident Si zároveň varoval, že přijetí konsensu z roku 1992 je klíčové pro pokračování rozvoje vztahů mezi Pekingem a Tchaj-pejí, čímž si nepřímou rýpnul do prezidentky Tsai, která konsensus odmítá. Prezident Si vyzýval: „Uznejte historický fakt existence konsensu z roku 1992 a to, že obě strany [Tchajwanské úžiny] patří jedné Číně, a potom obě naše strany mohou vést dialog, ve kterém budeme řešit zájmy obyvatel na obou stranách úžiny, a žádná politická strana či skupina na Tchaj-wanu nebude mít žádné těžkosti participovat na výměně s pevninou.“¹⁵⁸

Kromě rétoriky prezident Si přijal také konkrétní kroky, které měly vyvinout tlak na Tchaj-wan a zároveň Tchaj-pej varovat před jakýmkoliv unáhlenými kroky. V první řadě začal aktivně omezovat mezinárodní kontakty Tchaj-wanu, do kterých v posledních osmi letech víceméně nezasahoval. Pro Tchaj-wan to znamenalo obnovení zákazu participace v některých mezinárodních organizacích, kde se v posledních letech mohl účastnit jako

¹⁵⁶ 中国梦 (Zhōngguó Mèng). Prezident Si termín „China Dream“ použil poprvé v roce 2013. Viz Robert Lawrence Kuhn, „Xi Jinping’s Chinese Dream,“ *New York Times*, 4. června 2013, dostupné na <https://www.nytimes.com/2013/06/05/opinion/global/xi-jinpings-chinese-dream.html> (staženo 27. března 2017).

¹⁵⁷ „Projev prezident Si Ťin-pchinga na 19. sjezdu Komunistické strany Číny,“ 18. října 2017, str. 50-51, dostupné na http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (staženo 20. října 2017).

¹⁵⁸ Ibid.

pozorovatel. To platilo např. pro Světovou zdravotnickou organizaci.¹⁵⁹ Čína také vyvinula tlak na mezinárodní organizace, aby odmítly žádosti Tchaj-wanu o tzv. smysluplnou účast (právě např. jako pozorovatel) - to byl např. případ Mezinárodní organizace pro civilní letectví, která v září 2016 žádost Tchaj-wanu odmítla.¹⁶⁰ Peking začal také aktivně usilovat o diplomatické partnery Tchaj-wanu a pomocí „dolarové diplomacie“ některé z nich úspěšně přesvědčil o ukončení diplomatických vztahů s Tchaj-pejí a navázání diplomatických vztahů s Pekingem. Mezi takto „uložené“ země patřila např. Burkina Faso, Dominikánská republika a Panama. Tchaj-pej tak během krátké doby přišla o tři diplomatické partnery.

Snaha Pekingu o omezení diplomatických kontaktů Tchaj-wanu byla také doplněna o kampaň, která nabádala firmy po celém světě, aby dodržovaly princip jedné Číny. ČLR tak varovala obchodní subjekty, jako byly např. aerolinky, aby v případě, že mají pobočku na Tchaj-wanu, nepoužívaly označení Tchaj-wan či ROC (Republic of China). Proto např. americké aerolinky Delta Airlines, United či American Airlines létají na „Taiwan, China“.¹⁶¹ Podobný postup přijal také např. hotelový řetězec Marriott poté, co si Čína stěžovala, že uvedení Tchaj-wanu jako samostatné destinace na webových stránkách považuje za urážku 1,4 miliardy Číňanů.¹⁶² Politika pronikla i do módního světa poté, co se americký módní řetězec Gap musel omluvit za výrobu triček s mapou Číny, která nezahrnovala Tchaj-wan.¹⁶³

Prezident Si tedy od roku 2016 využívá všech možných nástrojů, aby omezil mezinárodní manévrovací prostor Tchaj-peje, snížil počet diplomatických partnerů, kteří by mohli za Tchaj-pej lobbovat v mezinárodních organizacích. V neposlední řadě jde o strategii, která má obyvatelům Tchaj-wanu ukázat, že vzdorovat naplnění „Čínského snu“ je zcela zbytečné.

¹⁵⁹ Tchaj-wan vysílal delegaci do World Health Assembly. Tato delegace byla v pozici pozorovatelů. Od roku 2016 je Tchaj-wanu v účasti na zasedání bráněno. Peking podmiňuje účast Tchaj-peje přistoupením na konsensus z roku 1992.

¹⁶⁰ Ralph Jennings, „UN Aviation Agency Rejects Taiwan: Here's Why It Matters,“ *Forbes*, 28. září 2016, dostupné na <https://www.forbes.com/sites/ralphjennings/2016/09/28/un-aviation-agency-rejects-taiwan-3-losses/#272e70633c72> (staženo 26. září 2017).

¹⁶¹ Sui-Lee Wee, „Giving In to China, U.S. Airlines Drop Taiwan (in Name at Least),“ *New York Times*, 26. července 2018, s. B2. Viz webové stránky Delta Airlines, <https://dl.fltmaps.com/en>.

¹⁶² Sui-Lee Wee, „Marriott to China: We Do Not Support Separatists,“ *New York Times*, 12. ledna 2018, s. B5.

¹⁶³ Simon Denyer, „Gap Apologizes to China Over Map on T-shirt That Omits Taiwan, South China Sea,“ *Washington Post*, 15. května 2018, dostupné na <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2018/05/15/u-s-retailer-gap-apologizes-to-china-over-map-on-t-shirt-that-omits-taiwan-south-china-sea> (staženo 16. května 2018).

I v kontextu politiky pivotu je z postojů Obamovy administrativy v letech 2009-2016 zřejmá soustředěná snaha dostát závazkům Spojených států. Upozorněním na vztahy mezi Tchaj-pejí a Washingtonem by Obamova administrativa zbytečně dráždila a provokovala Peking a vnesla by komplikace do prioritních témat, které chtěla probírat s ČLR. Lze říci, že Obamova administrativa přistupovala k Tchaj-wanu s velkou opatrností, aby nenarušila proces sbližování s Pekingem. Zároveň - navzdory různým komentářům nabádajícím Bílý dům k přehodnocení americké politiky vůči Tchaj-wanu - zůstal Obama věrný základním principům vzájemných vztahů, tedy třem komuniké, zákonu o vztazích s Tchaj-wanem a podpoře mírového řešení. Nicméně lze říci, že oteplování vzájemných vztahů mezi Pekingem a Tchaj-pejí Obamově administrativě hrálo do karet - na rozdíl od svého předchůdce nemusel Obama hasit krize, které by vyprovokoval tchajwanský prezident svou podporou nezávislosti Tchaj-wanu. Obama se celkem úspěšně vyhýbal tomu, aby se Tchaj-wan dostal na přední místa americko-čínské politické agendy.

Závěr

V lednu roku 1996 ve svém komentáři deník *New York Times* napsal: „Tchaj-wan je příliš velký na to, abychom k němu přistupovali jen jako k divoké kartě ve vztahu mezi Washingtonem a Pekingem. Se svými 21 miliony obyvatel je sedmým největším obchodním partnerem Spojených států, je pulsující demokracií a mezi zeměmi v Asii nabízí jednu z nejvyšších životních úrovní.“¹ *New York Times* tak pregnančně shrnuly, jak většina Američanů Tchaj-wan vnímá - jako maják demokracie, jenž může jít příkladem pevninské Číně, a jako důležitého obchodního partnera. I o 20 let později patří Tchaj-wan mezi deset nejdůležitějších obchodních partnerů Spojených států a zároveň Spojené státy patří mezi největší zahraniční investory na Tchaj-wanu.² Jako demokratická společnost má tchajwanská společnost nezczizitelné právo na sebeurčení, právo, které Spojené státy Tchaj-wanu přiznávají. Při pohledu na mapu je mnohým také zřejmá významná strategická pozice ostrova, kterou už generál McArthur popsal jako „nepotopitelnou letadlovou loď“. Strategickou pozici oceňují zejména politici a mnozí akademici, kteří se domnívají, že zejména v kontextu možného zdržování šíření čínského vlivu by Tchaj-wan mohl sehrát klíčovou roli. Jak prohlásil Kurt Campbell v roce 2011, „mírová budoucnost vztahů v Tchajwanské úžině je zásadní pro stabilitu a prosperitu v celém regionu a pro Spojené státy je životně důležitá... Naše vedení americko-tchajwanských vztahů bude mít obrovský dopad na to, jakým způsobem nás vnímají naši partneři v asijsko-pacifickém regionu“³.

Tchaj-wan však představuje pro Spojené státy výzvu. Zatímco ČLR na základě principu jedné Číny tvrdí, že Tchaj-wan je její součástí a že americké vztahy s Tchaj-wanem (a zejména prodej zbraní Tchaj-wanu) představují zásah do čínské suverenity a teritoriální integrity, velká část tchajwanského obyvatelstva touží po nezávislosti a odmítá stát se součástí ČLR. Spojené

¹ „China Threatens Taiwan,“ *New York Times*, 25. ledna 1996, s. A20.

² David B. Shear, „China-Taiwan: Recent Economic, Political and Military Developments Across the Strait and Implications for the United States,“ Testimony before U.S.-China Economic and Security Review Commission, 18. března 2010, dostupné na https://www.uscc.gov/sites/default/files/031810%20Testimony_Shear.pdf (staženo 15. června 2018), s. 6.

³ Statement by Kurt Campbell, Assistant Secretary, Bureau of East Asian and Pacific Affairs, Why Taiwan Matters II, Testimony Before the House Foreign Affairs Committee, Washington, DC, 4. října 2011, dostupné na <https://2009-2017.state.gov/p/eap/rls/rm/2011/10/174980.htm> (staženo 25. dubna 2019).

státy se v této situaci dostávají do ošemetné pozice. Washington je konfrontován s potenciálním střetem mezi základními principy, které USA dlouhodobě prosazují. Na jedné straně jsou americké morální hodnoty a ideály, jako je princip sebeurčení, který Spojené státy prosazují již od počátku 20. století. Na straně druhé pak stojí národní zájmy, jako je např. princip státní suverenity, která nesmí být porušena. Prosazování národních zájmů ve východní Asii a Pacifiku pak nutně vede k pragmatické politice, která v praxi znamená, že Spojené státy musí rozvíjet vztahy i s režimy, které nejsou vůči USA a priori přátelské a které se s USA v mnohém rozcházejí (ČLR). Toto dilema pak nutí Spojené státy neustále balancovat mezi strategickým zájmy a morálními principy. S hledáním správné rovnováhy v procesu vytváření politiky vůči ČLR a Tchaj-wanu bojovali všichni američtí prezidenti po roce 1989.

Konec osmdesátých a počátek let devadesátých přinesl nové příležitosti a hrozby. Konec studené války, postupná demokratizace Tchaj-wanu, masakr na Náměstí Nebeského klidu a krize v Tchajwanské úžině značně ovlivnily konceptualizaci americko-čínských vztahů a vztahů mezi Washingtonem a Tchaj-pejí. Zákrok proti protestujícím studentům a následující represe nařízené „řezníky z Pekingů“ byly interpretovány jako neschopnost čínského vedení reflektovat trend demokratizace, o jehož nevyhnutelnosti byl po rozpadu sovětského bloku západní svět přesvědčen. Ze strategického hlediska ztratila spolupráce s ČLR dočasně smysl. Komunistický svět se rozpadl, Sovětský svaz spolupracoval, zatímco Spojené státy slavily vítězství a svůj „unipolární moment“⁴. Někteří američtí experti dokonce očekávali, že k rozpadu dojde i v ČLR - jak píše Harry Harding, „převládá názor, že Čína se nachází na pokraji geografické fragmentace, politického kolapsu či demokratické revoluce“⁵. V tomto kontextu Spojené státy znovuobjevily Tchaj-wan, který posloužil jako příklad toho, že i čínská společnost je otevřena demokratickým reformám. V kontrastu s autoritářským režimem v ČLR je v Kongresu budován nový konsensus nutnosti podpory pro Tchaj-wan jako spřátelené demokracie a jako možného modelu pro demokratickou transformaci ČLR, jak vyjádřila Nancy Pelosi v roce 1996: „Tchaj-wan je nyní demokracií, a to představuje ten rozdíl, který něco znamená.“⁶ Ruku v ruce s politickými změnami na Tchaj-wanu lze pozorovat změnu v jeho zahraničně-politickém chování. Kromě toho, že se Tchaj-wan začíná významněji prosazovat v mezinárodní politice, dochází také postupnému oteplování vztahů mezi Pekingem a Tchaj-pejí,

⁴ Viz Charles Krauthammer, „The Unipolar Moment,“ *Foreign Affairs*, roč. 70, č. 1 (1990): 23-33.

⁵ Harry Harding, „Red Star Rising in the East,“ *Washington Post*, 9. června 1997, dostupné na https://www.washingtonpost.com/archive/entertainment/books/1997/03/09/red-star-rising-in-the-east/17d523e2-c9ad-45c4-b602-f2cc20f955c0/?utm_term=.2ce8cf1833ed (staženo 25. dubna 2015).

⁶ Steven Erlanger, „Ambiguity on Taiwan,“ *New York Times*, 12. března 1996, s. A01.

a to především v ekonomické oblasti. To je pak ve Washingtonu vnímáno jako potvrzení správného nastavení americké politiky.

Americkou politiku vůči Tchaj-wanu od devadesátých let tedy formovalo několik základních faktorů. Za prvé, prezident George H. W. Bush byl přesvědčen o tom, že rozvoj vztahů s ČLR je zásadní pro udržení stability a míru v oblasti jihovýchodní Asie a Pacifiku. Toto stanovisko se prezidentu Bushovi po násilném potlačení demonstrací na Náměstí Nebeského klidu prosazovalo těžko a Bílý dům se v diskuzích o potřebě normálních bilaterálních vztahů s Pekingem často ocitl v izolaci, neboť Kongres chtěl Peking potrestat za hrubé porušení lidských práv. Zdatným využitím prezidentských pravomocí v zahraniční politice a především Bushových politických schopností a zkušeností se však Bílému domu nakonec podařilo ochránit čínsko-americké vztahy před zásadními výkyvy a zásahy vnějších aktérů dožadujících se razantního potrestání Peking - Bush sice schválil zavedení sankcí vůči ČLR, ale zároveň aktivně pracoval na zachování bilaterálních čínsko-amerických vztahů.

Zadruhé lze pozorovat aktivní roli Kongresu, který se po skončení studené války začal více angažovat v zahraniční politice - a to nejen v reakci na kroky Bílého domu. V případě Tchaj-wanu byla zřejmá snaha Tchaj-peje využít americké legislativy pro prosazení vlastních zájmů skrze vytváření sítě kontaktů v americkém Kongresu, kultivaci vztahů s jednotlivými klíčovými politiky a aktivního využití lobbingu k prosazení tchajwanských zájmů v Kongresu. Jednotlivé administrativy proto musely počítat s aktivnějším angažmá amerického Kongresu ve vytváření zahraniční politiky - v případě Tchaj-wanu k tomu přímo nabádal zákon o vztazích s Tchaj-wanem, zároveň se mezi kongresmany objevuje několik politiků, kteří by raději viděli posilování vztahů s Tchaj-wanem na rozdíl od ČLR. Asertivnější role Kongresu v americko-čínských vztazích byla částečně i reakcí na tendenci minulých desetiletí, kdy byl americký Kongres z procesu vytváření politiky prakticky vyloučen: podmínky normalizace čínsko-amerických vztahů během Nixonovy administrativy byly dohodnuty v úzkém kruhu Nixonových poradců v čele s Henry Kissingerem. Podobně tomu bylo i v roce 1978, kdy prezident Carter oznámil navázání diplomatických vztahů s ČLR, aniž by předem informoval Kongres. Ten pak rychle zachraňoval situaci přijetím zákona o vztazích s Tchaj-wanem, který by zachoval alespoň neformální úroveň vztahů mezi Washingtonem a Tchaj-pejí včetně garance americké podpory pro obranyschopnost Tchaj-wanu.

Jak bylo ukázáno v této práci, právě Pekingský masakr v roce 1989 a také pozdější vojenské manévry v Tchajwanské úžině zásadně ovlivnily způsob, jak Američané uvažují o Číně. Záběry z potlačení povstání na Náměstí Nebeského klidu, které byly vysílány do amerických obývacích pokojů, stejně jako absolutní nepřítomnost jakékoliv reflexe postupu čínské vlády vůči vlastním občanům v pozdějších letech trvale poznamenaly americkou psychiku a to, jak Američané Čínu vnímají. Zejména v devadesátých letech bylo téměř povinností Čínu kritizovat za nulový respekt k lidským a politickým právům jejích občanů - a právě toto téma bylo také v USA zpolitizováno. Spojené státy jako by se nemohly vzpamatovat ze zklamání, že se Čína vzepřela trendu demokratizace, který na konci osmdesátých let 20. století ovládl svět, a i přes veškerá očekávání zůstala autoritářským státem, který ovládá jedna strana.⁷ Frustrace, která z tohoto zklamání vyplynula, byla kompenzována větší podporou „svobodné Číny“ na Tchaj-wanu. Tchaj-wan je tak nositelem symbolické hodnoty naplnění amerického ideálu a je vnímán jako úspěšný „student“ amerického systému. Americký diplomat Chas Freeman na toto konto prohlásil, že „s pokrokem v tchajwanské ekonomice a s demokratizací se Tchaj-wanu stále lépe dařilo prosadit se v USA jako obdivuhodná společnost a jeho přirozená blízkost s Američany rostla“.⁸

Demokratizace na Tchaj-wanu však přinesla důležité vnitropolitické změny a také posun v interpretaci principu jedné Číny, které cíl sjednocení značně zkomplikovaly. Samotné demokratické zřízení značně ztížilo dosažení vnitropolitického konsensu a odpovědi na zásadní otázku: Jaký vztah by měl Tchaj-wan mít s Pekingem? Když na počátku 90. let 20. století na politickou scénu vstupuje DPP s myšlenkou tchajwanské nezávislosti, její popularita donutila i KMT přehodnotit svůj postoj ke sjednocení. Prezident Li Teng-chuej a KMT tak přistupují na tzv. konsensus z roku 1992, kdy zdůrazňují vlastní interpretaci principu jedné Číny, která ne nutně znamená sjednocení s ČLR. Budoucnost vztahu Tchaj-wanu s ČLR tak z pohledu Tchaj-wanu zůstává otevřená. Samotná tchajwanská společnost je právě v tomto tématu rozdělená, a to brání tchajwanským politikům dosáhnout určitého společenského konsensu, který by zaujal vůči ČLR jasný postoj.

S americkou podporou se Tchaj-wan proměnil v prosperující ekonomiku a společnost. Washington donutil vládu Kuomintagu k provedení nutných reforem, které se nepodařilo prosadit během působení KMT na pevnině - ať už se to týkalo boje proti korupci, podpory

⁷ David Shambaugh, *Tangled Titans: The United States and China* (Lanham: Rowman and Littlefield), s. 7.

⁸ Cit. dle Tao Xie, *US-China Relations: China Policy on Capitol Hill* (Londýn a New York: Routledge Contemporary China Series, 2009), s. 97.

průmyslu apod. Spojené státy také poskytly Tchaj-wanu záruku bezpečnosti, a to i poté, co Washington s Tchaj-pejí rozvázal diplomatické styky v roce 1979. Zákon o vztazích s Tchaj-wanem zaručil dodávky zbraní pro potřebu obrany Tchaj-wanu a také deklaroval zájem USA na mírovém řešení sporu o status Tchaj-wanu. Tím se Spojené státy se staly pomyslným jazýčkem na vahách, který vyvažuje čínskou a tchajwanskou miskou ve snaze zajistit rovnováhu a předejít možnému ozbrojenému konfliktu. Washingtonu tato pozice umožňuje rozvíjet vztahy s komunistickou Čínou, ale zároveň chránit zájmy Tchaj-wanu. Pro Tchaj-wan jsou tak Spojené státy ústředním, byť neoficiálním (ale také jediným) spojencem. Jeho autonomie, jeho bezpečnost a vlastně i zachování demokratického zřízení jsou odvislé od materiální a především nemateriální podpory poskytované Washingtonem. Z pohledu Pekingu však Spojené státy nesou odpovědnost za narůstající trend tchajwanského suverénního chování - a kroky amerických administrativ, ať už to byl Bushův prodej letounů F-16 či umožnění prezidentu Li navštívit Spojené státy v roce 1995 - toto přesvědčení jen utvrdily.

Americká politika *pivotal deterrence* a strategické nejednoznačnosti vychází ze situace, která vznikla již během studené války. Cílem je odstrašit obě strany Tchajwanské úžiny od změny *statu quo*, tedy takové změny, která by narušila mír a stabilitu. Jak bylo ukázáno v této práci, v praxi to znamená, že Spojené státy zaujímají pozici pivotu a v Tchajwanské úžině garantují stabilitu a za tímto účelem příležitostně vyvažují vztah mezi Pekingem a Tchaj-pejí. Prostřednictvím *pivotal deterrence* Spojené státy odstrašují Peking od vojenského útoku na Tchaj-wan či jinak vynuceného sjednocení s pevninou, se kterým by nesouhlasilo tchajwanské obyvatelstvo. Na druhé straně to ale také znamená, že Spojené státy musí odstrašovat Tchaj-pej od jednostranného vyhlášení nezávislosti a to tím, že neposkytují bezpodmínečnou garanci své podpory Tchaj-wanu. Tchaj-pej si tedy nemůže být nikdy jistá, zdali jí Spojené státy přispěchají na pomoc. Tato nejistota pak mírní vystupování Tchaj-wanu tak, aby příliš neprovokoval Peking, například vyhlášením nezávislosti. Tchaj-wan je tak motivován obavou ze ztráty podpory nejsilnějšího (a svým způsobem jediného) spojence a garanta jeho bezpečnosti, a tak je Tchaj-pej nucena postupovat k otázkám vztahů s Pekingem opatrně.⁹ Proto platí, že Tchaj-wan nebude riskovat vyhlášení nezávislosti, pokud nebude mít jistotu americké podpory. Podobně ČLR nebude chtít riskovat konflikt v případě, že hrozí vojenské angažmá USA.

⁹ Timothy Crawford, *Pivotal Deterrence: Third-Party Statecraft and the Pursuit of Peace*, s. 187.

Spojené státy mohou zastávat pozici pívotu nejen díky svému mohutnému vojenskému a ekonomickému potenciálu, ale také proto, že vztahy mezi Tchaj-pejí a Pekingem se vyznačují vzájemnou nedůvěrou a často také vysokou mírou napětí. Spojené státy se tak mohou podle situace a dle potřeby přiklánět na jednu či druhou stranu trojúhelníku a ovlivňovat tak chování obou stran s cílem zajistit stabilitu a mír v Tchajwanské úžině,¹⁰ i za cenu dočasného vyhrocení situace, jak jsme mohli vidět např. během krize v Tchajwanské úžině v letech 1995-1996. K tomuto vyvažování Washington používá širokou škálu nástrojů - ať už nástroje politické, jako je např. strategická nejednoznačnost, tak nástroje vojenské (prodej zbraní Tchaj-wanu či přímá vojenská podpora) a ekonomické (např. TPP). Pro Tchaj-wan je však americká podpora zásadní - Tchaj-pej s ohledem na svůj mezinárodní status žádné další významné spojení nemá.

Jak bylo ukázáno v této práci, je nutno mít na paměti, že vztah mezi Washingtonem, Pekingem a Tchaj-pejí není statický. Zatímco Washington tvoří a implementuje politiku vůči oběma stranám trojúhelníku, jak Tchaj-pej, tak Peking intenzivně pracují na tom, aby pokud možno příznivě ovlivnily americkou politiku ve svůj prospěch. Zatímco Tchaj-waj se snaží zajistit co největší podporu USA skrze aktivní lobbing, Peking se zase snaží Washington přesvědčit o tom, že Tchaj-wan je otázkou domácí čínské politiky a americké angažmá tudíž není ani nutné a ani žádoucí.

Po skončení studené války bylo pro americké administrativy stále složitější najít konzistentní přístup k politice vůči Číně a politika vůči ČLR (a tedy i Tchaj-wanu) se často stávala předmětem tahanic mezi exekutivou a legislativou. Do nich pak navíc stále častěji vstupovaly různé zájmové skupiny. Tato práce prokazuje, že zatímco Bílý dům se většinou snaží budovat vztahy s Tchaj-wanem tak, aby příliš nedráždil Peking a nepodkopával tak vzájemné americko-čínské vztahy. Část Kongresu byla většinou toho názoru, že administrativa příliš uhýbá Číně a v důsledku omezuje či oslabuje vztahy s Tchaj-pejí. Proto také podporovatelé Tchaj-wanu v americkém Kongresu občas prostřednictvím legislativních aktivit zasáhli, pokud měli obavu, že zájmy Tchaj-peje nejsou Spojenými státy dostatečně podporovány a chráněny. V Bílém domě takové kroky Kongresu, mimochodem často prosazované ve spolupráci s různými zájmovými skupinami, působily frustraci, neboť hrozil negativní dopad na pečlivě budované vztahy mezi Washingtonem a Pekingem. V případě, že se kontrola nad politikou vůči Číně a Tchaj-wanu vymkne Bílému domu z rukou, nastává

¹⁰ Lowell Dittmer, „Bush, China, and Taiwan: A Triangular Analysis,“ *Journal of Chinese Political Science*, roč. 10, č. 2 (podzim 2005): 29.

většinou chaos, jak jsme viděli v případě diskuse o prodloužení doložky nejvyšších výhod a udělení víza prezidentu Li Teng-chuejovi v letech 1993-1995. Vliv Kongresu však musí být brán v potaz, protože exekutiva nemá na vedení zahraniční politiky absolutní monopol.

Ačkoliv Kongres často dokázal formulaci zahraniční politiky vůči Číně a Tchaj-wanu značně zamíchat, prezident ze své pozice většinou - byť za cenu intenzivního lobbingu a investice velkého politického kapitálu - prosadil svou. Lze říci, že zatímco prezident působí jako „opatrovník“ fungujících vztahů s Pekingem, Kongres a jeho členové častěji vystupují jako zastánci Tchaj-wanu. To může být ale dáno tím, že členové americké legislativy jsou mnohem více ovlivňováni svými voliči, z nichž mnozí na emocionální úrovni vnímají ČLR negativně, zatímco Tchaj-wan se díky své image demokratické a liberální země, ze které útlak Pekingu udělal mezinárodního otloukánka, těší popularitě.

Domácí aktéři vstupující do formulace americké zahraniční politiky vůči Tchaj-wanu a ČLR mohou být rozděleni do dvou základních skupin. Na jedné straně jsou zastánci angažování Číny. Mezi ně patří skupina, kterou oslovuje ekonomický potenciál ČLR a Čínu tedy vnímají především jako ekonomickou příležitost. Tato skupina byla vidět a slyšet především během diskusí o udělení doložky nejvyšších výhod ČLR v devadesátých letech. Patří sem ale také ti, kteří věří, že skrze angažmá Číny je možné dosáhnout její plné integrace do mezinárodního systému v souladu s americkými národními zájmy. Pro tuto skupinu představuje Tchaj-wan spíše překážku ve spolupráci s Pekingem. Na druhé straně jsou ti, kteří věří, že Čína flagrantně porušuje základní práva svých obyvatel, ale také že představuje hrozbu pro mezinárodní systém, neboť jej podkopává a tím v důsledku podrývá normy, které byly pečlivě budovány Spojenými státy. V očích této skupiny by měly Spojené státy postupovat spíše opatrně, měly by budovat vztahy se spojenci v regionu, včetně Tchaj-wanu, a vojenský čínský vliv vyvažovat a případně i omezovat. Tyto dvě skupiny paralelně působí na proces tvorby americké zahraniční politiky a jejich zájmy musí být zohledňovány.

Samostatnou skupinu tvoří tchajwanské lobby, které působí především na půdě amerického Kongresu. V posledních letech však vliv této skupiny spíše klesá, neboť v porovnání s vlivem, kterého konsolidovaná lobby dosahovala v 70. až 90. letech 20. století, se tchajwanské lobby rozštěpilo na několik skupin. Ty nejviditelnější skupiny mají blízko k DPP, existují však i skupiny navázané na KMT. S prohlubováním rozdílů, zejména s ohledem na postoj k nezávislosti Tchaj-wanu, však dochází k fragmentaci vlivu tchajwanské lobby.

V přístupu prezidentů vůči ČLR a Tchaj-wanu se vždy odráží jejich zahraničně politická zkušenost z minulosti. Zatímco prezident George H. W. Bush jevil o čínsko-americké vztahy velký zájem, což bylo dáno jeho hlubokými znalostmi z jeho předchozího působení v ČLR, pro jeho následovníka Billa Clintona byla zahraniční politika spíše z nouze ctnost. Clinton se chtěl soustředit na domácí politické problémy, ale okolnosti jej donutily, aby se zahraniční politikou zabýval - a Čína byla jednoznačně jedním z dominantních témat, zejména v průběhu krize v Tchajwanské úžině. Během Clintonova prezidentství dochází ke několika obrátům v americké zahraniční politice vůči Číně a Tchaj-wanu. Nejprve v roce 1994, kdy se řešilo udělení doložky nejvyšších výhod ČLR. Tehdy se ukázalo se, že Clinton přistupoval k Číně příliš naivně, což vedlo ke krachu jeho snah donutit ČLR k zlepšení lidskoprávní situace - a Peking mohl slavit malé vítězství. Intenzivní lobbing amerických firem, které se bály, že propojení MFN s podmínkou pokroku v otázce lidských práv poškodí jejich obchodní zájmy v ČLR, sehrál důležitou roli, jak bylo v této práci ukázáno. Zároveň také v roce 1994 došlo k přehodnocení americké politiky vůči Tchaj-wanu prostřednictvím Taiwan Policy Review, který uvolnil striktní pravidla pro setkávání představitelů USA a Tchaj-wanu. Tím došlo k posílení americko-tchajwanských vztahů. Další kotrmelec pak Clinton provedl v reakci na čínskou agresivní politiku zastrasování Tchaj-peje během Tchajwanské krize v letech 1995-1996. Tehdy se Clintonova administrativa jednoznačně postavila za Tchaj-wan a v oblasti Tchaj-wanu navýšila americkou vojenskou přítomnost jako prostředek odstrašení Pekingu a zároveň ujištění spojenců, že asertivita ČLR nebude akceptována. Prezident tak v praxi dostal závazkům vyplývajících ze zákona o vztazích s Tchaj-wanem - a posílil tím důvěru Tchaj-wanu, že v případě konfliktu s ČLR se za něj Spojené státy postaví.

Po skončení Tchajwanské krize se ale Clinton zaměřil na zlepšení vztahů s Pekingem a snažil se aktivně usměrňovat tchajwanské politiky, neboť chtěl předejít podobnému vyostření situace v budoucnosti. Výsledkem byla politika „tří ne“, kdy se Spojené státy ústy samotného prezidenta zavázaly, že nebudou podporovat nezávislost Tchaj-wanu či vytvoření dvou Čín. Tím dochází k částečnému posunu amerického postoje vůči politice jedné Číny - a to směrem k Pekingu. Peking ale zároveň získal hlubší pochopení amerického závazku vůči Tchaj-wanu a také ceny, kterou by musel zaplatit v případě další vojenské konfrontace ohledně Tchaj-wanu. Proto také ČLR začala své kroky vůči Tchaj-wanu zvažovat s větší opatrností tak, aby se případně vyhnula americké odvetě. O tom svědčí i fakt, že Peking se z krize v roce 1995-1996 poučil, a s ohledem na negativní důsledky se už k další demonstraci vojenské síly v Tchajwanské úžině neodhodlal. ČLR se naopak začala soustřeďovat především na ekonomické

nástroje, které měly hlouběji provázat Tchaj-wan s pevninou - a to natolik, aby se sjednocení v budoucnu ukázalo jako jediná možnost.

Z pohledu amerických expertů nakonec Spojené státy svou roli v Tchajwanské úžině během let 1995-1996 zvládly dobře, ačkoliv se v první fázi Bílý dům dostal do vleku událostí, které formoval hlavně Kongres. Poté, co prezident Clinton převzal iniciativu a implementoval kroky ve snaze odstrašit obě strany od extrémních kroků, se Spojeným státům tak podařilo uklidnit spojence, a tím nejen obnovit stabilitu v regionu, ale také potvrdit své postavení garanta této stability. Zároveň lze ale tvrdit, že jak ČLR, tak Spojené státy se ve vyhodnocení situace v Tchajwanské úžině značně přepočítaly. Clintonova administrativa i Kongres značně podcenili reakci Pekingu na úpravu americké politiky vůči Tchaj-wanu. Čína zase podcenila reakci Spojených států (a vlastně celého regionu) na nasazení donucovací opatření před tchajwanskými volbami.

Tchajwanská krize tak vedle Pekingského masakru významně změnila americký pohled na ČLR. V reakci na krizi se v amerických diskusích začíná prosazovat diskurz o „čínské hrozbě“. Už v roce 1997 vychází kniha *The Coming Conflict with China*, v níž američtí novináři Richard Bernstein a Ross H. Munro docházejí k závěru, že Čína představuje „nespokojenou a ambiciózní mocnost, jejíž hlavním cílem je ovládnout Asii“¹¹.

Prezident George W. Bush nechal zahraničně politické rozhodování na svých poradcích a ministrech a z počátku se nechtěl otázkou Číny a Tchaj-wanu nijak zvlášť zabývat. Vývoj politické situace na Tchaj-wanu, zejména výroky prezidenta Čchen Šuej-piena, jež mohly být interpretovány jako posun k nezávislosti Tchaj-wanu, jej nakonec donutily se do situace vložit a nastolit rovnováhu v prospěch Pekingu. Americká zahraniční politika se po 11. září soustředila na eliminaci terorismu, který americké politické kruhy stejně jako americká veřejnost považovaly za největší hrozbu americké bezpečnosti. Tím došlo k upozadění narativu, že ČLR pro Spojené státy představuje hrozbu. Prezident Bush byl sice jako první prezident konfrontován s fenoménem čínského vzestupu, kdy po vstupu ČLR do WTO začíná čínská ekonomika růst raketovým tempem, ale jeho administrativa byla přesvědčena, že je možné ČLR vést k tomu, aby se stala, slovy Roberta Zoellicka, tzv. „zodpovědným spolupodílníkem“ v řešení otázek mezinárodní politiky. To, že Čína byla vnímána jako partner, mělo důsledky pro uvažování o postavení Tchaj-wanu.

¹¹ Richard Bernstein a Ross H. Munro, *The Coming Conflict with China* (New York: A. A. Knopf, 2007).

Během prezidentství Li Teng-chueje a Čchen Šuej-piana byly vztahy v Tchajwanské úžině poměrně napjaté - oba prezidenti se totiž snažili propagovat de iure nezávislost Tchaj-wanu. V případě prezidenta Li šlo např. o kampaň s cílem získat Tchaj-wanu členství v OSN. V případě prezidenta Čchena šlo o prosazování myšlenky, že Tchaj-wan už vlastně je nezávislým státem a není tedy třeba nezávislost formálně vyhlášovat. Tyto postoje ohrožovaly základní čínské národní zájmy. Pokud by se Tchaj-wan rozhodl nezávislost unilaterálně vyhlásit, Spojené státy by byly postavené před složitou volbu - buď vyhlásit neutralitu, a tím pádem ponechat Tchaj-wan svému osudu, což by v praxi zřejmě znamenalo ozbrojený konflikt v Tchajwanské úžině, nebo poskytnout Tchaj-wanu maximální podporu. Takový krok by jistě negativně ovlivnil čínsko-americké vztahy a v nejzazším případě by mohl vést k vojenskému střetu mezi USA a ČLR. Ani jedna z těchto variant nebyla pro Washington přijatelná, a proto se prezidenti Clinton i Bush snažili Tchaj-wan od kroků, jež by mohly být Pekingem interpretovány jako pokus o vyhlášení nezávislosti, zrazovat. Proto Washington během Clintonovy a Bushovy administrativy implementoval politiku pivotu deterrence, tedy odstrašování, která byla kombinací hrozeb, ujištění a pobídek, které zejména Bush opatrně kalibroval na míru dané situaci. Když Peking demonstroval vojenskou sílu, aby zastrašil obyvatele Tchaj-wanu před prezidentskými volbami v roce 1996, Spojené státy podpořily Tchaj-wan vysláním letadlových lodí do východní Asie - a touto demonstrací síly ukázaly Pekingem, že hodlají dodržet svůj závazek Tchaj-wan chránit. Když prezident Čchen navrhl uspořádání referenda, Spojené státy v obavách, že by referendum mohlo vést k vyhlášení nezávislosti Tchaj-wanu, vyvinuly tlak na Tchaj-wan k umírnění jeho postoje. V případě Bushovy administrativy však dochází k dramatickému zhoršení vztahů s Tchaj-pejí - a prezident Bush, ačkoliv byl v prvních měsících svého působení v Bílém domě vůči Tchaj-wanu velmi vstřícný, nabyl přesvědčení, že prezident Čchen pro zisk vlastních politických bodů Čínu zbytečně provokuje, a to v době, kdy spolupráce s Pekingem byla klíčová pro společný postup ve válce proti terorismu. Bushova administrativa se tak rozhodla přiklonit se k Pekingem, a proto opakovaně zdůrazňovala politiku jedné Číny a k otevřené kritice Čchenových iniciativ.

Vzestup Číny, jehož jsme svědkem v posledních dvou desetiletích, se promítá do stále asertivnější čínské zahraniční politiky, která mezi jejími sousedy vzbuzuje obavy. Obamova administrativa na tento trend reagovala politikou „pivotu do Asie“, tedy posílením americké přítomnosti v regionu. Ačkoliv rétoricky Čína i nadále obhajovala svou pozici, že její vzestup bude mít pokojnou a nenásilnou formu, mnohé její kroky, jako např. aktivity v Jihočínském moři, tomu zcela nenasvědčovaly. Obamův pokus o pevnější ukotvení USA v oblasti, kterou

ČLR považuje za svou sféru vlivu, měl však na čínsko-americké vztahy spíše negativní vliv, neboť byl interpretován jako pokus o obklíčení a zadržování Číny.

Během Obamovy administrativy dochází v Tchajwanské úžině ke zklidnění situace, politika Bílého domu se však nijak zásadně nemění - Spojené státy sice reflektují pozitivní vývoj ve vztazích mezi Tchaj-pejí a Pekingem, ale zároveň zajišťují, zejména díky aktivitě Kongresu, který na Bílý dům vyvíjí tlak, aby vyjednávací pozice Tchaj-wanu nebyla výrazně oslabena. Spojené státy tak pokračují např. v prodeji zbraní Tchaj-wanu.

Pod vedením tchajwanského prezidenta Ma Jing-t'oua a čínského prezidenta Chu Ťing-tchaa nastává proces sblížení mezi Tchaj-pejí a Pekingem. Konvergence zájmů všech stran na stabilitě a míru v Tchajwanské úžině byla ovšem jen částečná a zřejmě i jen dočasná - i přes poměrně bezprecedentní rozvoj ekonomických vztahů mezi Tchaj-pejí a Pekingem se čínské revizionistické cíle vůči Tchaj-wanu nijak nezměnily - Peking na sjednocení Tchaj-wanu s ČLR stále trvá, což dokazuje i pokračující rozmístění vojenských sil pro případ, kdy by bylo nutné Tchaj-wan ke sjednocení donutit silou. Po svém nástupu do funkce prezidenta Si Ťin-pching nátlak na Tchaj-wan zase postupně vystupňoval. Čína pod vedením nyní prosazuje politiku „velké renesance čínského národa a naplnění čínského snu“, která zdůrazňuje především vojenské aspekty čínské moci k zajištění teritoriální integrity a suverenity Číny. Tchaj-wan, jenž je v Pekingu vnímán jako součást čínského teritoria, jehož fyzické oddělení je posledním existujícím důsledkem tzv. „sto let národního ponížení Číny“, figuruje vysoko na žebříčku čínských národních zájmů. Pokračující americká podpora Tchaj-wanu tedy bude stále velkým trnem v čínském oku.

Po zkušenostech z tchajwanské krize v letech 1995-1996 se ČLR zaměřila na „vítězství bez nutnosti boje“ dle slavného čínského стратега Sun-C'. ČLR v posledních dvaceti letech investovala nemalé prostředky do budování ekonomických vazeb s Tchaj-wanem a zároveň do rozvoje své armády. Vojenská rovnováha se již před několika lety vychýlila směrem k ČLR a v Tchajwanské úžině je patrná asymetrie. Peking masivně investuje do vojenských nástrojů, které by mohly efektivně odradit či aktivně bránit USA v přístupu do Tchajwanské úžiny v případě konfliktu. Tím si Peking aktivně - a bez nutnosti jediného výstřelu - zajistil navýšení své kapacity odstrašování Tchaj-wanu v pokusech o posun směrem k nezávislosti. Pokud by se ČLR rozhodla uspíšit proces sjednocení, může se pokusit využít kombinace demonstrace vojenské síly a psychologických prostředků k tomu, aby donutila Tchaj-wan, aby usedl k

jednacímu stolu. Americké vazby vůči Tchaj-wanu, důležitost americko-čínských vztahů a především americká podmínka, že tchajwanská otázka musí být řešena mírovými prostředky a se souhlasem obyvatel Tchaj-wanu, zatím takovým krokům brání.

Právě postoj tchajwanského obyvatelstva představuje pro Peking velkou překážku v prosazení sjednocení. Problém je, že pouto, které představovala generace, jež na Tchaj-wan přišla s Čankajškem ve 40. letech 20. století a která snila o návratu na pevninu, pomalu mizí. Mladá generace na Tchaj-wanu necítí s ČLR žádnou sounáležitost, pro ně je Čína prakticky cizí stát, s nímž možná mají společný jazyk, ale který se politicky i kulturně odlišuje. Mladí Tchajwanci jsou zklamaní z toho, jak se ČLR k Tchaj-wanu staví - ať už se jedná o cílené vyloučení z participace v mezinárodních organizacích či hrozbu vojenského zásahu. Myšlenka nezávislosti Tchaj-wanu má mezi obyvatelstvem obecně vysokou podporu, nicméně všichni jsou si vědomi potenciálních důsledků této cesty. Je však možné, že ani demokratizující se Čína by nebyla pro generaci mladých Tchajwanců atraktivní.¹²

Mezi Tchaj-wanem a ČLR tak dochází paralelně k dvěma protichůdným procesům - ekonomickému sblížení a prohlubování politických a kulturních rozdílů. Zatímco se Tchaj-pej snaží využít rostoucího ekonomického potenciálu, který Čína nabízí, čínský politický systém, s nímž je ekonomika v ČLR úzce provázána, je pro většinu obyvatel Tchaj-wanu zcela neatraktivní. Vojenská hrozba vůči Tchaj-wanu ze strany ČLR tyto rozdíly ještě více prohlubuje, neboť podřívá Čínou deklarovaný cíl "mírového sjednocení" s krajany. Demokratizace, postupující polarizace politické scény na Tchaj-wanu a především také politická citlivost tématu statutu Tchaj-wanu prakticky znemožňuje dosažení společenského konsensu ohledně toho, jaký vztah s ČLR by si Tchajwanci přáli.

Co chtějí USA?

Do budoucna Tchaj-wan zřejmě zůstane kontroverzním tématem čínsko-amerických vztahů a Spojené státy se budou i nadále držet politiky pivotu deterrence a strategické nejednoznačnosti, i když se v posledních letech objevují názory, že by Spojené státy měly zaujmout politiku strategické jednoznačnosti (strategic clarity), a to např. stažením jakékoliv

¹² Myšlenku sjednocení v případě demokratizace Číny v současné době prosazuje KMT. Je to částečně způsob, jak také odsunout toto politické rozhodnutí.

podpory vůči Tchaj-wanu či jasným odmítavým postojem vůči nezávislosti Tchaj-wanu. Podle Charlese Glasera Tchaj-wan představuje pro Spojené státy překážku, která brání pozitivnímu rozvoji vztahů s ČLR.¹³ Jak ale argumentují jiní experti a politici, takový postup by zřejmě nevedl k magickému zlepšení vztahů s Čínou, protože v čínsko-amerických vztazích je problémů mnohem víc (např. otázka lidských práv).

V případě, že by se Spojené státy rozhodly přehodnotit svůj závazek vůči Tchaj-wanu, byl by sice odstraněn jeden z hlavních problémů čínsko-amerických vztahů, ale s největší pravděpodobností by to nevedlo ke snížení napětí vzájemných vztahů a k výrazně větší stabilitě v regionu. Problémů, na jejichž řešení se Spojené státy a ČLR neshodnou, je mnoho - patří mezi ně např. námořní spory, jiný přístup k otázkám spojených se Severní Koreou, ekonomické spory apod. Stažení americké podpory z Tchaj-wanu by také mělo, jak již bylo řečeno, zásadní důsledky pro americké postavení v regionu a zejména na vztahy se spojenci a partnery. Je možné, že by v důsledku toho narostla čínská asertivita, neboť by mohla změnu americké politiky vůči Tchaj-wanu interpretovat jako známku slabosti. Pokud by se Spojené státy rozhodly ukončit prodej zbraní Tchaj-wanu (byť symbolický), Čína by mohla začít na Tchaj-wan vyvíjet větší tlak. Oslabená pozice tchajwanských politiků by pak mohla vést k „anšlusu“ Tchaj-wanu, nebo naopak k vyhrocení napětí v Tchajwanské úžině ze strany Tchaj-wanu, který by již neměl co ztratit. Další otázkou je reakce amerických spojenců ve východní Asii a Pacifiku. Ačkoliv ani jeden z amerických spojenců nemá vůči Tchaj-wanu žádné formální závazky, všichni spoléhají na americkou garanci bezpečnosti a stability nejen v Tchajwanské úžině, ale v celém regionu. Je proto otázkou, jak by američtí spojenci na stažení americké podpory Tchaj-wanu reagovali a jak by se změnilo jejich uvažování o rovnováze sil v regionu v případě redukce amerických závazků v regionu. Vezmeme-li v potaz potenciální nárůst asertivity ČLR, lze předpokládat, že by došlo k nárůstu nestability v regionu, což by v důsledku bylo v rozporu s americkými zájmy.

Jak vyplývá z analýzy vývoje americké politiky vůči Tchaj-wanu a ČLR, hlavním deklarovaným cílem Spojených států v Tchajwanské úžině (a v Asii obecně) je minimalizace potenciálu konfliktu a zachování stability a míru v regionu¹⁴ - a to prostřednictvím kombinace

¹³ Charles Glasser, „Will China's Rise Lead to War: Why Realism Does not Mean Pessimism,“ *Foreign Affairs* (březen/duben 2011), s. 87.

¹⁴ Někteří experti se domnívají, že cílem USA je udržení rovnováhy v Tchajwanské úžině - mezi ně patří např. Robert Sutter, který tvrdí, že v důsledku vzestupu Číny, velkých investic do modernizace Čínské lidové armády apod. dochází k prohloubení nerovnosti (imbalance) v Tchajwanské úžině a narůstajícímu vlivu ČLR vůči Tchaj-wanu. Podle něj by to mělo vést k přehodnocení americké politiky. S tímto postojem ale nelze zcela souhlasit. Ačkoliv je pravda, že udržování rovnováhy moci a vlivu v Tchajwanské úžině je v posledních letech prakticky

politiky zastrašování a diplomatických snah o řešení příčin konfliktu. S ohledem na komplexnost a - technicky vzato - „domácí“ charakter sporu mezi ČLR a Tchaj-wanem, bylo doposud preferovaným scénářem udržení statu quo. V očích USA představuje status quo stabilitu a mír. Jakékoliv vychýlení ze statu quo představuje ohrožení amerických zájmů v regionu a přináší potenciál vojenského konfliktu - je tedy zřejmé, že Washington problém Tchaj-wanu vnímá skrze prisma bezpečnosti. Právě pro udržení stability a míru Spojené státy implementují politiku pivotál deterrence a taktiku strategické nejednoznačnosti. Jak píše Michael Swaine, představitel Spojených států opatrně balancují mezi „závazkem poskytovat Tchaj-wanu zbraně k vlastní obraně proti čínskému nátlaku a vojenskou asistencí Tchaj-wanu v případě potřeby na straně jedné a na straně druhé potřebou přesvědčit Peking, že Spojené státy nepodporují nezávislost Tchaj-wanu a zůstávají otevřené možnosti mírového sjednocení.“¹⁵ Jak již bylo řečeno výše, součástí taktiky strategické nejednoznačnosti je snaha odradit Tchaj-wan od kroků, které by mohly být Pekingem vnímány jako provokativní - v tomto případě poslouží hrozba, že Spojené státy v takové situaci Tchaj-wan nemusí podpořit. Na straně druhé se Washington snaží bránit Pekingu, aby Tchaj-pej nutil, např. vojensky, aby přistoupila na bezpodmínečné sjednocení. Nutno říct, že obě strany se pokoušely testovat hranice strategické nejednoznačnosti. To jsme mohli vidět např. během krize v Tchajwanské úžině v letech 1995-1996, stejně jako během Čchenových pokusů o vstup do mezinárodních organizací či iniciativami na budování tchajwanské identity.

Pro Spojené státy je důležitý samotný proces - vyřešení tchajwanské otázky musí být dosaženo mírovými prostředky. Jak tvrdí Richard Bush, pokud bude tato otázka vyřešena mírovými prostředky, Spojené státy budou výsledek akceptovat, byť třeba nebude výsledkem, který by Washington neformálně preferoval.¹⁶ Standardní americkou praxí je nevyjadřovat svůj postoj vůči finálnímu řešení tchajwanské otázky - americké angažmá pomáhá vytvářet kontext, nepředjímá ale výsledek. Oficiálně Spojené státy nepreferují specifické řešení problému v Tchajwanské úžině. Ať již to bude sjednocení či nezávislost Tchaj-wanu, bude-li toto řešení

nemožné, jedná se pouze o prostředek vedoucí k udržení stability a míru. Viz Robert Sutter, „Cross Strait Moderation and the United States - Policy Adjustment Needed“, *PacNet*, č. 17, 5. března 2009.

¹⁵ Michael Swaine, *America's Challenge: Engaging a Rising China in the Twenty-First Century* (Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2011), s. 85.

¹⁶ Richard C. Bush, „US policy toward Taiwan“, Brookings Institution, červenec 2016, dostupné na https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/08/ceap_20160803_us_policy_toward_taiwan.pdf (staženo 4. ledna 2018). Viz také Nancy Bernkopf Tucker, „If Taiwan Chooses Unification, Should the United States Care?“ *The Washington Quarterly*, roč. 25, č. 3 (2002): 15-28.

výsledkem vzájemné dohody mezi Pekingem a Tchaj-pejí a bude-li podpořeno „lidem“ na obou stranách Tchajwanské úžiny, Spojené státy budou takové řešení respektovat.

Ačkoliv by v případě realizace sjednocení zmizel zásadní problém čínsko-amerických vztahů, tedy problém, který potenciálně může přivést obě země až na hranu vojenského konfliktu, lze předpokládat, že Spojené státy by byly z mnoha důvodů radši, kdyby ke sjednocení mezi čínskou pevninou a Tchaj-wanem nedošlo - alespoň za situace, kdy na čínské pevnině vládne Komunistická strana Číny. Sjednocení by narušilo rovnováhu moci v regionu, zároveň by vedlo k posílení ČLR jak po stránce ekonomické, tak i po stránce strategické. Sjednocením Tchaj-wanu s ČLR by se Pekingu uvolnily významné vojenské prostředky, které jsou teď vázány potenciálním vojenským scénářem pro Tchajwanskou úžinu, tedy že by Čínská lidově-osvobozenecká armáda musela zasáhnout vojensky v případě, kdy by Tchaj-wan vyhlásil nezávislost. To by v důsledku posílilo možnosti ČLR projektovat svou sílu hlouběji do regionu, včetně posílení čínského postavení v strategicky významném Jihočínském moři a Východočínském moři. Je také otázkou, zdali by ČLR pak nevyužila strategického postavení ostrova k rozmístění čínských zbraní. Takto významné posílení čínského postavení by mohlo mít negativní dopad na námořní obchodní cesty procházející regionem. Takový vývoj by měl nepředvídatelné důsledky pro další americké spojence v regionu, zejména pro Japonsko. Připojením Tchaj-wanu k ČLR by Spojené státy by přišly o významného obchodního partnera a je jenom otázkou, jak by bylo naloženo s americkými zbraněmi, které doposud USA Tchaj-wanu prodaly. Washington by také přišel o důležité zdroje informací, které se mu daří ve spolupráci s tchajwanskými rozvědkami získávat.

Co chce ČLR?

Po připojení Hong Kongu v roce 1997 k ČLR se hlavním politickým cílem čínského vedení stalo připojení Tchaj-wanu. Ze stanovisek čínských představitelů je zřejmé, že se jedná o klíčový národní zájem. Nejenže tento cíl slouží k legitimizaci pokračující vlády Komunistické strany Číny, symbolicky se ale také jedná o naplnění osudu Číny, která musí obnovit svou historickou velikost, aby mohla opět sehrát roli regionální a případně světové mocnosti.

Čínští představitelé s oblibou upozorňují na to, že pokud by nebylo USA, Tchaj-wan už by dávno byl plnohodnotnou součástí ČLR - ke sjednocení by s největší pravděpodobností došlo již dávno. Jak uvádí čínské ministerstvo zahraničí, „otázka Tchaj-wanu je otázkou zajištění státní suverenity a teritoriální integrity, obrany národní cti a odmítnutí vnějšího zasahování... Vláda Spojených států by měla striktně dodržovat principy zakotvené ve třech čínsko-

amerických komuniké a úplně napravit a ukončit chybné praktiky využití tchajwanské otázky k zásahu do čínských vnitřních záležitostí a měla by přestat bránit znovusjednocení Číny.¹⁷ Zejména pokračující prodej amerických zbraní Tchaj-wanu považuje Čína za závažnou překážku k dosažení mírového řešení tchajwanské otázky.

Z pohledu ČLR je však situace v Tchajwanské úžině pouze „přechodná“, ale zároveň velmi frustrující. Peking doufal, že navázáním diplomatických vztahů s USA v roce 1979 otázka Tchaj-wanu zmizí. K jeho velkému a nepříjemnému překvapení však americký Kongres schválil zákon o vztazích s Tchaj-wanem, který prakticky představuje pokračování americké podpory Tchaj-wanu a tedy - do jisté míry - pokračující internacionalizaci tchajwanské otázky. Z pohledu Pekingu se však jedná o domácí politický problém, který je důsledkem občanské války a který - kvůli zásahu Spojených států - nelze formálně ukončit. Čína se proto v diskuzích o vztazích mezi Pekingem a Tchaj-pejí odvolává na princip národní suverenity a nezasahování do vnitřních záležitostí. Američanům podle čínských představitelů nepřísluší do tohoto procesu zasahovat - cílem Pekingu je tedy eliminovat či alespoň omezit vliv Spojených států na řešení tchajwanské otázky. Z pohledu ČLR tedy Američany preferovaný status quo představuje neustálý boj o uznání čínské suverenity s potenciálem ozbrojeného konfliktu. Čína totiž interpretuje americkou podporu Tchaj-wanu jako snahu o udržení rozdělené Číny - a rozdělená Čína, bez strategicky důležitého Tchaj-wanu, je slabá. Spojené státy tak v čínské interpretaci brání ČLR v dosažení jejího významu, v naplnění jejího historického poslání.¹⁸ Peking tak interpretuje chování Spojených států jako snahu zabránit či alespoň zpomalit vzestup Číny.

Americký pohled na udržení stability a míru v Tchajwanské úžině se tedy zásadně rozchází s čínskou představou o míru a stabilitě. V kontextu tchajwanské otázky Spojené státy dlouhodobě - skrze pívotal deterrence a strategickou nejednoznačnost - podporují časově neomezené udržení statu quo de facto nezávislého Tchaj-wanu a ČLR. Tím prakticky umožňují dlouhodobou politickou existenci Tchaj-wanu odděleně od čínské pevniny. Pro Čínu však budou mír a stabilita nastoleny až po sjednocení Tchaj-wanu s pevninskou Čínou. Jak píše Chas Freeman, pro Peking je otázka Tchaj-wanu otázkou (vnitro)politickou s vojenskými aspekty, pro USA je otázka Tchaj-wanu otázkou geopolitickou.¹⁹

¹⁷ „What is Meant by the Taiwan Question,“ Ministerstvo zahraničí ČLR, dostupné na https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ljzg_665465/3568_665529/t17795.shtml (staženo 23. května 2016).

¹⁸ Alan Wachman, *Why Taiwan: Geostrategic Rationales for China's Territorial Integrity* (Stanford: Stanford University Press, 2007), s. 115.

¹⁹ Chas Freeman, *The Taiwan Problem and China's Strategy for Resolving It: Remarks at the Center for Naval Analysis, Alexandria, Virginia, 14. září 2011*, dostupné na <https://chasfreeman.net/the-taiwan-problem-and-chinas-strategy-for-resolving-it/> (staženo 21. září 2018).

Čína vnímá americké angažmá v Tchajwanské úžině jako součást problému, ne jako řešení. Peking s oblibou obviňuje Spojené státy z toho, že svou politikou a prodejem zbraní brání právoplatnému sjednocení Číny a Tchaj-wanu. Tvrdí, že americká podpora Tchaj-wanu převáží jakoukoliv čínskou nabídku, kterou by Tchaj-wan mohl akceptovat, aby zasedl k jednacímu stolu, a naopak povzbuzuje zastánce nezávislosti. Tento argument je ale buď pouhou zástěrkou, nebo ukazuje absolutní nepochopení situace na Tchaj-wanu. Překážkou nejsou Spojené státy. Překážkou je neochota Pekingu přijít s nabídkou, která by pro Tchaj-wan byla přijatelná. Překážkou je neochota ČLR vzít v potaz názory obyvatel Tchaj-wanu, kteří odmítají být součástí Čínské lidové republiky. Hlavní otázkou tedy zůstává, proč vůbec a za jakých podmínek by měl Tchaj-wan vstoupit do politických jednání s ČLR a vyjednávat o politickém urovnání konfliktu. Jaké potenciální výhody může Peking nabídnout jako kompenzaci za ztrátu politické suverenity?

Další otázkou je, jaká pozitiva by Tchaj-wanu sjednocení s ČLR přineslo. Není vlastně ani jasné, co by připojením Tchaj-wanu získal Peking - tedy kromě naplnění nacionalistického ideálu. Ekonomicky jsou dnes Peking i Tchaj-wan provázané, vláda v Pekingu je všeobecně po světě uznávaná jako jediný legitimní představitel Číny - vláda v Tchaj-peji její legitimitu nijak neohrožuje. Tchaj-wan naopak může ztratit mnoho - svou autonomii i svou identitu. I přes narůstající ekonomickou provázanost mezi ČLR a Tchaj-wanem zatím nedošlo k žádnému hmatatelnému pokroku v oblasti politických kontaktů. Jak již bylo řečeno výše, prohlubuje se generační rozdíl - mladá generace Tchajwanců nevidí ve sjednocení s ČLR nic atraktivního a nevidí ani žádnou sounáležitost mezi ČLR a Tchaj-wanem. Většina tchajwanských obyvatel v současné době preferuje časově neomezený status quo.

Co bude dál?

Z projevů amerických představitelů - od Nixona až po některé současné americké politiky - je stále zřejmá jistá naděje, že Spojené státy ve spolupráci s dalšími aktéry světové politiky budou schopni transformovat Čínu na moderní demokracii. Zaznívají názory, že pokud může demokratická společnost fungovat na Tchaj-wanu, není důvod se domnívat, že by nemohla být implementována v pevninské Číně - a v tomto procesu může Tchaj-wan sehrát významnou roli modelu. Část amerických elit spoléhá především na transformační vliv

vzájemného obchodu. Změně však zatím nic nenasvědčuje a stále častěji zaznívají názory, že premisa transformačního potenciálu vzájemného obchodu je zcela chybná.²⁰

S nástupem Trumpovy administrativy jsme svědky dalšího obratu v americké politice. Trumpovo vyhrocení vztahů s Čínou a jeho rétorická a částečně politická podpora Tchaj-wanu zase zamíchala kartami v tomto trojúhelníkovém vztahu. Nicméně ani po desetiletích balancování mezi Pekingem a Tchaj-pejí není tchajwanská otázka vyřešená a současné „příměří“ se může kdykoliv zvrtnout. V posledních letech sice tchajwanská vláda omezila přímé provokace Pekingem, ale zároveň za účelem relativně klidných vztahů s Pekingem obětovala část - byť malou - svého manévrovacího prostoru. Zvyšující se závislost Tchaj-wanu na ČLR, masivní investice do Čínské lidové armády, včetně investic do nástrojů, které ztíží přístup Spojených států do oblasti Tchajwanské úžiny a mohou tak sehrát klíčovou roli v zastrašování Spojených států - to vše do budoucna komplikuje tchajwanskou situaci. Spojené státy prozatím budou i nadále fungovat jako pivot - pivot, který bude určovat status quo, pivot, jehož podporu Tchaj-pej potřebuje pro vyvážení vlivu Číny a jehož vliv na Tchaj-wanu se bude pokoušet Peking minimalizovat. Politika strategické nejednoznačnosti a pivotal deterrence naplňuje definici amerických národních zájmů vůči Tchaj-wanu a ČLR - na jedné straně obranu práva Tchaj-wanu na sebeurčení skrze podporu obranyschopnosti Tchaj-wanu a de facto nezávislosti a na straně druhé snahu o zapojení ČLR do existujícího mezinárodního řádu a přijetí mezinárodních norem, které by mohly mít pozitivní dopad i na tchajwanskou otázku. Washington tedy bude i nadále působit jako kyvadlo, které se tu přikloní k Tchaj-peji a tu k Pekingem, a to na základě svých strategických a ekonomických zájmů, stejně jako jeho postoje bude ovlivňovat tlak domácích organizovaných zájmů. Role Spojených států tak bude v dohledné době klíčová - vlastně i pro Peking, který by rád vliv Spojených států v oblasti zcela vytlačil. Záležet bude také na vývoji vztahů mezi Pekingem a Tchaj-pejí - budou-li schopné najít společnou řeč a jasně nastavit pravidla, která budou přijatelná pro obě strany. Bylo by ale na místě, aby měl Washington připraven i scénář, ve kterém zohlední možnost sjednocení Tchaj-wanu s Čínou. Washington by si měl být vědom toho, jaké praktické důsledky by taková situace měla pro americké národní zájmy. Čas a také geografie totiž hrají do karet Pekingem.

²⁰ Viz např. James Mann, *The China Fantasy: Why Capitalism Will Not Bring Democracy to China Paperback* (New York: Penguin Books, 2008).

Summary

This dissertation focuses on the study of U.S. policy towards Taiwan since the end of the 1980s. The paper analyzes the change in the U.S. approach towards Taiwan in the context of Taiwan's democratization, changing character of cross-Strait relations, and the growing importance of relations between the United States and China. The role of the United States is perceived through the prism of pivotal deterrence, guided by the seminal work of Timothy W. Crawford titled *Pivotal Deterrence: Third Party Statecraft and the Pursuit of Peace*. Pivotal deterrence represents a pragmatic approach by the United States, resulting from Washington's increasing need to build a cooperative relationship with China on the one hand and the need to protect Taiwan from PRC's coercion on the other hand. The dissertation shows that U.S. support for Taiwan is motivated by the strategic importance of the island as well as by the shared values between the United States and Taiwan which resulted from successful transition of Taiwan from an authoritarian regime to a full-fledged democracy.

The dissertation also examines the key moments in U.S.-China relations, namely the 1989 Tiananmen Square massacre and the 1995-1996 Taiwan Strait Crisis, to explain how these events shaped the discourse about China and Taiwan.

Taiwan represents one of the biggest challenges in U.S.-China relations. While China sees Taiwan through the prism of One China principle, i.e. there is only one China and Taiwan is a part of it, the United States maintains robust unofficial relations with Taipei under the so-called Taiwan Relations Act (TRA). This act was passed in 1979 by the U.S. Congress as a reaction to the establishment of diplomatic relations with the People's Republic of China, which left Taiwan unprotected from China's influence. Based on the Taiwan Relations Act, the United States pledges that it will maintain people-to-people relations with Taiwan and "it will make available to Taiwan such defense articles and defense services in such quantity as may be necessary to enable Taiwan to maintain a sufficient self-defense capabilities". Therefore, over the past several decades, the United States provided weapons of defensive character to Taiwan, to the dismay of Beijing. In Sino-American communiqués, the United States has repeatedly stated that with respect to Taiwan, Washington is interested in a peaceful settlement of the Taiwan question by the Chinese themselves.

The Taiwan Relations Act does not guarantee that the United States would intervene militarily in case the PRC attacks or invades Taiwan, especially in case the attack is provoked by Taiwan's behavior. Washington has implemented approach of “strategic ambiguity”, which is designed to dissuade Taiwan from a unilateral declaration of independence on one hand and to dissuade the PRC from unilaterally forcing Taiwan into unification with the PRC on the other hand. In this, Washington has taken advantage of its pivotal position within the triangular relationship, which includes the United States, China, and Taiwan. The goal of “strategic ambiguity” is to maintain peace and stability across the Taiwan Strait and prevent each side from acting unilaterally to disturb the existing status quo. Post-Cold War development in both China and Taiwan however occasionally challenged this goal - in case of China, the challenge comes from the rise of China and growing assertiveness of Beijing as well as the fact that China considers Taiwan to be an internal issue and one of its core national interests. Taiwan's challenge stems from its own democratic system, which gives voice to the Taiwanese people who increasingly oppose unification as they believe that Taiwan and the PRC do not share much in common. The sense of sovereignty, albeit not internationally recognized, fuels separate identity of the Taiwanese who resent Chinese coercion. For this reason, Taiwan's domestic political dynamics is also analyzed in the paper due to its direct impact on cross-Strait relations and the quality of relationship between Washington and Taipei.

In order to dissuade Beijing and Taipei from acting unilaterally, the United States implements careful balancing, as demonstrated by the study of the presidencies of George H. W. Bush, Bill Clinton, George W. Bush, and Barack Obama. Here, the dissertation looks in detail at Washington's motivation for supporting Taipei, either through political, military, and economic means (which also includes arms sales) and the reaction of Beijing to such support. The paper also looks at the justification most often used by U.S. political circles to defend U.S. support for Taiwan and concludes that the most frequently provided reasons are the need to support Taiwan's democracy and hence self-determination and strategic importance of the island (not only in terms of being part of the first island chain around China, but also in terms of U.S. network of friends and allies in the region). Last but not least, the paper also examines who participates in the process of making policy towards Taiwan and China and concludes that while the U.S. president ultimately calls the shots, Taiwan enjoys substantial support in the U.S. Congress and among a broad variety of interest groups who are occasionally capable of substantially influencing policy. However, the research also notes the importance of U.S.

business lobby, which is primarily driven by the economic opportunities in China and therefore supports maintenance of strong U.S.-China relations.

Given the perception that Taiwan represents an obstacle to more amicable U.S.-China relations, the dissertation also looks at the so-called abandonment debate, in which some U.S. politicians and scholars called for readjustment of U.S. policy towards Taiwan. So far, such proposals were rejected, as many experts believe that abandoning Taiwan would not magically transform the U.S.-China relations due to other problematic issues, but would at the same time send a wrong signal to U.S. partners and allies in the region and would possibly empower China to behave even more assertively.

The analysis concludes that in the foreseeable future, the Taiwan question is not going away. The United States will continue to play the pivot and will implement strategic ambiguity, since its primary goal is maintenance of the status quo, which furthers stability and peace in the Taiwan Strait and, in a broader sense, the Asia Pacific.

Seznam literatury

Primární zdroje (Oficiální dokumenty, slyšení a tiskové konference)

„1992 Democratic Party Platform: A New Covenant with the People,“ 13. července 1992, dostupné na <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/1992-democratic-party-platform>.

„1992 Presidential Candidate Debate,“ 11. října 1992, St. Louis. Dostupné na <https://www.c-span.org/video/?33071-1/1992-presidential-candidates-debate>.

„1994 Taiwan Review Policy,“ dostupné na <http://fapa.org/generalinfo/TPR1994.html>.

„An Emergency Report of the Beijing Party Committee, 1. června 1989“ in Andrew J. Nathan a Perry Link (eds.), *The Tiananmen Papers: The Chinese Leadership's Decision to Use Force Against Their Own People - In their Own Words* (Londýn: Abacus, 2001), ss. 434-445.

„Benjamin L. Cardin & John McCain Letter to President Obama Regarding Arms Sales to Taiwan,“ 19. listopadu 2015, dostupné na <http://www.ustaiwandefense.com/benjamin-l-cardin-john-mccain-letter-to-president-obama-regarding-arms-sales-to-taiwan-november-19-2015/>.

„Conference Call With Reporters to Discuss Vice President Biden Trip to China, Mongolia, and Japan,“ Office of the Vice President, Washington D.C., 15. srpna 2011, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/08/15/conference-call-reporters-discuss-vice-president-biden-trip-china-mongol>.

„Deputy U.S. Trade Representative Demetrios Marantis Welcomes Hard Work, Productive Outcomes in Revived U.S.-Taiwan Talks, American Institute in Taiwan,“ *Tchaj-pej*, 10. března 2013, dostupné na <https://www.ait.org.tw/deputy-u-s-trade-representative-demetrios-marantis-welcomes-hard-work-productive-outcomes-revived-u-s-taiwan-talks/>.

„DPP Resolution on Taiwan's Future,“ *Kaohsiung*, 8. května 1999, dostupné na <http://www.taiwandc.org/nws-9920.htm>.

„Evaluating U.S. Policy on Taiwan on the 35th anniversary of the Taiwan Relations Act,“ 3. dubna 2014, s. 3, dostupné na https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Po

licy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20(TRA).pdf

„Explanation of President Chen Shui-bian's Remarks of August 3, 2002,“ GIO, 12. srpna 2002, dostupné na <http://www.gio.gov.tw/taiwan-website/4-oa/20020812/2002081201.html>.

„Foreign Sanctions,“ in Andrew J. Nathan a Perry Link (eds.), *The Tiananmen Papers: The Chinese Leadership's Decision to Use Force Against Their Own People - In their Own Words* (Londýn: Abacus, 2001), ss. 548-550.

„Full text of ROC President Ma Ying-jeou's Remarks in Meeting with Mainland Chinese leader Xi Jinping,“ Mainland Affairs Council, 9. listopadu 2015, dostupné na https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=2BA0753CBE348412&sms=E828F60C4AFBAF90&s=4F225A4BA95218E4.

„Guidelines for National Unification Adopted by the National Unification Council at Its Third meeting on February 23, 1991, and by the Executive Yuan Council (Cabinet) at its 2223rd meeting on March 14, 1991,“ 14. března, 1991, dostupné na https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=BEC36A4A0BB0663C&sms=BF821F021B282251&s=D0017062A39AF1C0.

„China's Independent Foreign Policy of Peace,“ Ministerstvo zahraničí ČLR, 19. září 2003, dostupné na https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/zcyjs_663346/xgxw.

„Jiang Zemin's Eight-Point Proposal for the Development of the Cross-Straits Relations and the Promotion of Peaceful Reunification,“ 30. ledna 1995, dostupné na <http://english.cri.cn/4426/2007/01/11/167@184028.htm>

„Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China,“ 28. února 1972, dostupné na http://usinfo.state.gov/eap/Archive_Index/joint_communique_1972.html.

„Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China,“ 1. ledna 1979.

„Joint Communiqué of the United States of America and the People's Republic of China,“ 17. srpna 1982.

„Meeting of the Eight Elders: Excerpt from Party Central Office Secretariat -Minutes of Important Meeting, May 21, 1989,“ in Andrew J. Nathan a Perry Link (eds.), *The Tiananmen*

Papers: The Chinese Leadership's Decision to Use Force Against Their Own People - In their Own Words (Londýn: Abacus, 2001), ss. 339-349.

„Meeting on February 23, 1991, and by the Executive Yuan Council (Cabinet) at its 2223rd meeting on March 14, 1991,“ 14. března 1991, dostupné na https://web.archive.org/web/20071226044848/http://www.mac.gov.tw/big5/rpir/2nda_3.htm.

„Memorandum by the Assistant Secretary of State for Far Eastern Affairs Dean Rusk to Secretary of State,“ 17. dubna 1950. Foreign Relations of the United States 1950. East Asia and the Pacific, dostupné na <http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=turn&entity=FRUS.FRUS1950v06.p0376&id=FRUS.FRUS1950v06&isize=text&q1=aide%20memoire&q2=chiang>.

„Menendez Urges President Obama to Expedite Sale of Military Aircraft to Taiwan,“ 27. května 2011. Dostupné na <https://www.menendez.senate.gov/news-and-events/press/menendez-urges-president-obama-to-expedite-sale-of-military-aircraft-to-taiwan>.

„On Ideological and Political Infiltration into our Country from the United States and Other International Political Forces: Report to Party Central Committee, 1. června 1989. In Andrew J. Nathan a Perry Link, The Tienanmen Papers: The Chinese Leadership's Decision to Use Force Against Their Own People - In their Own Words (Londýn: Abacus, 2001), ss. 446-459.

„President Bush and Premier Wen Jiabao Remarks to the Press,“ 9. prosince 2003, dostupné na <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/12/20031209-2.html>

„President Ma meets US House Committee on Foreign Affairs Chairman Ed Royce,“ Úřad prezidenta Tchaj-wanu, 20. února 2014, dostupné na <https://english.president.gov.tw/NEWS/4357>.

„Press Conference with AIT Director Stephen Young,“ Tchaj-pej, 3. května 2007, dostupné na <http://www.ait.org.tw/en/news/officialtext/viewer.aspx?id=2007050301>.

„Press Conference with President Obama and President Hu of the People's Republic of China,“ Washington D.C., 19. ledna 2011, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/01/19/press-conference-president-obama-and-president-hu-peoples-republic-china>.

„Press Conference with President Obama and President Hu of the People's Republic of China,“ Washington D.C., 19. ledna 2011, dostupné na

<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/01/19/press-conference-president-obama-and-president-hu-peoples-republic-china>.

„Prohlášení tiskového mluvčího při příležitosti voleb na Tchaj-wanu“ (Statement on Taiwan Elections), 26. březen 2004, dostupné na

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/03/20040326-6.html>.

„Projev prezident Si Ťin-pchinga na 19. sjezdu Komunistické strany Číny,“ 18. října 2017, str. 50-51, dostupné na

http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf.

„Referendum Proposals,“ Government Information Office, nedatováno, dostupné na

http://www.gio.gov.tw/elect2008/kit_06.htm.

„Remarks by President Obama and President Xi Jinping in Joint Press Conference,“ 12.

listopadu 2014, Peking, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/11/12/remarks-president-obama-and-president-xi-jinping-joint-press-conference>.

„Republican Platform 2000,“ dostupné na

<http://www.presidency.ucsb.edu/showplatforms.php?platindex=R2000>.

„Spokesperson on the upcoming vote of the Taiwan Security Enhancement Act by the US Congress,“ 2. ledna 2000, dostupné na <http://ie.china-embassy.org/eng/ztl/t/TaiwanIssue/t113026.htm>.

„Statement by President Truman,“ (Vyjádření prezidenta Trumana k situaci na Korejském poloostrově), 27. června 1950, Foreign Relations of the United States, 1950, Korea, Volume VII, dostupné na <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1950v07/d119>.

„Statement by Rep. Richard Solomon,“ Congressional Record, 24. června 1997, s. 22, dostupné na <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CREC-1997-06-24/pdf/CREC-1997-06-24.pdf>.

„Strong Protest by the Chinese Government Against the Bombing by the US-led NATO of the Chinese Embassy in the Federal Yugoslavia,“ Oficiální stanovisko čínského ministerstva zahraničí, 7. května 1999, dostupné na

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18047.shtml.

„Taiwan U.N. Membership Referendum Opposed by United States,“ 25. června 2007, dostupné na <http://www.america.gov/st/washfile-english/2007/June/20070625135742zjsredna0.3750421.htm>.

„Taiwan: Senior Taiwan Officials -- Comments on National Unification Council. U.S. Department of State,“ 2. března 2006, dostupné na <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2006/62488.htm>.

„The Administration's Position on Taiwan,“ Congressional Record - Senate, 17. července 1998, s. 16066-16067, dostupné via Google Books, <https://books.google.cz/books?id=wJqg0udrFkYC&pg=PA16067&lpg=PA16067&dq>.

„The Obama Administration Officially Notified the US Congress of the Sale of F-16A/B Fighters Retrofit Package to Taiwan on September 21st.“ Prohlášení Ministerstva zahraničních věcí Tchaj-wanu z 21. září 2011, dostupné na http://www.mofa.gov.tw/EnMobile/News_Content.aspx?s=0F79BE02DEE6D262

„The Taiwan Question and the Unification of China,“ oficiální dokument Taiwan Affairs Office při čínském ministerstvu zahraničních věcí (srpen 1993), dostupné na https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ljzg_665465/3568_665529/t17792.shtml.

„Tisková konference k vydání Zprávy o lidských právech,“ (State Department 1993 Human Rights Report), 1. února 1994, dostupné na <https://www.c-span.org/video/?54204-1/state-department-1993-human-rights-report>.

„Tisková konference s náměstkem ministra zahraničí pro záležitosti východní Asie a Tichomoří Winstona Lorda a Roberta Suettingera z Národní bezpečnostní rady,“ 24. října 1995, New York, dostupné na <https://clintonwhitehouse6.archives.gov/1995/10/1995-10-24-briefing-by-winston-lord-and-bob-suettinger-nyc.html>.

„U.S.-China Communique,“ in CQ Almanac 1982, 38th ed., 140-42. Washington, DC: Congressional Quarterly, 1983, dostupné na <http://library.cqpress.com/cqalmanac/cqal82-1163828>.

„U.S.-Taiwan Relations: Hearing in front of East Asia and Pacific Subcommittee of the Senate Foreign Relations Committee,“ 7. února 1996, dostupné na <https://www.c-span.org/video/?69767-1/us-taiwan-relations>.

„What is Meant by the Taiwan Question,“ Ministerstvo zahraničí ČLR, dostupné na https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ljzg_665465/3568_665529/t17795.shtml.

„White Paper--The Taiwan Question and Reunification of China,“ srpen 1993, dostupné na <http://www.china-embassy.org/eng/zt/twwt/White%20Papers/t36704.htm>.

Projevy a stanoviska

Bellocchi, Natale. „Taiwan and U.S. Relationship,“ projev před U.S.-Taiwan Business Council, 23. září 1993.

Berger, Samuel. „Remarks to the Council on Foreign Relations New York,“ New York, 6. června 1996, dostupné na <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bergchin.htm>.

Bush, George H. „Bush Announces Sale of F-16 Aircraft To Taiwan,“ Přepis projevu prezidenta Bushe v General Dynamics v Texasu, 2. září 1992, dostupné na <https://china.usc.edu/bush-announces-sale-f-16-aircraft-taiwan-1992>.

Bush, George H. „Commencement Address at Yale University“, 27. května 1991, dostupné na <https://library.cqpress.com/cqalmanac/document.php?id=cqal91-846-25204>.

Bush, George H. „The President's News Conference,“ 5. června 1995, Public Papers of George H. W. Bush, George W. Bush Presidential Library, dostupné na <https://bush41library.tamu.edu/archives/public-papers/494> (staženo 27. května 2016)

Bush, George H., tisková konference, 8. června 1989, dostupné na <https://china.usc.edu/george-hw-bush-press-conference-june-8-1989>.

Campbell, Kurt. „Why Taiwan Matters II,“ Kurt M. Campbell's Testimony Before the House Foreign Affairs Committee, 4. října 2011, State Department Archive, dostupné na <https://2009-2017.state.gov/p/eap/rls/rm/2011/10/174980.htm>.

Campbell, Kurt. „Why Taiwan Matters: Testimony by Kurt Campbell, Assistant Secretary, Bureau of East Asian and Pacific Affairs, before the House Foreign Affairs Committee,“ U.S. Department of State Archive, 4. října 2011, dostupné na <https://2009-2017.state.gov/p/eap/rls/rm/2011/10/174980.htm>.

Campbell, Kurt. Projev Kurta Campbella před výborem pro zahraniční politiku, Hearing Before the Committee on Foreign Relations in „*Why Taiwan Matters, Part II*,“ House of Representatives, 4. listopadu 2011, dostupné na <https://2009-2017.state.gov/p/eap/rls/rm/2011/10/174980.htm>.

Clinton, Bill. „Fundamentals of Security for A New Pacific Community,“ projev před Národním shromážděním Korejské republiky, Soul, Jižní Korea, 10. července 1993.

Clinton, Bill. „Statement by President Clinton on Most Favored Nation Status for China,“ 28. května 1993, dostupné na <https://china.usc.edu/statement-president-clinton-most-favored-nation-status-china-1993>

Clinton, Bill. Tisková konference prezidenta Clintona o lidských právech v Číně, 27. května 1994, Washington D.C., dostupné na <https://china.usc.edu/president-clinton-press-conference-human-rights-china-1994>.

Clinton, Bill., „Building A New Pacific Community,“ projev na Waseda University v Tokyu, 7. července 1993.

Clinton, William J. , „Address Accepting the Presidential Nomination at the Democratic National Convention,“ New York, 16. července 1992. Dostupné na <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-accepting-the-presidential-nomination-the-democratic-national-convention-new-york>.

Denmark, Abraham. Projev Abrahama Denmarka, viceprezidenta pro politické a bezpečnostní záležitosti, National Bureau of Asian Research, před senátním podvýborem pro východní Asii a Tichomoří, 3. dubna 2014, s. 23, dostupné na [https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Policy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20\(TRA\).pdf](https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Policy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20(TRA).pdf).

Dreyer, June Teufel. „Why Taiwan Matters,“ June Teufel Dreyer’s Testimony before the House Committee on Foreign Relations, 16. června 2011. Via Foreign Policy Research Institute eNotes, červen 2011.

Freeman, Chas. „The Taiwan Problem and China's Strategy for Resolving It: Remarks at the Center for Naval Analysis,“ Alexandria, Virginia, 14. září 2011, dostupné na <https://chasfreeman.net/the-taiwan-problem-and-chinas-strategy-for-resolving-it/>.

Hammond-Chambers, Ruppert. Projev Rupperta J. Hammonda-Chamberse před výborem pro zahraniční politiku in „Why Taiwan Matters,“ Hearing Before the Committee on Foreign Relations, House of Representatives, 16. června 2011, dostupné na <http://archives-republicans-foreignaffairs.house.gov/112/66902.pdf>.

Chen Shuei-bian. „President Chen Delivers the Opening Address of the 29th Annual Meeting of the World Federation of Taiwanese Associations via Live Video,” 3. srpna 2002, dostupné na

http://www.president.gov.tw/en/prog/news_release/document_content.php?id=1105496660&pre_id=1105496660&g_category_number=145&category_number_2=145

Chen Shui-bian., „President Chen's Inaugural Address: Paving the Way for a Sustainable Taiwan,” 20. května 2004, dostupné na <http://www.gio.gov.tw/taiwan-website/5-gp/pi2004/>.

Christopher, Warren „American Interests and the U.S.-China Relationship,” Projev před Asia Society, Council on Foreign Relations a National Committee on U.S. - China Relations, 17. května 1996, New York, dostupné na <https://1997-2001.state.gov/current/debate/96517qa.html>.

Christopher, Warren., „America's Strategy for a Peaceful and Prosperous Asia-Pacific,” projev v National Press Club, 28. července 1995, dostupné na <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/dsptch14&div=266&id=&page=>

Christopher, Warren., „Statement at Senate Confirmation Hearing by Secretary-Designate Christopher,” Senate Foreign Relations Committee Washington, Washington DC, 13. ledna 1993.

Kelly, James A. „Overview of U.S. Policy Toward Taiwan,” James A. Kelly, Assistant Secretary of State for East Asian and Pacific Affairs, Testimony at a hearing on Taiwan, House International Relations Committee, 21. dubna 2004. Dostupné na <http://www.usconsulate.org.hk/ustw/state/2004/042101.htm>.

Lake, Anthony „From Containment to Enlargement: Remarks of Anthony Lake, Assistant to the President for National Security Affairs,” Johns Hopkins University, School of Advanced International Studies, Washington D.C., 21. září 1993, dostupné na <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>.

Lawless, Richard. „Keynote Address of Richard Lawless, Deputy Undersecretary of Defense for Asian and Pacific Affairs, U.S.-Taiwan Defense Industry Conference, U.S.-Taiwan Business Council, 4. říjen 2004, Scottsdale. Dostupné na http://www.nti.org/db/china/engdocs/lawless_100404.pdf.

Lee Teng-hui, „Always in My Heart,“ Projev na Cornellově univerzitě, 10. června 1995, dostupné na <https://taiwantoday.tw/news.php?post=3961&unit=4,29,31,45>.

Lord, Winston, Assistant Secretary-designate for East Asian and Pacific Affairs, „Statement before the Senate Foreign Relations Committee,“ Washington, DC, 31. března 1993.

Lord, Winston, Assistant Secretary-designate for East Asian and Pacific Affairs. „Statement before the Senate Foreign Relations Committee,“ Washington, DC, March 31, 1993.

Lord, Winston. „Building a Pacific Community,“ Statement Before Commonwealth Club, San Francisco, Kalifornie, 12. ledna 1995.

Lord, Winston. „Taiwan Policy Review,“ Prohlášení Winstona Lorda před senátním výborem pro zahraniční vztahy, 27. září 1994, Archív AIT, dostupné na <https://web-archive-2017.ait.org.tw/en/19940927-taiwan-policy-review-by-winston-lord.html>

Lord, Winston. „The United States and the Security of Taiwan,“ slyšení náměstka ministerstva zahraničí pro Asii a Tichomoří před výborem pro mezinárodní vztahy Sněmovny reprezentantů, 14. března 1996, dostupné na <https://1997-2001.state.gov/regions/eap/960314.html>.

Ma Ying-jeou. „President Ma’s National Day Address,“ Office of the President, Republic of China, 10. října 2013, dostupné na https://www.roc-taiwan.org/fi_en/post/423.html.

Ma Ying-jeou. A Smart Strategy for Taiwan National Security. A Speech before the Association for the Promotion of National Security,“ 26. února 2008, dostupné na <http://www.kmtnews.net/client/eng/NewsArtical.php?REFDOCID=00ar6errs8iw6kbc&TYPI DJump=00ardbyruqn4r9sb>.

Obama, Barack. „Remarks by President Obama at Townhall Meeting with Future Chinese Leaders,“ 16. listopadu 2009, Obama White House Archives, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-town-hall-meeting-with-future-chinese-leaders>.

Obama, Barack. „Remarks By President Obama to the Australian Parliament,“ Canberra, 17. listopadu 2011, dostupné na <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament>.

Ros-Lehtinen, Ileana. Projev Ileany Ros-Lehtinen před výborem pro zahraniční politiku, „Why Taiwan Matters,“ Hearing Before the Committee on Foreign Relations, House of

Representatives, 16. června 2011, dostupné na <http://archives-republicans-foreignaffairs.house.gov/112/66902.pdf>.

Russel, Daniel, „Hearing with Daniel Russell, Deputy Secretary for East Asia and Pacific, and Senator Marco Rubio before the Senate Subcommittee on East Asia and Pacific Affairs 3. dubna 2014, s. 17, dostupné na [https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Policy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20\(TRA\).pdf](https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/040314_Transcript_Evaluating%20US%20Policy%20on%20Taiwan%20on%20the%2035th%20Anniversary%20of%20the%20Taiwan%20Relations%20Act%20(TRA).pdf).

Shear, David B. „China-Taiwan: Recent Economic, Political and Military Developments Across the Strait and Implications for the United States,“ Testimony before U.S.-China Economic and Security Review Commission, 18. března 2010, dostupné na https://www.uscc.gov/sites/default/files/031810%20Testimony_Shear.pdf.

Schriver, Randall G. „Hearing on People’s Republic of China Anti-Secession Legislation,“ The Testimony of Randall G. Schriver, Deputy Assistant Secretary for East Asian and Pacific Affairs, before the House International Relations Committee, 6. dubna 2005, dostupné na <http://www.state.gov/p/eap/rls/rm/2005/44299.htm>.

Schriver, Randall G. „U.S. Commitment to ‘Status Quo’ in Taiwan Stressed,“ Deputy Assistant Secretary of State Schriver’s Remarks to USCC, 6. února, 2004, dostupné na http://www.uscc.gov/hearings/2004hearings/written_testimonies/04_02_06wrts/schriver.php.

Thornton, Susan. „Taiwan: A Vital Partner in East Asia,“ Remarks at the Brookings Institution, 21. května 2015, Department of State Archives, dostupné na <https://2009-2017.state.gov/p/eap/rls/rm/2015/05/242705.htm>.

Interview

Interview s Johnem Pomfretem, *Frontline*, 11. dubna 2006, dostupné na <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tankman/interviews/pomfret.html>.

President Chen’s Interview, *New York Times*, 6. prosince 2003, dostupné na <http://www.mac.gov.tw/english/english/macpolicy/c921206e.htm>

Interview with Wen Jiabao, *Washington Post*, 21. listopadu 2003, dostupné <http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn?pagename=article&node=&contentId=A6641-2003Nov22¬Found=true>.

„Taiwan’s President Chen Shui-bian: Interview Transcript,“ *Washington Post*, 29. března 2004, s. 1, dostupné via <https://english.president.gov.tw/NEWS/1705>

Návrhy zákonů, zákony

Anti-Secession Law Adopted by the National People’s Congress of the PRC, 14. března 2005, dostupné na <http://taiwansecurity.org/news/2005/CD-140305.htm>.

Executive Order 12711—Policy Implementation With Respect to Nationals of the People's Republic of China, 11. dubna 1990, dostupné na <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-12711-policy-implementation-with-respect-nationals-the-peoples-republic>.

Executive Order 12850—Conditions for Renewal of Most-Favored-Nation Status for the People’s Republic of China in 1994, 28. května 1993, dostupné na <https://www.govinfo.gov/content/pkg/WCPD-1993-05-31/pdf/WCPD-1993-05-31-Pg983.pdf>.

H.Con.Res 53, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-concurrent-resolution/53>.

H.Con.Res. 212: Endorses the adoption by the European Parliament on July 18, 1996, of a resolution supporting the Republic of China on Taiwan's efforts at joining the community of nations. Schváleno 24. září 1996 104. Kongresem. Dostupné na <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-concurrent-resolution/212>.

H.Con.Res. 70 dostupný na <http://www.taiwandc.org/aslaw-hcr70.htm>.

H.Con.Res. 76 dostupný na <http://www.govtrack.us/data/us/bills.text/109/hc76.pdf>.

H.Con.Res. 136 - Expressing the Sense of the Congress on the Movement for Democracy in China. Dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-concurrent-resolution/136>.

H.Con.Res. 233 - Expressing the Sense of the Congress with Respect to United States Relations with the People's Republic of China and with the Republic of China on Taiwan, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-concurrent-resolution/233/>

H.Con.Res. 301: Affirming the United States Commitment to Taiwan, 21. července 1998, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-concurrent-resolution/301>.

H.J.Res.79 - Disapproving the extension of nondiscriminatory treatment (most-favored-nation treatment) to the products of the People's Republic of China, 24. června 1997, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-joint-resolution/79>

H.R. 1151 „A bill to direct the Secretary of State to develop a strategy to obtain observer status for Taiwan at the triennial International Civil Aviation Organization Assembly, and for other purposes,“ dostupné na <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/1151>.

H.R. 1561 - Foreign Relations Authorization Act, Fiscal Years 1996 and 1997, 30. dubna 1996, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/1561>.

H.R. 1838: Taiwan Security Enhancement Act, 18. května 1999, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/house-bill/1838>.

H.R. 1890 - United States-China Act of 1993, 30. června 1993, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/house-bill/1890>

H.R. 2212 - United States-China Act of of 1991, 2. května 1991, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/102nd-congress/house-bill/2212>.

H.R. 2479 - Taiwan Relations Act, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/house-bill/2479/actions>.

H.R. 2712 - Emergency Chinese Immigration Relief Act of 1989, 21. června 1989, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-bill/2712>.

H.R. 2918, Taiwan Policy Act of 2011, 14. září 2011, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/112th-congress/house-bill/2918>.

H.R. 3470 - To affirm the importance of the Taiwan Relations Act, to provide for the transfer of naval vessels to certain foreign countries, and for other purposes, 13. listopadu 2013, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/3470?>.

H.R. 419, Taiwan Policy Act of 2013, 25. ledna 2013, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/41>.

H.R. 5318 - United States-China Act of 1992, 3. června 1992, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/102nd-congress/house-bill/5318/>

H.Res.182 - Supporting the President of the United States in his Call for Clemency for the Prodemocracy Demonstrators Arrested in China, and Calling Upon the Leadership of the People's Republic of China to Stay Further Executions of Those Arrested in the Crackdown on Prodemocracy Demonstrators Throughout China. Dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-resolution/182>.

H.Res.185 - Taiwan Travel Act, 26. dubna 2013, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-resolution/185>.

H.Res.188 - To express the sense of the House of Representatives that the Olympics in the Year 2000 should not be held in Beijing or elsewhere in the People's Republic of China, 27. května 1993, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/house-resolution/188>.

S. 693: Taiwan Security Enhancement Act, 24. března 1999, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/senate-bill/693>.

S. 693: Taiwan Security Enhancement Act, 24. března 1999, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/106th-congress/senate-bill/693>.

S. 806 - United States-China Act of 1993, 28. května 1993, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/senate-bill/806>

S.1151 - Democracy, Liberty, and Justice in the People's Republic of China Act of 1989, 8. června 1989, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/senate-bill/1151>.

S.Amdt. 2376 to H.R.4603, dostupné na <https://www.congress.gov/amendment/103rd-congress/senate-amendment/2376?s=a&r=6>, 22. července 1994.

S.Con.Res. 9, Senate Concurrent Resolution 9 - relating to a Visit by President Lee Teng-Hui of the Republic of China on Taiwan to the United States, 6. března 1995, dostupné na <https://www.congress.gov/congressional-record/1995/3/6/senate-section/article/s3539-1>.

S.Con.Res.107: A Concurrent Resolution Affirming U.S. Commitments under the Taiwan Relations Act. Dostupné na <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/senate-concurrent-resolution/107>.

S.J.Res. 31 - A joint resolution disapproving the extension of nondiscriminatory treatment (most-favored-nation treatment) to the products of the People's Republic of China, 3. června 1997, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/senate-joint-resolution/31/>

S.Res. 142 - A Resolution Condemning the Brutal Use of Force by the Government of the People's Republic of China Against Unarmed Chinese Students |

S.Res. 270, <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/senate-resolution/270>, 28. září 1994.

S.Res.124 - A resolution expressing the sense of the Senate that the Olympic Summer Games in the year 2000 should not be held in Beijing or elsewhere in the People's Republic of China, 22. června 1993, dostupné na <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/senate-resolution/124>.

Vládní reporty

Air-Sea Battle: Service Collaboration to Address Anti-Access and Area Denial Challenges, Air-Sea Battle Office, U.S. Department of Defense, květen 2013.

Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015. A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2000. Kancelář ministra obrany, 7. dubna 2015, s. i, dostupné na http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2015_China_Military_Power_Report.pdf

Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China, 2010.

Dumbaugh, Kerry. „China-U.S. Relations in the 110th Congress: Issues and Implications for U.S. Policy,“ CRS Report for Congress, 10. února 2009.

Dumbaugh, Kerry. Taiwan: Recent Developments and U.S. Policy Choices. CRS Report for Congress, Congressional Research Service, 10. října 2006.

China-U.S. Relations: Chronology of Development During the Clinton Administration, 25. července 2000, dostupné na <http://congressionalresearch.com/97-484/document.php?study=CHINA->

U.S.+RELATIONS+CHRONOLOGY+OF+DEVELOPMENTS+DURING+THE+CLINTON
+ADMINISTRATION.

Kan, Shirley. Taiwan: Major U.S. Arms Sales Since 1990. CRS Report to Congress, 25. září 2008, dostupné na http://assets.opencrs.com/rpts/RL30957_20080925.pdf.

Kan, Shirley. Taiwan: Major U.S. Arms Sales Since 1990, CRS Report for Congress, 5. ledna 2015, dostupné na https://www.everycrsreport.com/files/20150105_RL30957_222a5c3ccea779f9e46979c29e185f3858cf8bd3.pdf

Kan, Shirley. Security Implications of Taiwan's Presidential Elections of March 2008, CRS Report for Congress, 4. dubna 2008.

Kan, Shirley. China/Taiwan: Evolution of the „One China Policy“, CRS Report for Congress, 3. června 2011.

Military Power of the People's Republic of China 2005. A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act, Office of the Secretary of Defense. Dostupné na <http://www.defenselink.mil/news/Jul2005/d20050719china.pdf>

Pregelj, Vladimir L. Most-Favored-Nation Status of the People's Republic of China, CRS Report for Congress, 7. června 2001, dostupné na https://www.everycrsreport.com/files/20010607_RL30225_75a662044f6c18d7462b0ffc17e717e718dd292d.pdf.

Sutter Robert S. „China's Rising Power: Alternative U.S. National Security Strategies — Findings of a Seminar,“ Congressional Research Service, 6. června 1996, Summary.

Taiwan National Defense Report, prosinec 2017, s. 17, dostupné na http://www.us-taiwan.org/reports/2017_december_taiwan_national_defense_report.pdf.

Novinové články

_____. „Taiwan Said to Arrange Deal for French Fighters,“ *Washington Post*, 5. září 1992, dostupné na https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1992/09/06/taiwan-said-to-arrange-deal-for-french-fighters/ba6113f8-6b8c-4fb9-9edf-651cb80f4de2/?utm_term=.51ec1182d5a0.

_____. „Chairman of U.S. House Armed Services Committee visits Taiwan,“ *Focus Taiwan*, 6. srpna 2014, <http://focustaiwan.tw/news/aip/201408060022.aspx>.

_____. „President Ma Ying-jeou Says Taiwan Must Join Economic Partnerships,“ *The News Lens*, 21. ledna 2016, dostupné na <https://international.thenewslens.com/article/34938>.

_____. „U.S.-Taiwan: Referendum Tensions,“ *International Herald Tribune*, 14. září 2007, dostupné na <http://www.iht.com/articles/2007/09/14/news/14oxan-Referendum-tensions.php>.

_____. „A Good Trip and Diplomatic Success.” *Taiwan Panorama*, prosinec 2003, s. 62.

_____. „Ambassador Locke: US ‘Not Trying to Contain China’,“ *Asia Society*, 17. prosince 2012, dostupné na <http://asiasociety.org/blog/asia/ambassador-locke-us-not-trying-contain-china>.

_____. „As Tensions Rise, U.S. and S. Korea Begin Drills,“ *New York Times*, 25. července 2010.

_____. „Get Serious About Chinese Prison Labor,“ *New York Times*, 21. července 1993, s. A16.

_____. „Chen Announces Referendum Questions,“ *Taipei Times*, 17. ledna 2004, s. 1, dostupné na <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2004/01/17/2003091674>.

_____. „Chen Pledges to Change Names,“ *Taipei Times*, 6. prosince 2004, s. 1, dostupné na <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2004/12/06/2003213954>.

_____. „Chen says the NUC will ‘cease’,“ *Taipei Times*, 28. února 2006, s. 1.

_____. „China Approves Military Garrison for Disputed Islands,“ *BBC News*, 23. července 2012, dostupné na <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-18949941>.

_____. „China Slams Taiwan for UN Membership Bid,“ *The Sydney Morning Herald*, 14. června 2007, dostupné na <https://www.smh.com.au/world/china-slams-taiwan-for-un-membership-bid-20070614-gdqdmw.html>.

_____. „China’s Tantrum on Taiwan Arms Deal,“ *New York Times*, 24. prosince 2015, s. A18.

_____. „Legislature Finally Passes U.S. Arms Budget,“ *Taipei Times*, 16. června 2007, s. 1.

_____. „Nixon Lauds Bush for China Policy,“ *New York Times*, 25. června 1989, s. A11

_____. „Powell: Taiwan not Sovereign,“ *Fox News*, 27. října 2004. Dostupné na <http://www.foxnews.com/story/0,2933,136711,00.html>.

- _____. „Siding with the Dictators,“ *Washington Post*, 2. července 1998, dostupné na <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1998/07/02/siding-with-the-dictators/437511f3-53d2-4ba2-b445-99506248e77e/>
- _____. „Summit in Washington: Clinton and Jiang in Their Own Words: Sharing a Broad Agenda,“ *New York Times*, 30. října 1997, s. A20.
- _____. „Taiwan Spy Case: General Lo Hsien-che Jailed for Life,“ *BBC*, 25. června 2011, dostupné na <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-14273191>.
- _____. „Taiwan Touts 'One Country, Two Areas' Concept to Improve China Ties,“ *Focus Taiwan*, 22. března 2012, dostupné na <http://focustaiwan.tw/news/aip/201203220046.aspx>
- _____. „Taiwan, Nervous About China, Reasserts Role on Disputed Isles,“ *New York Times*, 14. února 1996, s. A10.
- _____. „Taiwan's Secret Angels in the U.S,“ *Taipei Times*, 4. listopadu 2003, s. 8.
- _____. „Terrorism War Unites Bush and Jiang,“ *BBC News*, 19. října 2001, dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/1606986.stm>
- _____. „The Letter that Led to Release of U.S. Crew“, *CNN*, 11. dubna 2001, dostupné na <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/east/04/11/prueher.letter.text/>.
- _____. „U.S. Approves Request by Taiwan to Buy Arms,“ *New York Times*, 21. března 1996, s. A09.
- _____. „U.S. Approves Stop By Taiwan Official,“ *New York Times*, 1. února 1996, s. A03.
- _____. „U.S. President Signs Bill Backing Taiwan's ICAO Bid,“ *Focus Taiwan*, 13. července 2013, <http://focustaiwan.tw/news/aip/201307130010.aspx>.
- _____. „U.S. Warming to Chen's Referendum,“ *Taipei Times*, 23.1.2004, s. 1, dostupné na <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2004/01/23/2003092332>.
- _____. „Weapons Deals Hurt All,“ *China Daily*, 23. září 2011, dostupné na http://www.china.org.cn/opinion/2011-09/23/content_23475728.htm.
- _____. „China Threatens Taiwan,“ *New York Times*, 25. ledna 1996, s. A20.
- _____. „Lee Betrays Cause of Reunification,“ *China Daily*, 24. července 1995, dostupné na http://www.chinadaily.com.cn/epaper/html/cd/1995/199507/19950724/19950724004_1.html.
- _____. „Magnet“, *New York Times*, 17. července 1991, s. A15.

_____. „Clinton and China: How Promise Self-Destructed,“ *New York Times*, 29. května 1994, s. A01.

_____. „Pragmatic“, *New York Times*, 8. července 1991, s. A13.

_____. „Hailing the Butchers of Beijing“, *New York Times*, 12. prosince 1989, s. A24.

_____. „China's Military Power,“ *New York Times*, 17. března 1996, s. A14.

_____. „Keeping Taiwan a ‘Sacred Mission’ of China: Official.“ *Taipei Times*, 24. října 2015.

Archibald, George. „US: Old Hands Hold Hands with Beijing on Trade Policy,“ *Washington Times*, 3. března 1997, dostupné na <https://corpwatch.org/article/us-old-hands-hold-hands-beijing-trade-policy>.

Bradley, Bill. „Trade, the Real Engine of Democracy,“ *New York Times*, 25. dubna 1994, s. A24.

Bradsher, Keith. „Clinton Aides Propose Renewal of China's Favored Trade Status,“ *New York Times*, 25. května 1993, s. A01.

Bradsher, Keith. „U.S. Deal With Taiwan Has China Retaliating,“ *New York Times*, dostupné na https://www.nytimes.com/2010/01/31/world/asia/31china.html?_r=0.

Bryant, Adam. „General Dynamics Sets More Cuts Tied to F-16,“ *New York Times*, 30. června 1992, s. 6.

Cline, Ray S. Cline. „Peking Will Press Reagan for Changes“, *New York Times*, 6. ledna 1981, <https://www.nytimes.com/1981/01/06/opinion/peking-will-press-reagan-for-changes.html>.

Cole, Michael J. a Shelley Shan. „PRC Steps Up Psychological Warfare Targeted at Taiwan,“ *Taipei Times*, 26. srpna 2011, s. 1.

DeAeth, Duncan. „New Taipei Mayor meets head of China's Taiwan Affairs Office,“ *Taiwan News*, 27. března 2018, dostupné na <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/3391643>.

Denyer, Simon. „Gap Apologizes to China Over Map on T-shirt That Omits Taiwan, South China Sea,“ *Washington Post*, 15. května 2018, dostupné na <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2018/05/15/u-s-retailer-gap-apologizes-to-china-over-map-on-t-shirt-that-omits-taiwan-south-china-sea>).

Dowd, Maureen. „2 U.S. Officials Went to Beijing Secretly in July,“ *New York Times*, 19. prosince 1989, s. A1.

Eilperin, Juliet a Steven Mufson. „House Votes for Stronger Military Ties to Taiwan,“ *Washington Post*, 2. února 2000, s. A10.

Erlanger, Steven. „Ambiguity on Taiwan,“ *New York Times*, 12. března 1996, s. A01.

Erlanger, Steven. „Ambiguity on Taiwan,“ *New York Times*, 12. března 1996, s. A01.

Eyton, Laurence. „Taiwan reels from Powell’s Anti-Sovereignty ‘Goof’,“ *Asia Times*, 30. října 2004, dostupné na <http://www.atimes.com/atimes/China/FJ30Ad03.html>.

Feldman, Harvey. „In Clinton’s China Shuffle, Taiwan Loses,“ *Washington Post*, 19. června 1998, dostupné na https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1998/07/19/in-clintons-china-shuffle-taiwan-loses/e0eb81d9-5d41-4534-bbe8-9edf19d0f346/?utm_term=.5c09ead40a2a.

Friedman, Thomas „White House Asks an Irate Congress for China Support,“ *New York Times*, 24. ledna 1990, A1.

Friedman, Thomas. „Bush Is Set Back by the House Override of Veto on China,“ *New York Times*, 25. ledna 1990, s. A1.

Gellman, Barton. „Reappraisal Led to New China Policy,“ *Washington Post*, 22. června 1996, s. A01.

Gellman, Barton. „U.S. and China Nearly Came to Blows in 1996,“ *Washington Post*, 21. července 1998, dostupné na https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1998/06/21/us-and-china-nearly-came-to-blows-in-96/926d105f-1fd8-404c-9995-90984f86a613/?utm_term=.f2f40b887efc.

Gollust, David. „Rice Calls Taiwan’s UN Referendum ‚Provocative‘,“ *Voice of America*, 21. prosince 2007, dostupné na <http://www.voanews.com/english/archive/2007-12/2007-12-21-voa60.cfm?CFID=69989544&CFTOKEN=77103954>.

Gordon, Michael R. Gordon. „U.S. Grants Boeing Waiver to Sell Jetliners to China,“ *New York Times*, 8. července 1989, s. A1.

Green, Robert. „The Unsinkable Aircraft Carrier.“ *Taiwan Today*, 1. května 2005, <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=4,29,31,45&post=4186>.

Greenhouse, Steven. „A.F.L.-C.I.O. Files a Trade Complaint Against China's Labor Practices.“ *New York Times*, 9. června 2006.

Harding, Harry. „Red Star Rising in the East,“ *Washington Post*, 9. června 1997, dostupné na https://www.washingtonpost.com/archive/entertainment/books/1997/03/09/red-star-rising-in-the-east/17d523e2-c9ad-45c4-b602-f2cc20f955c0/?utm_term=.2ce8cf1833ed.

Hicks, Josh. „Obama Foreign Policy Sparks Bi-Partisan Criticism,“ *Washington Post*, 31. srpna 2014, dostupné na <https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2014/08/31/obama-foreign-policy-sparks-bipartisan-criticism>

Hornby, Lucy. „Taiwan and China Sign Trade Pact,“ *Reuters*, 29. června 2010, dostupné na <https://www.reuters.com/article/us-china-taiwan-signing/taiwan-and-china-sign-trade-pact-idUSTRE65S17Z20100629>.

Hou, Elaine, Low, Y. F.. „Taiwan's Cabinet Announces Nominees to Transitional Justice Committee,“ Central News Agency, 1. dubna 2018, dostupné na https://english.ey.gov.tw/News_Content.aspx?n=3FA02B129BCA256C&sms=925E4E62B451AB83&s=353C0FF1542AA080.

Hurst, William. „U.S. Sends More Ships Toward Taiwan”, *CNN News*, 11. března 1996, dostupné na http://edition.cnn.com/WORLD/9603/china_taiwan/11pm/index.html.

Chanda, Nayan. „Winston Lord: Asians Laud Us Privately,“ *Far Eastern Economic Review*, 4. dubna 1996, s. 17.

Chang, Rich a J. Michael Cole, „China Aiming 200 More Missiles at Taiwan: MND,“ *Taipei Times*, 4. září 2012, s. 1.

Chen, David D. „Taiwan’s President Tiptoes Around Politics at Cornell,“ *New York Times*, 10. června 1995, s. A04.

Chen, Nectar. „Taiwan ‘Targeted by Mainland China’s Top Medium-range Missiles’,“ *South China Morning Post*, 20. března 2017, dostupné na <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2080434/taiwan-says-mainland-chinese-medium-range-ballistic>.

Chung, Lawrence. „Taipei Holds Former Student from Mainland on Spy Charges,“ *South China Morning Post*, 10. března 2017, dostupné na <https://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2077914/taipei-holds-former-student-mainland-spy-charges>.

Jenning, Ralph „Taiwan’s Ma Wins Elections,“ *Reuters*, 21. března 2008, dostupné na <https://www.reuters.com/article/us-taiwan-election-idUSPEK33204820080322>.

Jennings, Ralph. „UN Aviation Agency Rejects Taiwan: Here's Why It Matters,“ *Forbes*, 28. září 2016, dostupné na <https://www.forbes.com/sites/ralphjennings/2016/09/28/un-aviation-agency-rejects-taiwan-3-losses/#272e70633c72>.

Johnston, Alastair Iain Johnston a George Yin. „Beijing Wants Taiwanese to Identify as Chinese. But How Do Taiwanese Really Feel?“ *Washington Post*, 4. června 2018, dostupné na https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/06/04/beijing-wants-taiwanese-to-identify-as-chinese-but-how-do-taiwanese-really-feel/?noredirect=on&utm_term=.922d154d9708.

Kahn, Joseph. „Chinese Officers Say Taiwan's Leaders Are Near 'Abyss of War',“ *New York Times*, 4. prosince 2003, dostupné na <https://www.nytimes.com/2003/12/04/world/chinese-officers-say-taiwan-s-leaders-are-near-abyss-of-war.html>.

Kaiser, Robert G. a Steven Mufson. „‘Blue Team’ Draws a Hard Line on Beijing,“ *Washington Post*, 22. února 2000, s. A01.

Kissinger, Henry. „China: Push for Reform, Not Rupture,“ *Los Angeles Times*, 30. července 1989, s. VI.

Kuhn, Robert Lawrence. „Xi Jinping’s Chinese Dream,“ *New York Times*, 4. června 2013, dostupné na <https://www.nytimes.com/2013/06/05/opinion/global/xi-jinpings-chinese-dream.html>.

Lee, Ceshine. „An Analysis of the Impact of Chinese Tourism Ban to Taiwan,“ *Medium*, 22. října 2018, dostupné na <https://medium.com/the-artificial-impostor/an-analysis-of-the-impact-of-chinese-tourism-ban-to-taiwan-c9b6582ef183>.

Lee, Yitmou a Faith Hung. „Special Report: How China's Shadowy Agency Is Working to Absorb Taiwan,“ *Reuters*, 27. listopadu 2014, dostupné na <https://www.reuters.com/article/us-taiwan-china-special-report/special-report-how-chinas-shadowy-agency-is-working-to-absorb-taiwan-idUSKCN0JB01T20141127>.

Leonhardt, David. „As Prison Labor Grows, So Does the Debate.“ *New York Times*, 19. března 2000.

Lin Chieh-yu a Charles Snyder. „Chen Presses the Flesh with Powell,“ *Taipei Times*, 5. listopadu, 2003, s. 1, dostupné na <http://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2003/11/05/2003074617>.

Liu, Henry C. K. „Brzezinski's G-2 Grand Strategy,“ *Asia Times*, 22. dubna 2009, dostupné na http://www.atimes.com/atimes/China_Business/KD22Cb01.html.

Lowther, William. „US-Taiwan Relations Remain Robust: Burghardt,“ *Taipei Times*, 14. července 2012, s. 1.

Marquis, Christopher. „U. S. Taiwan Expert Quits; Reason Is Disputed,“ *New York Times*, 8. dubna 2004, s. A03.

Martina, Michael a Greg Todore. „China's Xi Ramps Up Military Spending in Face of Worried Region,“ *Reuters*, 5. března 2014, dostupné na <http://www.reuters.com/article/2014/03/05/us-china-parliament-defence-idUSBREA2403L20140305#y6otmuwYHIIzYV2t.97>

McCloskey, Frank. „Christopher, Resign,“ *New York Times*, 24. října 1993, s. A16.

McDonald, Mark. „Direct Flights Between China and Taiwan Begin,“ *New York Times*, 15. prosince 2008, dostupné na <https://www.nytimes.com/2008/12/15/news/15iht-15TAIWAN.18675854.html>.

Meserve, Jeanne. „U.S. Sends Warning to China with Warships,“ *CNN News*, 10. března 1996, dostupné na http://edition.cnn.com/WORLD/9603/china_taiwan/10/.

Min, Namgung. „Results Confirm North Korea Sank Cheonan,“ *Daily North Korea*, 20. května 2010. Dostupné na <http://www.dailynk.com/english/read.php?cataId=nk00100&num=6392>

Mitchell, Alison. „The U.N. at 50: Clinton and Jiang: China's President and Clinton Meet to Repair Fences,“ *New York Times*, 25. října 1995, s. A01.

Mo Yan-chih. „Elections 2012: Ma Defends Peace Agreement,“ *Taipei Times*, 29. října 2011, s. 3.

Nye, Joseph. „Taiwan Deal,“ *Washington Post*, 8. března 1998, dostupné na https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1998/03/08/a-taiwan-deal/f94662ae-e649-425f-9495-2de6751d26a4/?utm_term=.f5cd70efa8ce.

Owens, Bill. „America Must Start Treating China as a Friend,“ *Financial Times*, 17. listopadu 2009, dostupné na <https://www.ft.com/content/69241506-d3b2-11de-8caf-00144feabdc0>.

Perlez, Jane. „In China and U.S., Mutual Distrust Grows, Study Finds,“ *New York Times*, 18. července 2013.

Pomfret, John. „U.S. Takes a Tougher Tone with China,“ *Washington Post*, 30. července 2010, dostupné na <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/07/29/AR2010072906416.html>.

Pomfret, John. „China Tells Taiwan to Face Reality,“ *Washington Post*, 10. července 1998, dostupné na <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1998/07/10/china-tells-taiwan-to-face-reality/e9d5dae5-4a62-4827-b394-5e5af760c42f>

Pritchett, Lloyd. „USS Nimitz Sails Into China's Political Tempest“, *The Kitsap Sun*, 2. února 1996, dostupné na https://products.kitsapsun.com/archive/1996/02-02/344493_uss_nimitz_sails_into_china__39.html.

Ramzy, Austin. „Chinese Leader and Head of Taiwan's Kuomintang Discuss Economy and Disaster Response,“ *New York Times*, 4. května 2015, dostupné na <https://sinosphere.blogs.nytimes.com/2015/05/04/eric-chu-xi-jinping-kuomintang-china-taiwan/>.

Richburg, Keith B. „U.S., South Korea Begin Military Exercises, as China Calls for Emergency Talks on North Korea,“ *Washington Post*, 28. listopadu 2010, dostupné na <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/11/27/AR2010112703600.html>.

Romberg, Alan D. „Ma and the 'de facto' Tightrope“, *New York Times Blog*, 22. března 2008, dostupné na <https://topics.blogs.nytimes.com/2008/03/22/ma-and-the-de-facto-tightrope/>.

Sciolino, Elaine. „President Defends Aides' China Visit,“ *New York Times*, 12. prosince 1989, s. A9.

Segal, Adam. „The Economic Effect,“ *New York Times Blog*, 22. března 2008, dostupné na <https://topics.blogs.nytimes.com/2008/03/22/the-economic-effect/>.

Serchuk, Vance. „Obama's Silence on Taiwan Masks Its Significance in Asia,“ *Washington Post*, 24. května 2013, dostupné na https://www.washingtonpost.com/opinions/obamas-silence-on-taiwan-masks-its-significance-in-us-relations-with-china/2013/05/23/a1b40470-c243-11e2-914f-a7aba60512a7_story.html.

Shambaugh, David. „How Far to Support Taiwan?“ *New York Times*, 10. března 1996, s. A15.

Shan, Shelley and Shih Hsiu-chuan. „US Grants Taiwan Visa-Waiver Status,“ *Taipei Times*, 3. října 2012, <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2012/10/03/2003544238>.

Shih Hsiu-chuan. „U.S. Legislator Intrigued by 'One Country, Two Areas',“ *Taipei Times*, 22. května 2012, s. 01.

Shimatsu, Yoichi. "Did an American Mine Sink South Korean Ship?" *New America Media*, 27. května 2010, dostupné na <http://newamericamedia.org/2010/05/did-an-american-mine-sink-the-south-korean-ship.php>.

Schweisberg, David R. „China Denounces U.S. for Okaying F-16 Sale to Taiwan,“ *UPI News*, 3. září 1992, dostupné na <https://www.upi.com/Archives/1992/09/03/China-denounces-US-for-okaying-F-16-sale-to-Taiwan/5952715492800/>.

Sieff, Martin. „Analysis: Powell Backtracks on Taiwan.“ *United Press International*, 28. října 2004. Dostupné na <http://www.spacewar.com/upi/2004/1028-184457-us-taiwan-powell-analysis.html>.

Snyder, Charles. „Lack of Arms Budget Raises Ire in U.S.,“ *Taipei Times*, 29. září 2005, s. 1.

Snyder, Charles. „US Deploys Two Aircraft Carriers Close to Taiwan,“ *Taipei Times*, 21. března 2008, dostupné <http://www.taipetimes.com/News/front/archives/2008/03/21/2003406432>.

Snyder, Charles. „Rice Urges Continuity in Taiwan Strait Status Quo,“ *Taipei Times*, 16. října 2003, s. 2.

Snyder, Charles. „U.S. 'will defend' Taiwan,“ *Taipei Times*, 26. dubna 2001, s. 1, dostupné na <http://www.taipetimes.com/News/archives/2001/04/26/0000083195>.

Stevenson, Richard W. „Tread Carefully With China, Business Leaders Urge U.S.,“ *New York Times*, 11. května 1996, s. A05.

Teufel Dreyer, June. „The Soul of a Statesman,“ *Taiwan Today*, 1. dubna 2008, dostupné na <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=4,29,31,45&post=4334>.

Tsai, Erik. „Congress Urges Kerry to Start 2014 Taiwan Policy Review Process,“ *Outreach for Taiwan*, 25. září 2014, dostupné na <https://oftaiwan.org/portfolio/09252014-congress-urges-kerry-to-start-2014-taiwan-policy-review-process/>.

Tyler, Patrick E. „As China Threatens Taiwan, It Makes Sure U.S. Listens,“ *New York Times*, 24. ledna 1996, s. A03.

Tyler, Patrick E. „Beijing Steps Up Military Pressure on Taiwan Leader“, *New York Times*, 7. března 1996.

Tyler, Patrick E. „China Signaling U.S. That It Will Not Invade Taiwan,“ *New York Times*, 13. března 1996, s. A3.

Tyler, Patrick E. „China-U.S. Ties Warm a Bit as China-Taiwan Relations Chill,“ *New York Times*, 18. listopadu 1995, s. A03.

Tyler, Patrick E. „Beijing Steps Up Military Pressure on Taiwan Leader,“ *New York Times*, 7. března 1996, s. A01.

Tyler, Patrick E. „China Detains And Then Frees A Top Dissident,“ *New York Times*, 5. března 1994, s. A01.

Tyler, Patrick E. „No Chemical Arms Aboard China Ship,“ *New York Times*, 6. září 1993, s. A04.

Tyler, Patrick E. „Tension in Taiwan: War Games Play Well for Taiwan's Leader,“ *New York Times*, 22. března 1996, s. A01.

Wang, T. Y. „Declining Taiwanese Identity?“ *Asia Dialogue*, 8. února 2019, <http://theasiadialogue.com/2019/02/08/declining-taiwanese-identity/>.

Wee, Sui-Lee. „Marriott to China: We Do Not Support Separatists,“ *New York Times*, 12. ledna 2018, s. B5.

Wee, Sui-Lee. „Giving In to China, U.S. Airlines Drop Taiwan (in Name at Least),“ *New York Times*, 26. července 2018, s. B2.

Weisskopf, Michael a Keith B. Richburg. „Taiwan, in Courting U.S. Officials, Reflects Yearning for Recognition,“ *Washington Post*, 12. listopadu 1996.

Weisskopf, Michael a Keith B. Richburg. „Taiwan, in Courting U.S. Officials, Reflects Yearning for Recognition,“ *Washington Post*, 12. listopadu 1996, s. A06.

Wike, Richard. „How America's Opinion of China Has Changed Since Tiananmen,“ *Washington Post*, 3. června 2014. Dostupné na <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/06/03/how-americas-opinion-of-china-has-changed-since-tiananmen/>

Wolfowitz, Paul. „U.S. Taiwan Policy Threatens a Face-Off with China,“ *Wall Street Journal*, 9. října 2014, dostupné na <https://www.aei.org/publication/us-taiwan-policy-threatens-face-china/>.

Woodward, Bob a Brian Duffy. „Chinese Embassy Role in Contributions Probed,“ *Washington Post*, 13. února 1997, s. A01.

Wu Ting-feng, „China, Political Infighting on People's Minds,“ *Commonwealth*, dostupné na <https://english.cw.com.tw/article/article.action?id=289>.

Yates, Stephen J. „Clinton's Statement Undermines Taiwan,“ The Heritage Foundation, 19. června 1998, dostupné na <https://www.heritage.org/report/clinton-statement-undermines-taiwan>.

Yeh, Joseph. „Visa-Waiver Program Candidacy Shows US Ties Are Strong: Gov't,“ *China Post*, 24. listopadu 2011.

Zuckerman, Laurence. „Taiwan Keeps a Step Ahead of China in U.S. Lobbying,“ *New York Times*, 14. března 1997, s. A21.

Odborné články

Bader, Jeffrey. „The U.S. and China's Nine-Dash Line: Ending the Ambiguity,“ Brookings Institution, 6. února 2014, dostupné na <http://www.brookings.edu/research/opinions/2014/02/06-us-china-nine-dash-line-bader>.

Blumenthal, Daniel. „Rethinking U.S. Foreign Policy Towards Taiwan,“ *Foreign Policy*, 2. března 2011, dostupné na <https://foreignpolicy.com/2011/03/02/rethinking-u-s-foreign-policy-towards-taiwan/>.

Brown David G. „Strains Over Cross-Strait Relations,“ *Comparative Connections*, dostupné na http://www.csis.org/media/isis/pubs/0304qchina_taiwan.pdf.

Bush, Richard C. „Implications of the 2008 Taiwan Presidential Election for Cross-Strait Relations,“ Brookings Institution, dostupné na <https://www.brookings.edu/opinions/implications-of-the-2008-taiwan-presidential-election-for-cross-strait-relations/>.

Bush, Richard C. „US policy toward Taiwan“, Brookings Institution, červenec 2016, dostupné na https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/08/ceap_20160803_us_policy_toward_taiwan.pdf.

Carpenter, Ted Galen. „Taiwan’s Defense Budget: How Taipei’ Free Riding Risks War,“ Policy Analysis, Cato Institute, 13. září 2007. Dostupné na www.cato.org/pubs/pas/PA600.pdf.

Clinton, Hillary. „America's Pacific Century,“ *Foreign Policy* (listopad 2011), dostupné na <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>.

Copper, John F. „Obama Turns to Taiwan,“ *The National Interest*, 12. září 2013, dostupné na <https://nationalinterest.org/commentary/obama-turns-toward-taiwan-9048>.

Dittmer, Lowell. „Bush, China, and Taiwan: A Triangular Analysis,“ *Journal of Chinese Political Science*, roč. 10, č. 2 (podzim 2005): 21-42.

Economy, Elizabeth. „The Game Changer: Coping With China’s Foreign Policy Revolution,“ *Foreign Affairs* (listopad-prosinec 2010): 142-152

Feldman, Harvey. „Taiwan, Arms Sales and the Reagan Assurances“, *American Asian Review*, roč. 19, č. 3 (2001): 75-103.

Freeman, Chas. „Preventing War in the Taiwan Strait: Restraining Taiwan -- and Beijing,“ *Foreign Affairs*, roč. 77, č. 4 (červenec-srpen 1998): 6-11.

Gill, Bates. „Limited Engagement“, *Foreign Affairs*, r. 78, č. 4 (červenec-srpen 1999): 65-76.

Gilley, Bruce. „No So Dire Straits: How Finlandization of Taiwan Benefits U.S. Security,“ *Foreign Affairs*, roč. 89, č. 1 (leden-únor 2010): 44-56.

Glaser Charles. „Glaser Replies“, *Foreign Affairs*, roč. 90, č. 4 (červenec-srpen 2011): 179-182.

Glaser, Bonnie a Nancy Tucker. „Should the United States Abandon Taiwan?,“ *Washington Quarterly*, roč. 34, č. 4 (2011), dostupné na https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163660X.2011.609128?casa_token=mPkRi4j_egIAAAAA:7BjFXGBSFRFxAPA3WrGBuct_BmxG7eiSLfcPSVYsRxHIYb8FJCpPmlF9hXWjfOrxcyXKkPeAVgXJwg

Glaser, Bonnie S. „Chinese Perceptions on U.S. Decline and Power,“ *China Brief*, roč. 9, č. 14, dostupné na <https://jamestown.org/program/chinese-perceptions-of-u-s-decline-and-power/>.

Glaser, Bonnie. „Taiwan's Defense Spending: The Security Consequences of Choosing Butter Over Guns,“ *Asia Maritime Transparency Initiative*, 18. března 2015, dostupné na <https://amti.csis.org/taiwans-defense-spending-the-security-consequences-of-choosing-butter-over-guns/>.

Glaser, Charles. „Will China's Rise Lead to War: Why Realism Does not Mean Pessimism,“ *Foreign Affairs* (březen/duben 2011): 80-91.

Haddick, Robert. „Salami Slicing in the South China Sea,“ *Foreign Policy*, 3. srpna 2012, dostupné na <https://foreignpolicy.com/2012/08/03/salami-slicing-in-the-south-china-sea>.

Hou, Jack W. „China's FDI Policy and Taiwanese Direct Investment (TDI) in China,“ research paper, dostupné na https://www.researchgate.net/publication/228381264_China's_FDI_Policy_and_Taiwanese_Direct_Investment_TDI_in_China.

Chai, Winberg. „The Taiwan Factor in U.S.-China Relations: An Interpretation“, *Asian Affairs, an American Review*, roč. 29, č. 3 (podzim 2002): 131-147.

Chang, So-Heng. „Is Taiwan Moving Toward Finlandization?“ Center for Security Studies, ETH Zurich, dostupné na <http://css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/117282/pdf>.

Chen Yuan-tung, „Economic Relations Between Taiwan and China,“ research paper, National Chengchi University, leden 2004, dostupné na <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-72537/TUNG4M.pdf>.

Chen, Edward I-hsin, „Taiwan's Perspective of the U.S. Pivot to Asia Policy,“ *National Strategy Forum Review*, roč. 22, č. 2 (2013), dostupné na <http://tkuir.lib.tku.edu.tw:8080/dspace/bitstream/987654321/97108/2/Taiwan%E2%80%99s+Perspective+of+the+U.S.+Pivot+to+Asia+Policy.pdf>.

Inboden, Will. „Taiwan Still Matters,“ *Foreign Policy*, 1. dubna 2011, <https://foreignpolicy.com/2011/04/01/taiwan-still-matters/>.

Inboden, Will. „What Obama's Done Right – And Wrong,“ *Foreign Policy* (28. prosince 2011), dostupné na <http://foreignpolicy.com/2011/12/28/what-obamas-done-right-and-wrong/>.

- Kaplan, Robert D. „The Geography of Chinese Power“, *Foreign Affairs*, roč. 89, č. 3 (květen-červen 2010): 22-41.
- Krauthammer, Charles. „The Unipolar Moment“, *Foreign Affairs*, roč. 70, č. 1 (1990): 23-33.
- Lee Shuy-tu. „Disengaging from Taiwan: Should Washington Continue its Alliance with Taipei?“ *Foreign Affairs*, roč. 90, č. 4 (červenec-srpen 2011): 179-182.
- Lieberthal, Kenneth. „A New China Strategy“, *Foreign Affairs*, r. 74, č. 6 (listopad-prosinec 1995): 35-49.
- Matsuda, Yasuhiro. „Cross-Strait Relations under the Ma Ying-jeou Administration: From Economic to Political Dependence?“ *Journal of Contemporary East Asian Studies*, roč. 4, č. 2 (2015): 3-35.
- Mazza, Michael. „Why Taiwan Matters“, *The Diplomat*, 8. března 2011, <https://thediplomat.com/2011/03/why-taiwan-matters/>.
- McLean, David. „American Nationalism, the China Myth, and the Truman Doctrine: The Question of Accommodation with Peking, 1949–50“, *Diplomatic History*. roč. 10, č. 1 (zima 1986): 25-42.
- Needham Michael a John Tkacik. „Grim Future for Taiwan’s Defenses“, Heritage Foundation, 31. října 2006, dostupné na <https://www.heritage.org/asia/report/grim-future-taiwans-defenses>.
- Nixon, Richard. „Asia After Viet Nam“, *Foreign Affairs*, ročl. 46, č. 1 (říjen 1967): 111-125.
- Oksenberg, Michael. „The China Problem“, *Foreign Affairs*, roč. 70, č. 3 (léto 1991), dostupné na <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1991-06-01/china-problem>
- Paal Douglas. „Accommodation Will Not Work“, *Foreign Affairs*, roč. 90, č. 4 (červenec-srpen 2011): 179-182.
- Porch, Douglas. „The Taiwan Strait Crisis of 1996: Strategic implications for the United States Navy“, *Naval War College Review*; Washington, roč. 52, č. 3 (1999): 15-48.
- Putnam, Robert D. „Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games“, *International Organization*, roč. 42, č. 3 (léto 1988): 427-460.
- Rehman, Iskander. „Why Taiwan Matters“, *The National Interest*, 28. února 2014, dostupné na <https://nationalinterest.org/commentary/why-taiwan-matters-9971>.

- Ross, Robert. „The Problem with Pivot,“ *Foreign Affairs* (listopad/prosinec 2012): 70.
- Shambaugh, David . „Containment or Engagement of China: Calculating Beijing’s Responses,“ *International Security*, r. 21, č. 2 (podzim 1996): 180-209.
- Schweller, Randall L. a Xiayu Pu. „After Unipolarity: China’s Visions of International Order in an Era of U.S. Decline,“ *International Security*, roč. 36, č. 1 (léto 2011): 41-72.
- Star, Marriah Star. „The Taiwan Lobby, Formosan Nationalism, and The K-Street Strategy: Success or Failure in Influencing U.S. Foreign Policy,“ Paper delivered at the 2007 Annual Meeting of the American Political Science Association, August 30 - September 2, 2007, dostupné na https://www.academia.edu/31593221/The_Taiwan_Lobby_Formosan_Nationalism_and_The_K-Street_Strategy_Success_or_Failure_in_Influencing_U.S._Foreign_Policy (staženo 24. září 2017).
- Suettinger, Robert L. „Leadership Policy Toward Taiwan and the United States in the Wake of Chen Shui-bian’s ReElection,“ *China Leadership Monitor*, č. 11 (léto 2004), dostupné na <http://www.hoover.org/publications/clm/issues/2904106.html>.
- Sutter, Robert. „Cross Strait Moderation and the United States - Policy Adjustment Needed,“ *PacNet*, č. 17, 5. března 2009.
- Sutter, Robert. „More American Attention to Taiwan Amid Heightened Competition with China,“ *American Journal of Chinese Studies*, roč. 22, č. 1 (duben 2015): 1-16.
- Swaine, Michael D. „The Real Challenge in the Pacific: A Response to „How to Deter China,“ *Foreign Affairs Online*, 20. dubna 2015, dostupné na <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2015-04-20/real-challenge-pacific>.
- Tien, Charles a James A. Nathan. „Trends: American Ambivalence Toward China,“ *The Public Opinion Quarterly*, roč. 65, č. 1 (jaro 2001): 124-138.
- Tucker, Nancy B. „China-Taiwan: US Debates and Policy Choices,“ *Survival*, roč. 40, č. 4 (zima 1998-99): 150-167.
- Tucker, Nancy B. „If Taiwan Chooses Unification, Should the United States Care?“ *The Washington Quarterly*, roč. 25, č. 3 (2002): 15-28.
- Tucker, Nancy B. a Bonnie Glaser. „Should the United States Abandon Taiwan?“ *Washington Quarterly*, roč. 34, č. 4 (2011): 23-37.

Waldon, Arthur. „How Not to Deal With China“, *Commentary*, březen 1997, dostupné na <https://www.commentarymagazine.com/articles/how-not-to-deal-with-china/> (staženo 12. února 2018).

Wu Xinbo. „Managing Crisis and Sustaining Peace between China and the United States“, United States Institute of Peace, *Peaceworks* č. 61, s. 8, dostupné na https://www.usip.org/sites/default/files/resources/PW61_FinalApr16.pdf

Yester, Katherine. „A Myth Is Born“, *Foreign Policy*, 19. listopadu 2009, dostupné na <https://foreignpolicy.com/2009/11/19/a-myth-is-born/>.

Zheng Bijian. „China’s Peaceful Rise to Great-Power Status“, *Foreign Affairs* (září-říjen 2005): 18-24.

Knížní publikace

Allison, Graham a Philip Zelikow. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Little, Brown, 1999.

Bader, Jeffrey. *Obama and China’s Rise: An Insider’s Account of America’s Asia Strategy*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2012.

Bernkopf Tucker, Nancy. *Strait Talk*. Cambridge: Harvard University Press, 2009.

Bernstein, Richard a Ross H. Munro. *The Coming Conflict with China*. New York: A. A. Knopf, 2007.

Bracken, Paul. *The Second Nuclear Age: Strategy, Danger, and the New Power Politics*. New York: Times Books, 2012.

Cabestan, Jean-Pierre. „Cross-Strait Integration and Taiwan’s New Security Challenges.“ In *Taiwan and the „China Impact“*. New York: Routledge, 2016.

Cooper, John F. *The KMT Returns to Power: Elections in Taiwan 2008 to 2012* (Lanham, MD: Lexington Books, 2013),

Copper, John F. *Playing with Fire: The Looming War with China Over Taiwan*. Praeger Security International, 2006.

Crawford, Timothy. *Pivotal Deterrence: Third-Party Statecraft and the Pursuit of Peace*. Ithaca: Cornell University Press, 2003.

Dean, David. *Unofficial Diplomacy: The American Institute in Taiwan: A Memoir*. Xlibris: 2014.

Dittmer, Lowell. „Taiwan’s Narrowing Strait: A Triangular Analysis of Taiwan’s Security Since 2008.“ In *The US Strategic Pivot to Asia and Cross-Strait Relations: Economic and Security Dynamics*, ed. Peter C. Y. Chow. New York: Palgrave Macmillan, 2014.

Fířtová, Magdalena, Jan Hornát, Jana Sehnálková (eds.). *Prezidenství Baracka Obamy: naplněné vize?* Praha: Karolinum, 2017.

Fůřst, Rudolf a kol. *Vzestup Indie a Číny: přichází asijské století?* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011.

Garver, John W. *Face Off: China, the United States, and Taiwan's Democratization*. Seattle: University of Washington Press, 1997.

Gilpin, Robert. *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. New Jersey: Princeton University Press, 2001.

Grasso, June Grasso. *Truman’s Two China Policy*. New York: M.E. Sharpe, 1987.

Harding, Harry. „Again on Interim Agreements in the Taiwan Strait.“ In *Taiwan Strait Dilemmas: China-Taiwan-U.S. Policies in the New Century*, ed. Gerrit W. Gong. Washington D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2000.

Harding, Harry. *A Fragile Relationship: US-Chinese Relations Since 1972*. Washington DC: Brookings Institutions, 1992.

Hickey, Dennis Van Vranken. „The U.S. Pivot to the Asia-Pacific: Strategic Implications for Taiwan?“ In *Taiwan and the U.S. Pivot to Asia: New Realities in the Region?* Report of the Woodrow Wilson International Center for Scholars’ Conference on U.S. -Taiwan Relations, ed. Shihoko Goto. Washington D.C.: Wilson Center, 2013.

Chase, Michael S., „U.S.-Taiwan Security Cooperation: Enhancing an Unofficial Relationship.“ In *Dangerous Strait: The U.S.-Taiwan-China Crisis*, ed. Nancy Bernkopf Tucker. New York: Columbia University Press, 2005.

Chen, Ping-Kuei, Scott L. Kastner, William L. Reed. „A Farewell to Arms? US Security Relations with Taiwan and the Prospects for Stability in the Taiwan Strait.“ In *Taiwan and China: Fitful Embrace*, ed. Lowell Dittmer. Oakland, California: University of California Press, 2017.

- Chiu, Hungdah. „Chinese Communist Policy Towards Taiwan and the Prospect of Unification.“ In *Politics of Divided Nations: China, Korea, Germany, and Vietnam: Unification, Conflict Resolution, and Political Development*, Occasional Series in Contemporary Asian Studies č. 5, eds. Zhao Suisheng, Robert Sutter. University of Maryland: 1991.
- Katzenstein, Peter J. a Rudra Sil. „Rethinking Asian Security: A Case for Analytical Eclecticism.“ In *Rethinking Security in East Asia: Identity, Power, and Efficiency*, eds. J. J. Suh, Peter J. Katzenstein a Allen Carlson. Stanford, CA: Stanford University Press, 2004.
- Katzenstein, Peter. *Between Power and Plenty: Foreign Economic Policies of Advanced Industrial States*. Madison: University of Wisconsin Press, 1978.
- Kissinger, Henry. *On China*. New York: Penguin Press, 2011.
- Lampton, David M. *Same Bed, Different Dreams: Managing U.S.- China Relations, 1989-2000*. Berkeley a Los Angeles: University of California Press, 2001.
- Lasater, Martin L. *The Changing of the Guard: President Clinton and the Security of Taiwan*. Boulder, Colorado: Westview Press, 1995.
- Li, Xiabing, Xiabo Hu a Yang Zhong. *Interpreting U.S.-China-Taiwan Relations: China in the Post-Cold War Era*. Boston: University Press of America, 1998.
- Mann, James. *About Face: A History of America's Curious Relationship with China, From Nixon to Clinton*. New York: Vintage Books, 2000.
- Mann, James., *China Fantasy: Why Capitalism Will Not Bring Democracy to China*. New York: Penguin Books, 2007.
- Merriam, S. B., *Case Study Research in Education: A Qualitative Approach*. San Francisco: Jossey-Bass, 1988.
- Payne, Keith, C. a Dale Walten. *Deterrence in the Post-Cold War World*. OUP, 2002.
- Romberg, Alan D. *Reign In at the Brink of the Precipice: American Policy Toward Taiwan and U.S.-PRC Relations*. Washington D.C.: The Henry L. Stimson Center, 2003.
- Ross, Robert S. *Chinese Security Policy: Structure, Power, and Politics*. London: Routledge, 2009.
- Shambaugh, David. *China Goes Global: The Partial Power*. New York: Oxford University Press, 2013.

Shambaugh, David. *Tangled Titans: The United States and China*. Lanham: Rowman and Littlefield.

Sheng, Lijun. *China's Dilemma: The Taiwan Issue*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2001.

Shlapak, David A., David T. Orletsky, Toy I. Reid, Murray Scott Tanner and Barry A. Wilson, *A Question of Balance: Political Context and Military Aspects of the China-Taiwan Dispute*. Santa Monica, RAND, 2009.

Skinner, Kiron K., Annelise Anderson, Martin Anderson. *Reagan: A Life in Letters*. New York: Simon&Schuster, 2004.

Suettinger, Robert L. *Beyond Tiananmen: The Politics of U.S.-China Relations 1989-2000*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2003.

Sutter, Robert G., „The Taiwan Crisis of 1995-1996.“ In *U.S. Policy Toward China: An Introduction to the Role of Interest Groups*, ed. Robert G. Sutter. Lanham: Rowman and Littlefield Publishers, 1998.

Sutter, Robert. *U.S. Policy Towards China: An Introduction to the Role of Interest Groups*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1998.

Swaine, Michael D. *America's Challenge: Engaging a Rising China in the Twenty-First Century*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2011.

Teufel Dreyer, June. „What Does the U.S. Focus on Asia Mean for Taiwan?“ In *Taiwan and the U.S. Pivot to Asia: New Realities in the Region? Report of the Woodrow Wilson International Center for Scholars' Conference on U.S. -Taiwan Relations*, ed. Shihoko Goto. Washington D.C.: Wilson Center, 2013.

Tierney, John. „Interest Group Involvement in Congressional Foreign and Defense Policy.“ In *Congress Resurgent* eds. Randall Ripley a James L. Lindsay. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1993.

Tsai, Shi-shan Henry. *Lee Teng-hui and Taiwan's Quest for Identity*. New York, Palgrave MacMillan, 2005.

Tyler, Patrick. *A Great Wall: Six Presidents and China*. New York: Century Foundation Book, 1999.

Wachman, Alan M. *Why Taiwan? Geostrategic Rationales for China's Territorial Integrity*. Stanford: Stanford University Press, 2007.

Waltz, Kenneth. *The Theory of International Politics*. Long Grove: Waveland Press, 2010.

Wang Jisi. "From Paper Tiger to Real Leviathan: China's Images of the United States Since 1949." In *Chinese Images of the United States*, ed. Carola McGiffert. Washington D.C.: The CSIS Press, 2005.

Xie, Tao. *US-China Relations: China Policy on Capitol Hill*. Londýn a New York: Routledge Contemporary China Series, 2009.

Yin, R.K., *Case Study Research Design and Method*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1994.

Webové odkazy

A U.S.-Chinese Mid-Air Collision and "The Letter of Two Sorries", Association for Diplomatic Studies and Training, nedatováno dostupné na <https://adst.org/2016/04/a-u-s-chinese-mid-air-collision-and-the-letter-of-two-sorries/>.

Bureau of Trade and Statistics, Taiwan Ministry of Economic Affairs, dostupné na <https://cus93.trade.gov.tw/FSCE040F/FSCE040F?menuURL=FSCE040F>.

Consortium of Defense Analysts, dostupné na <https://cofda.files.wordpress.com/2013/12/1st-and-2nd-island-chains.jpg>.

Election Study Center, National Chengchi University, dostupné na <https://esc.nccu.edu.tw/app/news.php?Sn=166#>.

FAPA: <https://www.fapa.org/tsea/pntr/index.html>.

GDP Growth (Annual), Světová banka, dostupné na <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=CN>

Harvey Sicherman, "Taiwan's New President: One If and Five Nos," 2. června 2000, dostupné na <http://www.taiwandocuments.org/fpri03.htm>.

China Policy and the National Security Council, kulatý stůl s bývalými diplomaty organizovaný Brookings Institution a CISS National Security Council Project, 4. prosince

1999. Dostupné na <http://cissmdev.devcloud.acquia-sites.com/sites/default/files/papers/china.pdf>.

International Trade Statistics 2014, World Trade Organization, dostupné na https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2014_e/its2014_e.pdf.

President Clinton's Visit to China in Context, Human Rights Watch, dostupné na <https://www.hrw.org/legacy/campaigns/china-98/visit.htm>.

Public Opinion in Taiwan and Taiwan's Bid to Join the United Nations, Mainland Affairs Council, 7. září 2007, dostupné na <http://www.mac.gov.tw/english/english/un/01e.pdf>

SIPRI Military Expenditure Database, dostupné na <https://www.sipri.org/databases/milex>.

Taiwan Strait 21 July 1995 to 23 March 1996, Global Security, dostupné na https://www.globalsecurity.org/military/ops/taiwan_strait.htm.

The American Presidency Project. Ronald Reagan, dostupné na <http://www.presidency.ucsb.edu/data/popularity.php?pres=40>.

Waldon, Arthur . „The Evolution of American Policy Toward Taiwan,“ dostupné na <https://www.wufi.org.tw/the-evolution-of-american-policy-toward-taiwan/>

Weigel, Moira a Yu-Yun Hsieh. „324: Dispatch from Taipei,“ 27. března 2014, dostupné na <https://nplusonemag.com/online-only/foreign-affairs/324-dispatches-from-taipei/>.

Přílohy

Příloha 1: "Pragmatic" – Inzerát zveřejněný Tchaj-wanem v deníku *New York Times* 8. července 1991 na straně komentářů (A13)

Pragmatic

For a long time after the Chinese civil war of the late Forties, international relations with China was seen as a "zero-sum" game. Until 1979, the United States maintained diplomatic relations only with the Republic of China whose government, since 1949, has been based on Taiwan. Many politicians, academics and media figures called this policy wrong because it "ignored" the one billion people on the China mainland living under Communist rule.

Beginning in 1979, the situation was reversed. The U.S. switched diplomatic recognition to the Communist government in Peking. Twin "institutes" were established in Washington and Taipei to coordinate unofficial relations between the ROC and the United States. True to the zero-sum idea, the U.S. now officially ignored the existence of the Republic of China as a government.

It is ironic that those who earlier spoke out against "ignoring" the reality of Communist China, have had almost nothing to say about ignoring the reality of an increasingly democratic, free and thriving Republic of China on Taiwan. Holder of the world's largest hard currency reserves, ranked as sixth largest trading partner of the U.S., engaged in active trade relationships with 150 nations, the ROC has formal diplomatic ties with only 28 other nations. Peking relentlessly pushed the zero-sum scenario internationally, with the aim of isolating the ROC so that it can be brought under Communist control.

Now, however, the zero-sum game may be losing steam. A more balanced treatment of the China issue may be developing, in part because of a newly pragmatic approach by Taipei to its foreign policy outlook. Unlike times past, we no longer refuse to have official relations with countries that recognize Peking. In the last two years, the ROC has established diplomatic

relations with several countries, while expanding cultural, economic and educational ties with many others.

Taipei's effort to end its international isolation has been marked also by vigorous moves to re-enter international organizations and to seek rapprochement with the Soviet and the former East bloc countries. While these policies have been fruitful, there is no real substitute for official relations. That fact, coupled with the ROC's strong desire to assume an international role commensurate with its economic importance, has led to basic changes in its policy toward the China mainland.

Today, the ROC has replaced the war of words with a business-like approach to the issue of China's division. For example, the ROC has formally declared its willingness to accept temporary dual recognition from other countries (although Peking has not accepted the principle yet). On April 30 we officially declared an end to the Chinese civil war, when President Lee Teng-hui abolished extra-constitutional provisions that impeded potential breakthroughs with Peking.

The ROC's new policy has reduced tensions in the Taiwan Straits and set us on the road of reconciliation with Peking. This has won us praise in the international community at a time when Peking is being criticized sharply for its human rights record. The ROC's expanding democratization, along with Taiwan's economic importance as both supplier and a market creates an atmosphere favorable to the forging of new relations.

This practical approach makes it possible for everyone to gain. The zero-sum game may soon be history when it comes to the subject of China. As we engage ourselves in the business of working toward normalization, we see a day when China is once again unified—under the principles of freedom, democracy and prosperity for all.

**TODAY'S
TAIWAN**
REPUBLIC OF CHINA

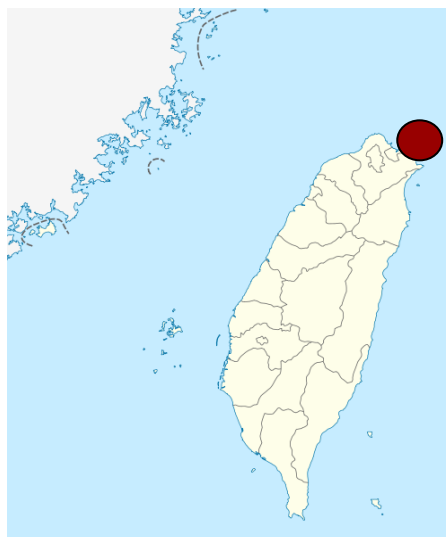
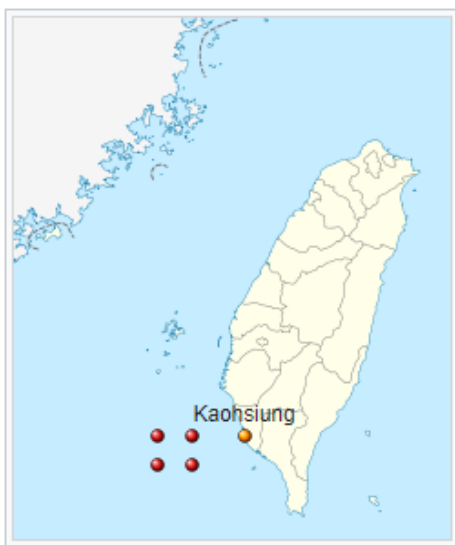
Příloha 2: Fotografie ze setkání Billa Clintona s Li Teng-huejem v roce 1988 během Clintonovy návštěvy na Tchaj-wanu.¹

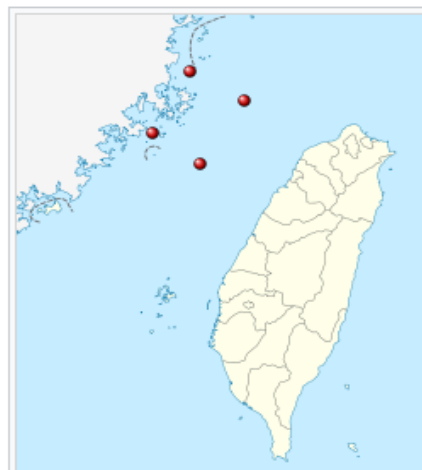
¹ June Teufel Dreyer, “The Soul of a Statesman”, *Taiwan Review*, 1. dubna 2008, dostupné na <https://taiwantoday.tw/news.php?unit=4,29,31,45&post=4334> (staženo 23.2.2016).

Příloha 3: Vojenské cvičení v Tchajwanské úžině, 8. března - 20. března 1996

Lokality vojenských cvičení, 8.-12. března

Lokality vojenských cvičení, 12. - 20. března 1996

Příloha 4: Pozice USS Independence a přidružených plavidel, březen 1996²

Příloha 5: Cesta USS Nimitz do oblasti Tchajwanské úžiny (z Perského zálivu)³

² Jeanne Meserve, "U.S. Sends Warning to China with Warships", *CNN News*, 10. března 1996, dostupné na http://edition.cnn.com/WORLD/9603/china_taiwan/10/ (staženo 13. března 2018).

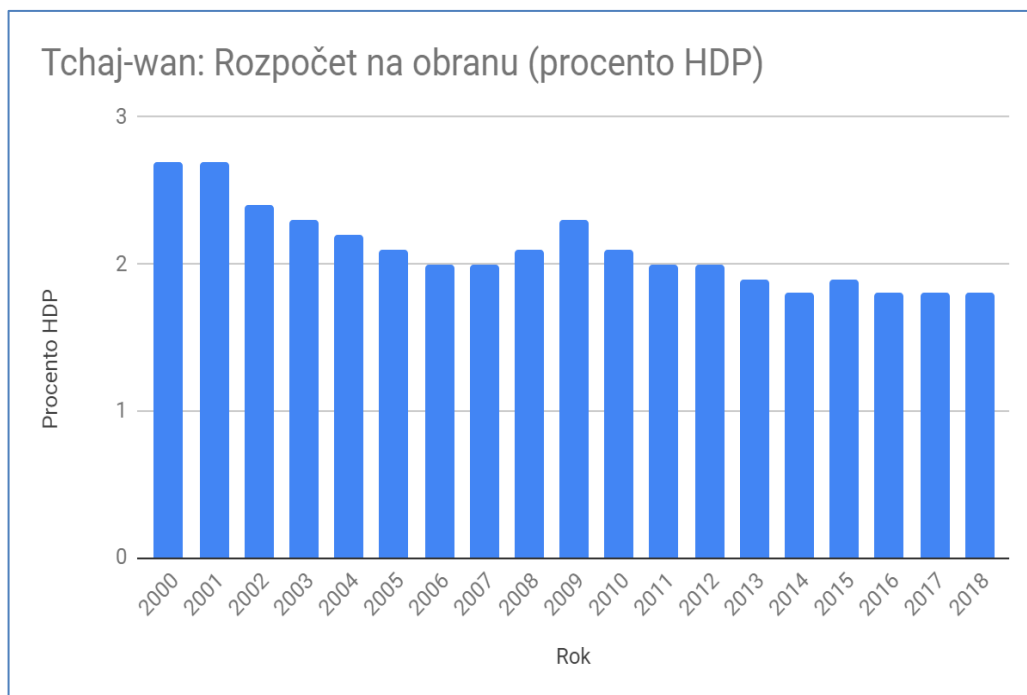
³ William Hurst, "U.S. Sends More Ships Toward Taiwan", *CNN News*, 11. března 1996, dostupné na http://edition.cnn.com/WORLD/9603/china_taiwan/11pm/index.html (staženo 13. března 2018).

Příloha 6: Mapa nouzového přistání letadla EP-3 na ostrově Chaj-nan 1. dubna 2001⁴

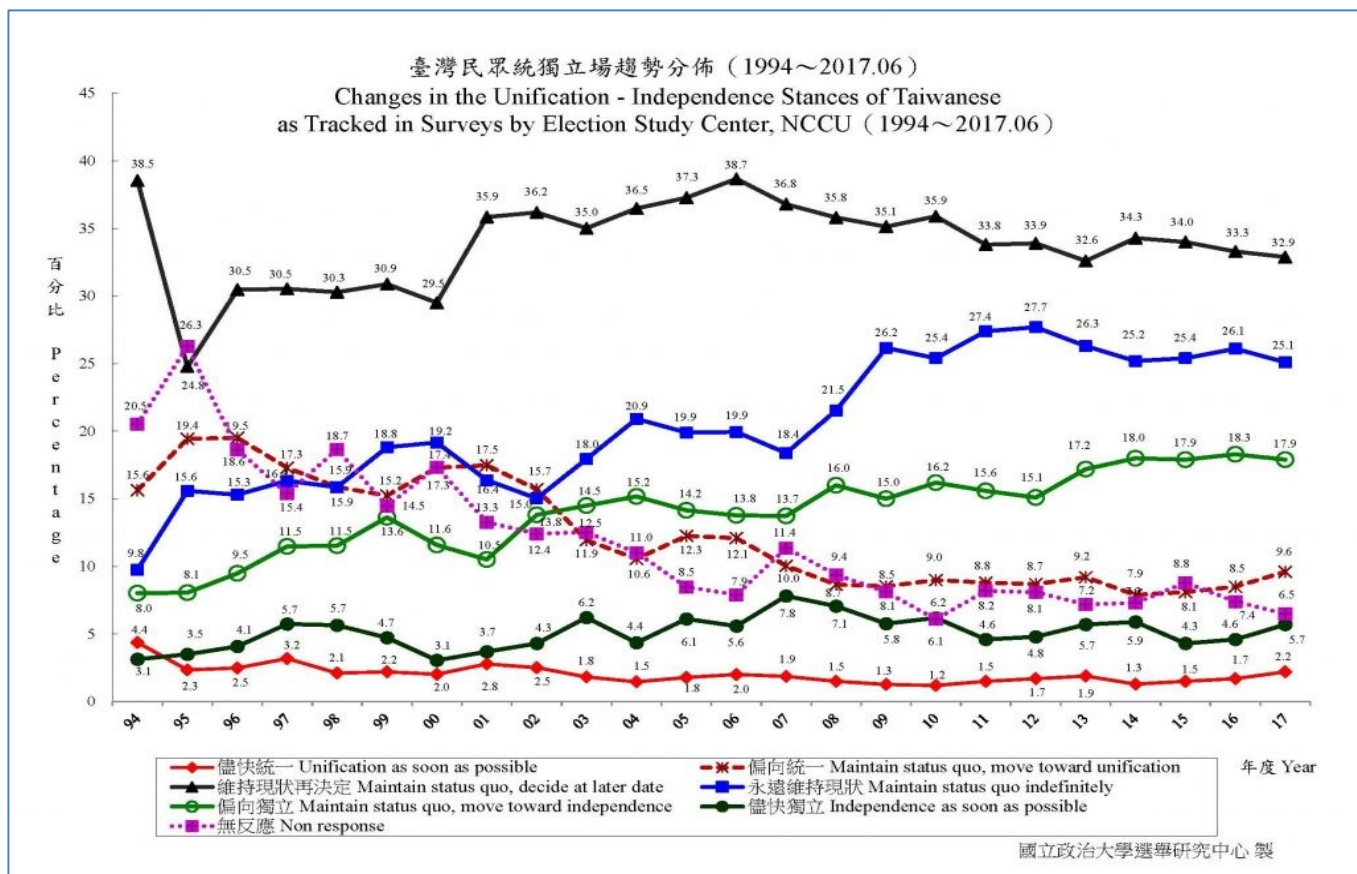
⁴ A U.S.-Chinese Mid-Air Collision and “The Letter of Two Sorries”, Association for Diplomatic Studies and Training, nedatováno dostupné na <https://adst.org/2016/04/a-u-s-chinese-mid-air-collision-and-the-letter-of-two-sorries/> (staženo 15. ledna 2019).

Příloha 7: Vývoj tchajwanského obranného rozpočtu⁵

⁵ Vlastní zpracování dat podle SIPRI Military Expenditure Database, dostupné na <https://www.sipri.org/databases/milex>.

Пříloha 8: Podpora různých scénářů budoucnosti Tchaj-wanu (nezávislost vs. sjednocení) - změna mezi lety 1994-2017)⁶

⁶ Election Study Center, National Chengchi University, dostupné na <http://esc.nccu.edu.tw/app/news.php?Sn=167#> (staženo 12. února 2018).

